Utvärdering av nio program Regionala utvecklingsfonden Tematiskt mål 1

Delrapport 1 om målet: Stärka forskning, teknisk utveckling och innovation

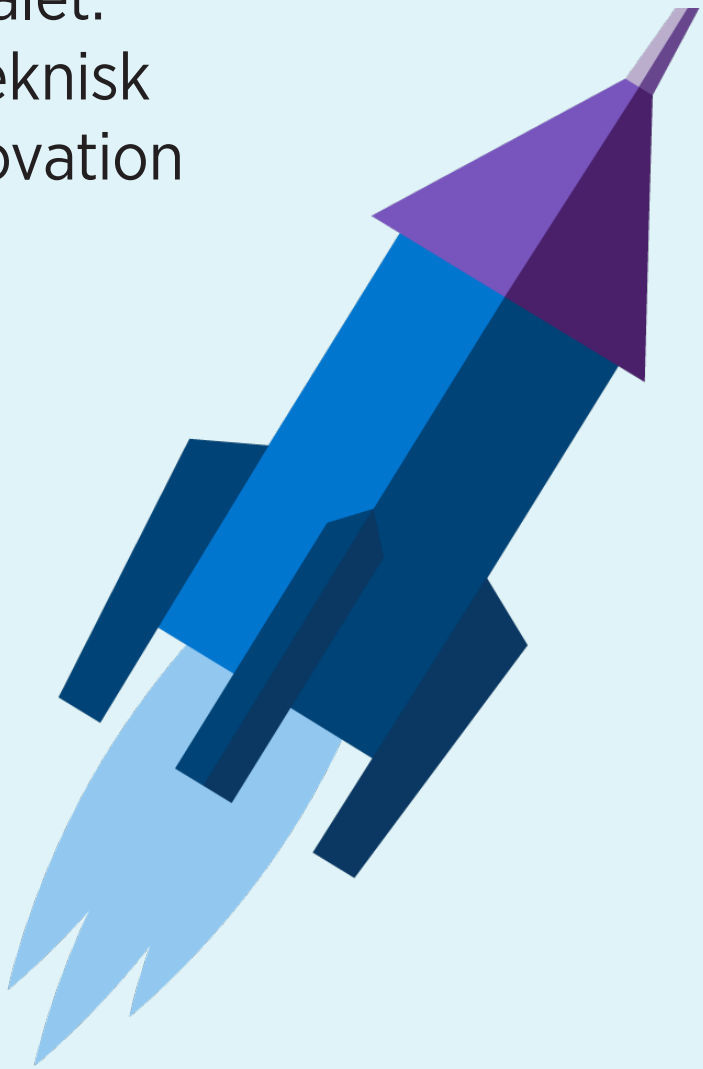

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala utvecklingsfonden

Rapport 0227

Vi stärker Sverige genom att stärka företagens konkurrenskraft

Tillväxtverket ska skapa så bra förutsättningar som möjligt för företag i hela landet att vara konkurrenskraftiga. Det innebär att vi öppnar dörrar och river barriärer – för ett Sverige där fler företag vill, kan och vågar.

Kunskap, nätverk och finansiering är våra viktigaste verktyg. Tillväxtverkets insatser skapar direkta resultat hos de företag och aktörer som vi samverkar med, men även förutsättningar för företag och regioner att möta framtidens utmaningar. Vårt största enskilda uppdrag är att bidra till att EU-medel investeras i projekt för regional konkurrenskraft och sysselsättning.

Tillväxtverkets publikationer kan laddas ner på tillvaxtverket.se. Vill du beställa en tryckt publikation eller söker du en publikation som publicerades före 2015 hänvisar vi till vår webbshop publikationer.tillvaxtverket.se.

© Tillväxtverket

Stockholm, maj 2017
Digital ISBN 978-91-88601-24-7
Rapport 0227

Har du frågor om denna publikation, kontakta:
Ingela Wahlgren
Telefon, växel 08-681 91 00

Förord

Målet för EU:s sammanhållningspolitik under perioden 2014–2020 är att bidra till smart, hållbar och inkluderande tillväxt för alla. Europeiska regionala utvecklingsfonden är ett av unionens viktigaste verktyg för att nå det målet. Tillsammans med svenska aktörer på nationell och regional nivå ska fonden investera medel i projekt som bidrar till ökad regional konkurrenskraft och hållbar tillväxt.

I förhållande till mål och samhällsutmaningar är Regionalfondens resurser begränsade. Ett framgångsrikt genomförande förutsätter därför att insatserna är väl avvägda och samverkar med andra insatser i genomförandet. I den förordning som styr genomförandet av Regionalfonden i Sverige betonas därför betydelsen av en interventionslogik där sambandet mellan angivna mål, planerade insatser och förväntade utfall och resultat tydliggörs.

Eftersom vi lever i en föränderlig värld där behov och förutsättningar kan förändras under programperioden förespråkar EU-kommissionen en löpande utvärdering av insatserna i syfte att förbättra kvaliteten på programmens utformning och genomförande. En nyhet för programperioden är även att medlemsstaten ska utvärdera verksamhetens effektivitet och måluppfyllelse; ett ansvar som tidigare låg på EU-kommissionen.

Tillväxtverket har på uppdrag av de två övervakningskommittéerna för de åtta regionala och det nationella regionalfondsprogrammet tagit fram en utvärderingsplan för perioden 2014–2020. I planen anges att utvärdering av regionalfondens investeringar för att stärka forskning, teknisk utveckling och innovation (TM1) ska ske löpande. Föreliggande rapport utgör den första delrapporten i en etapp av tre fram till 2021. Genomförandet av den första delrapporten har löpt mellan juni 2016 och februari 2017 och omfattar insatser inom TM 1 i de åtta regionala strukturfondsprogrammen samt det nationella regionalfondsprogrammet.

Programmen är fortfarande i ett tidigt stadium av genomförande och syftet med utvärderingen är att undersöka om programmens utformning och genomförande behöver utvecklas för att de på ett ändamålsenligt sätt ska kunna uppnå sina mål och därmed bidra till smart, hållbar och inkluderande tillväxt för alla.

Författare är Anna Halvarsson, Tobias Fridholm, Linda Broström, Göran Melin, Katarina Steijer, och Markus Lindström

Rapporten publiceras i myndighetens publikationsdatabas. Författarna är ansvariga för slutsatserna i rapporten. Slutsatserna utgör inte myndighetens officiella ståndpunkt.

Frida Andersson

Enhetschef för uppföljning och utvärdering
Tillväxtverket

Innehåll

1 Sammanfattning 9

2 English Summary 16

3 Introduktion 20

3.1 Tematiskt mål 1 ska stärka forskning, teknisk utveckling och innovation 20

3.2 Delrapportens övergripande frågeställningar 23

3.3 Metod 24

3.4 Vad är innovation? 25

3.5 Disposition 26

4 Analysram 27

4.1 De särskilda målen 27

4.2 Resultatindikatorer 37

4.3 Bidrag till övergripande strategier 40

5 Sammanfattande iakttagelser 44

5.1 Sammanställning av framgångsfaktorerna 44

5.2 Reflektioner och analys av förutsättningarna för de enskilda programmen att bidra på ett ändamålsenligt sätt till att uppfylla de särskilda målen 49

5.3 Har programmen förmåga att bidra till önskad förändring av angivna resultatindikatorer? 52

5.4 Bidrag till övergripande strategier 53

5.5 Avslutande reflektioner: Vilken roll kan regionalfonden spela? 58

6 Programområde Skåne-Blekinge 61

6.1 Om programmet 61

6.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt 65

6.3 Analys av projektportföljen 67

6.4 Slutsatser 76

7 Programområde Småland och Öarna 78

7.1 Om programmet 78

7.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt 82

7.3 Analys av projektportföljen 83

7.4 Slutsatser 91

8 Programområde Västsverige 94

8.1 Om programmet 94

8.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt 97
8.3 Analys av projektportföljen 98
8.4 Slutsatser 107

9 Programområde Östra Mellansverige 109
9.1 Om programmet 109
9.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt 114
9.3 Analys av projektportföljen 115
9.4 Slutsatser 122

10 Programområde Stockholm 125
10.1 Om programmet 125
10.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt 129
10.3 Analys av projektportföljen 130
10.4 Slutsatser 138

11 Programområde Norra Mellansverige 140
11.1 Om programmet 140
11.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt 143
11.3 Analys av projektportföljen 144
11.4 Slutsatser 153

12 Programområde Mellersta Norrland 155
12.1 Om programmet 155
12.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt 159
12.3 Analys av projektportföljen 160
12.4 Slutsatser 170

13 Programområde Övre Norrland 172
13.1 Om programmet 172
13.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt 176
13.3 Analys av projektportföljen 178
13.4 Slutsatser 187

14 Nationella regionalfondsprogrammet 189
14.1 Beskrivning programmet 189
14.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt 191
14.3 Analys av projektportföljen 192
14.4 Slutsatser 199

Figurer

Figur 1 Moment, första delrapporten 24
Figur 2 Framgången i ett program bestäms av olika faktorer som rör dess kontext, utformning och implementering 25
Figur 3 De särskilda målen ur ett värdekedjeperspektiv 30
Figur 4 De horisontella kriterierna kan integreras i olika grad 43
Figur 5 Integreringen av horisontella kriterier i fallstudierna 53
Figur 6 EU-medel fördelat till Skåne-Blekinge inom tematiskt mål 1, totalt och per capita 62
Figur 7 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden 65
Figur 8 Kategorisering av syften för projekt i Skåne-Blekinge (n=5) 67
Figur 9 Näringslivet är främst involverade som målgrupp för projekten (n=5). 69
Figur 10 Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet i Skåne-Blekinge 70
Figur 11 Områden som attraherat finansiering i Skåne-Blekinge (n=5) 74
Figur 12 Integrering av horisontella kriterier i projekten (n=5) 75
Figur 13 EU-medel fördelat till Småland och Öarna inom tematiskt mål 1, totalt och per capita 78
Figur 14 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden 81
Figur 15 Kategorisering av syften för projekt och samverkansprojekt i Småland och Öarna (N=6) 84
Figur 16 Grad av involvering från näringslivet (n=6) 86
Figur 17 Områden som attraherat finansiering i Småland och Öarna (N=6) 89
Figur 18 Integrering av horisontella kriterier (N=6) 91
Figur 19 EU-medel fördelat till Västsverige inom tematiskt mål 1, totalt och per capita 94
Figur 20 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden 96
Figur 21 Kategorisering av syften för projekt och samverkansprojekt i Västsverige (n=10) 99
Figur 22 Grad av involvering från näringslivet (n=10) 100
Figur 23 Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet i Västsverige 101
Figur 24 Områden som attraherat finansiering i Västsverige (n=10) 105
Figur 25 Integrering av horisontella kriterier i projekten (n=10) 107
Figur 26 EU-medel fördelat till Östra Mellansverige inom tematiskt mål 1, totalt och per capita 109
Figur 27 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden 112
Figur 28 Kategorisering av syften för projekt i Östra Mellansverige (N=12) 115
Figur 29 Grad av involvering från näringslivet (n=12) 116
Figur 30 Områden som attraherat finansiering i Östra Mellansverige (N=12) 119
Figur 31 Integrering av horisontella kriterier i Östra Mellansverige (N=12) 122
Figur 32 EU-medel fördelat till Stockholm inom tematiskt mål 1, totalt och per capita 125
Figur 33 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden 128
Figur 34 Kategorisering av syften för projekt och samverkansprojekt i Stockholm (n=3) 131

Figur 35 Grad av involvering från näringslivet (n=3) 132
Figur 36 Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet i Stockholm 133
Figur 37 Områden som attraherat finansiering i Stockholm (n=3) 136
Figur 38 Integrering av horisontella kriterier i projekten (n=3) 137
Figur 39 EU-medel fördelat till Norra Mellansverige inom tematiskt mål 1, totalt och per capita 140
Figur 40 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden 143
Figur 41 Kategorisering av syften för projekt och samverkansprojekt i Norra Mellansverige (n=17) 145
Figur 42 Grad av involvering från näringslivet (n=17) 146
Figur 43 Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet i Norra Mellansverige 148
Figur 44 Områden som attraherat finansiering i Norra Mellansverige (n=17) 151
Figur 45 Integrering av horisontella kriterier (n=17) 152
Figur 46 EU-medel fördelat till Mellersta Norrland inom tematiskt mål 1, totalt och per capita 155
Figur 47 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden 158
Figur 48 Kategorisering av syften för projekt och samverkansprojekt i Mellersta Norrland (N=6) 161
Figur 49 Grad av involvering av näringslivet (N=6) 162
Figur 50 Områden som fått finansiering (N=6) 167
Figur 51 Integrering av horisontella kriterier (N=6) 169
Figur 52 EU-medel fördelat till Övre Norrland inom tematiskt mål 1, totalt och per capita 173
Figur 53 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden 176
Figur 54 Kategorisering av syften för projekt och samverkansprojekt i Övre Norrland (N=19) 178
Figur 55 Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet i Övre Norrland 180
Figur 56 Områden som attraherat finansiering i Övre Norrland (N=19) 185
Figur 57 Integrering av horisontella kriterier (N=19) 187
Figur 58 Beviljade medel inom tematiskt mål 1 i det nationella programmet 191

Tabeller

Tabell 1 Fördelning av medel och projekt inom de nio programområdena 22
Tabell 2 Särskilda mål inom respektive investeringsprioritering för samtliga nio program 28
Tabell 3 Framgångsfaktorer och steg i värdekedjan. *** indikerar att faktorn är betydelsefull medan * indikerar att den har viss men begränsad betydelse 36
Tabell 4 Resultatindikatorer per program. Samtliga indikatorer avser företag med 10–249 anställda 37
Tabell 5 Framgångsfaktorer för programmens bidrag till smart specialisering 41
Tabell 6 Framgångsfaktorer för programmens bidrag till horisontella kriterier 44

Tabell 7 Framgångsfaktor för programmens bidrag till EU:s strategi för Östersjöregionen. 44
Tabell 8 Sammanställning av framgångsfaktorer i programområdena 45
Tabell 9 Sammanställning smart specialisering 57
Tabell 10 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot 66
Tabell 11 Modell för bedömning av Skåne-Blekinge 77
Tabell 12 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot 83
Tabell 13 Modell för bedömning av Småland och Öarna 93
Tabell 14 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot 98
Tabell 15 Modell för bedömning av Västsverige 108
Tabell 16 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot 114
Tabell 17 Modell för bedömning av Östra Mellansverige 124
Tabell 18 Smart specialiseringsområden för Stockholm kopplat till hållbar stadsutveckling 126
Tabell 19 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot 129
Tabell 20 Modell för bedömning av Stockholm 139
Tabell 21 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot 144
Tabell 22 Modell för bedömning av Norra Mellansverige 154
Tabell 23 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot 160
Tabell 24 Modell för bedömning av Mellersta Norrland 171
Tabell 25 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot 177
Tabell 26 Modell för bedömning av Övre Norrland 188
Tabell 27 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot 192
Tabell 28 Modell för bedömning av det nationella regionalfondsprogrammet 200

1 Sammanfattning

Tillväxtverket har gett Ramböll Management Consulting (Ramböll) och Faugert & Co Utvärdering (Faugert & Co) i uppdrag att genomföra en löpande programutvärdering av tematiskt mål 1 i de regionala programmen som finansieras av Europeiska regionala utvecklingsfonden under programperioden 2014–2020. Denna delrapport utgör den första rapporten i den löpande programutvärderingen av tematiskt mål 1. Syftet med delrapporten är att i ett tidigt skede av programgenomförandet kunna ge en första beskrivning av förutsättningarna för insatserna att leda till resultat i enlighet med målsättningarna.

Tematiskt mål 1 syftar till att stärka forskning, teknisk utveckling och innovation. Det är det näst största tematiska målet inom regionalfondens nio program under programperioden 2014–2020 och omfattar cirka 4,5 miljarder kronor inklusive medfinansiering. Insatserna handlar till stor del om att stärka samverkan mellan aktörer i innovationssystemet för att på så sätt öka kunskapsinnehållet i befintlig produktion och utveckla nya produkter och tjänster.

Nedan följer en sammanfattning av utvärderarnas slutsatser utifrån de frågeställningar som Tillväxtverket formulerat för utvärderingen. Därefter sammanfattas bedömningen per programområde.

Bidrar programmen på ett ändamålsenligt sätt till att uppfylla de särskilda målen under respektive investeringsprioritering i respektive program?

För att besvara frågeställningen utvecklar utvärderaren ett teoretiskt ramverk bestående av två komponenter.

- Den första komponenten utgörs av en värdekedja som illustrerar en traditionell innovationsprocess. Den börjar med idéer som utvecklas i samverkan mellan akademi och näringsliv och slutar i nya eller förbättrade kommersiella produkter. Denna process tar tid, baserat på tidigare erfarenhet mellan fem och 20 år.
- Den andra komponenten i det teoretiska ramverket består av åtta faktorer som enligt tidigare forskning och erfarenhet har visat sig vara av betydelse för att åstadkomma samverkan som leder till innovation, primärt mellan akademi och näringsliv.

Det teoretiska ramverket har utarbetats under genomförandet av utvärderingen och anpassats efter programmens och projektens inriktning. Bland annat har utvärderaren inkluderat den regionala kontextens betydelse i bedömningen av insatsernas möjligheter att åstadkomma resultat. När utvärderaren ställer programmen och projekten i relation till sitt teoretiska ramverk framkommer följande:

Programmens inriktning och specifika mål ligger väl i linje med det övergripande målet om att stärka forskning, teknisk utveckling och innovation. I förhållande till värdekedjan för innovation konstateras att inriktningen på programmen varierar, med en viss betoning på de tidigare delarna av innovationsprocessen. Det handlar till stor del om att etablera och stärka samverkan och i något mindre utsträckning om att ta fram kommersiella produkter. Överlag bedöms programmen ge förutsättningar att nå målen på ett ändamålsenligt sätt.

I jämförelse med föregående programperiod har det skett en förskjutning av verksamheten mot senare delar av innovationsprocessen, och ett ökat fokus på näringslivets behov och involvering har identifierats, vilket är i linje med målsättningarna. Förutom projekt som drivs av näringslivet bedömer utvärderarna att även de projekten överlag är näringslivsnära. I de programområden där en aktiv medverkan från

näringslivet har identifierats kan utvärderarna fastslå att formerna för engagemanget ser olika ut, såväl i olika programområden som i olika projekt, men vanligast är att näringslivet främst är involverat som en målgrupp. Ett ökat näringslivsfokus återspeglas även i verksamhet som ligger tidigt i innovationsprocessen. I styrningen av programmen och beviljandet av projekt har ett aktivt deltagande från näringslivet, i styrgrupper eller som målgrupper, premierats. Förändringen ligger i linje med programmens ambition, men är inte helt oproblematisk.

En observation är att regionalt utvecklingsansvariga i flera programområden varit mycket aktiva i att tillsammans med centrala aktörer i de regionala innovationssystemen bygga upp projekt som sedan beviljats stöd. Utvärderarna uppfattar att det överlag är positivt om regionerna tar ett aktivt ledarskap i skapandet av projekt. Det beror på att det i varje programområde finns (ganska) få potentiella projektägare, och att det i samtliga programområden finns aktörer som av innovations- och tillväxtmässiga skäl närmast till varje pris bör ingå i något eller några av projekten. Dessutom torde det vara angeläget att säkra att medlen ger avkastning, vilket underlättas av att projekten riggats i samverkan mellan utförare och (de facto) finansiär. Det bör samtidigt finnas inslag av öppen utlysning – inga regionalt utvecklingsansvariga kan betraktas som allvetande.

En grundläggande problematik handlar om universitetens och högskolornas roll i genomförandet av programmen. En förskjutning mot näringslivsfokus i kombination med regelverk (gällande t.ex. täckning för overheadkostnader) medför minskade incitament för universitet och högskolor att agera som projektägare. Samtidigt är programmen, särskilt utanför storstadsområdena, beroende av att dessa aktörer har en aktiv roll i genomförandet. Det handlar både om behovet av att öka samverkan mellan akademi och näringsliv och om att antalet aktörer med kapacitet att hantera regionalfondsprojekt är begränsat.

När det kommer till akademins engagemang konstaterar utvärderarna att detta är viktigt i många programområden, framförallt eftersom lärosätena fungerar som regionala kunskapsnav och jämförelsevis starka projektägare. Vikten av lärosätenas medverkan gäller genom hela den innovationsvärdekedja som används i studien. Vår sammanfattande slutsats är att det är viktigt att vårda och odla de möjliga offentliga projektägare, inte minst lärosäten, som finns i regionerna. Det inkluderar att säkerställa att det finns incitament som gör att de vill delta.

Tillgången på projektledning och projektägarskap med hög kvalitet är viktigt för att nå resultat. Många projekt ligger tidigt i innovationsvärdekedjan, med lång väg fram till kommersialisering, vilket ställer ökade krav på projektledningen. Utvärderarna observerar att det i programområdena finns en hög medvetenhet om behovet av att förlägga projekten till kapabla projektägare. Samtidigt framstår det som att antalet lämpliga projektägare i många programområden är relativt litet, vilket blir en riskfaktor.

En utmaning är regionalfondens relativt kortsiktiga perspektiv (ofta beviljas inte projekt på mer än tre år) i relation till innovationsprojekt där långsiktighet är en viktig framgångsfaktor. I de flesta programområden finns ett perspektiv på satsningarna som sträcker sig bortom den aktuella projekt- och programperioden. Prioriteringarna förefaller vara välmotiverade ur ett regionalt (och därmed i förlängningen nationellt) perspektiv på innovation och tillväxt. De finansierade verksamheterna är ofta av ett slag som innebär att sannolikheten är mycket liten att de ska kunna leva vidare utan mycket betydande offentliga finansiella insatser även på sikt. Det är ur det perspektivet något oroande att det förefaller variera betydligt mellan programområdena vad gäller förväntningar om att (de långsiktiga) projekten ska kunna uppvisa finansiering eller annat stöd för fortsatt verksamhet efter att finansieringen från regionalfonden avslutas. Det är

utvärderarnas bedömning att dylika förväntningar bör uttryckas tidigt, eftersom sådana förhandlingar kan ta lång tid att slutföra.

Utvärderaren konstaterar att hantering och tolkning av regelverk varierar mellan Tillväxtverkets regionala enheter. Det finns exempel där osäkerhet kring regelverkets tolkning bedöms kunna ha en avskräckande effekt på potentiella projektägare, medan Tillväxtverket i andra regioner upplevs som en positiv och strategisk samarbetspart.

Givet regionalfondens relativt omfattande administration, regelverk och kortsiktiga finansiering i förhållande till långsiktiga verksamhetsmål är det risk att aktörer som har en fungerande samverkan med näringslivet och befinner sig närmare kommersiella produkter väljer andra former av finansiering.

Sammantaget finns det indikationer på att förflyttningen mot näringslivsfokus och de senare delarna av innovationskedjan ställer ökade krav på proaktivitet och flexibilitet inklusive långsiktighet i förhållande till potentiella projektägare. Det gäller både universitet och högskolor och andra aktörer, exempelvis forskningsinstitut och klusterorganisationer. Förmågan att svara upp mot detta, och därmed stärka programmens förutsättningar att nå målen, förefaller variera mellan olika program och regioner.

I föregående programperiod kritiserades regionalfonden för att näringslivets medverkan var alltför låg. Utvärderarens bedömning är att pendeln nu istället snarare har slagit åt andra hållet – kopplingen till näringslivet bedöms som stark, medan kopplingen till akademin i somliga fall är svagare, åtminstone om vi med detta avser en koppling till den inomvetenskapliga forskningen. Förvisso står olika lärosäten ofta som projektägare, men det innebär inte med nödvändighet att kopplingen till forskning är stark. I utvärderingen finns flera exempel där andra enheter på lärosätena än forskningsinstitutionerna fungerar som samordnande noder för projekten. I sådana fall kan avståndet mellan verksamheten i projekten och lärosätets forskning bli relativt långt även om lärosätet som organisation står som projektägare.

Har de enskilda programmen förmåga att på ett ändamålsenligt sätt bidra till önskad förändring av angivna resultatindikatorer? Hur skulle programmens bidrag till förändring av angivna resultatindikatorer kunna mätas kvantitativt?

Utvärderarens bedömning är att merparten av resultatindikatorernas inriktning stämmer väl överens med programmens specifika mål. Indikatorerna förefaller dock ha haft en försumbar påverkan på programmens genomförande, vilket kan bero på deras bristande relevans som mått på programmens resultat.

Utvärderaren konstaterar att förutsättningarna att direkt mäta programmens resultat i förhållande till indikatorerna är i princip obefintliga. För att programmens insatser ska ge avtryck i statistiken fordras att de företag som omfattas av dem i rimlig omfattning ingår i SCB:s urval, vilket inte kan säkerställas. Till det kommer att indikatorerna med största sannolikhet påverkas mer av omvärldsfaktorer – t.ex. den allmänna ekonomiska utvecklingen – än av insatserna i regionalfonden. Angivna målvärden ligger därtill ofta med god marginal inom konfidensintervallen för undersökningarna. Observerade förändringar av indikatorn kan därmed sannolikt inte säkerställas statistiskt.

Resultatindikatorerna omges därmed av en betydande osäkerhet. I egenskap av teoretiska kompassriktningar skulle de dock kunna användas för att förtydliga inriktningen och styra programgenomförandet.

På vilket sätt och i vilken utsträckning integrerar programmen de horisontella kriterierna för bättre miljö, jämställdhet samt likabehandling och icke-diskriminering?

Utvärderarens sammanfattande bedömning är att insatserna i de olika programområdena inte integrerar de horisontella kriterierna bättre miljö, likabehandling och icke-diskriminering i nivå med den ambitionsnivå som är satt för arbetet. I fem av nio programområden är det tveksamt om de horisontella kriterierna är integrerade på ett godtagbart sätt; i tre programområden är bedömningen att det görs på ett godtagbart sätt. Det förefaller inte heller finnas något systematiskt uppföljningsarbete kopplat till de horisontella kriterierna. Detta är bekymmersamt givet att uppföljning har en styrande effekt, genom att det som mäts tenderar att bli gjort. Det samlade intrycket är att den bristande integreringen av de horisontella kriterierna i projektgenomförandet inte handlar om ovilja, utan snarast en okunskap. För att integrera kriterierna behöver projekten stöd i hur de ska gå tillväga. Någon sådan stödstruktur finns inte och därför blir genomförandet svajigt. Utvärderarens bedömning är att de horisontella kriterierna, och en stödstruktur för hur projekten kan arbeta med dem, är ett viktigt område att arbeta med framöver om kriterierna verkligen ska få genomslag.

Bidrar programmen till gränsöverskridande samarbete och genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen?

Utvärderarens bedömning är att programmen i viss, men begränsad, utsträckning har förutsättningar att bidra till Östersjöstrategin. Det ska noteras att den koppling som typiskt finns, trots allt är förhållandevis svag eller indirekt. Det kan handla om att minskad energiåtgång eller minskade utsläpp är något positivt för hela Östersjöregionen.

Bidrar programmens insatser till smart specialisering?

Det svenska arbetet med smart specialisering är fragmenterat och det finns ingen central aktör som driver utvecklingen framåt på nationell nivå. Istället utgår arbetet i Sverige från regionala prioriteringar i kombination med nationella programsatsningar, som finansierar samverkan kopplad till innovation och forskning. I kartläggningen av regionernas prioriteringar har det framkommit att det finns en stark koppling mellan beviljade projekt och regionernas utpekade styrkeområden. Det finns dock exempel på programområden där projekt finansieras inom ett stort antal sektorer, och här finns det en utmaning i att regionerna satsar för brett. En annan utmaning är programområdena och NUTS 2-regionernas geografiska sammansättning, där vissa regioner har flera olika styrkeområden givet att de är heterogena. Den aggregerade analysen av smart specialisering visar att man inom programområdena i stort lyckas med att skapa förutsättningar för regional måluppfyllelse genom att prioritera projekt med koppling till de egna styrkeområdena, samt även att det finns en ambition att försöka placera in regionens position i en global värdekedja.

Sammanfattning av bedömning per programområde

<u>Sammanfattning Skåne-Blekinge</u>

I Skåne-Blekinge bedöms beviljade projekt ligga väl i linje med de prioriteringar som satts upp i det operativa programmet. Förutsättningarna att bidra till de särskilda målsättningarna för programområdet bedöms som goda, där representanter från näringsliv, akademi och offentlig sektor samlas kring regionens utmaningar. I flera projekt genomförs insatser där företag kommer i direkt kontakt med en potentiell marknad. Programmet finansierar insatser som ligger väl i linje med uppsatta smart specialiseringsprioriteringar. Det har dock funnits utmaningar att tydligt integrera

uppsatta prioriteringar som tydliga urvalskriterier i val av projekt. Det finns vissa utmaningar att integrera horisontella kriterier, framförallt i själva genomförandet av projekten. Miljö är det kriterium som tydligast är integrerat, medan det tycks finnas ett större behov av stöd kopplat till kriterierna jämställdhet, likabehandling och icke-diskriminering.

Sammanfattning Småland och Öarna

Programmet i Småland och Öarna har som särskilt mål att förbättra förutsättningarna för företagens innovationsutveckling. Utvärderarnas bedömning är att programmet på ett ändamålsenligt sätt ger förutsättningar för att nå målet. De projekt som studerats fokuserar i regel på att skapa bestående strukturer för samverkan mellan programområdets lärosäten och SMF, med fokus på kompetensutveckling. Programmet kan inte sägas bidra till smart specialisering i någon särskild utsträckning, men det beror främst på att det funnits dåliga förutsättningar att arbeta med smart specialisering på ett sammanhållet sätt. Småland och Öarna har varit tydliga med att de horisontella kriterierna skulle integreras i projektens verksamheter, och inget i utvärderingsempirin motsäger att detta skett.

Sammanfattning Västsverige

Programmet för Västsverige bedöms sammantaget ha förutsättningar att nå de särskilda målen om att stärka samverkan inom forskning och innovation i regionala styrkeområden. Programmet bedöms vara förankrat i det regionala näringslivet, det offentliga och akademin. I vissa fall tycks det dock finnas svårigheter att involvera framförallt små och medelstora företag. Ett långsiktigt regionalt engagemang genom finansiering och aktivt deltagande i framtagande av projektplaner ger stabilitet till satsningar som ofta har ett längre perspektiv än programperioden. Programmet för Västsverige har en tydlig koppling till en brett förankrad tillväxtstrategi för programområdet där endast projekt inom utpekade regionala styrkeområden hittills har finansierats. Beviljade projekt tycks därmed ligga väl i linje med prioriterade områden för smart specialisering. Generellt kan konstateras att arbetet med de horisontella kriterierna bör stärkas.

Sammanfattning Östra Mellansverige

Programmet i Östra Mellansverige bedöms ge goda förutsättningar för att de särskilda målen för programmet ska nås på ett ändamålsenligt sätt. Den finansierade verksamheten bedöms som marknadsnära. En väl genomtänkt strategi för hur medlen ska användas och valet att låta regionalt utvecklingsansvariga vara mycket aktiva i utvecklingen av projekt bedöms som lyckosamt. Programmet bedöms i stor utsträckning bidra till en smart specialisering. Östra Mellansverige har låtit de horisontella kriterierna komma i skymundan i design och urvalet av projekt, analysen pekar dock på att kriterierna finns integrerade i genomförandet av vissa projekt.

Sammanfattning Stockholm

De projekt som finansierats i regionalfondsprogrammet för Stockholm bedöms svara väl mot det särskilda målet om att få fler växande, innovativa företag genom ökad samverkan inom forskning och innovation. Fokus är på små och medelstora företag, att främja produkt- och tjänsteinnovation samt att utveckla testbäddar och nya samverkansplattformar. Offentlig sektor pekas ut som en viktig potentiell marknad för några av de branscher som också utgör regionens styrkeområden, exempelvis Life Science. Detta tycks också genomsyra de projekt som genomförs. Regionalfondsprogrammet i Stockholm är relativt litet och insatserna ligger väl i linje med området hållbar stadsutveckling som utgör regionens prioriterade styrkeområde för smart specialisering.

Horisontella kriterier finns med i projektansökningar, men i likhet med i andra regioner är de svagare i projektens genomförande.

Sammanfattning Norra Mellansverige

Utifrån genomförd analys av programmet i Norra Mellansverige tycks det finnas goda förutsättningar att bidra till den särskilda målsättningen om ett ökat antal innovativa SMF. Flera projekt i programområdet bygger vidare på tidigare satsningar och befintliga klustermiljöer, eller stöttar delar i att skapa nya. Detta tycks bidra till att erfarenheter från tidigare insatser tas till vara och att projekten drivs av erfarna projektägare. En stark förankring av insatserna i både lokalt och regionalt näringsliv och akademi vid regionala lärosäten skapar en relevant koppling mellan den forskning och innovationsutvecklingsverksamhet som bedrivs och näringslivets behov. De områden som beviljats finansiering stämmer överens med de områden för smart specialisering som respektive län pekat ut. Vad gäller de horisontella kriterierna tycks de finnas med i stor utsträckning i projektens ansökningar. Det finns dock utmaningar att på ett meningsfullt sätt integrera dem i projektgenomförandet.

Sammanfattning Mellersta Norrland

I programområde Mellersta Norrland bedöms det finnas goda förutsättningar att bidra till de särskilda målsättningarna att öka företagens FoU-investeringar samt att främja framtagande av innovativa varor och tjänster. Både näringsliv och akademi bedöms vara väldigt aktiva i programmet och projekten genomför i stor utsträckning insatser i linje med de framgångsfaktorer som utvärderarna identifierat som viktiga för att nå resultat. En utmaning i programområdet är dock att endast en tredjedel av medlen är utbetalade. De projekt som studerats bedöms ligga väl i linje med programområdets prioriterade områden för smart specialisering. Det horisontella kriteriet miljö är väl integrerat i projekten medan de andra horisontella kriterierna, jämställdhet samt likabehandling och icke-diskriminering, är integrerade i mindre utsträckning.

Sammanfattning Övre Norrland

Programområdet Övre Norrland bedöms finansiera insatser som ligger väl i linje med programmets målsättningar om att öka forsknings- och innovationssamverkan mellan näringsliv, akademi, offentlig sektor och samhället samt att öka innovationsverksamheten i programområdets företag. Beviljade projekt bedöms vara förankrade i näringslivet och bedriva insatser som är marknadsnära. Akademin bedöms också vara aktiv i programmet, och programområdets två stora universitet driver en majoritet av projekten. En utmaning för programområdet är att en stor del av medlen inte har betalats ut. Beviljade projekt ligger i linje med prioriterade områden för smart specialisering, som dock är förhållandevis brett formulerade. De horisontella kriterierna bedöms vara integrerade i projekten, av dessa är miljö tydligast integrerat i projekten. Det finns dock svårigheter att integrera de horisontella kriterierna jämställdhet och icke-diskriminering och lika-behandling så att dessa aktiviteter bidrar till verklig affärs- och verksamhetsnytta för projekten.

Sammanfattning Nationella programmet

Förutsättningarna för att generera resultat i det nationella regionalfondsprogrammet är i stor utsträckning beroende av om investeringen i ESS ger de långsiktiga resultat och effekter som formuleras i det operativa programmet. Uppbyggnaden av ESS är igång och förutsättningarna att nå avsedda resultat bedöms vara goda. De långsiktiga resultaten och den betydelse ESS och MAX IV får för Sverige som nation är dock avhängigt av vilka strategiska satsningar som görs kring anläggningarna. I programmet har jämförelsevis lite

medel avsatt för att bidra till det särskilda målet om att åstadkomma en ökad samverkan mellan FoI-konstellationer och aktörer i olika regioner. Dessa projekt bedöms spela en viktig roll i att få till stånd en gränsöverskridande samverkan i programmet och därigenom knyta ihop regioner för att åstadkomma en nationell prioritering av styrkeområden för smart specialisering. Arbetet med de horisontella kriterierna bedöms som tillfredsställande i det nationella programmet.

2 English Summary

The Swedish Agency for Economic and Regional Growth has given Ramboll Management Consulting (Ramboll) and Faugert & Co Evaluation (Faugert & Co) the task of conducting ongoing program evaluations of Thematic Objective 1 (TO1) in the European Regional Development Fund (ERDF) during the program period 2014-2020. This interim report is the first report in the ongoing program evaluation of TO1. The purpose of the interim report is to provide, in an early phase of the implementation of the program, a preliminary description of the preconditions necessary for achieving the desired results according to the objectives.

The goal of TO1 is to strengthen research, technological development and innovation. It is the second largest thematic target within the ERDF's nine programs over the program period 2014-2020 and comprises of approximately 4.5 billion Swedish kronor (including co-financing). In general, the efforts are in aimed at strengthening the collaboration between actors within the innovation system, and thus increasing the knowledge content in existing production and promoting the development of new products and services.

The following is a summary of the evaluators' conclusions based on the questions formulated by the Swedish Agency for Economic and Regional Growth for the evaluation.

Do the programs effectively contribute to meeting the specific goals outlined under each investment priority within each program?

To answer this question, the evaluator has developed a theoretical framework consisting of two components:

- The first component is a value chain that illustrates a traditional innovation process. This process begins with ideas developed in collaboration between academia and industry and results in new or improved commercial products. This process is time-consuming; based on previous experience it typically lasts between 5-20 years.
- The second component is a theoretical framework that consists of eight factors which, according to previous research and experience, have been shown to be important in bringing about collaboration that leads to innovation, primarily between academia and industry.

The theoretical framework has been developed during the evaluation and adapted to the different focus areas of the programs and projects. Among other things, the evaluator has also included the importance of the regional context when assessing whether the efforts will be able to achieve the desired results.

When applying the theoretical framework to the programs and projects, the following conclusions can be drawn**:**

The focus and specific goals of the programs are well aligned with the overall goal of strengthening research, technological development and innovation. As for the value chain for innovation, it can be said that that the focus of the programs varies, with certain emphasis on the earlier parts of the innovation process. This mostly has to do with establishing and strengthening cooperation and, to a lesser extent, developing commercial products. Overall, the programs are deemed to provide the preconditions needed for achieving the goals in an effective manner.

Compared with the previous program period, there has been a shift in operations towards later stages in the innovation process and an increased focus on business needs and involvement has been identified, which is in line with the objectives. The evaluators have found that projects, even those that are not necessarily driven by industry, are generally

closely connected to industry. In the project areas where an active participation from industry has been identified, the evaluators find that the form of engagement can vary, but typically industry is primarily involved as a target group. An increased industry focus is also reflected in activities that occur early in the innovation process. In the management of programs and the selection of projects, active participation from industry in steering groups or as the target group is preferable. These changes align with the programs' ambition, although it is not entirely unproblematic.

One observation is that regional development managers in several program areas have been very active in building projects that are successful awarded funding in collaboration with key players in regional innovation systems. Generally speaking, the evaluators perceive regions taking active leadership in the creation of projects as positive. This is due to the fact that each program area has relatively few potential project owners, while in all program areas there are players who, for the most part, should be included in one or several of the projects for the sake of innovation and growth.

One critical aspect has to do with the role of universities and colleges in the implementation of the programs. A shift towards industry combined with increased regulations (that cover, for example, overhead costs) reduces the incentives for universities and colleges to act as project owners. At the same time, programs, especially those outside the metropolitan areas, are dependent on these players to have a role in the implementation. This is consequence to the limited number of players with the capacity to manage ERDF projects and reflects the need to increase cooperation between academia and industry.

The importance of higher education institutions' participation is seen throughout the entire innovation value chain used in the study. Our overall conclusion is that it is important to both nurture and cultivate the potential public project owners located in the regions, not least the higher education institutions

One challenge is the relatively short-term perspective held by the ERDF (projects are often no longer than three years) in relation to innovation projects where long-term prospects are an important factor for success. Most program areas include a perspective on efforts that go beyond the project- and program period. The priorities appear to be well-motivated from a regional (and thus a long-term national) perspective on innovation and growth. The funded operations are often those with only a small likelihood of surviving in the absence of a significant amount of public financial contributions in the long run. From this point of view, it is somewhat concerning that there seems to be significant variation in the different program areas when it comes to expectations on how (long-term) projects will secure financing or other support for continued operations once ERDF funding has expired. It is the evaluators' opinion that such expectations should be expressed early on since negotiations of this nature can take a long time to complete.

The evaluators note that the management and interpretation of regulations vary among The Swedish Agency for Economic and Regional Growth's regional centers. In some regions, uncertainty around regulatory interpretation appears to have a deterring effect on potential project owners, while in other regions the Swedish Agency for Economic and Regional Growth is seen as a positive and strategic partner.

Given the ERDF's relatively extensive administration, regulations, and short-term funding in relation to the long-run operational objectives, there is a risk that players who are working in a functioning partnership with industry and are closer to the commercial products select other forms of funding.

Overall, the findings indicate that the shift towards a focus on industry and the later parts of the innovation value chain place increasing demands on proactivity and flexibility, including a long-term approach to potential project owners. This applies to universities, colleges and other actors like research institutes and cluster organizations. The ability to respond to these trends, and in so doing strengthen the programs' capacity to achieve the outlined objectives, seems to vary between different programs and regions.

In the previous programming period, the ERFD was criticized for not involving business enterprises enough. The evaluator's assessment is that this trend has taken the opposite direction: the connection to industry has shown to be strong, while the connection to academia in some cases is weaker. Indeed, while universities may be project owners, this does not necessarily mean that these projects have a strong link to research. In the evaluation, there are several examples where other higher education institutions, rather than research institutes, function as coordinating nodes for the projects. In these cases, the distance between the activities in the projects and the university's research can be relatively wide, even if the university as an organization is the project owner.

Do the individual programs have the capacity to effectively contribute to the desired change in the specified performance indicators? How could the program's contribution to changing the specified performance indicators be measured quantitatively?

The evaluator's assessment is that the majority of performance indicators match the program's specific goals. However, the indicators seem to have had a negligible impact on the implementation programs, which may be due their lack of relevance and thus failure to effectively measure the results of the program.

The evaluator notes that the prerequisites for directly measuring the results of the programs based on the indicators are basically non-existent. In order for the actions of the programs to be seen in the data, companies that are affected by the actions must be included to a certain extent in Statistics Sweden's data sample, which cannot be guaranteed. In addition, the indicators will more likely be affected by external factors, for instance general economic development, than the efforts made within the EDRF. The specified target values are often well within the confidence intervals of the surveys, so the observed indicator changes may not necessarily be ensured statistically.

The indicators are therefore surrounded by a significant amount of uncertainty. However, the theoretical framework could be used to clarify the orientation and steer the program implementation.

In what way and to what extent do the programs integrate the horizontal criteria for better environment, gender equality and equal treatment and non-discrimination?

The evaluator's overall assessment is that efforts in the various program areas do not integrate the horizontal criteria of ensuring a better environment, gender equality and equal treatment and non-discrimination at the ambition level. While three of the nine program areas are judged to have integrated the horizontal criteria in an acceptable way, five are deemed to have not succeeded in this regard. There also appears to be no systematic follow-up system for the horizontal criteria. This is concerning given that follow-up measures tend to determine what actions are then actually taken**.** The overall impression is that the failure to integrate the horizontal criteria during project implementation is not due to a lack of will, but rather a lack of knowledge. In order to integrate the criteria, the projects need guidance on how to proceed. Currently, no such support structure is in place, which is why the implementation is weak. The evaluator's

assessment is that the development of a support structure to promote the integration of the horizontal criteria is a crucial area of future in order to achieve the intended impact.

Do the programs contribute to cross-border cooperation and the implementation of the EU's strategy for Baltic Sea region?

The evaluator's assessment is that the programs, at least to a certain extent, have the potential to contribute to the Baltic Sea region. It should be noted though that the link that typically exists, is either way weak or indirect. This can be because reduced energy consumption and reduced emissions are positive for the entire Baltic Sea region.

Do the program's efforts contribute to smart specialization?

The evolution of smart specialization in Sweden is fragmented, with no central actor driving the development forward at the national level. Instead, the Swedish efforts have stemmed from regional priorities in combination with national program interventions, which fund the cooperation between innovation and research. In the mapping of the regions' priorities, it has been shown that there is a strong connection between funded projects and the regions' identified areas of strength. There are however examples of program areas where projects are funded within a large number of sectors. This may lead to regional efforts becoming too broad. Another challenge is the potential mismatch between a program area and NUTS-2 region's geographical dimensions, where some regions have several different strength areas given their heterogeneity. The aggregated analysis of the smart specialization shows that program areas in general succeed at creating the preconditions for regional goal achievement by prioritizing projects that are connected to the region's strength areas and striving to place the region's position within a global value chain.

3 Introduktion

Tillväxtverket har gett Ramböll Management Consulting (Ramböll) och Faugert & Co Utvärdering (Faugert & Co) i uppdrag att genomföra en löpande programutvärdering av tematiskt mål 1 i de regionala programmen som finansieras av Europeiska regionala utvecklingsfonden under programperioden 2014–2020. Syftet med utvärderingen är *"att förbättra kvaliteten på programmens utformning och genomförande samt att bedöma deras effektivitet och verkan"*.[1] Det innebär att utvärderingen både ska vara *formativ* (bidra till att öka kvaliteten i genomförandet) och *summativ* (sammanfatta och bedöma insatsernas resultat och effekter). För att den löpande programutvärderingen ska kunna fylla båda dessa funktioner kommer merparten av utvärderingsinsatserna att ske kontinuerligt under programperioden med början 2015 och avslut 2021. Denna delrapport utgör den första rapporten i den löpande programutvärderingen av tematiskt mål 1. Syftet med delrapporten är att i ett tidigt skede av programperioden kunna ge en första beskrivning av förutsättningarna för insatserna att leda till resultat i enlighet med målsättningarna.

3.1 Tematiskt mål 1 ska stärka forskning, teknisk utveckling och innovation

Inför innevarande programperiod var det en uttalad ambition från EU-kommissionen att ta ett tydligare samlat grepp om arbetet i de europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI-fonderna), där Europeiska regionala utvecklingsfonden (fortsättningsvis regionalfonden) är en av fyra fonder i Sverige. Skärpt uppföljning och ökat fokus på resultat var en målsättning i arbetet. Som en utgångspunkt för insatserna under programperioden fick medlemsländerna ta fram var sin så kallad partnerskapsöverenskommelse, som ger en samlad bild av vad som i respektive land ska åstadkommas genom arbetet i de olika fonderna. Genom ett samlat grepp förväntas synergieffekter och insatser i olika fonder komplettera varandra bättre än tidigare. I Sverige genomför regeringen flera insatser för att stärka resultatfokus i arbetet med regional tillväxt, där det ökade resultatfokuset i strukturfondsprogrammen är en del.[2]

Regionalfondens insatser för målet tillväxt och sysselsättning genomförs i Sverige i nio operativa program: åtta regionala och ett nationellt. Insatserna har fem tematiska målområden. Under innevarande programperiod (2014–2020) har Tillväxtverket beslutat att genomföra utvärderingarna av de nio regionalfondsprogrammen horisontellt, så att de olika tematiska målen utvärderas samlat för hela Sverige.

Tematiskt mål 1 (fortsättningsvis TM1), som är ett av de fem tematiska målen, syftar till att stärka forskning, teknisk utveckling och innovation. De regionala programmen för TM1 ska också bidra till en ökad samverkan mellan olika aktörer och områden. Det gäller näringsliv, innovation, forskning och utveckling samt utbildning. De regionala programmen ska även bidra till miljödriven näringslivsutveckling i alla branscher.

De två investeringsprioriteringar som valts för arbetet i TM1 är:

1a: Att förbättra forsknings- och innovationsinfrastrukturen och kapaciteten att utveckla spetskompetens inom forskning och innovation samt främja kompetenscentrum, särskilt sådana som är av europeiskt intresse.

1 CPR (fondgemensamma förordningen), Art. 54

2 BP16/17, UO19, sid 36f

och

1b: Att främja företagsinvesteringar inom forskning och innovation och utveckla kopplingar och synergieffekter mellan företag, forsknings- och utvecklingscentrum och den högre utbildningssektorn, särskilt främjande av investering i produkt- och tjänsteutveckling, tekniköverföring, social innovation, miljöinnovation, offentliga tillämpningar, efterfrågestimulans, nätverk, kluster och öppen innovation genom smart specialisering, och stödja teknisk och tillämpad forskning, pilotverksamhet, tidiga produktvalideringsåtgärder och kapacitet för avancerad produktion och förstagångsproduktion, särskilt vad gäller viktig möjliggörande teknik och spridning av teknik för allmänna ändamål.

I det operativa programmet för det nationella regionalfondsprogrammet beskrivs att dessa investeringsprioriteringar valts för att på bästa sätt adressera de utmaningar som Sverige står inför. Utmaningarna kräver samverkan mellan företag, universitet och högskolor, och andra aktörer; ingen aktör eller sektor anses kunna lösa dem på ett bra sätt på egen hand. Att skapa förutsättningar för denna samverkan och att stödja arbetet med att få nya varor och tjänster ut på marknaden är därför ett sätt att understödja resultat i linje med målsättningarna för TM1. Denna analys är en grundsten i Europa 2020-strategin, men även i den nationella strategin för hållbar tillväxt och attraktionskraft. Valet av investeringsprioriteringar är gjort för att komplettera och förstärka andra insatser och strategiska målsättningar, exempelvis de som lagts fast in den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020.[3]

Insatserna inom de två investeringsprioriteringarna syftar till att nå det övergripande målet att stärka forskning, teknisk utveckling och innovation. De nio programmen har sinsemellan olika mål kopplade till de olika investeringsprioriteringarna, och har därmed olika inriktning. De problembeskrivningar som legat till grund för hur programmen utformats skiljer sig också mellan de olika regionerna, och har gjorts inför programperioden och utifrån andra viktiga strategiska dokument, som t ex RUP/RUS. I de operativa programmen beskrivs de särskilda förutsättningar som respektive programområde har och hur de vill arbeta med regional tillväxt.

Varje programområde har ansvarat för att ta fram sitt eget regionala operativa program. I flera programområden har arbetet skett i dialog med de aktörer som bedömts som relevanta, i andra har processen nästan helt utgått från strategiska dokument som RUP/RUS och regionala innovationsstrategier eller motsvarande. Programmen ska även tas fram i enlighet med de krav som ställs från EU-kommissionen, vilket flera programområden har uppfattat som en relativt utmanande övning. De prioriteringar som görs i programmen är framtagna i en politisk process och förhandling mellan ett antal parter. Avvägningar och texter ska också passa in i den struktur som gäller för EU-programmen vilket skapar en viss typ av ramar. Som en följd av detta är målen sällan formulerade så att de är specifika och mätbara. Snarare pekar programmens mål ut en riktning och ambition som är styrande för programområdets arbete med regionalfonden.

De insatser som genomförs med stöd av regionalfonden bör betraktas som pusselbitar i ett större sammanhang. De utgör en del av de samlade insatserna för tillväxt och attraktionskraft, som de beskrivs i den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020. De utgör även en delmängd av de insatser som bedrivs med stöd av de olika ESI-fonderna med den så kallade partnerskapsöverenskommelsen som grund. Även andra faktorer kommer att påverka, exempelvis förutsättningar för företagande inom ett programområde som tillgång till relevant arbetskraft. Bedömningar

[3] Operativt nationellt program för regionalfonden 2014–2020, sid 6 ff.

av programmen behöver därför göras med ett pragmatiskt angreppssätt och fokusera på om de insatser som görs verkar i den riktning som pekats ut och om de utifrån utvärderarens kunskap om vad som fungerat i tidigare satsningar har förutsättningar att leda till önskvärda resultat.

Storleken på de olika regionala programmen skiljer sig mellan olika programområden. Programmen i norra Sverige har större ekonomiska resurser än de i södra Sverige, eftersom de uppfyller EU:s kriterier för särskilt utsatta områden och därför får extra ekonomiska resurser. I följande tabell framgår hur mycket medel som fördelats mellan de olika programområdena samt hur många projekt som beviljats finansiering.

Tabell 1 Fördelning av medel och projekt inom de nio programområdena

Region (svenska)	Befolkning [4]	Andel finansiering för TM1 av hela programmet	EU-medel ERUF (SEK)	EU-medel TM1 (SEK)	Antal projekt inom TM1[5]	Län
Skåne-Blekinge	1 459 880	17%	511 129 270	86 891 976[6]	13 (12)	Skåne, Blekinge
Småland och Öarna	834 276	33%	553 025 099	182 498 283	12 (6)	Jönköping, Kronoberg, Kalmar, Gotland
Väst-sverige	1 963 466	43,20%	469 233 415	202 708 835	12 (10)	Västra Götaland, Halland
Östra Mel-lansverige	1 638 825	38,40%	586 541 778	225 232 043	12 (12)	Uppsala, Västmanland, Örebro, Södermanland, Östergötland
Stockholm	2 231 439	45%	310 029 233	139 513 155	8 (6)	Stockholm
Norra Mel-lansverige	838 747	22,08%	1 231 737 719	271 967 688	27 (21)	Dalarna, Gävleborg, Värmland
Mellersta Norrland	371 273	23,90%	1 290 391 908	308 403 666	6 (6)	Jämtland, Västernorrland
Övre Norr-land	513 111	28,82%	1 776 383 659	511 953 771	28 (22)	Norrbotten, Västerbotten

[4] SCB Statistikdatabasen, Folkmängd efter region och år, år 2015

[5] Siffran avser antalet beviljade projekt den 19:e januari 2017. Siffran inom parentes avser antalet projekt som analyserats i föreliggande rapport.

[6] Utöver dessa medel tillkommer 92 miljoner inom ett särskilt insatsområde för hållbar stadsutveckling, som omfattar både tematiskt mål 1 och tematiskt mål 3. Storleken på tematiskt mål 1 i Skåne-Blekinge är således större än de 86,9 miljoner kronor som redovisas i tabellen.

Nationella programmet	9 851 017	20,43%	1 116 134 775	228 026 335	8 (3)	Sverige

3.2 Delrapportens övergripande frågeställningar

De projekt som finansieras inom ramen för programmen är i ett tidigt skede. Denna första avrapportering, som lämnas i februari 2017, fokuserar därför på *förutsättningar* att nå de resultat man eftersträvar, snarare än faktiska resultat. Följande frågeställningar önskar Tillväxtverket få besvarade för samtliga nio operativa program och de utgör således fokus för denna första del av utvärderingen:

- Bidrar de enskilda programmen på ett ändamålsenligt sätt till att uppfylla de särskilda målen under respektive investeringsprioritering i respektive program? Även oförutsedda resultat ska fångas upp.
- Har de enskilda programmen förmåga att på ett ändamålsenligt sätt bidra till önskad förändring av angivna resultatindikatorer? Hur skulle programmens bidrag till förändring av angivna resultatindikatorer kunna mätas kvantitativt? Hänsyn till programmens omfattning i förhållande till BNP i aktuellt programområde ska tas där så är lämpligt.
- På vilket sätt och i vilken utsträckning integrerar programmen de horisontella kriterierna för bättre miljö, jämställdhet samt likabehandling och icke-diskriminering?
- Bidrar programmen till gränsöverskridande samarbete och genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen?
- I vilken utsträckning bidrar programmen till de prioriteringar och samhällsutmaningar som identifieras i den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020?
- Bidrar programmens insatser till smart specialisering?
- Bedriver programmen verksamhet som är marknadsnära och i vilken utsträckning är näringslivet delaktigt?

3.3 Metod

Datainsamlingen är gjord med utgångspunkt i den analysram och teori som beskrivs i kapitel 3: Teoretiskt ramverk. För att besvara utvärderingsfrågorna som beskrivs ovan i kapitel 2.2 har olika typer av informationskällor använts.

Figur 1 Moment, första delrapporten

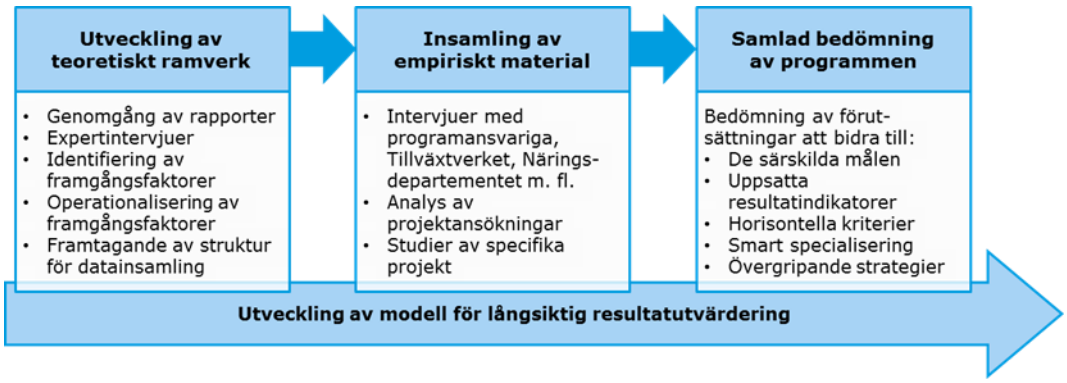

Den första rapporteringen kan sägas bestå av fyra huvudsakliga moment, vilka illustreras i figuren ovan. Dessa beskrivs i korthet nedan. En mer utförlig beskrivning av tillvägagångssättet återfinns i bilaga 1.

3.3.1 Utveckling av analysram

I utvärderingen utarbetades en värdekedja (se **Fel! Hittar inte referenskälla.**) där programmens aktiviteter kopplas samman till investeringsprioriteringar och de övergripande målen. Genom expertintervjuer och genomgång av tidigare rapporter, företrädesvis utvärderingar, studier och rapporter har framgångsfaktorer för måluppfyllelse av programmens investeringsprioriteringar identifierats. Framgångsfaktorerna syftar till att beskriva vilka förutsättningar som leder till måluppfyllelse och genererar framgång i ett bredare perspektiv. För att göra en bedömning av om sammansättningen av projekt har förutsättningar att bidra till att målen i de operativa programmen uppnås har de identifierade framgångsfaktorerna operationaliserats för att empiriskt undersöka i vilken utsträckning dessa förutsättningar är på plats i de nio programmen. Bland de identifierade framgångsfaktorerna återfinns även de kring smart specialisering och horisontella kriterier. En sammanställning av expertteamets samlade erfarenheter återfinns i bilaga 3.

3.3.2 Insamling empiriskt material

I syfte att göra en första värdering av programmen och dess förutsättningar att nå resultat har data samlats in genom:

- Intervjuer med ansvariga för programskrivning, Tillväxtverket, Näringsdepartementet, med flera, i syfte att bygga en förståelse för vad för typer av resultat som ska uppnås inom TM1
- Analys av projektportfölj i syfte att:

1. Ge en deskriptiv bild över vilka typer av projekt som finansieras inom respektive investeringsprioritering och hur fördelningen av medel ser ut mellan olika projekt
2. Möjliggöra en analys av hela projektportföljens förutsättningar att bidra till de särskilda målen och investeringsprioriteringarna
3. Utgöra grunden för urval av de fallstudier som kommer att genomföras av ett antal projekt

- Intervjubaserade studier av 13 projekt i syfte att öka förståelsen för de projekt som genomförs, i vilken kontext som projektet genomförs samt illustrera hur ett urval av projekt visar på närvaro av framgångsfaktorerna.

Tidsperioden för datainsamling sträcker sig från september 2016 till januari 2017. Projektportföljsanalysen är gjord på de projekt som beslutats senast 30 juni 2016. Intervjuer är i huvudsak gjorda under hösten 2016. De fördjupade studierna i regionerna gjordes under november-december 2016.

3.3.3 Samlad bedömning av programmen

I ett sista steg analyseras all empiri tillsammans per programområde utifrån identifierade framgångsfaktorer. Analysen resulterar i en värdering av om programmet kan förväntas nå uppsatta särskilda mål, bidra till de horisontella kriterierna, smart specialisering och övergripande strategier samt bidra till en förändring av värdena för uppsatta resultatindikatorer.

3.3.4 Första steget mot utveckling av en modell för långsiktig resultatutvärdering

Föreliggande delrapport utgör den första etappen i den löpande utvärderingen. Givet att programmen och deras projekt befinner sig i ett förhållandevis tidigt skede ligger fokus på att bedöma förutsättningar att nå resultat. Utifrån den genomförda litteraturgenomgången är det tydligt att det ofta tar tid innan resultat kan realiseras i denna typ av verksamhet. Det finns en rad förutsättningar som behöver vara på plats för att programmen ska bli framgångsrika. Framgångsfaktorerna kan sorteras in under tre huvudsakliga kategorier: framgångsfaktorer kopplat till programmens kontext, programmens utformning (organisation och strategi) samt programmens implementering (aktiviteter), vilket illustreras i figuren nedan. I delrapporten har vi uteslutande fokuserat på framgångsfaktorer som relaterar till programmens utformning.

Figur 2 Framgången i ett program bestäms av olika faktorer som rör dess kontext, utformning och implementering

En naturlig del i processen med att bedöma programmens förmåga att nå angivna mål är att *förbereda för framtida resultat- och effektutvärderingar.* En viktig del i detta är att analysera och granska förutsättningarna att genomföra resultat och effektutvärderingar utifrån de mål och resultatindikatorer som fastställts för respektive programområde. Parallellt med denna första rapportering har utvärderingsteamet i uppdrag att utveckla en modell för långsiktig resultatutvärdering av programmen. Med utgångspunkt i detta ser vi att det i framtida utvärderingsinsatser kommer att vara relevant att rikta särskilt fokus på framgångsfaktorer som relaterar till programmens kontext och implementering.

3.4 Vad är innovation?

TM1 syftar till ökad innovation. Innovation handlar om nya eller bättre sätt att skapa värden för samhälle, företag och individer. Det innebär nya lösningar som svarar mot behov och efterfrågan i vardagen och omvärlden. Värdet uppstår i nyttiggörandet och tillämpningen av en idé och kan ta många former – ekonomiska, sociala eller miljömässiga värden.

Den mest etablerade definitionen av innovation är den som ges i Oslomanualen, framtagen av OECD.[7] I den nationella innovationsstrategin översätts den som:[8]

Införandet eller genomförandet av en ny eller väsentligt förbättrad vara, tjänst eller process, nya marknadsföringsmetoder eller nya sätt att organisera affärsverksamhet, arbetsorganisation eller externa relationer

Denna breda syn på innovation är en hörnsten i både OECD:s innovationsstrategi[9] och strategin för jobb och tillväxt inom EU (samt i den svenska ”Den nationella innovationsstrategin” från år 2012)[10]. Dessa strategier genomsyras av behovet av innovativa varor, tjänster, företag och samhällslösningar för att kunna bevara och utveckla dagens välfärd och levnadsstandard samt för att möta framtidens utmaningar. OECD:s innovationsstrategi tar avstamp i behovet av en innovationspolitik som integrerar en rad olika politikområden i en samlad ansats för att möta samhällsutmaningar.

3.5 Disposition

I kapitel 1 presenteras en kortfattad sammanfattning av delrapporten.

Kapitel 2 fungerar som en inledning där Tillväxtverkets uppdrag till utvärderingsteamet presenteras tillsammans med innehåll och förutsättningar för insatserna inom TM1 varpå utvärderingsteamet redogör för hur vi metodologiskt gått tillväga med uppgiften.

I kapitel 3 beskrivs det teoretiska ramverk som är utgångspunkten för utvärderingen, ramverket utgår från en värdekedja från programmen, där aktiviteter kopplas samman med programmens övergripande målsättningar. Till detta har utvärderarna identifierat 14 framgångsfaktorer som alla bidrar till måluppfyllelsen.

I kapitel 4 görs en sammanfattande diskussion och övergripande slutsatser från den första delrapporten i den löpande programutvärderingen presenteras.

I kapitel 5 till kapitel 13 presenteras och analyseras de nio programområdena.

Till rapporten finns också fyra bilagor:

- Bilaga 1: Metod
- Bilaga 2: Kategorier i projektdatabas
- Bilaga 3: Expertteamets samlade erfarenheter
- Bilaga 4: Redogörelse för projektportföljsanalys per programområde

[7] Oslo Manual. Guidelines for collecting and interpreting innovation data. Third edition, OECD 2005, page 46

[8] Den nationella innovationsstrategin. Näringsdepartementet, N2012.27, sid 9

[9] The OECD Innovation Strategy: Getting a Head Start on Tomorrow, OECD 2010

[10] Europa 2020 – En strategi för smart och hållbar tillväxt för alla, EU-kommissionen 2010

4 Analysram

I följande rapportkapitel beskrivs det analytiska ramverk som varit utgångspunkten för denna första delrapport av utvärderingen. Ramverket utgår från en värdekedja från programmen, där aktiviteter kopplas samman med programmens övergripande målsättningar. Till detta har utvärderarna identifierat 14 framgångsfaktorer som alla bidrar till måluppfyllelsen.

Kapitlet börjar med ett avsnitt där analysramen för att utvärdera förutsättningarna för att uppfylla de särskilda målen utvecklas. I efterföljande avsnitt görs motsvarande övning för programmens resultatindikatorer. Det avslutande avsnittet innehåller analysramen för utvärderingen av hur programmen bidrar till smart specialisering, horisontella kriterier och Östersjöstrategin.

4.1 De särskilda målen

4.1.1 Förväntningar om ett ökat fokus på resultat

Inför programperioden 2014–2020 har EU-kommissionen lyft fram vikten av ett ökat fokus på resultat. För att kunna mäta vad som uppnåtts krävs välkonstruerade indikatorer som mäter de faktiska resultaten.[11] I sina riktlinjer för utvärdering lyfter kommissionen fram att resultatet av en offentlig insats är mer än konkreta och mätbara resultat, som exempelvis försäljning av en ny innovativ produkt eller ökad produktivitet. Det är även viktigt att fånga upp aktörer som ökar sin kunskap och kompetens, att nya metoder och arbetssätt utvecklas eller att en ny teknologi sprids.[12]

För programperioden 2014–2020 har EU-kommissionen skärpt kravet på en tydlig förändringsteori som visar en logisk kedja mellan identifierade behov, genomförda aktiviteter och eftersökta utfall, resultat och effekter av ett program eller projekt.[13] Under programperioden avsätts på europeisk nivå totalt 61,5 miljarder euro till insatser för att främja forskning, teknisk utveckling och innovation inom regionalfonden och mot bakgrund av detta är det motiverat att de insatser som finansieras ska bygga på tydlig och rimlig logik, där genomförda insatser ger en utväxling i regionerna.[14] Vad som utgör ett eftersträvat resultat framgår ur de operativa programmen för respektive programområde. I dessa styrande dokument beskrivs inte bara vilka särskilda mål som formulerats utan också vilka typer av resultat som programområdet vill se av programmet. De operativa programmen utgör således en central utgångspunkt för uppbyggnaden av vårt teoretiska ramverk som programmen ska ställas emot. En viktig uppgift för Rambölls och Faugert & Co:s första delrapportering är att göra bedömningar av programmens förutsättningar att bidra till eftersträvade resultat.

I kommissionens vägledning för utvärdering av innovationsaktiviteter från 2012 lyfts att det saknas evidens kring effekterna av insatser finansierade via regionalfonden. Det finns samtidigt en inneboende utmaning i att utvärdera innovation som är ett fenomen i ständig

[11] EU-kommissionen (2014) EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND AND COHESION FUND. The Programming Period 2014-2020. Guidance document on monitoring and evaluation. Concepts and Recommendations

[12] European Commission (2012) Evaluation of Innovation Activities

[13] EU-kommissionen (2014) EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND AND COHESION FUND. The Programming Period 2014-2020. Guidance document on monitoring and evaluation. Concepts and Recommendations

[14] https://cohesiondata.ec.europa.eu/themes/1

förändring. Vad som bidrar till ett visst resultat och vissa effekter av en insats är komplext och påverkas av en rad faktorer. Det påverkas också av att innovationsaktiviteter ofta involverar en rad aktörer som bidrar med olika kompetenser och färdigheter.[15] Dessutom driver i regel omvärldsfaktorer utvecklingen i en viss riktning. Olika aktiviteter inom innovationsområdet kan dessutom ha olika förändringslogik och vara olika nära marknad och kommersialisering. Mot bakgrund av detta är det förståeligt att en förändringsteori över ett program inte alltid blir tydlig, och att länkarna mellan aktiviteter, utfall och resultat kan förefalla svaga, då de inte synliggör andra bidragande processer och aktiviteter.

Kravet på en tydlig förändringsteori tar sig uttryck genom att enskilda projekt, antingen själva eller med stöd från löpande utvärderare, förväntas utveckla en förändringsteori för hur det enskilda projektet bidrar till sina uppsatta mål. Förändringsteorin för ett program eller projekt kan tydliggöras antingen genom att illustrera strukturen grafiskt i en figur och/eller genom en beskrivning i skrift. För att värdera programmens insatser inom TM1 har respektive programs mål ställts mot en enkel värdekedja, eller effektlogik, som är generell för innovationsfrämjande insatser. Detta beskrivs i efterföljande avsnitt.

4.1.2 De särskilda målen ur ett värdekedjeperspektiv

Varje program har formulerat sina egna särskilda mål, vilket gör att inga programområden har identiska mål, se Tabell 2**Fel! Hittar inte referenskälla.**. Det finns två investeringsprioriteringar inom TM1, 1a som har fokus på spetskompetens och 1b som är bredare med fokus på samverkan och ökad innovationsverksamhet. Programområdena har valt att arbeta med en eller två investeringsprioriteringar och målen varierar mellan ett och två mål per programområde. I syfte att möjliggöra enklare jämförelser har vi i utvärderingen kategoriserat de särskilda mål som förekommer enligt följande:

- Öka eller stärka samverkan
- Öka innovationsverksamheten i företagen
- Öka antalet innovativa företag
- Etablera infrastruktur för forskning

Med den kategoriseringen fångas innehållet i de regionala mål som är formulerade på olika sätt, samtidigt som den underlättar analysen. Kategoriseringen åskådliggörs nedan, i tabell 3.1.

Tabell 2 Särskilda mål inom respektive investeringsprioritering för samtliga nio program

Program	Särskilda mål (Investeringsprioritering)	Kategorisering av målen
Övre Norrland	• Öka forsknings- och innovationssamverkan mellan akademi, näringsliv, myndigheter och civila samhället (1b) • Öka innovationsverksamheten i företag och stärka utveckling av och tillgänglighet till innovationsstödjande system och miljöer (1b)	• Öka eller stärka samverkan • Öka innovationsverksamheten i företagen

[15] European Commission (2012) Evaluation of Innovation Activities

Program	Särskilda mål (Investeringsprioritering)	Kategorisering av målen
Mellersta Norrland	• Ökade investeringar i forskning och utveckling som andel av programområdets företag (1b) • Öka andelen små och medelstora företag som utvecklar innovativa varor och tjänster (1b)	• Öka innovationsverksamheten i företagen
Norra Mellansverige	• Öka antalet innovativa SMF (1b)	• Öka antalet innovativa företag
Östra Mellansverige	• Stärkt samarbete för ökad innovationskapacitet i små och medelstora företag i alla delar av Östra Mellansverige (1a) • Ökad innovationsverksamhet för små och medelstora företag med tillväxtambitioner och förutsättningar för kommersialisering av innovationer i näringslivet (1b)	• Öka eller stärka samverkan • Öka innovationsverksamheten i företagen
Stockholm	• Fler växande, innovativa företag genom ökad samverkan inom forskning och innovation (1b)	• Öka eller stärka samverkan • Öka innovationsverksamheten i företagen • Öka antalet innovativa företag
Småland och Öarna	• Förbättrade förutsättningar för företagens innovationsutveckling (1b)	• Öka eller stärka samverkan
Västsverige	• Stärkt samverkan inom forskning och innovation i regionala styrkeområden (1b)	• Öka eller stärka samverkan
Skåne-Blekinge	• Ökad samverkan för en hållbar innovationsinfrastruktur som levererar resultat (1a) • Ökad regional innovationsförmåga med fokus på regionens strategiska områden (1b)	• Öka eller stärka samverkan • Öka innovationsverksamheten i företagen
Nationella programmet	• Inom instrumenten Accelerator och Scientific, etablera en multidisciplinär forskningsinfrastruktur som attraherar internationella forskare, företag och myndigheter (1a) • Ökad samverkan har uppnåtts mellan FoI-aktörer och FoI-konstellationer i olika regioner (1b)	• Öka eller stärka samverkan • Etablera infrastruktur för forskning

Som vår kategorisering av målen visar är programmen innehållsmässigt relativt snarlika varandra. Sju av de nio programmen har som mål att öka eller stärka samverkan, medan fem har målsättningar att innovationsverksamheterna i företagen ska öka. Två uttrycker att antalet innovativa företag ska öka, medan det nationella programmet har som ett av två mål att etablera infrastruktur för forskning.

De olika grupperna av målformuleringar kan placeras längs en värdekedja, se **Fel! Hittar inte referenskälla.** nedan. Programmen syftar till att ge positiv samhällsutveckling, i synnerhet genom att generera tillväxt via innovativa företag. Målen ligger emellertid till viss del i olika delar av värdekedjan. Ungefär hälften av programmen har särskilda mål som syftar till att företagen ska utveckla nya eller förbättrade produkter, och ligger därmed nära syftet om tillväxt via innovativa företag. Flertalet program har mål som primärt handlar om samverkan, vilket ligger tidigare i värdekedjan. Samverkan (med lärosäten, forskningsinstitut, delar av offentlig sektor eller med andra företag) är på flera sätt viktigt för att främja företagens innovationsförmåga. Även om samverkan i sig inte direkt genererar den önskade tillväxten kan den bidra till förstärkt tillväxt på längre sikt. De in-satser som primärt handlar om att öka eller stärka samverkan, har med andra ord mer långsiktiga perspektiv. Mål som rör utveckling av forskningsinfrastruktur ligger också tidigt i kedjan. I utvärderingen diskuteras därför programmens insatser huvudsakligen med utgångspunkt i var de befinner sig i värdekedjan.

Figur 3 De särskilda målen ur ett värdekedjeperspektiv

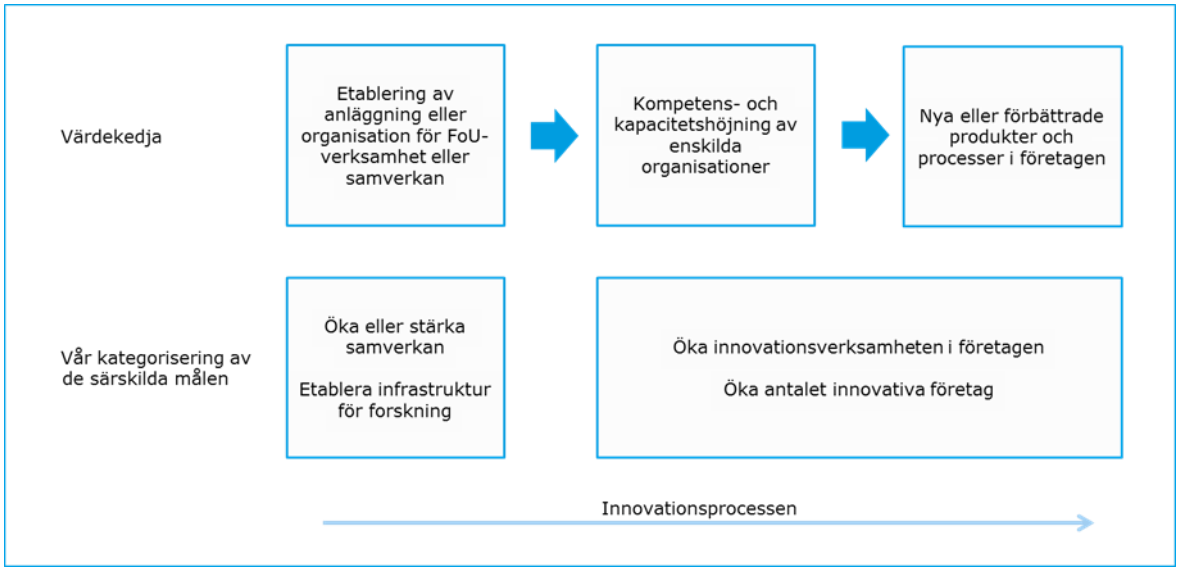

Det tar ofta lång tid innan effekter uppstår ur samverkan. Projekt kan i sin tur ha föregåtts av flera års diskussioner och nätverksbyggande, både mellan individer och mellan organisationer. Ofta börjar nätverksbyggande i en formulering av ett gemensamt intresse kring ett innovationsområde där det finns ett antagande om att detta skulle främjas genom att olika kompetenser arbetar tillsammans. Målsättningarna med ett nätverk kan vara både kortsiktiga och långsiktiga. Därför har inte alla nätverk tydligt utstakade mål. Målbilderna är också ofta adaptiva och föränderliga, vilket är naturligt i innovationsprojekt.[16] Att det tar så lång tid kan bero på att diskussionerna ibland inte är särskilt målinriktade, parterna har inte nödvändigtvis ett utstakat mål i sikte att just de

[16] Amy Edmondson, Harvard Business School. https://hbr.org/webinar/2016/09/teams-that-build-the-future

ska genomföra ett innovationsprojekt tillsammans, eller att just de ska bygga en djup relation med varandra.[17] Dessutom varierar tiden till kommersialisering mellan olika branscher och teknikområden, och beror på FoU-resultatens mognad.[18] Det är också värt att observera att de finansierade projekten inte sällan har en förhistoria, medlen går till verksamheter som i någon mån redan finns, om inte annat genom att de involverade parterna har en väl upparbetad relation med varandra.

4.1.3 Framgångsfaktorer för att bidra till de särskilda målen

Regeringen anger i partnerskapsöverenskommelsen att regionalfonden för att främja SMF ska stärka samverkan och strategiska partnerskap mellan näringslivet, universitet och högskolor, forskningsinstitut, näringsliv och övrig offentlig sektor.[19] Att skapa förutsättningar för samverkan och för att stödja arbetet med att få nya tjänster och produkter ut på marknaden är därför ett sätt att understödja resultat. Att förstå vad som leder till resultat när det kommer till samverkan är en viktig del av det teoretiska ramverk vi behöver för att kunna bedöma förutsättningarna ge resultat. Vi har identifierat nio framgångsfaktorer som kopplar till de särskilda målen. Faktorerna motiveras utförligt i bilaga 3. Här följer en sammanfattning av den diskussionen.

F1. Aktörer från olika sektorer har tagit aktiv del i formuleringen av det/de projekt där de deltar

Projektens framgång är starkt kopplad till om de har formulerats gemensamt av de deltagande parterna, vilka normalt utgörs av näringsliv, akademi, industriforskningsinstitut samt eventuellt andra offentliga aktörer. Företagens aktiva roll säkerställer att projekten är relevanta för näringslivet. På så vis minskar bland annat risken för att projekten fokuserar på teknologier som företagen för tillfället inte kan eller vill vidareutveckla, exempelvis för att de är alltför overifierade eller banbrytande, vilket kan hända om akademiska intressen blir alltför dominerande.[20] Som framgår i avsnitt 4.1.4 anses denna framgångsfaktor vara betydelsefullalla delar av värdekedjan.

F2. Aktivt engagemang från näringslivet

Projekten bör ta stor hänsyn till näringslivets behov. En indikator på att detta faktiskt fungerar i projekten är graden av engagemang. Ett aktivt deltagande från ett företag utgörs exempelvis av att en projektansvarig finns på företaget, att det finns en engagerad ledning samt att företaget går in med egna insatser genom att dess personal utför arbetsinsatser i projekten.[21] Som framgår i 4.1.4 avsnitt anses denna framgångsfaktor vara betydelsefull i alla delar av värdekedjan.

---

[17] T. Åström, G. Melin, T. Fridholm, M. Terrell, S. Stålfors, E. Ärenman, K. Henningsson, M. Jondell Assbring, E. Arnold och R. Danell, ”Långsiktig utveckling av svenska lärosätens samverkan med det omgivande samhället – Effekter av forsknings- och innovationsfinansiärers insatser”, VINNOVA, VA 2015:03, 2015 och T. Fridholm (2010). Working together. Exploring relational tensions in Swedish Academia. Doktorsavhandling. Geografiska Regionstudier 84. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet

[18] T. Åström, A. Håkansson, T. Jansson och A. Swenning, ”Utvärdering av Energimyndighetens finansiering av Innventia”, 2012.

[19] Regeringen (2014) Partnerskapsöverenskommelsen. Näringsdepartementet, Arbetsmarknadsdepartementet och Landsbygdsdepartementet.

[20] P. Stern, E. Arnold, M. Carlberg, T. Fridholm, C. Rosemberg och M. Terrell (2013). Long Term Industrial Impacts of the Swedish Competence Centres. Vinnova Analysis VA 2013:10. Stockholm: Vinnova

[21] T. Åström, G. Melin, T. Fridholm, M. Terrell, S. Stålfors, E. Ärenman, K. Henningsson, M. Jondell Assbring, E. Arnold och R. Danell, ”Långsiktig utveckling av svenska lärosätens samverkan med det omgivande samhället - Effekter av forsknings- och innovationsfinansiärers insatser”, VINNOVA, VA 2015:03, 2015.

F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag

Vid utveckling av forsknings- och teknikparker anses det vara en framgångsfaktor om representanter från akademin, privata eller offentligfinansierade forskningsinstitut, stora företag och, om relevant, sjukhus deltar. Dessa aktörer genererar kommersialiserbar forskning, nya startup-företag och förser systemet med specialistkompetenser. De kan exempelvis involveras som grundare eller medgrundare till parken, som deltagare i styrgrupper, eller genom att bistå med utbildnings- och informationsinsatser eller annat kunskapsstöd.[22]

Ett antal regionalfondsprojekt har karaktären av klustersatsningar. Dessa karaktäriseras i regel av deltagande av etablerade entreprenörer och framgångsrika (större) företag. Klusterinitiativ innebär i praktiken en medverkan av företag, allt från start-ups, mindre företag och större företag. De större företagen spelar en viktig roll som förebilder, som draglok, ex kopplat till en internationell marknad och eventuellt som mentorer för andra företag och ger klustret lyskraft. De större företagen kan även tillföra mer omfattande resurser till klustersatsningen.[23] Även om stora eller regionalt starka företag kan vara dominerande i FoI-projekt är sådana företag viktiga samverkansaktörer då de ofta bidrar till att driva processen framåt mot framgångsrik innovation och kommersialisering.[24]

Alla deltagande parter behöver incitament för sitt deltagande. Samtidigt som det är viktigt att prioritera näringslivets behov, måste det också finnas intressen och incitament för lärosätesforskare att delta. Likaledes är ömsesidig respekt mellan FoU-utförarna och företagen viktigt, vilket inkluderar förståelse för varandras olika behov och drivkrafter. Det bör råda en någorlunda balans mellan olika sektorer och aktörsgrupper i projekten – inte nödvändigtvis i form av jämn fördelning av budgetandelar eller motsvarande, men i inflytande och ansvar utifrån projektplanens karaktär.[25] Som framgår i avsnitt 4.1.4 anses denna framgångsfaktor vara betydelsefull i värdekedjans två första steg (Etablering av anläggning eller organisation för FoU-verksamhet eller samverkan samt Kompetens- och kapacitetshöjning av enskilda organisationer)medan den bedöms vara mindre betydande det sista steget i värdekedjan, Nya eller förbättrade produkter och processer i företagen.

F4. Medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer

Det är en fördel om projekten och aktiviteterna innehåller deltagare som representerar användarna av nya innovationer.[26], [27] Att det finns en efterfrågan och ett konkret problem som behöver hanteras ökar sannolikheten att insatserna leder till faktiska resultat. Dessutom innebär det ofta ett effektivare resursutnyttjande, eftersom verksamheten kan styras mot ett tydligare definierat mål. Om problemet inte är särskilt marknadsnära eller

---

[22] European Commission (2013) Setting up, managing and evaluating EU Science and Technology parks

[23] M. Klofsten (2010) Generella framgångsfaktorer i kluster: En studie av entreprenörskap och innovation

[24] P. Stern, E. Arnold, M. Carlberg, T. Fridholm, C. Rosemberg och M. Terrell (2013). Long Term Industrial Impacts of the Swedish Competence Centres. Vinnova Analysis VA 2013:10. Stockholm: Vinnova

[25] T. Åström, G. Melin, T. Fridholm, M. Terrell, S. Stålfors, E. Ärenman, K. Henningsson, M. Jondell Assbring, E. Arnold och R. Danell, ”Långsiktig utveckling av svenska lärosätens samverkan med det omgivande samhället – Effekter av forsknings- och innovationsfinansiärers insatser”, VINNOVA, VA 2015:03, 2015 och T. Fridholm (2010). Working together. Exploring relational tensions in Swedish Academia. Doktorsavhandling. Geografiska Regionstudier 84. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet

[26] T. Jansson och A. Håkansson, ”Evaluering av tre sentre for fornybar energi i Møre og Romsdal fylkeskommune”, 2014

[27] P. Stern, A. Håkansson, M. Tähtinen, J. Angelis, T. Saksman Harb och T. Åström ”Evaluation of the NeoBio and SymBio programmes”, Tekes, 2014

inte har karaktären av ett konkret innovationsprojekt, minskar sannolikheten för att projektet inom en kort tidshorisont genererar innovation. Ju mer användarnära aktiviteter, desto lättare är det generellt att väcka användarnas intresse. Samverkan som genererar innovation gynnas av om det finns ett tydligt objekt som samverkan kretsar kring, t.ex. ett specifikt, konkret problem som ska lösas, och som de inblandade parterna har en relativt likvärdig förståelse av – men olika infallsvinklar till.[28]

Det kan förekomma att användarna finns direkt i de företag som deltar i utvecklingen av innovationen, t.ex. företagens produktionsenheter i de fall tillverkningsprocesser ska effektiviseras. Mer troligt är emellertid att användarna består av företagens kunder. Dessa kan vara andra (större) företag eller organisationer i offentlig sektor, vilka potentiellt kan delta i projekten, eller åtminstone vara involverade som dialogpartners. Användarna kan också vara slutkonsumenterna. (Organisationer för) privatpersoner är knappast aktuella som projektdeltagare, men exempelvis sjukvården kan spela en viktig roll i utvecklingen av nya produkter inom medicinsk teknik genom att fungera som testbädd eller på andra sätt bidra med kunskap om hur en produkt kan anpassas till kundens behov.[29] Också sättet som användarna involveras på är intressant.

I näringslivet kan efterfrågan på nya lösningar se olika ut i olika branscher och sektorer, bl.a. utifrån olika konkurrenstryck. I sektorer där den globala konkurrensen är hög och utvecklingen av nya produkter och tjänster går snabbt, t.ex. inom mobil kommunikation och appar, sker innovation kontinuerligt. Det finns samtidigt branscher som inte är under riktigt lika stort innovationstryck. Mycket beror på den globala konkurrenssituationen.

I de fall efterfrågan finns i offentlig sektor kan den bero på att man t.ex. måste hitta nya lösningar på samhällsutmaningar, öka effektiviteten i tjänster, eller utgå än mer från medborgarnas behov. Utifrån identifierade utmaningar och behov kan olika policyinsatser beslutas för att på ett effektivare sätt driva fram lyckosam innovation eller att utveckla offentlig sektors förmåga att efterfråga innovationer, arbeta med innovationsupphandling eller förnya sina egna arbetssätt. Evidensläget kring vilka effekter sådana insatser har är begränsat och bygger främst på fallstudier. Det finns effekter kopplande till innovationsupphandling som har kunnat identifieras, exempelvis att innovationsupphandling bidrar till innovationsaktiviteter, en ökad interaktion mellan utbuds- och efterfrågesidan samt att innovationsupphandling ökar kunskap, medvetenhet och leder till förbättringar i anbudsprocesser bland offentliga aktörer. För att innovationsupphandling och andra insatser ska bli framgångsrika understryks vikten av långsiktiga satsningar, då det ofta tar tid att uppnå effekter, samt att insatserna anpassas till specifika förhållanden på efterfrågesidan.[30]

Som framgår i avsnitt 4.1.4 anses denna framgångsfaktor vara särskilt betydande i värdekedjans två sista steg (Kompetens- och kapacitetshöjning av enskilda organisationer samt Nya eller förbättrade produkter och processer i företagen), medan den bedöms bidra i mindre utsträckning till det första steget i värdekedjan, Etablering av anläggning eller organisation för FoU-verksamhet eller samverkan.

---

[28] O. Ibert (2010). Relational distance: sociocultural and time - spatial tensions in innovation practices. Environment and Planning A 2010, 42, ss. 187-204 och T. Åström, J. Hellman, P. Mattsson, S. Faugert, M. Carlberg, M. Terrell, P. Salino, G. Melin, E. Arnold, T. Jansson, T. Winqvist och B. Asheim, ”Effektanalys av starka forsknings- & innovationssystem”, VINNOVA, VA 2011:07, 2011.

[29] P. Stern, E. Arnold, M. Carlberg, T. Fridholm, C. Rosemberg och M. Terrell (2013). Long Term Industrial Impacts of the Swedish Competence Centres. Vinnova Analysis VA 2013:10. Stockholm: Vinnova

[30] J. Edler, P. Cunningham, A. Gök och P. Shapira, Impacts of Innovation Policy: Synthesis and Conclusions, 2013

F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter, även med organisationer utanför regionen

Effektiva och värdeskapande nätverk är ett viktigt motiv för företag att komma i kontakt med forskningsmiljöer, eftersom det möjliggör förnyade relationer och därigenom kompetensförsörjning och – möjligen – nya marknader. Genom att öppna upp innovationsprocesser, så kallad öppen innovation, involveras olika aktörer som exempelvis användare och leverantörer. Nätverk kan på så sätt bidra till innovationsskapande. Nätverken kan också bidra med ny kunskap och tekniskpridning. Nätverken kan sedan både leda till kompetensutveckling och eventuellt kompetensförsörjning. Utökade nätverk är viktigt för alla slags företag, som kan få tillgång till komplementära kompetenser, och större företag kan få tillgång till underleverantörer.[31] För SMF är det viktigt att skapa kontakt och relationer med forskare då de ofta har begränsad FoU-kompetens internt. I mer traditionella och mogna branscher är det kognitiva avståndet mellan SMF och akademiska forskare ofta stort, vilket gör det mer utmanande att få till en utvecklande dialog mellan parterna. Här utgör aktiviteter anpassade till företagens mognadsgrad en viktig framgångsfaktor.[32] Vidare har det i tidigare utvärderingar framkommit att FoU-program där det funnits länkar mellan projekt eller kluster som tillhör samma ämnesområde har varit framgångsrika. Dessa projektöverskridande nätverk har underlättat informationsspridning och kunskapsutveckling, samt bidragit till fördjupad arbetsdelning mellan de olika initiativen.[33] Som framgår i avsnitt 4.1.4 anses denna framgångsfaktor vara betydelsefull i alla delar av värdekedjan.

F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet

Näringslivets mottagarkapacitet, eller *absorptionskapacitet*, är viktig. Absorptionskapacitet handlar om att företagen ska kunna ta till sig ny kunskap.[34] En organisations absorptionskapacitet har en tydlig koppling till personalens utbildningsnivå och framförallt till om den omfattar forskarutbildade personer, samt till organisationens FoU-resurser (exempelvis tillgänglig personal och infrastruktur). SMF har således ofta svårare att absorbera resultaten (bortsett från kunskapsintensiva branscher som life science) medan större företag och offentlig sektor ofta har bättre absorptionskapacitet.[35] Absorptionskapaciteten kan ökas exempelvis genom rekrytering av specialister samt genom att anställda genom t.ex. workshops, seminarier, studentprojekt, föreläsningar och andra riktade insatser ges möjlighet att komma i kontakt med forskningsmiljöer där de kan utveckla sina teori- och metodkunskaper.[36] Som framgår i avsnitt 4.1.4 anses denna framgångsfaktor vara betydelsefull i alla delar av värdekedjan.

---

[31] T. Åström, G. Melin, T. Fridholm, M. Terrell, S. Stålfors, E. Ärenman, K. Henningsson, M. Jondell Assbring, E. Arnold och R. Danell, ”Långsiktig utveckling av svenska lärosätens samverkan med det omgivande samhället – Effekter av forsknings- och innovationsfinansiärers insatser”, VINNOVA, VA 2015:03, 2015

[32] M. Klofsten (2010) Generella framgångsfaktorer i kluster: En studie av entreprenörskap och innovation

[33] P. Stern, E. Arnold, M. Carlberg, T. Fridholm, C. Rosemberg och M. Terrell, “Long Term Industrial Impacts of the Swedish Competence Centres”, VINNOVA, VA 2013:10, 2013.

[34] S. Faugert, E. Arnold, T. Jansson och I. Thoresson-Hallgren, ”KK-stiftelsens profilsatsning - En metautvärdering”, KK-stiftelsen, 2006.

[35] T. Åström, G. Melin, T. Fridholm, M. Terrell, S. Stålfors, E. Ärenman, K. Henningsson, M. Jondell Assbring, E. Arnold och R. Danell, ”Långsiktig utveckling av svenska lärosätens samverkan med det omgivande samhället - Effekter av forsknings- och innovationsfinansiärers insatser”, VINNOVA, VA 2015:03, 2015.

[36] T. Åström, J. Hellman, P. Mattsson, S. Faugert, M. Carlberg, M. Terrell, P. Salino, G. Melin, E. Arnold, T. Jansson, T. Winqvist och B. Asheim, ”Effektanalys av starka forsknings- & innovationssystem”, VINNOVA, VA 2011:07, 2011.

F7. Projekten har en god projektledning

En faktor som snart sagt alltid framhålls som mycket viktig i FoI-projekt, är vikten av god projektledning. Ofta finns det krav på en tydlig struktur i form av arbetsfördelning, delleveranser, milstolpar, god kommunikation, kontinuerlig kontakt och regelbundna avstämningar. Företag fäster ofta hög vikt vid projektledningen utifrån dessa aspekter, mer än vad lärosätespersonal tenderar att göra, vilket i grunden beror på företagens behov av att visa resultat på kortare sikt. Projektledningen måste kunna förstå de olika aktörernas kontexter och tidsramar, säkerställa gemensam förståelse kring målbilder och generera gemensamma resultat. En del anställda på lärosäten menar emellertid att den styrda projektledningen i FoI-projekt inte bara för gott med sig utan kan vara betungande och mindre meriterande.[37]

Projektledning kan emellertid endast bedömas utifrån ett relativt omfattande, kvalitativt framtaget material. I analysen i kommande kapitel innebär detta att *vi i den här fasen av utvärderingen inte kan bedöma projektledningen.* Som framgår i avsnitt 4.1.4 anses denna framgångsfaktor vara betydelsefull i alla delar av värdekedjan.

F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut

Gemensamt för framgångsrika FoI-projekt är att verksamheten har en tydlig idé, vision och strategi. Även om visionen kan utvecklas efterhand så spelar den en stor roll för att mobilisera och samla aktörer kring en gemensam fråga. Det blir även viktigt att de ingående verksamheterna har en idé om hur de ska driva projektet eller den kunskap som genereras av projektet vidare. I innovationsprojekt är visioner ofta föränderliga och adaptiva.[38] Exempel från utveckling av testbäddar inom hälso- och sjukvården pekar även på att det är en framgångsfaktor att testverksamheten integreras i den övergripande verksamhetsstrategin. I detta sammanhang bör även vikten av långsiktighet lyftas, där verksamhetens framgång är beroende av att det finns en långsiktig plan för finansiering och tillgång till mark och lokaler. Att dessa förutsättningar för långsiktighet är på plats är av särskild betydelse när tiden till kommersialisering är lång, vilket kan vara fallet i inom exempelvis life science.[39] Med koppling till framgångsfaktor F8, är det också angeläget att projekten har ett stabilt och legitimt ledarskap, både vad gäller projektledare och styrgrupp eller motsvarande. Ledningen får gärna ha ett perspektiv som sträcker sig bortom projektets tidshorisont, för att underlätta att projektets verksamhet i någon form fortsätter efter att projektperioden är över.

När det gäller insatser för att höja kompetens och kapacitet i enskilda organisationer samt för nya eller förbättrade produkter och processer i företagen är bedömningen att en långsiktig plan för detta främst är en fråga för de enskilda företagen. Det är inte primärt projektägaren som ska ha en plan för hur projektresultaten ska leva vidare utan det blir ett övervägande som avnämarna får göra. För företagens del handlar det om ett kommersiellt beslut. Som framgår i avsnitt 4.1.4 anses denna framgångsfaktor vara betydelsefull i värdekedjans första steg, Etablering av anläggning eller organisation för

---

[37] T. Åström, G. Melin, T. Fridholm, M. Terrell, S. Stålfors, E. Ärenman, K. Henningsson, M. Jondell Assbring, E. Arnold och R. Danell, ”Långsiktig utveckling av svenska lärosätens samverkan med det omgivande samhället - Effekter av forsknings- och innovationsfinansiärers insatser”, VINNOVA, VA 2015:03, 2015.

[38] Amy Edmondson, Harvard Business School. https://hbr.org/webinar/2016/09/teams-that-build-the-future

[39] European Commission (2013) Setting up, managing and evaluating EU Science and Technology parks, M. Klofsten (2010) Generella framgångsfaktorer i kluster: En studie av entreprenörskap och innovation och Ramböll (2014) Slututvärdering Innovationsslussar inom hälso- och sjukvården, VINNOVA Rapport VR 2014:07

FoU-verksamhet eller samverkan, medan den bedöms vara mindre betydande i de två senare stegen i värdekedjan, Kompetens- och kapacitetshöjning av enskilda organisationer samt Nya eller förbättrade produkter och processer i företagen.

4.1.4 Framgångsfaktorer ur ett värdekedjeperspektiv

Som nämnts kopplar de särskilda målen till olika steg i en tänkt värdekedja, där samverkan kommer före mer konkret innovationsutveckling. Utifrån en genomgång av projekten i de olika programmen (se avsnitt 3.3.2) har vi identifierat tre huvudsakliga steg i värdekedjan. Det första steget handlar om att etablera samverkansstrukturer. Aktiviteter av det slaget kan exempelvis vara att etablera samverkansplattformar som möter de olika samverkansparternas behov, har ett tydligt ledarskap och organisatorisk hemvist, samt är kända hos målgrupperna. Nästa steg rör olika insatser för att stärka företagens innovationskapacitet, inte minst att genom kompetensutveckling stärka deras absorptionskapacitet. Sådana aktiviteter kan inkludera workshops och andra kompetensutvecklande insatser. Det tredje steget handlar om aktiviteter som mer direkt kopplar till utveckling av nya eller förbättrade produkter och processer i företagen. De tre stegen – kategorierna – presenteras i de tre kolumnerna till höger i tabellen nedan. Framgångsfaktorernas betydelse varierar beroende på vilket steg som avses, och vi har försökt att klassificera dem utifrån tidigare studier. Tre stjärnor (***) i tabellen indikerar att faktorn bedöms vara betydelsefull, medan en stjärna (*) anger att den har viss men begränsad betydelse. Eftersom projekt som sorteras i samma kategori i värdekedjan kan se väldigt olika ut sinsemellan, manar vi dock till viss försiktighet i uttolkningen av tabellen.

*Tabell 3 Framgångsfaktorer och steg i värdekedjan. *** indikerar att faktorn är betydelsefull medan * indikerar att den har viss men begränsad betydelse*

Framgångsfaktorer för en ändamålsenlig utformning av programmets insatser	Etablering av anläggning eller organisation för FoU-verksamhet eller samverkan	Kompetens- och kapacitets-höjning av enskilda organisationer	Nya eller förbättrade produkter och processer i företagen
Organisation och strategi			
F1. Aktörer från olika sektorer har tagit aktiv del i formuleringen av det/de projekt där de deltar	***	***	***
F2. Formaliserat engagemang från näringslivet i projekten	***	***	***
F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag	***	***	*
F4. Medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer	*	***	***
Aktiviteter			

Framgångsfaktorer för en ändamålsenlig utformning av programmets insatser	Etablering av anläggning eller organisation för FoU-verksamhet eller samverkan	Kompetens- och kapacitets-höjning av enskilda organisationer	Nya eller förbättrade produkter och processer i företagen
F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter, även med organisationer utanför regionen	***	***	***
F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet	***	***	***
F7. Projekten har en god projektledning	***	***	***
F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut	***	*	*

4.2 Resultatindikatorer

Programmen har fått i uppdrag av Tillväxtverket att välja ut indikatorer, i syfte att återkommande under programperioden få en fingervisning om insatserna gör önskade avtryck i programområdena. Tillväxtverket presenterade ett antal indikatorer som programmen fick välja mellan. Tabell 4 visar vilka indikatorer som programmen valt. Totalt förekommer tre resultatindikatorer (Samtliga indikatorer avser företag med 10–249 anställda):

- Andel företag som samarbetar i sin innovationsverksamhet
- Andel företag med innovationsverksamhet
- Företagens (produkt- och/eller processinnovativa) genomsnittliga utgifter för sin egen FoU-verksamhet

En jämförelse mellan indikatorerna och vilka slags mål programmen har, visar att målen och indikatorerna i de flesta fall stämmer väl överens. I drygt hälften av programmen torde en något skarpare koppling mellan målen och indikatorerna vara möjlig. I något enstaka fall stämmer målen och indikatorerna mindre bra överens.

Tabell 4 Resultatindikatorer per program. Samtliga indikatorer avser företag med 10–249 anställda

Program	Särskilda mål (vår kategorisering)	Resultatindikatorer	Kommentar
Övre Norrland	• Öka eller stärka samverkan • Öka innovationsverksamheten i företagen	• Andel företag som samarbetar i sin innovationsverksamhet • Andel företag med innovationsverksamhet	Mål och indikatorer stämmer väl överens
Mellersta Norrland	• Öka innovationsverksamheten i företagen	• Andel företag med innovationsverksamhet • Företagens genomsnittliga utgifter	Mål och indikatorer stämmer väl överens

Program	Särskilda mål (vår kategorisering)	Resultatindikatorer	Kommentar
		för sin egen FoU-verksamhet	
Norra Mellansverige	• Öka antalet innovativa företag	• Andel företag med innovationsverksamhet	Indikatorn fungerar, men räknas fram utifrån antal företag med innovationsverksamhet, vilket vore en än bättre indikator
Östra Mellansverige	• Öka eller stärka samverkan • Öka innovationsverksamheten i företagen	• Andel företag som samarbetar i sin innovationsverksamhet • Andel företag med innovationsverksamhet	Mål och indikatorer stämmer väl överens, men även indikatorn om företagens utgifter skulle ha varit användbar
Stockholm	• Öka eller stärka samverkan • Öka innovationsverksamheten i företagen • Öka antalet innovativa företag	• Andel företag som samarbetar i sin innovationsverk-samhet • Företagens genomsnittliga utgifter för sin egen FoU-verksamhet	Mål och indikatorer stämmer väl överens, men även indikatorer om andel och antal företag med innovationsverksamhet vore användbara
Småland och Öarna	• Öka eller stärka samverkan	• Andel företag med innovationsverksamhet • Företagens genomsnittliga utgifter för sin egen FoU-verksamhet	Mål och indikatorer stämmer inte särskilt väl överens, indikatorn om andel företag som samarbetar vore lämpligast.
Västsverige	• Öka eller stärka samverkan	• Andel företag som samarbetar i sin innovationsverksamhet • Företagens genomsnittliga utgifter för sin egen FoU-verksamhet	Den första indikatorn stämmer väl överens med målet. Den andra indikatorn har endast en indirekt koppling till målet.
Skåne-Blekinge	• Öka eller stärka samverkan • Öka innovationsverksamheten i företagen	• Andel företag som samarbetar i sin innovationsverksamhet • Andel företag med innovationsverksamhet • Företagens genomsnittliga utgifter	Mål och indikatorer stämmer väl överens

Program	Särskilda mål (vår kategorisering)	Resultatindikatorer	Kommentar
		för sin egen FoU-verksamhet	
Nationella programmet	• Öka eller stärka samverkan • Etablera infrastruktur för forskning	• Andel företag som samarbetar i sin innovationsverksamhet	Mål och indikatorer stämmer väl överens

Utvärderingsteamet har granskat och följt upp indikatorerna. Vi ställer oss emellertid frågande till resultatindikatorernas statistiska, och därmed uppföljningsmässiga värde. Indikatorerna är utvecklade ur den s.k. innovationsundersökningen, *Community Innovation Survey* (CIS), som genomförs vartannat år i EU, i Sverige med SCB som utförare. Undersökningen omfattar de tre närmast föregående årens innovationsverksamhet i företag med 10–249 anställda. Med andra ord överlappar undersökningarna varandra med ett år. Undersökningarna omfattar ett urval av branscher och genomförs genom en enkät, baserad på ett stratifierat urval där företagen ordnats efter bransch, region och storleksklass. Totalt ingår 27 procent av de aktuella företagen i Sverige i undersökningen, som har en svarsprocent på mellan 86 och 89 procent per programområde. På basis av urvalet presenterar SCB uppgifterna med konfidensintervall (felmarginaler) på 95 procent. Intervallen innebär att det skattade värdet med 95 procent sannolikhet ligger mellan intervallets lägre och övre gräns.[40]

Det faktum att statistiken inte baseras på en totalpopulation innebär att regionalfondsinsatserna blir svåra att mäta. För att insatserna ska ge avtryck i statistiken fordras att de företag som omfattas av dem i rimlig omfattning ingår i SCB:s urval, vilket vi inte kan veta. Därtill innebär konfidensintervallen att de utgångs- och målvärden som programområdena angett egentligen bör betraktas som intervall, och inte som exakta värden. Intervallen är oftast är relativt breda. T.ex. har Övre Norrland angett att andelen företag (10–249 anställda) med innovationsverksamhet bör öka från 47,99 procent 2010 till 52,79 procent 2023. Med hänsyn taget till konfidensintervallet var utgångsvärdet 41,69–54,29 procent; det omfattade alltså även målvärdet. Motsvarande situation gäller för den indikatorn i de allra flesta regioner. För de två andra förekommande indikatorerna, ”Andel företag (10-249 anställda) som samarbetar i sin innovationsverksamhet” och ”Företagens (produkt- och/eller processinnovativa, 10-249 anställda) genomsnittliga utgifter för sin egen FoU-verksamhet”, är intervallen större än för den indikator som berörs i exemplet ovan. T.ex. anger den största och därmed mätmässigt säkraste regionen, Stockholm, att andelen företag som samarbetar i sin innovationsverksamhet bör öka från 36 till 41 procent. Konfidensintervallen innebär emellertid att utgångsvärdet med 95 procents sannolikhet ligger mellan 29 och 43 procent. Resultatindikatorerna omges med andra ord av en betydande osäkerhet. Vår bedömning är att osäkerheten är så pass stor att indikatorernas värde för att spåra effekter av insatser med stöd av regionalfonden är i det närmaste obefintligt.[41]

[40] För mer information om undersökningen se SCB (2016). Innovationsverksamhet i Sverige (CIS). Statistikens framtagning. UF0315.

[41] SCB (2012). Regional innovationsstatistik i Sverige 2008–2010.

Vår slutsats blir därför att även om programmen självfallet har möjligheter att påverka de valda resultatindikatorerna, så är det inte rimligt att förvänta sig att den påverkan (utom i något enstaka fall) kommer att kunna spåras genom att indikatorerna har förändrats. Vi har i utvärderingen därför valt en pragmatisk hållning genom att beräkna påverkan ett visst program är tänkt att ha förutsatt att konfidensintervallen inte fanns, och antagit samma totalpopulation som vid utgångspunkten och att omvärldsfaktorerna inte förändras. Det vill säga, om värdet på en viss indikator ska skifta från 55 till 60 procent, kanske det innebär att – givet antagandet att konfidensintervallen inte finns – 27 stycken företag ska ändra beteende. I rapporten görs den typen av skattning för respektive program och resultatindikator. Eftersom resultatindikatorernas är relativt generiska, har vi emellertid valt att inte fastställa specifika framgångsfaktorer kopplade till dem.

4.3 Bidrag till övergripande strategier

Utöver de framgångsfaktorer som beskrivs i tidigare avsnitt, så finns det några målsättningar som är viktiga att bedöma för samtliga projekt. Nedan beskrivs smart specialisering, horisontella kriterier samt Östersjöstrategin.

4.3.1 Smart specialisering

Smart specialisering innebär att ett antal styrkeområden i en region prioriteras. Prioriteringarna ska ta sin utgångspunkt både i befintliga teknologier och sektorer och i nya typer av möjligheter. Genom att fokusera på ett antal avgränsade områden med stor potential för den enskilda regionen, i stället för att sprida investeringar inom ett stort antal områden, skapas förutsättningar att öka humankapitalet och stärka kunskapsinfrastrukturen i en region.

EU-kommissionen har identifierat smart specialisering som viktigt för att skapa en mer målinriktad användning av EU-medlen kopplat till forskning och innovation, både på nationell och regional nivå. Utifrån rekommendationerna för smart specialisering bör insatserna som finansieras inom de åtta regionerna ligga i linje med identifierade styrkeområden för den enskilda regionen. Företagens inspel, behov och förutsättningar i regionerna är grunden för de strategiska val som görs för att förstärka entreprenörskap samt företags- och innovationsfrämjande insatser i enlighet med smart specialisering. Tanken med smart specialisering är att näringslivet, offentlig sektor och akademi förstärker varandra när de samverkar kring gemensamma prioriteringar för investeringar i forskning, utveckling och innovation.

Myndigheten Tillväxtanalys betonar att de branschinsatser som ska genomföras inom ett så kallat styrkeområde behöver ha en viss storlek i relation till andra branscher i regionen för att ge några regionala effekter. Klustersatsningar kan ge betydande regionala effekter om klustret redan är ett relativt viktigt styrkeområde i regionen och om produktivitetsutvecklingen leder till ökade genomsnittslöner och ökad sysselsättning. Det innebär att den här typen av klustersatsningar måste hålla en viss storlek för att ge regionala effekter. Samtidigt kan smart specialisering handla om att identifiera nya gränssnitt och unika kombinationer av branscher eller att fokusera på sektorer som visar en stark utveckling i termer av nya, växande företag och att investeringarna i sektorn ökar. Smart specialisering handlar således inte enbart om att satsa på regionens största branscher/sektorer, utan kan även handla om strategiska kompletterande val.

För innevarande programperiod har utvecklingen av smarta specialiseringsstrategier på NUTS II-nivå (som de operativa programmen utformats på) formulerats som ett förhandsvillkor för samt-liga programområden. Detta krav lades till förhållandevis sent i programskrivningen, vilket gjort att flera regioner fått göra justeringar sent i processen

för att peka ut ett antal områden i sina operativa program. Arbetet har inte gjorts enligt den process som kommissionen för-ordar (genom S3-plattformen), men de prioriteringar som pekats ut i det operativa programmet ska vara styrande i regionernas urval av projekt. Värt att notera är dock att utöver de prioriteringar som fastslagits i de operativa programmen pågår även flera initiativ för att utveckla strategier för smart specialisering på länsnivå, där det regionala utvecklingsansvaret ligger. I EU-termer motsvarar svenska län NUTS III-nivå. I vissa län finns en strategi för smart specialisering också redan på plats.

Även om arbetet med smart specialisering ska ta sin utgångspunkt i den enskilda regionens för-utsättningar utgör även en framgångsfaktor för regioners tillväxtarbete att se bortom regionens gränser för kunskap, nya perspektiv och lärande. En beståndsdel i regionens arbete med smart specialisering bör därför även vara att etablera gränsöverskridande samverkan med aktörer och miljöer både nationellt och internationellt. Detta kan i sin tur öka förutsättningarna för regionen att koppla upp sig mot globala värdekedjor vilket i sig kan stärka konkurrens- och innovationsförmåga. Att skapa förutsättningar för samarbete mellan regioner inom styrkeområden är fokus i det nationella regionalfondsprogrammet. Det kompletterar på så vis de regionala programmen.

För bedömningen av arbetet med smart specialisering har de två framgångsfaktorerna nedan formulerats.

Tabell 5 Framgångsfaktorer för programmens bidrag till smart specialisering

Framgångsfaktorer kopplat till smart specialisering
F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet
F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja

4.3.2 Horisontella kriterier

Under innevarande programperiod är de horisontella kriterier som ska integreras i arbetet inom regionalfonden:

- Bättre miljö
- Likabehandling och icke-diskriminering
- Jämställdhet

De horisontella kriterierna utgör ett obligatoriskt urvalskriterierna för regionalfonden, där projekten ska arbeta med minst två av de tre kriterierna. För att visa hur integreringen sker ska det framgå i projektansökan hur kriterierna används som verktyg/medel för att nå projektets syfte och mål, att det i planerade aktiviteter och kostnader för projektet tydligt framgår hur de används i genomförandet samt att det finns en plan för att följa upp hur de horisontella kriterierna använts som ett verktyg för att nå uppsatta mål. Tillväxtverket lyfter fram att de ska tillföra projekten nytta, snarare än rättvisa. Dessa tre horisontella kriterier skiljer sig från varandra. Jämställdhet samt likabehandling och icke-diskriminering är diskrimineringsgrunder. Miljö är det inte och det har inte heller med individer att göra.

I de operativa programmen finns en standardtext som Tillväxtverket tagit fram bilagd programtexten. I denna redogör respektive region för var i det egna programmet de horisontella kriterierna finns integrerade. Det har inte framkommit information om att

något annat stöd tillhandahålls för projekten från Tillväxtverket. I regionerna kan stöd ges inom projekten, ofta i form av att regionerna själva är intressenter i projekten och bidrar till genomförandet på olika sätt.

När det kommer till t.ex. jämställdhet har arbetet kommit långt inom socialfonden och där finns ett dokument antaget som anger en standard för jämställdhetsintegrering[42]. Denna standard är en svensk anpassning av den europeiska standard som 13 av EU:s medlemsstater tagit fram för socialfonden. Samma standard är avsedd att kunna användas för icke-diskriminering och tillgänglighet, och den är därför relevant även för regionalfonden.

I standarden beskrivs att utgångspunkten för arbete med horisontella kriterier är att de ska vara en del av det ordinarie arbetet inom projekten och ska finnas med i alla steg: analys, mål och indikatorer, genomförande, uppföljning och utvärdering. De ska även finnas med på alla nivåer: EU-nivå, nationell nivå och i projekten.

Kriterierna jämställdhet samt likabehandling och icke-diskriminering handlar om mångfald. Mångfald kan både anses vara en rättvisefråga, men alltså även en fråga om affärs- eller verksamhetsnytta. Det finns sju diskrimineringsgrunder som omfattas av diskrimineringsförbud i svensk lagstiftning. Dessa är kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder[43]. Ur ett rättviseperspektiv är det viktigt kvinnor och män, flickor och pojkar, inte diskrimineras utifrån dessa grunder.

Det andra perspektivet är att projekten blir kvalitativt *bättre* genom att de horisontella kriterierna integreras och att *nytta* uppstår då projekten präglas av en större heterogenitet. Detta perspektiv går bortom frågor kring diskriminering. Forskning har visat att mångfald i regioner och företag på ett positivt sätt påverkar förnyelseprocesser och innovation, och detta är också riktlinjen för regionalfonden under denna programperiod. Nya arbetsställen har också en ökad chans till överlevnad om de präglas av mångfald.[44] Att exempelvis jämställdhet spelar roll för innovation visas även i andra studier.[45] Genom att integrera mångfald, ökas chanserna att projekten får ett positivt utfall. Graden av integrering av horisontella kriterier kan åskådliggöras i en figur, med olika steg. Att resonera utifrån figuren förenklar resonemang kring på hur projekten arbetar med horisontella kriterier. Innebörden av de olika stegen återges nedan.

---

[42] Standard för jämställdhetsintegrering, Svenska ESF-rådet (2015).

[43] http://www.do.se/om-diskriminering/skyddade-diskrimineringsgrunder/

[44] Backman, M; Bjerke, L; Johansson, S; Wallin, T; Wixe, S (2014): ”Platsbunden innovationsförmåga och arbetsplatsens sammansättning”. Tillgänglig på: http://cense.se/wp-content/uploads/2014/08/Platsbunden-innovationsf%C3%B6rm%C3%A5ga-och-arbetskraftens-sammans%C3%A4ttning.pdf

[45] Nyberg, Ann-Christin (2008): ”Genusvägar till innovation”, Vinnova rapport 2011:08

Figur 4 De horisontella kriterierna kan integreras i olika grad

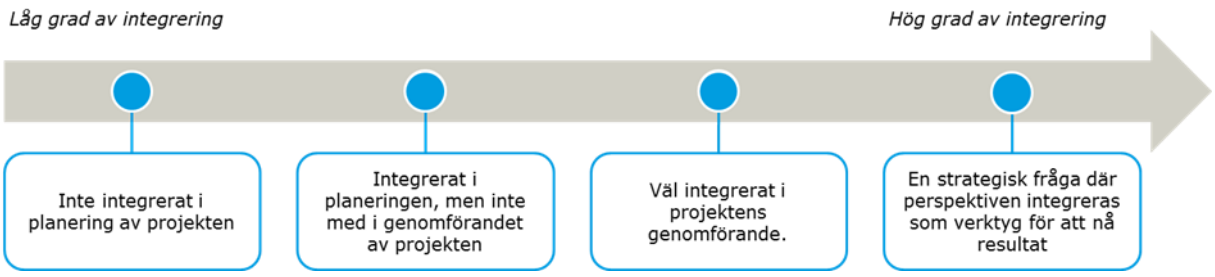

Inte integrerat i planering av projekten

Att de horisontella kriterierna är integrerade i projektansökan är ett av de obligatoriska urvalskriterierna, där Tillväxtverkets riktlinjer gör gällande att minst två av de horisontella kriterierna ska vara integrerade.[46] Givet att de horisontella kriterierna är ett obligatoriskt urvalskriterium bör det således inte finnas några projekt som varken integrerat jämställdhet, likabehandling och icke-diskriminering eller bättre miljö i planeringen av projektet.

Integrerat i planeringen, men inte i genomförandet av projekten

Det finns en risk att projektplanen integrerar de horisontella kriterierna, men att det inte får genomslag i genomförandet. Detta är nästa steg på skalan.

Väl integrerat i projektens genomförande

De horisontella kriterierna är integrerade i projektens arbete och aktiviteter. Kompetens om dem finns bland projektledningen och andra.

En strategisk fråga där perspektiven integreras som verktyg för att nå resultat

De horisontella kriterierna är strategiskt integrerade i genomförandet av projekten och betraktas som något som bidrar till nytta (inte bara rättvisa).

I projektportföljsanalysen kartläggs hur de horisontella kriterierna finns med på de olika nivåerna och i de olika dokumenten. Vi har även varit noga med att ställa frågor kring detta i samtliga intervjuer. Nedan finns en lista på tre framgångsfaktorer som bedöms relevanta för att bedöma om horisontella kriterier finns integrerade på ett tillfredsställande sätt, och som speglar de krav som ställs på projekten i projektansökningarna.

Projektledningens och styrgruppens kompetens kan emellertid endast bedömas utifrån ett Projektledningens och styrgruppens kompetens kan emellertid endast bedömas utifrån ett relativt omfattande, kvalitativt framtaget material. *Det innebär att vi i den här fasen av utvärderingen inte kan bedöma kompetens om de horisontella kriterierna i projektledning och styrning av projektet.*

[46] https://tillvaxtverket.se/vara-tjanster/guider-och-vagledningar/handbok-for-eu-projekt/planera/grundlaggande-forutsattningar/horisontella-kriterier.html

Tabell 6 Framgångsfaktorer för programmens bidrag till horisontella kriterier

Framgångsfaktorer kopplat till horisontella kriterier
F11. De horisontella kriterierna är integrerade i det ordinarie arbetet i projekt
F12. Kompetens om de horisontella kriterierna finns i projektledning och styrning av projekt
F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp

4.3.3 Bidrag till EU:s strategi för Östersjöregionen

Inom ramen för EU:s strategi för Östersjöregionen (Östersjöstrategin)[47] genomförs ett gemensamt arbete av länderna kring Östersjön. Strategin har tre huvudmål: att rädda havsmiljön, länka samman regionen och öka välståndet. I de urvalskriterier som används för att bedöma projektansökningar finns bidrag till Östersjön med som ett meriterande, men inte obligatoriskt, kriterium. I projektportföljsanalysen har hänsyn tagits till om projekten uppges bidra till arbetet med EU:s strategi för Östersjöregionen eller inte.

Tabell 7 Framgångsfaktor för programmens bidrag till EU:s strategi för Östersjöregionen.

EU:s strategi för Östersjöregion
F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

5 Sammanfattande iakttagelser

I detta kapitel görs en bedömning av om framgångsfaktorerna som presenterades i kapitel 3 finns på plats inom de nio programområdena. Bedömningen baseras på bedömningarna per programområde i kapitlen 5–13. I kapitlet presenteras också en övergripande bedömning av förutsättningarna att nå de särskilda målen, kring resultatindikatorer samt att bidra till övergripande strategier. Kapitlet avslutas med Ramböll och Faugert & Co övriga reflektioner som vi bedömer har betydelse för möjligheterna att nå resultat.

5.1 Sammanställning av framgångsfaktorerna

Även om det är tidigt i arbetet, och projekten kommit olika långt, kan Ramböll och Faugert & Co konstatera att det är ett imponerande arbete som pågår runt om i Sverige. Merparten av de projekt vi har studerat, vissa genom mer ingående fallstudier, visar på en stark vilja att bidra till den egna regionens tillväxt och utveckling. Ambitionerna är höga och engagemanget är stort. Många av projekten fyller också en funktion som verkar saknas i det regionala innovationslandskapet och skapar utrymme för aktörer som tidigare inte samverkat att kunna göra det, och därmed låta nya behov och potentiella lösningar möta varandra.

En genomgång har gjorts av i vilken grad de olika framgångsfaktorerna bedöms vara på plats i de olika programområdena. För varje framgångsfaktor har vi bedömt om den finns på plats på ett godtagbart sätt (OK i tabellen), om det är delvis verifierat att den finns på plats, eller om den inte finns på plats. Vissa framgångsfaktorer kan inte bedömas i nuläget

[47] EU:s strategi för Östersjöregionen antagen av Europeiska rådet (15018/09) den 26 oktober 2009

och då framgår det. I vissa programområden har någon framgångsfaktor prioriterats bort som mindre relevant, och då anges det. Inför slutversionen ska vi fundera på om det är relevant att lyfta in alla faktorer i samtliga regioner, eftersom det bara är i några fall som framgångsfaktorer lyfts bort.

Sammanställningen återges i figuren nedan, därefter kommenteras respektive framgångsfaktor kort. För det nationella programmet är sammanställningen mindre relevant och många faktorer är inte med i bedömningen, varför det inte finns med i tabellen, men inte i kommentarerna. Efter de korta kommentarerna följer en längre analys och diskussion kopplad till framgångsfaktorerna.

Tabell 8 Sammanställning av framgångsfaktorer i programområdena

Framgångsfaktorer									
Bidrag till de särskilda målen	Skåne-Blekinge	Småland och öarna	Västsverige	Östra Mellansverige	Stockholm	Norra Mellansverige	Mellersta Norrland	Övre Norrland	Nationella programmet
F1.	OK	Delvis verifierat	OK	OK	Kan inte bedömas	OK	OK	OK	OK
F2.	OK	OK	Delvis verifierat	Delvis verifierat	OK	OK	OK	OK	Kan inte bedömas
F3.	OK	OK	OK	OK	Delvis verifierat	OK	OK	OK	OK
F4.	OK	Delvis verifierat	Inte med i bedömningen	OK	OK	Inte med i bedömningen	OK	OK	Inte med i bedömningen
F5.	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	Inte med i bedömningen
F6.	Delvis verifierat	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	Inte med i bedömningen
F7.	Kan inte bedömas	Kan inte bedömas	Kan inte bedömas	Kan inte bedömas	Kan inte bedömas	Kan inte bedömas	Kan inte bedömas	Kan inte bedömas	Inte med i bedömningen

Framgångsfaktorer									
F8.	Delvis verifierat	OK	Delvis verifierat	Delvis verifierat	OK	OK	Inte med i bedömningen	OK	OK
Smart specialisering									
F9.	Delvis verifierat	Delvis verifierat	OK	OK	OK	OK	OK	OK	Kan inte bedömas
F10.	OK	Delvis verifierat	OK	OK	OK	OK	OK	OK	Kan inte bedömas
Horisontella kriterier									
F11.	Delvis verifierat	OK	Delvis verifierat	Delvis verifierat	Delvis verifierat	OK	Delvis verifierat	OK	Delvis verifierat
F12.	Kan inte bedömas	Kan inte bedömas	Kan inte bedömas	Kan inte bedömas	Kan inte bedömas	Kan inte bedömas	Kan inte bedömas	Kan inte bedömas	Kan inte bedömas
F13.	Delvis verifierat	Kan inte bedömas	Nej	Kan inte bedömas	Delvis verifierat	Delvis verifierat	Delvis verifierat	Delvis verifierat	Kan inte bedömas
EU:s strategi för Östersjöstrategin									
F14	Nej	Nej	OK	Delvis verifierat	OK	OK	OK	Nej	OK
Kommentar framgångsfaktorerna									
F1: Aktörer från olika sektorer har tagit aktiv del i formuleringen av det/de projekt där de deltar									
Det har inte varit alldeles enkelt att bedöma i vilken utsträckning aktörer från olika sektorer har tagit aktiv del i formuleringen av projekt där de medverkar. Detta beror delvis på att det inte framgår i									

Framgångsfaktorer
projektplanerna. Överlag är dock bedömningen att de flesta regioner verkar ha involverat olika aktörer på ett tillfredsställande sätt, men att det är svårbedömt i ett par regioner.
F2: Aktivt engagemang från näringslivet
I de flesta regioner har det framgått att ett aktivt engagemang från näringslivet är något som prioriterats i arbetet och som finns på plats. I ett par regioner har det endast delvis kunnat verifieras; Ramböll och Faugert & Co har inte tydligt kunnat se detta utifrån projektportföljsanalysen, intervjuer och fördjupade studier, vilket inte nödvändigtvis innebär att engagemanget saknas.
F3: Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag
I alla programområden utom ett (där det inte på ett tydligt sätt framkommit) medverkar centrala aktörer i det regionala innovationssystemet i arbetet. Som nämnts ovan uppfattar utvärderarna att näringslivets närvaro i projekten överlag är tillfredställande.
F4: Medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer
I fem av regionerna finns denna framgångsfaktor på plats på ett tillfredsställande sätt, medan det endast delvis är verifierat i en region. I tre av regionerna har denna framgångsfaktor lyfts ur bedömningen.
F5: Förekomst av nätverksskapande aktiviteter, även med organisationer utanför regionen
Ramböll och Faugert & Co kan konstatera att samtliga regioner arbetar med nätverksskapande aktiviteter, framförallt inom, men även utanför den egna regionen.
F6: Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet
I de flesta regioner (sex av åtta) sker insatser för att höja företagens absorptionskapacitet, medan det endast är delvis verifierat i de två andra.
F7: Projekten har en god projektledning
Framgångsfaktorn om projekten har en god projektledning kan inte bedömas i dagsläget, utan den bedömningen behöver göras i senare utvärderingar. Det är dock viktigt att regionerna och andra är uppmärksamma på vikten av god projektledning för att nå önskade resultat. I programområdena finns en hög medvetenhet om behovet av att förlägga projekten till kapabla projektägare. Samtidigt framstår det som att antalet lämpliga projektägare i många programområden är relativt litet, vilket blir en riskfaktor.
F8: Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter
I fyra av programområdena finns tydliga planer för hur projektens resultat ska vara långsiktiga, medan i tre av regionerna har det endast delvis kunnat verifieras, utifrån detta uppdrag. Att projekten ska syfta till varaktighet är förstås viktigt. I en region har denna framgångsfaktor inte bedömts.
F9: Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet
I sex av programområdena bedöms de prioriterade styrkeområdena vara styrande vid projekturvalet. I två programområden är det inte fullt lika tydligt, även om finansiering i stor utsträckning gått till prioriterade styrkeområden. Det är också viktigt att ha i åtanke att de olika regionerna ser väldigt

Framgångsfaktorer
olika ut när det kommer till smart specialisering och vilka insatser som gjorts för att prioritera områden etc. När en region (Nuts II) består av flera län (Nuts III) som gjort olika prioriteringar, blir det också en väldigt lång lista av områden som är prioriterade. Förutsättningarna att arbeta med smart specialisering inom programområdet ser således olika ut, vilket gör det svårt att jämföra regioner med varandra.
F10: Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja
Enligt Rambölls och Faugert & Co:s bedömning finns denna typ av nätverksskapande insatser på plats i sju av åtta regioner, medan det är mer tveksamt i den åttonde.
F11: De horisontella kriterierna är integrerade i det ordinarie arbetet i projekt
Att bedöma om de horisontella kriterierna är integrerade i det ordinarie arbetet i projekten är svårt utifrån tillgängligt material, men bedömningen är ändå att det här är ett viktigt område att arbeta med framöver, om de horisontella kriterierna verkligen ska få genomslag. I fem av åtta regioner är det tveksamt om de horisontella kriterierna är integrerade på ett godtagbart sätt, och tre regioner är vår bedömning att det görs på en godtagbar nivå.
F12: Kompetens om horisontella kriterier finns i projektledning och styrning av projekt
Denna framgångsfaktor kan, i likhet med F7 om projektledning, inte bedömas nu.
F13: Arbetet med horisontella kriterier följs upp
I arbetet med denna rapport har vi inte fått indikationer på att arbetet med horisontella kriterier följs upp på ett bra sätt i någon av regionerna. Uppföljning har en styrande effekt (det som mäts tenderar att bli gjort), vilket gör att det är bekymmersamt att denna framgångsfaktor inte finns på plats om arbetet med horisontella kriterier är så viktigt som det anges vara.
F14: Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar
Bedömningen av kopplingen till Östersjöstrategins målsättningar bygger på om projekten själva vid ansökningstillfället har bedömt att projektet har koppling till Östersjöstrategin. Vid genomgång av projekten inom respektive programområde har vi sett att projekten i flertalet programområden bedömer att projekten bidrar till Östersjöstrategin (grön), i andra programområden finns en tveksam koppling (gul) och i vissa finns ingen koppling redovisad (röd).

5.2 Reflektioner och analys av förutsättningarna för de enskilda programmen att bidra på ett ändamålsenligt sätt till att uppfylla de särskilda målen

Programmens inriktning och specifika mål bedöms ligga väl i linje med det övergripande målet om att stärka forskning, teknisk utveckling och innovation. Inriktningen på programmen varierar emellertid. Utifrån innovationsvärdekedjan bedömer utvärderarna att det råder viss betoning på de tidigare delarna av innovationsprocessen, att etablera och stärka samverkan, medan verksamhet som mer konkret handlar om att ta fram kommersiella produkter är mindre vanlig. Programmen bedöms ge förutsättningar att nå målen på ett överlag ändamålsenligt sätt.

Formerna för näringslivets medverkan skiljer sig mellan region och projekt

I de programområden där en aktiv medverkan från näringslivet har identifierats (jfr. F2), kan utvärderarna fastslå att formerna för engagemanget ser olika ut, såväl i olika programområden som i olika projekt. Näringslivet kan vara involverat som projektägare genom klusterorganisationer och forsknings- eller teknikparker, men vanligast är att näringslivet främst är involverat som en målgrupp. Ramböll och Faugert & Co bedömer även att de projekt som inte drivs av näringslivet överlag är näringslivsnära. I vissa fall förekommer näringslivet som medfinansiär, antingen med pengar eller med tid i projekten. Utvärderarna observerar också att det i fallstudierna framkommer flera exempel på hur representanter för näringslivet involveras på strategisk nivå i styr- och referensgrupper. I projektportföljsanalysen saknas emellertid uppgift om styrgruppernas sammansättning. Generellt gäller som förväntat att ju högre medverkan av näringslivet, desto senare i värdekedjan befinner sig verksamheten.

Vad gäller SMF:s roll i projekten (jfr. F2) förekommer exempel där SMF tillsammans med akademin bidrar med spjutspetskompetens och utvecklar innovativa lösningar för behovsägare som offentlig sektor och stora företag som själva saknar denna typ av specialkompetens. Sådana projekt präglas tydligt av ett öppet innovationsarbete. Andra projekt syftar snarare till att rusta SMF att bli mer innovativa, exempelvis genom att lärosäten arbetar för att nyttiggöra forskning och kompetensutveckla SMF. En framgångsfaktor för att involvera SMF i projekten är att regionalt starka företag (jfr. F3) – de kan vara stora och/eller välkända – medverkar i projekten och på så vis fungerar som draglok för andra företag. Dessa företag tycks ge projekten legitimitet samt skapa intresse bland andra företag.

I flera regioner har regionalt utvecklingsansvariga varit med i utvecklingen av beviljade projekten

I anslutning till F3, huruvida centrala aktörer i regionerna finns med i projekten, observerar utvärderarna att regionalt utvecklingsansvariga i flera programområden varit mycket aktiva i att tillsammans med centrala aktörer i de regionala innovationssystemen bygga upp projekt som sedan beviljats stöd. Beteendet avviker väsentligt från den ofta förekommande idén att intressenter ska bjudas in till en öppen utlysning, i vilken de bästa eller mest ändamålsenliga projekten beviljas stöd efter en process där finansiären haft mycket begränsad kontakt med de ansökande. Utvärderarna uppfattar att det överlag är positivt om regionerna tar ett aktivt ledarskap i skapandet av projekt. Det beror på att det i varje programområde finns (ganska) få potentiella projektägare, och att det i samtliga programområden finns aktörer som av innovations- och tillväxtmässiga skäl närmast till varje pris bör ingå i något eller några av projekten. Dessutom torde det vara angeläget att säkra att medlen ger avkastning, vilket underlättas av att projekten riggats i samverkan

mellan utförare och (*de facto*) finansiär. Det bör samtidigt finnas inslag av öppen utlysning – inga regional utvecklingsansvariga kan betraktas som allvetande.

Incitamentstrukturen är en utmaning för lärosätenas deltagande

När det kommer till akademins engagemang, vilket har särskild bäring på F3 och F6 (företagens absorptionskapacitet), konstaterar utvärderarna att det engagemanget är viktigt i många programområden, framförallt eftersom lärosätena fungerar som regionala kunskapsnav och jämförelsevis starka projektägare. Lärosätenas deltagande tycks vara avhängigt av att regionalfondsprojekt är prioriterat på ledningsnivå. Det faktum att varken forskning eller utbildning vid deltagande lärosäte kan finansieras av projekten skapar utmaningar för att finna incitament för lärosätena att delta. Dessutom är ersättningen från regionalfonden för lärosätenas overhead 20 procent, en nivå som ligger en bit under vad som anses vara den reella nivån vid svenska lärosäten.[48] Det innebär att ett lärosäte som väljer att delta i ett projekt, får acceptera en ”dold medfinansiering” om ett antal procentenheter på sina insatser. Sådan medfinansiering är oftast internt känslig på lärosätena. I utvärderingen framstår det som att lärosäten tar på sig projektägarskapet som ett led i ett större paket av regionalt ansvarstagande och samverkan med det regionala omgivande samhället och näringslivet. De lärosäten som främst vuxit fram under 1990-talet och senare förefaller vara mer villiga än de äldre att engagera sig i regionalfondsprojekt, men det kan delvis bero på att de i regel också befinner sig i regioner med mindre utvecklade innovationssystem. Även de enskilda forskarna måste ha incitament för att delta. Det huvudsakliga skälet till att delta för deras del är för det mesta själva kontakten med företag och näringslivsrepresentanter i regionen, vilket i sin tur kan leda till samverkan eller tillgång till företagen på olika sätt som är intressant för forskarna. Exempelvis kan kontakter och samarbeten som sker inom projekt med stöd av regionalfonden lägga grunden för andra projekt och projektansökningar som kan riktas till finansiärer som Vinnova eller KK-stiftelsen. Lärosätenas medverkan kan gälla genom hela den innovationsvärdekedja som används i studien. Vår sammanfattande slutsats är att det är viktigt att dels vårda och odla de möjliga offentliga projektägare, inte minst lärosäten, som finns i regionerna. Det inkluderar att säkerställa att det finns incitament som gör att de vill delta.

En relaterad fråga är vilken roll den akademiska forskningen ska spela i olika delar av innovationsvärdekedjan. Det är naturligt att tänka sig att den spelar en viktigare roll i början av än mot slutet av värdekedjan, när innovationen närmar sig kommersialisering. I början kan exempelvis forskningsresultat testas för olika slags tillämpningar, och forskarna själva har antagligen en viktig roll att spela, men mot slutet får andra aktörer och funktioner en viktigare roll. Det är således väsentligt att från början värdera var längs värdekedjan en idé eller en innovation befinner sig, för att korrekt kunna värdera olika deltagande aktörers roller i ett projekt. Det är också helt väsentligt att följa hur ett givet projekt framskrider och eventuellt förflyttar sig längs värdekedjan, med åtföljande förändrade roller för de respektive deltagande parterna. Det kan också finnas forskning som rör implementeringen av innovationer, exempelvis inom automation och process- och produktionsteknik. I dylika fall är det naturligt att forskare medverkar sent i värdekedjan. Det finns i utvärderingen exempel på sådana projekt.

[48] Det är inte helt enkelt att säga exakt var den reella nivån ligger, men enligt Sveriges universitets- och högskoleförbund ligger nästan alla lärosäten mellan 20 och 40 procent för sina så kallade indirekta kostnader för forskning och utbildning sammantaget.

Stabila projektledare är viktiga - särskilt i de projekt som befinner sig tidigt i värdekedjan

En viktig fråga handlar kvaliteten på projektledning, F7, och projektägarskap. Ett stabilt, strategiskt och legitimt ledar- och ägarskap är utan tvekan mycket viktigt för att projekten ska ge önskade resultat och effekter. Det är angeläget att finna projektägare som har stabila organisationer, god likviditet, tillgängliga projektledare och en storlek och struktur som exempelvis medger byten av individer i ledande ställning utan att verksamheterna äventyras. Projektledarna har å sin sida ett stort ansvar att hålla ihop verksamheterna och – inte minst – att i dialog med Tillväxtverket hantera de administrativa föreskrifterna på ett lämpligt sätt. Observationen att många projekt ligger tidigt i innovationsvärdekedjan, och därmed ofta har relativt otydligt vägar fram till kommersialisering av innovationer, torde ställa ökade krav på projektledningen. Utvärderarna observerar att det i programområdena finns en hög medvetenhet om behovet av att förlägga projekten till kapabla projektägare. Som nämnts ovan är antalet lämpliga projektägare i många programområden emellertid relativt litet och ser att regional utvecklingsansvariga har i flera program bedrivits en relativt uppsökande verksamhet gentemot dessa, för att tillskapa goda projekt.

Kopplingen till näringslivet är stark under nuvarande programperiod

I föregående programperiod kritiserades Regionalfonden för att näringslivets medverkan var alltför låg. Rambölls och Faugert & Co:s bedömning är att pendeln nu istället snarare har slagit åt andra hållet – kopplingen till näringslivet bedöms som stark, medan kopplingen till akademin i somliga fall är svagare, åtminstone om vi med detta avser en koppling till den inomvetenskapliga forskningen. Förvisso står olika lärosäten ofta som projektägare, men det innebär inte med nödvändighet att kopplingen till forskning är stark. I utvärderingen finns flera exempel där andra enheter på lärosätena än forskningsinstitutionerna fungerar som samordnande noder för projekten. I sådana fall kan avståndet mellan verksamheten i projekten och lärosätets forskning bli relativt långt även om lärosätet som organisation står som projektägare. Det räcker alltså inte att bara titta på om ett lärosäte är projektägare eller ej för att värdera graden av koppling till forskning, utan man måste också ta hänsyn till vilken funktion som den samordnande enheten inom lärosätet har.

Regionernas prioriteringar kommer fortsatt att vara beroende av offentlig finansiering

Ramböll och Faugert & Co konstaterade under F8 att det i många fall är angeläget att det finns långsiktiga planer för de finansierade verksamheternas fortlevnad efter att finansieringen från regionalfonden tagit slut. I de flesta programområden finns ett perspektiv på satsningarna som sträcker sig bortom den aktuella projekt- och programperioden. Det är utvärderarnas bedömning att de mer långsiktiga satsningarna oftast är av ett slag som det finns ett stort behov av i regionerna i fråga. Prioriteringarna förefaller därmed vara välmotiverade ur ett regionalt (och därmed i förlängningen nationellt) perspektiv på innovation och tillväxt. De finansierade verksamheterna är dessutom ofta av ett slag som innebär att sannolikheten är mycket liten att de ska kunna leva vidare utan mycket väsentliga offentliga finansiella insatser även på sikt. Det är ur det perspektivet något oroande att det förefaller variera betydligt mellan programområdena vad gäller förväntningar om att (de långsiktiga) projekten ska kunna uppvisa finansiering eller annat stöd för fortsatt verksamhet efter att finansieringen från regionalfonden avslutas. Det är utvärderarnas bedömning att dylika förväntningar bör uttryckas tidigt, eftersom sådana förhandlingar kan ta lång tid att slutföra.

5.3 Har programmen förmåga att bidra till önskad förändring av angivna resultatindikatorer?

De olika resultatindikatorerna är sätt att leva upp till EU-regelverkets krav för vad som ska uppnås med programmet. Samtidigt är det tveksamt i vilken mån de mäter innovation på ett bra sätt. Vår bedömning är dock att det finns goda förutsättningar för att de flesta målvärden som formuleras i resultatindikatorerna kommer att uppnås, förutsatt att hänsyn inte tas till det faktum att indikatorerna omges av konfidensintervall. Vi återkommer till den sistnämnda punkten nedan.

Övre Norrland, Östra Mellansverige, Stockholm, Västsverige, Skåne-Blekinge och nationella programmet har samtliga angett resultatindikatorn *Andel företag (10–249 anställda) som samarbetar i sin innovationsverksamhet*. Utifrån de målvärden som satts upp och våra beräkningar observerar vi att det nationella programmet och programmet i Stockholm måste nå flest företag (antaget att företagspopulationerna är oförändrade under hela perioden, att indikatorerna inte påverkas av andra faktorer, och bortsett från konfidensintervallen). Regionernas möjligheter att påverka indikatorerna förefaller dock skilja sig betydligt åt. Stockholm har exempelvis betydligt mindre medel än Övre Norrland men behöver påverka mer än tio gånger så många företag. Målvärdena är generellt lägre satta i regioner med mycket medel per capita. Det är dock möjligt att regionerna har vägt in påverkan från omvärldsfaktorer när de angett sina målvärden.

För Övre Norrland, Mellersta Norrland, Norra Mellansverige, Östra Mellansverige, Småland och Öarna och Skåne-Blekinge har vi även följt upp resultatindikatorn andel företag (10–249 anställda) med innovationsverksamhet. Omräknat till antal företag för respektive region förefaller Skåne-Blekinge och Övre Norrland vara de programområden där antalet företag med innovationsverksamhet måste öka mest. Även här kan konstateras att förutsättningarna ser vitt skilda ut, där regionerna måste nå ungefär lika många företag men där i synnerhet Övre Norrland har betydligt mycket mer medel än de andra programområdena.

En mer generell fråga handlar om huruvida resultatindikatorerna och dess målvärden påverkar det löpande arbetet i regionerna. Fungerar de som en riktningsvisare för regionerna? Vi har ett alltför tunt underlag för att besvara den frågan på ett mer ingående sätt, men vår samlade bedömning är att regionerna på sin höjd fäster marginell uppmärksamhet vid resultatindikatorerna. Ett antal regioner har exempelvis anmärkt att resultatindikatorerna är otydliga mått på verksamheterna, och ett par regioner har – liksom vi – ifrågasatt den statistik som indikatorerna baseras på. Däremot uppfattar vi att regionerna ger resultatindikatorerna och liknande mått relativt stor uppmärksamhet i sitt allmänna strategiska arbete, eftersom de indikerar regionens utveckling och möjliggör benchmarking mot andra regioner.

Som vi diskuterade i kapitel 3, ställer vi ställer oss dock frågande till resultatindikatorernas statistiska, och därmed uppföljningsmässiga värde. Endast 27 procent av de aktuella företagen i Sverige tillfrågas i undersökningen, som har en svarsprocent på mellan 86 och 89 procent per region. Det innebär att de data som resultatindikatorerna baseras på omges av konfidensintervall (felmarginaler). De intervall som SCB anger innebär att det skattade värdet med 95 procent sannolikhet ligger mellan intervallets lägre och övre gräns.[49]

[49] För mer information om undersökningen se SCB (2016). Innovationsverksamhet i Sverige (CIS). Statistikens framtagning. UF0315.

För att programmens insatser ska ge avtryck i statistiken fordras att de företag som omfattas av dem i rimlig omfattning ingår i SCB:s urval, vilket vi inte kan veta. Till det kommer att indikatorerna med största sannolikhet påverkas mer av omvärldsfaktorer – t.ex. den allmänna ekonomiska utvecklingen – än av insatserna i regionalfonden. Därtill innebär konfidensintervallen att de utgångs- och målvärden som regionerna angett egentligen bör betraktas som intervall, inte som exakta värden. Som vi påpekade i kapitel 3 ligger målvärdena mycket ofta inom konfidensintervallen för utgångsvärdena – inte sällan med stor marginal, eftersom intervallen oftast är breda. Resultatindikatorerna omges med andra ord av en betydande osäkerhet. Vår bedömning är att osäkerheten är så pass stor att indikatorernas värde för att spåra effekter av regionalfonden är i det närmaste obefintligt.[50]

5.4 Bidrag till övergripande strategier

5.4.1 På vilket sätt och i vilken utsträckning integrerar programmen de horisontella kriterierna för bättre miljö, jämställdhet samt likabehandling och icke-diskriminering?

I figuren nedan åskådliggörs hur de olika projekt inom de fördjupade studier som genomförts har integrerat de olika kriterierna, utifrån den figur som beskrevs i avsnitt 3.3. Varje fördjupade studie är numrerad och motsvaras av tre prickar, en per kriterium. Bedömningarna ska uppfattas som preliminära och sammanställningen syftar till att ge en fingervisning om hur det ligger till. Det är också därför respektive projekt inte namnges.

Figur 5 Integreringen av horisontella kriterier i fallstudierna

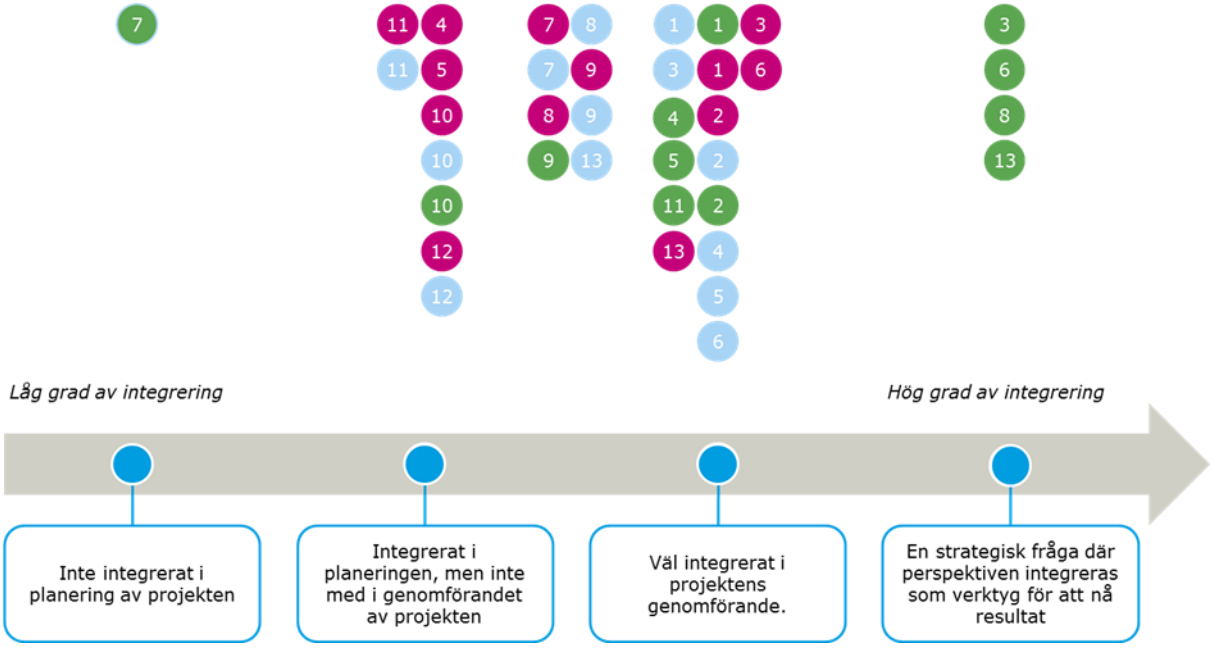

Tillväxtverket har betonat att de horisontella kriterierna ska tillföra projekten nytta, och inte hanteras som en rättvisefråga. Den nivån skulle motsvara steget längst till höger på skalan i figuren, där kriterierna ses som strategiska frågor som behöver integreras för att nå önskade resultat. Längst till vänster i figuren finns inte horisontella kriterier med i ansökan, vilket är märkligt med tanke på att det är ett obligatoriskt urvalskriterium. Det är

[50] SCB (2012). Regional innovationsstatistik i Sverige 2008–2010.

dock bara en av de fördjupade studierna som placerat sig där. Många projekt befinner sig någonstans mellan att det finns med i projektansökan och att de integreras i genomförandet. I fallstudierna har detta typiskt kommit till uttryck genom att projektledningen säger att de ska arbeta med de olika kriterierna, men att de inte vet hur och att det ligger längre fram i projektet. Rambölls och Faugert & Co:s sammanfattande bedömning är att insatserna i de olika programområdena inte integrerar de horisontella kriterierna bättre miljö, likabehandling och icke-diskriminering i nivå med den ambitionsnivå som är satt för arbetet.

Miljö är det kriterium som i flera fall är integrerat som en strategisk fråga för projekten. Flera projekt syftar till effektiviseringar av olika slag, och en bättre miljö är en del av själva projektidén. Likväl kan ett tydligare system för hur arbetet ska integreras behövas även för detta kriterium.

Kriteriet som syftar till likabehandling och icke-diskriminering är det kriterium som är minst integrerat i projekten. Bilden av vad som ska göras och åstadkommas är oklar. Projekten famlar och vill, men vet inte hur kriteriet ska kunna kopplas till verksamheten i projekten.

Det finns en större vana vid att arbeta med jämställdhet och aktiviteter i projekten behandlar oftare jämställdhet än likabehandling. Det finns flera projekt där jämställdhet uppfattas som viktigt ur ett direkt innovationsperspektiv, och för framtida stärkt konkurrenskraft och regional utveckling. I Övre Norrland, exempelvis, som har en historia av en förhållandevis könsuppdelad arbetsmarknad och en viss utflyttning av kvinnor från glesbygdsområden, har man i våra intervjuer gett uttryck för en direkt affärsmässig oro för bristande jämställdhet. Samtidigt hanteras jämställdhet i de flesta projekt vid sidan av det som uppfattas som den ”riktiga verksamheten”. Ofta hanteras jämställdhet som en rättvisefråga vid sidan av.

Övergripande om arbetet med de horisontella kriterierna

I projektansökningarna finns de olika horisontella kriterierna med på ett acceptabelt sätt (och det är ju också ett obligatoriskt urvalskriterium), men i genomförandet är de svagare. Vårt samlade intryck är att det inte handlar om ovilja, utan snarast en okunskap. För att integrera dem behöver projekten stöd i hur de ska gå tillväga. Någon sådan stödstruktur finns inte och därför blir genomförandet svajigt. Den förvaltande myndigheten, Tillväxtverket, har på vissa håll uppgett att de horisontella kriterierna integreras ”naturligt” i projektens arbete.

Utgångspunkten för framgångsrikt arbete med horisontella kriterier är att de ska finnas med i det ordinarie arbetet, på ett integrerat sätt. Utifrån det arbete vi gjort med TM1 är vår bedömning att engagemanget är varierande, men ofta inte särskilt starkt, och att styrningen av de horisontella kriterierna är svag. Det är därför inte förvånande att deras genomslag i projekten är svagt. Frågorna bollas över till projekten att hanteras på bästa sätt, vilket inte skapar rimliga förutsättningar för ett väl genomfört arbete. Ambitionsnivån varierar mellan regionerna och i vissa har man lagt ner mycket arbete på att integrera de horisontella kriterierna i programskrivandet och arbetar också med de projekt som regionen på olika sätt är inblandad i. I vissa regioner finns de horisontella kriterierna med i problemformuleringarna i de operativa programmen, men inte i alla. Vissa projekt genomför också ett strukturerat och väl integrerat arbete. Alltför ofta är arbetet dock avhängigt av enskilda personers insatser och engagemang. På strukturell nivå är arbetet svagt och en sammanhållande och stöttande struktur saknas i allt väsentligt.

Tillväxtverket skrev år 2012 rapporten ”Horisontella kriterier i de regionala strukturfondsprogrammen”.[51] Våra iakttagelser i anknytning till TM1 stämmer i stort överens med de som görs i rapporten. Bland rekommendationerna inför kommande (det vill säga denna) programperiod nämns att de horisontella kriterierna bättre ska integreras i programmen, och att förvaltande myndighet har en viktig roll i arbetet med regionerna. De horisontella kriterierna lyfts fram som potentiella hävstänger för hållbar tillväxt och regional konkurrenskraft.

I programskrivningen sammanställde Tillväxtverket en standardtext för de horisontella kriterierna. Denna bilades de olika regionala programmen, som sedan bekräftade att de integrerat kriterierna i programframtagandet. Vår bedömning är att valet att skicka ut en standardtext just för de horisontella kriterierna förstärker känslan av att de horisontella kriterierna är något som kan hanteras vid sidan av det ”riktiga” arbetet i projekten.

Om arbetet med horisontella kriterier ska få reellt genomslag är det vår bedömning att det behövs krafttag. En intressant diskussion kring genus och innovation finns i antologin ”Sveriges entreprenöriella ekosystem”.[52] Genus inom innovation lyfts som en blind fläck där den manliga normen är så stark att den inte är synlig, och att denna bias finns även i lokala och regionala program som syftar till att skapa och stödja mobilisering och innovationssystem. Att komma tillrätta med den typen av systemfel görs inte per automatik utan kräver genomgripande och omfattande insatser. En synpunkt som framkommit i våra intervjuer är att fokus i regionalfonden är systemet/strukturen och att det är lättare att arbeta med jämställdhet i t ex socialfonden. Att förändringar behövs (även) på systemnivå om de horisontella kriterierna jämställdhet och likabehandling och icke-diskriminering ska få genomslag ställer Ramböll och Faugert & Co sig bakom. Det finns också ett behov av att tydliggöra varför de horisontella kriterierna är viktiga och vad de svarar mot, att de är något som ska bidra till förbättrade förutsättningar för hållbar tillväxt.[53] För kommande perioder kan en tanke också vara att fundera på om det är rimligt att alla projekt ska arbeta med alla kriterier, eller om det finns skäl att prioritera arbetet, men säkerställa att arbetet där det är prioriterat i sanning är progressivt.

5.4.2 Bidrar insatserna till smart specialisering?

För innevarande programperiod har utvecklingen av smarta specialiseringsstrategier på NUTS II-nivå formulerats som ett förhandsvillkor för samtliga programområden. Detta krav tillkom förhållandevis sent i programskrivningen, vilket gjort att flera regioner fått göra justeringar sent i processen för att peka ut ett antal områden i sina respektive operativa program.

En viktig beståndsdel i utvecklingen av smarta specialiseringsstrategier, förordat av kommissionens S3-plattform, är att arbetet bör ha en tydlig förankring i en bred intressentgrupp i vilken där entreprenöriella aktörer tydligt bör involveras.[54] Ur detta perspektiv kan det diskuteras vilket värde det har att vissa regioner i ett sent skede pekat ut ett antal områden som prioriterade.

Det finns exempel på län som har påbörjat en process för att utveckla smarta specialiseringsstrategier. Detta arbete har kommit olika långt och har i olika utsträckning

---

[51] http://publikationer.tillvaxtverket.se/ProductView.aspx?ID=1779

[52] McKelvey & Zaring (2016), ”Det entreprenöriella ekosystemet”, sid 254 ff.

[53] Se t ex Ardenfors M, Holmström I & Wåhlstedt M 2013), ” Är horisontella kriterier viktiga”, Bidrag till SVUF-konferensen 2013.

[54] http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/84453/RIS3+Guide.pdf/fceb8c58-73a9-4863-8107-752aef77e7b4

integrerats formellt i urvalet av projekt. Det bör dock poängteras att även de regioner som inte har genomgått den process som kommissionen förordat kan ha arbetat med regionala prioriteringsprocesser (som t.ex. exemplet med tidigare regionala tillväxtprogram och olika typer av underlag), som kan utgöra grund för en specialiseringsstrategi.

Den nationella svenska strategin för smart specialisering utgår i mångt och mycket från regionala prioriteringar i kombination med nationella programsatsningar som finansierar samverkan kopplat till innovation och forskning. Inom ramen för denna utvärdering har det inte varit möjligt att utvärdera om regionernas prioriteringar är korrekta vad avser ekonomisk aktivitet eller tillväxtpotential. Det kan dock fastslås att strategierna har tagits fram oberoende av varandra. Inte heller finns det några nationella prioriteringar som regionerna kunnat förhålla sig till.

Ramböll och Faugert & Co kan se att många insatser som finansieras baserar sig på regionala styrkeområden och tidigare prioriterade områden i regionen. Således kan konstateras att många projekt, givet förutsättningarna, bidrar till de regionala strategier som idag finns kopplat till smart specialisering. Allt eftersom strategier för smart specialisering tas fram i regionerna blir dessa i högre grad styrande vid urvalet av projekt. Vid en genomgång av programmen kan dock konstateras att hur tydligt regionerna styr satsningar till de områden som prioriterats för smart specialisering varierar. Det finns exempel på programområden som satsar brett på ett flertal projekt inom många områden och andra programområden som satsar smalare. Här kan konstateras att Småland och Öarna är det programområden som har fördelat finansiering till minst antal olika områden (7) och att Norra Mellansverige beviljat finansiering till högst antal olika områden (26). Den kan finnas en risk förknippad med högt antal olika områden då många antal områden tyder på en bredd snarare än på spets inom smart specialisering. Enligt OECD:s publikation ”Innovation-driven Growth in Regions: The Role of Smart Specialisation” är det en utmaning om regioner brer ut sina satsningar ”för tunt” och därmed inte bidrar till betydande resultat[55].

En bidragande anledning till att programområdena har gjort olika prioriteringar är, som tidigare nämnts, att arbetet med att ta fram en strategi sett olika ut i olika länen. Smart specialisering har vidare getts olika hög prioritet i bedömningen av vilka ansökningar som ska beviljas medel i de olika programområdena. En ytterligare aspekt kan vara att olika NUTS II-regioner har olika förutsättningar utifrån ett geografiskt prioriteringsperspektiv. I Östra Mellansverige ska medlen distribueras i fyra olika län, samtidigt som Stockholm inte behöver utgå från liknande geografiska villkor och administrativa gränser. Som tidigare nämnts saknar vissa regioner strategier för smart specialisering, och det är också bland vissa av dessa regioner som kopplingen mellan finansiering och prioriterade styrkeområden saknas.

Den andra framgångsfaktorn som identifierats är hur programmens insatser bidrar till nätverksskapande och samarbeten, d.v.s. ”Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja” (Framgångsfaktor 11). Exempel på insatser kan vara klustersamarbeten, sektors-övergripande samarbeten och skapandet av mer sammanhållna regionala innovationssystem. Även här har stora variationer mellan programområdena identifierats vad avser internationellt nätverksskapande. I Västsverige har till exempel nio av tio studerade projekt som målsättning att bedriva samverkansaktiviteter och nätverkande på

[55] https://www.oecd.org/innovation/inno/smart-specialisation.pdf, s.12

ett internationellt plan för att sätta regionen i en global kontext. Det finns också exempel på andra regioner som helt saknar den internationella kopplingen.

Tabellen nedan är en sammanfattning av hur väl de två framgångsfaktorer som använts för att bedöma graden av smart specialisering verkar finns på plats i programområdena. Bedömningen är gjord av utvärderarna utifrån den information som framkommit i analyserna av programområdena i kapitel 5-13. Syftet med tabellen är att visualisera att olika programområden arbetar på olika sätt och i olika utsträckning med smart specialisering. F10 i tabellen avser *Förutsättningar för regional måluppfyllelse förbättras om prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet* och F11 avser *Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja.* Bedömningarna görs i tre nivåer (låg, mellan och hög) och är komparativa bedömningar, d.v.s. en jämförelse mellan regionerna. Antal områden är en summering av de områden som attraherat finansiering inom ramen för TM 1.

Tabell 9 Sammanställning smart specialisering

Programområde	Bedömning F10	Bedömning F11
Skåne-Blekinge	Medel	Hög
Småland och öarna	Medel	Medel
Västsverige	Hög	Hög
Östra Mellansverige	Hög	Hög
Stockholm	Hög	Hög
Norra Mellansverige	Hög	Hög
Mellersta Norrland	Medel	Hög
Övre Norrland	Medel	Medel

Att Sverige är ett relativt litet om än innovativt land bör sätta sina gränser för hur många smarta specialiseringsområden som kan ge en ändamålsenlig specialisering och användning av resurser. Här spelar de insatser som görs inom det nationella programmet en helt central roll. Inom ramen för det nationella programmet är det angeläget att stimulera en ökad samverkan mellan regioner så att Sverige står sig konkurrenskraftigt globalt. Här kommer framtida projekt inom det nationella programmet att spela en viktig roll. Givet att en stor summa pengar har tilldelats uppbyggnaden av ESS krävs också att en kraftsamling görs för att dra nytta av denna forskningsinfrastruktur. Ramböll och Faugert & Co ser att anläggningen innebär en mycket god möjlighet till specialisering för Sverige, men det är samtidigt viktigt att andra insatser kommer till stånd för att Sverige ska dra maximal nytta av investeringen. Detta är något som lyfts fram i många sammanhang, men som även kommit fram i vårt arbete med TM1. Regionalfondens möjlighet att bidra till nätverk och samarbeten över region- och landsgränser kan vidare utvecklas. Det nationella programmets har till syfte att stärka upp gränsöverskridande samverkan, vilket är viktigt för smart specialisering. Vidare ska programmet koppla samman regioner med likartade prioriteringar så att de samverkar istället för att konkurrera, och i förlängningen bidra till att identifiera nationella prioriteringsområden för smart specialisering. Det

nationella programmet står för endast elva procent av den samlade nationella budgeten, och av den ursprungliga budgeten går 85 procent till ESS. Med denna minskning har sammanlänkande aktiviteter mellan regionerna inte fått samma fokus som först avsågs. Mot denna bakgrund anser utvärderarna att det är viktigt att lyfta arbetet med smart specialisering till en nationell nivå för att säkerställa en effektiv användning av forsknings- och innovationsinfrastrukturen. För att kunna bedöma hur väl regionalfonden skapar synergier med de regionala prioriteringarna bör arbetet synkroniseras i tid.

5.4.3 Bidrar programmen till gränsöverskridande samarbete och genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen?

Knappt hälften av projekten (38/80) uppger i projektansökan att det finns en koppling till EU:s Östersjöstrategi. Detta är projektens uppfattning som de själva angivit i projektansökan (där det är meriterande om en koppling finns). Vår bedömning är att programmen i viss men begränsad utsträckning har förutsättningar att bidra till Östersjöstrategin. Det ska noteras den koppling som typiskt finns, trots allt är förhållandevis svag eller indirekt. Det kan handla om att minskad energiåtgång eller minskade utsläpp är något positivt för hela Östersjöregionen.

Utvärderingen bedömer ju om arbetet ligger i linje med målsättningarna för Östersjöstrategin. Samtidigt vore det även intressant att titta på om projekten på något sätt länkar upp sig och skapar nätverk med andra miljöer runt Östersjöområdet. Detta skulle kunna vara en viktigare indikator för ett stärkt samarbete i Östersjöregionen. Många projekt har en generell ansats kring hur kopplingen till Östersjöstrategin ser ut. Om man vill få ut mer i denna riktning måste det till tydligare styrning.

När det gäller hur programmen bidrar till gränsöverskridande samarbete kan utvärderarna konstatera att mer än hälften av projekten (57/80) genomför nätverksskapande insatser för att etablera samverkan med aktörer utanför programområdet, antingen nationellt eller internationellt.

5.5 Avslutande reflektioner: Vilken roll kan regionalfonden spela?

<u>Programperioden har ett kortsiktigt perspektiv i jämförelse med innovationsprocessernas långsiktiga fokus</u>

Som nämndes i 5.2, syftar relativt många projekt till att exempelvis skapa strukturer för samverkan och investeringsorienterade innovationsstöd. De har därmed ett mer långsiktigt fokus än vad regionalfondsfinansieringen medger. Dessutom tar sådana projekt ofta lång tid att starta upp, eftersom de involverar många aktörer och intressen som ska förenas. Det är inte osannolikt att flera av projekten vid tidpunkten för projektperiodens avslutande just kommer att ha uppnått sitt eftersträvade momentum – och därmed ha stort behov av fortsatt offentlig finansiering. Ur ett regionalfondsperspektiv finns det anledning att särskilt uppmärksamma detta. Vad för slags verksamhet vill regionalfonden främja? Vilka slags resultat ska ha framkommit vid projektens avslutande? Utvärderarna vill i sammanhanget understryka att de strategier som valts i de olika programområdena allt som oftast förefaller genomtänkta och väl i linje med de behov som finns. Men, om kraven från regionalfonden förändras kan det försätta en del regioner i en besvärlig sits. Det kan inte tas för givet att offentlig finansiering i tillräcklig grad kan hittas på andra håll än regionalfonden. Exempelvis kan vägval att satsa på breda samverkans- eller innovationsstödjande plattformar kan bli svåra att hantera om kraven skärps på att projekten ska handla om smart specialisering. Den sammanfattande slutsatsen blir därför att regionernas långsiktiga perspektiv är angelägna, men att de samtidigt skapar en risk för inlåsningar.

Hur kan regionalfonden användas bäst?

Vidare är i flertalet av programområdena bristen på högkompetent och specialiserad personal den största innovationsrelaterade utmaningen för näringslivet. Utvärderarna ställer sig frågan om regionalfonden inom TM1 ger regionerna tillräckliga möjligheter att adressera den utmaningen. I Småland och Öarna konstaterar exempelvis en av intervjupersonerna krasst att inte heller regionalfonden ger de regionala aktörerna särskilt mycket makt i sin hand att påverka kompetensförsörjningen, eftersom antalet utbildningsplatser på de regionala lärosätena (i praktiken) pekas ut av regeringen. Å andra sidan uppger en annan intervjuperson att Småland och Öarna om man kunnat, sannolikt hade satsat betydande regionalfondsmedel på tekniska utbildningar inom områden där arbetskraftsbristen är särskilt stor, vilket utvärderarna uppfattar hade varit mindre lyckat ur ett regionalfondsperspektiv, eftersom medlen då hade förbrukats utan att skapa mer bestående regionala strukturer än ett (potentiellt rörligt) arbetskraftstillskott. Samtidigt anser utvärderarna att det är beklagligt att regionalfondsmedel enligt uppgift exempelvis inte får användas för kostnader som uppstår i samband med studentprojekt i företag. Studentprojekt är välkända ingångar till djupare och mer bestående samverkan mellan företag och forskare på lärosäten. Avståndet mellan ett SMF och ett lärosäte är ofta långt, och för att fruktbar samverkan ska kunna uppstå fordras tillgång till verktyg och insatser som möjligen kan uppfattas som uddlösa – t.ex. studentsamverkan eller seminarier – som ett steg på vägen till djupare, ”riktiga”, samverkansprojekt.

Tillväxtverkets roll

Det har i utvärderingen framkommit att Tillväxtverkets roll varierar mellan olika programområden. På vissa håll omnämns myndigheten som en positiv och strategisk samarbetspartner och ett bollplank. Andra uppfattat kontaktpersonerna på programkontoren som uteslutande kontrollerande, och i ett projekt pekas Tillväxtverket till och med ut som den största riskfaktorn för projektet ska haverera, både av projektledning och av följeforskare. En särskild risk för projekten består i att medlen utbetalas i efterhand, när aktiviteterna är genomförda. Utvärderarna har i flera programområden stött på exempel där aktiviteter som godkänts på förhand senare har nekats finansiering, enligt uppgift eftersom Tillväxtverkets tolkning av regelverket under tiden har förändrats. Effekten kan bli att utföraren tvingas finansiera de redan genomförda aktiviteterna med egna medel. Ur ett regionalt perspektiv är detta potentiellt mycket skadligt, eftersom de flesta programområden som nämnts är starkt beroende av ett fåtal projektägare. Om dessa på grund av upplevda finansiella risker eller administrativa bördor väljer att inte delta i programmet, kan det få allvarliga konsekvenser för programmets potential och resultat, och framförallt för programområdenas utveckling. Tillväxtverket ska naturligtvis hålla sig till regelverken och säkerställa att projekten genomför vad de åtagit sig i projektansökan, men det är direkt olyckligt om myndigheten agerar på ett sätt som gör att såväl enskilda projekt riskerar att lida ekonomisk skada utan egen förskyllan, som att förtroendet för myndigheten och viljan att delta i regionala FoI-projekt överhuvudtaget minskar.

Regiongränsernas betydelse

Det geografiska område som projekten bedrivs inom varierar. Det framstår som om länsgränserna betyder mer än den funktionella geografiska indelningen i åtta regioner gör. Länsmässiga hänsyn tas regelbundet och projekt beviljas i förhandling länen emellan, där en princip om (upplevd) rättvis ekonomisk fördelning över tid, snarare än upplägg och förutsättningar för framgång i det enskilda projektet, i de allra flesta fall får gälla. De administrativa gränserna försvårar på detta sätt samarbete i regioner som är funktionella,

exempelvis om geografiskt koncentrerade branscher eller kompetenser sträcker sig över länsgränserna. Det finns dock exempel på projekt som verkar över länsgränser.

Det nationella programmet är avsett att stimulera samarbete över regiongränserna, vilka helt uppenbart är mycket svåra att överbrygga med regionalfondsmedel. I det sammanhanget är det olyckligt att dessa projekt ännu inte beviljats och kommit igång när hälften av programperioden passerat. Även justeringen där ESS i slutfasen av programskrivandet kraftigt prioriterades framför andra gränsöverskridande projekt kommer att få konsekvenser för möjligheten att samverka i funktionella regioner.

Sammanfattningsvis konstaterar utvärderarna att regionalfonden kan spela en mycket viktig roll för den regionala utvecklingen. Så är också fallet, på de allra flesta håll. De verksamheter som finansieras förefaller adressera centrala behov i programområdena och överlag samla de viktigaste aktörerna. På så vis finns goda förutsättningar för att fonden genom TM1 ska kunna ge ett angeläget bidrag till den regionala utvecklingen i landet.

6 Programområde Skåne-Blekinge

Finansiering inom tematiskt mål 1: 86 891 976 SEK*

Motsvarar 17 % av programmet i Skåne-Blekinge

Smart specialiseringsområden i operativa programmet

Smarta material, smarta hållbara städer, personlig hälsa och arbetsliv

Särskilda mål

1a: Ökad samverkan för en hållbar innovationsinfrastruktur som levererar resultat

1b: Ökad regional innovationsförmåga med fokus på regionens strategiska områden

1b: Fler innovationer som svar på lokala samhällsutmaningar som bidrar till en hållbar stadsutveckling

** Ytterligare medel för TM1 återfinns i insatsområde 5 som står för 18 % av programmet*

6.1 Om programmet

Regionalfondsprogrammet för programområde Skåne-Blekinge omfattar cirka 511,1 miljoner kronor. Jämfört med övriga programområden är storleken på regionalfonden i Skåne-Blekinge liten. Storleken på tematiskt mål 1 är cirka 86,9 miljoner, vilket är lägst i hela landet. Detta motsvarar 17 procent av Skåne-Blekinges program. Satsningen på tematiskt mål 1 är också lägst per capita (60 SEK per capita). Den främsta förklaringen till detta är programmet valt att satsa ett större belopp på finansieringsinstrument inom ramen för tematiskt mål 3. Ytterligare medel för tematiskt mål 1 ligger i ett särskilt insatsområde för hållbar stadsutveckling (insatsområde 5) i Malmö, som även omfattar tematiskt mål 3. Inom insatsområdet har ingen fördelning gjorts av medlen mellan de två tematiska målen. Totalt omfattar insatsområde 5 18 procent av medlen i Skåne-Blekinge.

Figur 6 EU-medel fördelat till Skåne-Blekinge inom tematiskt mål 1, totalt och per capita

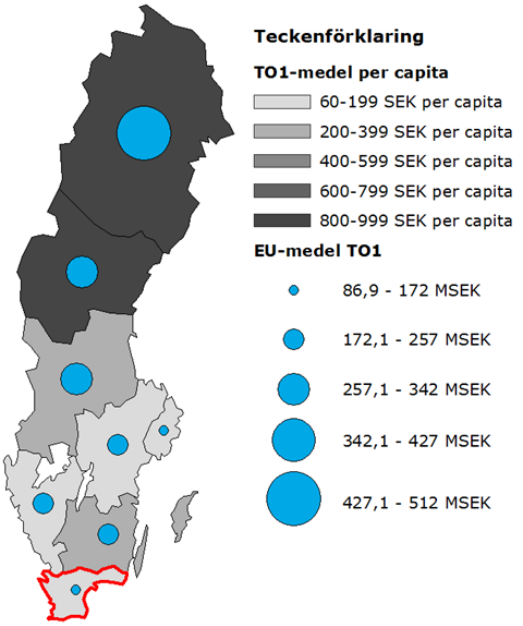

6.1.1 Utmaningar och prioriteringar

I det operativa programmet för Skåne-Blekinge pekas tre huvudsakliga utmaningar ut – låg produktivitet, låg sysselsättningsgrad och stora inomregionala skillnader, där sydvästra Skåne i stor utsträckning utgör en stark miljö för innovation och entreprenörskap. Flera av de stora FoU-intensiva arbetsställena har avvecklats eller bytt ägare, vilket gör att de inte längre har samma regionala förankring. Mot bakgrund av detta pekar det operativa programmet ut behov av att stärka FoU-satsningar i programområdet. Länen har även låg internationell konkurrensförmåga.

Centrala styrdokument för såväl framtagande som genomförande av det operativa programmet är de två länens regionala utvecklingsstrategier *Öppna Skåne 2030* samt *Attraktiva Blekinge*. En utmaning för programområde Skåne-Blekinge uppges vara att styrande strategier är förhållandevis brett skrivna, vilket gör att de har ett begränsat värde för att styra prioriteringar av insatser inom regionalfonden. I framtagandet av programmet fanns en ambition om att göra en avsmalnad insats som fokuserade på tematiskt mål 1 och tematiskt mål 3. Prioriteringarna för Skåne-Blekinges program togs fram i tät dialog med olika aktörer, bland annat kompetensplattformarna i Skåne och i Blekinge. Näringslivet involverades genom samarbete med olika näringslivsorganisationer, snarare än en direkt medverkan från företag. I programskrivning gjordes bedömningen att satsningar i sydvästra Skåne (som stark innovationsmiljö) skulle kunna ge spridningseffekter till resten av programområdet. I länen pågår även ett arbete kring strategisk fondsamordning, där fokus ligger på hur strukturfonderna på ett tydligt sätt kan riktas mot prioriteringarna ide regionala utvecklingsstrategierna för Skåne och Blekinge. Detta arbete är inte helt etablerat ännu, men det finns tankar om exempelvis smalare utlysningar av strukturfondsmedel.

Som utgångspunkt för Skånes arbete med smart specialisering ligger Skånes innovationsstrategi till grund, som gäller för perioden 2012 till 2020. För att nå målsättningen om att bli Europas mest innovativa region är 2020 har tre strategiska innovationsområdet fastställts: *smart material*, *smarta hållbara städer* samt *personlig hälsa*.

I Blekinge ligger regionens regionala tillväxtstrategi till grund för arbetet med smart specialisering, och *arbetsliv* pekats ut som regionens prioriterade område. Dessa prioriteringar utgör en utgångspunkt för programmet, samtidigt som behovet av ett diversifierat näringsliv framhålls som viktigt för att göra regionen mindre sårbar.

Enligt det operativa programmet för Skåne-Blekinge ska horisontella kriterier beaktas i urvalsprocessen och samtliga projekt inom ramen för programmet ska beakta minst två av de tre horisontella kriterierna: bättre miljö, likabehandling och icke-diskriminering samt jämställdhet. Länen har arbetat kontinuerligt med de horisontella kriterierna i framtagandet av programmet. I en intervju med en representant på Region Skåne har framkommer att regionen kommit längst med att integrera jämställdhetsperspektivet, där det också finns expertkunskap inom den egna organisationen.

6.1.2 Särskilda mål kopplat till forskning, teknisk utveckling och innovation

I programområdet Skåne-Blekinge har båda investeringsprioriteringar inom tematiskt mål 1 valts ut. Inom investeringsprioritering 1a är det särskilda målet för programmet att *öka samverkan för en hållbar innovationsinfrastruktur som levererar resultat*. Ett område som särskilt ligger i fokus för investeringsprioritering 1a i Skåne-Blekinge är smarta material, där programmet ska bidra till att stärka relationerna mellan forskningsanläggningarna ESS och MAX IV, näringslivet och akademin. Förväntade resultat för detta mål innefattar att skapa fler företag och innovationer. Fokus för den särskilda målsättningen är vidare att möjliggöra samarbete mellan aktörer inom quadruple helix: offentlig sektor, näringsliv, akademi och idéburen sektor. För att utnyttja länens mångfald ska även en inkluderande innovationskultur främjas, där förmågan att kunna möta en mångfald av företag och entreprenörer utvecklas. Innovationer och forskningsresultat ska i större utsträckning utbytas mellan olika branscher och aktörer.

För att på sikt kunna mäta i vilken grad programmet har bidragit till förändringar väljs en eller flera resultatindikatorer ut. För investeringsprioritering 1a i Skåne-Blekinge har resultatindikatorn *Andel företag (10–249 anställda) som samarbetar i sin innovationsverksamhet* valts ut.

För investeringsprioritering 1b är den särskilda målsättningen för Skåne-Blekinge att åstadkomma en *ökad regional innovationsförmåga med fokus på regionens strategiska områden*. Detta innefattar att öka näringslivets förmåga att omvandla idéer till konkurrenskraftiga varor, tjänster och processer. I fokus ligger samhällsutmaningar som till exempel har identifierats i regionernas strategier för smart specialisering och som är av internationellt intresse. Den regionala innovationsförmågan byggs upp i samverkan mellan aktörer inom privat sektor, offentlig sektor, akademi och idéburna aktörer. I denna målsättning ligger även att öka förmågan hos offentlig sektor och idéburna organisationer att utveckla efterfrågestyrda innovationer. Offentliga spelar en särskild roll i utveckling av innovationer genom genomförande av innovationsupphandlingar. Fokus för satsningarna ska vara att arbeta i gränssnittet mellan branscher och verksamheter, snarare än traditionellt branschinriktade satsningar. Även inom detta särskilda mål uppges regionens mångfald vara en viktig utgångspunkt och resurs för att öka regionens innovationsförmåga. Inom ramen för målsättningen ligger även att öka förmågan till tekniköverföring mellan regionens näringsliv och forskningsanläggningar som ESS och MAX IV.

Valda resultatindikatorer för investeringsprioritering 1b är *Företagens (produkt- och/eller processinnovativa 10–259 anställda) utgifter för sin egen FoU-verksamhet* och *Andel företag med innovationsverksamhet (produkter-, process-, organisatorisk-, marknadsföring)*.

I programmet Skåne Blekinge har ytterligare ett insatsområde formulerats som omfattar tematiskt mål 1 och 3, vilket är insatsområde 5 – *hållbar stads- och samhällsutveckling*. Totalt sett fördelas 18 procent av programmedlen till detta insatsområde. Fördelningen av medel mellan tematiskt mål 1 och 3 inom detta insatsområde är inte fastställd. I det operativa programmet pekas Malmö ut som regionens största tillväxtmotor och som arbetsmarknad för hela regionen samtidigt som det är i Malmö som utmaningar kring hållbar stadsutveckling är som mest koncentrerade. Låg sysselsättning, segregation, fattigdom samt miljöproblem är utmaningar som identifieras inom regionen. Detta insatsområde uppmuntrar samverkan mellan regionalfonden och socialfonden samt insatser som sker i samverkan av en mångfald av aktörer. Kopplat till investeringsprioritering 1b utgör den särskilda målsättningen *fler innovationer som svar på lokala samhällsutmaningar som bidrar till en hållbar stadsutveckling.* De typer av resultat som ska uppnås kopplat till målet är att innovationsprocesser stimuleras med utgångspunkt i Malmös samhällsutmaningar. Tanken är här att staden ska utgöra en innovationsarena och testbädd för lösningar inom hållbar stadsutveckling. Medlen kopplat till denna målsättning är öronmärkta för Malmö. Den resultatindikator som valts för det särskilda målet är människor i åldern 20–64 år som varken arbetar eller studerar och målvärdet syftar till att minska antalet (sett till en växande befolkning).

6.1.3 Beviljade medel för tematiskt mål 1

Av de knappt 87 miljonerna i EU-medel som avsatts för tematiskt mål 1 i insatsområde 1 har strax över hälften beviljats.[56] Majoriteten av medlen har tilldelats till två projekt och tre samverkansprojekt. Inom ramen för programmet har även ett flertal förstudier finansierats inom både investeringsprioritering 1a och 1b. Intresset för tematiskt mål 1 beskrivs som stort, om än något mindre än för tematiskt mål 3: *Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag*. Mängden ansökningar som inkommit bedöms som tillfredsställande. Inom insatsområdet hållbar stadsutveckling har ett innovationsprojekt beviljats finansiering om 36,5 miljoner kronor. Detta projekt är dock inte inkluderat i projektportföljanalysen då ansökan inte funnits tillgänglig för utvärderingsteamet.

Under 2015 genomfördes två ansökningsomgångar. Under den första ansökningsomgången fick insatsområde 5 (hållbar stadsutveckling) hållas stängd i väntan på att Malmö stads sektorsövergripande integrerade plan skulle godkännas av kommunstyrelsen. I den andra ansökningsomgången var samtliga insatsområden öppna. Under 2016 har två utlysningar genomförts. En av dessa var öppen för ansökningar inom insatsområde 5 (hållbar stadsutveckling) medan medel inom insatsområde 1 (innovation) kunde sökas i den andra ansökningsomgången.

Framöver finns det en ambition att vara än mer strategiska i utlysningarna för att få in projekt som svarar mot de prioriteringar som formulerats i det operativa programmet. Dessa diskussioner förs huvudsakligen inom gruppen för strategisk fondsamordning.

Flera projektansökningar har sållats bort i Tillväxtverkets handläggning som bedömer att projekten inte lever upp till de fem urvalskriterier som fastställts. Dessa bedöms inte av strukturfondspartnerskapet. Av de ansökningar som har kvalificerat sig har strukturfondspartnerskapet valt att prioritera och bevilja samtliga. Denna fråga och i vilken mån partnerskapet ska göra en mer aktiv prioritering har diskuterats inom strukturfondspartnerskapet. Programområdets prioriteringar för smart specialisering uppges dock vara en viktig bedömningsgrund för projekten som finansieras i programmet.

[56] Utöver dessa medel går även 18 procent av programmet till insatsområdet Hållbar stadsutveckling. Då detta insatsområde innefattar både tematiskt mål 1 och 3 har dessa medel ej inkluderats i figur 5.2.

Det finns dock en vilja från strukturfondspartnerskapet att ännu tydligare få in detta i de utlysningar som görs.

Kopplat till målsättningen att utveckla fler innovationer som bidrar till en hållbar stadsutveckling har ett projekt beviljats till Malmö stad under hösten. Eftersom Ramböll inte har haft tillgång till ansökan har den således inte kunnat inkluderas i projektportföljsanalysen. Mot bakgrund av detta kommer det i denna delrapport inte vara möjligt att dra några slutsatser kring förutsättningarna att nå resultat kopplat till detta mål.

Figur 7 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden

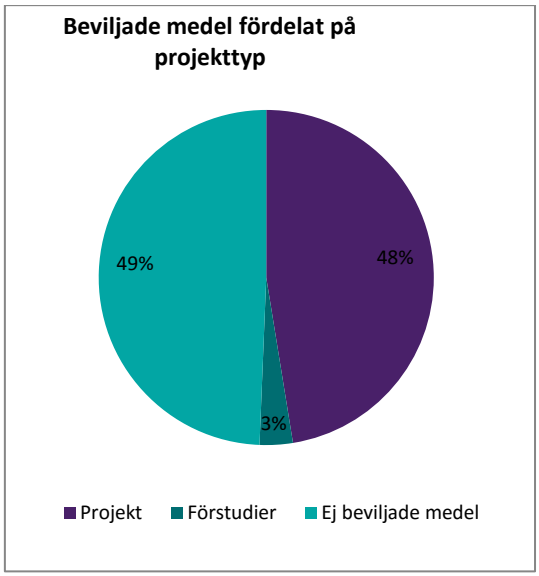

Beviljade medel	Antal projekt	Medel
Projekt	5	41,2 MSEK
Förstudier	7	2,8 MSEK

6.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt

I och med att samverkan framgår som ett tydligt fokus i Skåne-Blekinge, inte minst inom investeringsprioritering 1a har vi särskilt fokuserat på incitament för olika aktörer att delta i projekten.

I tabellen nedan presenteras de framgångsfaktorer som projektportföljen i Skåne-Blekinge kommer att ställas mot. Givet att Skåne-Blekinges målsättningar spänner över samtliga steg i den innovationsvärdekedja som presenteras i kapitel 3 kommer programmet analyseras utifrån samtliga framgångsfaktorer som identifierats.

I beskrivningen av målen framgår särskilt att programmet ska dra nytta av programområdets mångfald. I Skåne-Blekinge har det därför varit särskilt motiverat att analysera hur programmet integrerar det horisontella kriteriet likabehandling och icke-diskriminering. I genomförda fallstudier har vi ställt särskilda frågor kring hur projekten når ut till företag och vilka företag som nås av insatserna. För investeringsprioritering 1b framhävs att det offentliga har en särskild roll, varpå vi har analyserat hur formen för deras medverkan sett ut i projekten inom den investeringsprioriteringen.

Givet att en central prioritering i Skåne-Blekinges program är att säkerställa synergier och drar nytta av den storskaliga forskningsinfrastruktur som byggs upp i Skåne, nämligen Europeiska spallationskällan (ESS) och MAX IV-laboratoriet har vi även kartlagt de enskilda projektens kopplingar till dessa två anläggningar. Detta har gjorts i såväl projektportföljsanalysen, i intervjuer och fallstudier.

Tabell 10 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot

Framgångsfaktorer
Bidrag till de särskilda målen
F1. Aktörer från olika sektorer (näringslivet, akademisk forskning och offentlig sektor) har tagit aktiv del i formulerandet av det/de projekt där de deltar
F2. Aktivt engagemang från näringslivet
F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag
F4. Medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer
F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter med liknande organisationer på lokal, regional, nationell eller internationell nivå
F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet
F7. Projekten har en god projektledning
F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut
Smart specialisering
F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet
F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja
Horisontella kriterier
F11. De horisontella kriterierna integreras i det ordinarie arbetet i projekt
F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp
EU:s strategi för Östersjöregionen
F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

6.3 Analys av projektportföljen

I följande kapitel presenteras en analys av projekten i Skåne-Blekinge och dess förutsättningar att bidra till de särskilda målen, uppsatta resultatindikatorer, övergripande strategier och horisontella perspektiv.

6.3.1 Programmets bidrag till de särskilda målen

För att synliggöra vad beviljade projekt syftar till har samtliga projekt kategoriserats utifrån ett antal syften, där varje projekt kan ha ett eller flera syften. Sett till projektportföljen i Skåne-Blekinge finansieras två projekt inom investeringsprioritering 1a. Utifrån projektansökningarna tycks dessa främst syfta till att både utveckla strukturer för samverkan och olika former av nätverk och att därigenom utveckla innovativa produkter och tjänster. Ett av projekten syftar även till att utveckla aktörer i innovationssystemet genom att kompetensutveckla företag i att tillverka komplexa prototyper av komponenter som tillverkas i ESS.

Inom investeringsprioritering 1b har projekten varierande syften. Det förekommer bland annat ett projekt som syftar till att öka samverkan och bygga kompetens bland idéburen sektor, offentlig sektor, akademi, näringsliv och samhällsentreprenörer. Två av de andra syftar till utveckling av innovativa tjänster och produkter, där ett av dessa även har som syfte att utveckla en fysisk infrastruktur för forskning och innovation, i detta fall i form av testbäddar för miljöteknik.

De projekt som bedrivs i Skåne-Blekinge tycks således ha sikte på olika delar av värdekedjan för innovation. Vanligast är dock att projekten syftar till utveckling av innovativa produkter och tjänster.

Figur 8 Kategorisering av syften för projekt i Skåne-Blekinge (n=5)

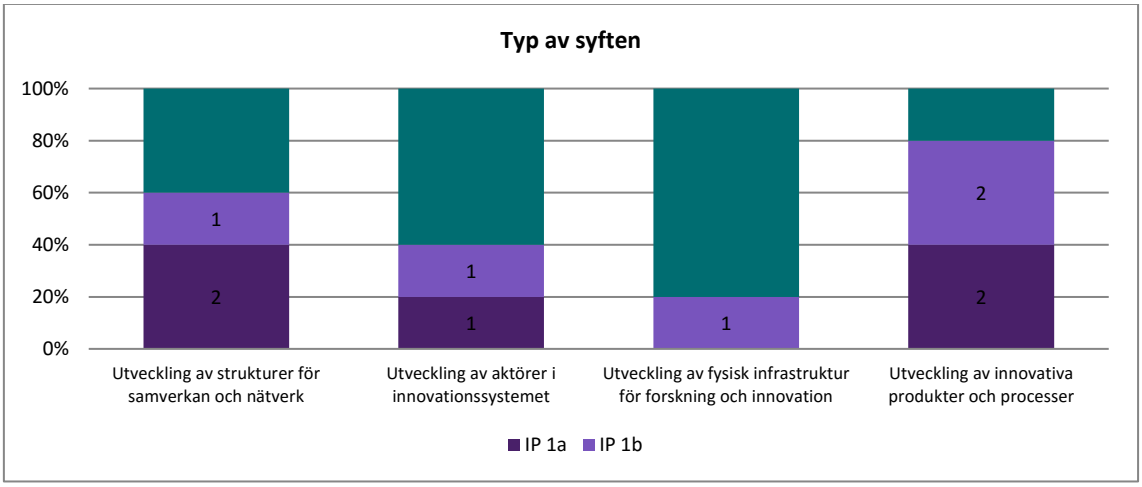

F1. Aktörer från olika sektorer har tagit aktiv del i formuleringen av programmet och av det/de projekt där de deltar

En central framgångsfaktor för att nå framgång både på program- och projektnivå är att aktörer från olika sektorer har deltagit i utformandet av programmet respektive projekteten. Till grund för de projekt som finansieras inom tematiskt mål 1 i Skåne-Blekinge ligger det operativa programmet, som beslutades av EU-kommissionen i december 2014. Framtagandet av programmet har skett i samverkan mellan Region Skåne, Region Blekinge och andra regionala aktörer så som Kommunförbundet Skåne,

LRF, SKL, LO, TCO, Länsstyrelsen Skåne respektive Blekinge, Arbetsförmedlingen samt Coompanion.[57] I framtagandet av programmet har även kompetensplattformarna i både Skåne och Blekinge involverats. I en intervju med en person som medverkat i framtagandet av programmet framkommer att det finns utmaningar med att få till stånd en direkt medverkan från företag, då de är mindre benägna att avsätta resurser för att medverka i denna typ av processer. Därmed har näringslivet har främst varit involverat genom representation från branschorganisationer som företräder sina medlemsföretag. I strukturfondspartnerskapet finns organisationer så som Företagarna Syd och LRF representerade, som också uppges vara aktiva i partnerskapets möten.

I intervjuer med personer på Region Skåne framkommer att regionen har en tydlig ambition om att inspirera och driva fram initiativ bland aktörer lokalt och regionalt. Detta är något som regionen arbetar aktivt med. Bred förankring bland relevanta aktörer är något som lyfts som centralt för ett framgångsrikt genomförande av programmet i en intervju med en aktör i programområdet. Dock upplevs att det finnas utmaningar med att Tillväxtverket inte kunnat godkänna vissa initiativ som drivits fram. Detta mot bakgrund av att ansökningarna inte levde upp till de fastställda urvalskriterierna.

De fallstudier som genomförts pekar mot att näringslivet i stor utsträckning har på ett eller annat sätt varit involverat i utvecklingen av projekten. I ett fall har företag involverats senare i processen, som representant i referensgrupp istället för styrgrupp. Vissa av dessa företag har inom ramen för en förstudie till projektet kunnat deklarerat intresse för kommande insatser. Graden av akademins involvering tycks i ett fall vara lägre. I ett annat fall arbetar projektledningen under själva projektgenomförandet för att identifiera rätt personer på institutioner som kan bidra i projektet för att kunna vara mottagare för näringslivets uppslag.

Övergripande tycks det finnas en starkt regional förankring av insatser som nu genomförs inom tematiskt mål 1, däremot tycks akademins involvering inte vara fullt lika tydlig i formuleringen av de projekt som studerats fördjupat. Lärosätena står dock som projektägare för majoriteten av de förstudier som genomförs i programmet.

F2. Aktivt engagemang från näringslivet

Utifrån genomförd portföljsanalys kan konstateras att näringslivet i olika utsträckning är involverade i finansierade projekt. I samtliga projekt som analyserats utgör näringslivet en målgrupp. I ett fall är de även direkt involverade som partner, medan tre andra projekt har en indirekt representation från näringslivet genom att klusterorganisationer deltar som projektpartner.

Sett till projektportföljen är det svårt att uttala sig om i vilken utsträckning näringslivet är involverat i styrgrupperna. I de projekt där information om styrgruppens sammansättning finns att tillgå är det ingen som enligt projektansökan har näringslivet representerat, antingen genom direkt medverkan av företag eller indirekt genom branschföreträdande organisationer. En fallstudie pekar på att det finns utmaningar i att involvera näringslivsrepresentanter i styrgruppen i de fall där de inte formellt engagerades i framtagandet av projektansökan. I detta fall finns det ett tydligt engagemang från näringslivet att delta, men rent administrativt har projektet inte möjlighet att involvera dem i styrgruppen. För att komma runt detta och ändå integrera företagens input på en strategisk nivå har istället en referensgrupp formerats där företag deltar.

[57] Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt, Skåne-Blekinge

I tre av fem projekt är näringslivet även med och medfinansierar projektet. I två av dessa projekt tycks det finnas ett särskilt engagemang från näringslivet, där enskilda företag eller klusterorganisationer går in med bidrag i annat än pengar. Detta indikerar att näringslivet ser en så pass stor nytta med projektet att de är villiga att lägga ned tid på sin medverkan. Företagens bidrag är dock förhållandevis litet, där företagens tid motsvarar mellan 1,6 och 4,3 procent av projektens totala budget. I det tredje projektet där näringslivet är medfinansiär bidrar företag med kontantfinansiering, denna uppgår dock till mindre än en procent av projektets totala finansiering.

I del fallstudier som genomförts inom ramen för detta uppdrag är utvärderingsteamet samlande bedömning att näringslivet tycks vara inblandat i arbetet på ett tillfredställande sätt. Det upplevs också vara tydligt vad näringslivet kan tjäna på att delta i projekten.

Figur 9 Näringslivet är främst involverade som målgrupp för projekten (n=5).

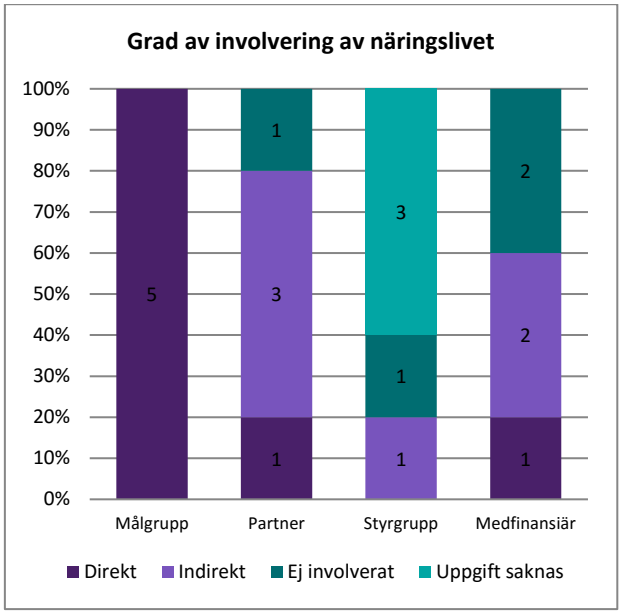

F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag

Ytterligare en viktig framgångsfaktor för lyckade projekt är medverkan av centrala aktörer i innovationssystemet. Utifrån projektportföljanalysen kan konstateras att lärosäten finns på plats som finansiär, partner och målgrupp i alla projekt förutom ett. Där drivs projektet istället av en klusterorganisation. Inget av projekten har med stora företag som projektpartner eller medfinansiär, men däremot som målgrupp. Det kan dock konstateras att det i projektet drivet av en klusterorganisation finns en god representation av stora företag samt förekomst av forskningsföretag bland klusterorganisationens medlemmar.

Trots att lärosätena i stor utsträckning finns med i projekten som målgrupp, partner och finansiär så framkommer det i fallstudier som tidigare nämnts att incitamenten för akademin att delta är bitvis svaga. Det tycks finnas behov av att identifiera och möta forskare på individnivå för att de på ett meningsfullt sätt ska kunna medverka och bidra i projekten. Det finns behov av att identifiera rätt personer och rätt institutioner inom en stor organisation samt tydliggöra dess betydelse för projekten för att deras medverkan ska upplevas meningsfull. I ett av fallen framgår det att en drivkraft har varit att genom behovsprocesser hitta intressanta forskningsfrågor inom projektets huvudområden som entreprenörer sedan kan ta vidare för att kommersialisera. I en intervju med en representant från akademin framkommer dock att det upplevs som en utmaning att agera

nätverksmotor mellan akademin, näringsliv och regionala aktörer i ett projekt som särskilt studerats. I en särskild studie av ett projekt tycks det finnas ett behov att ytterligare stärka dialogen med enskilda forskare och få inblandade aktörer att mötas i större utsträckning.

Figur 10 Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet i Skåne-Blekinge

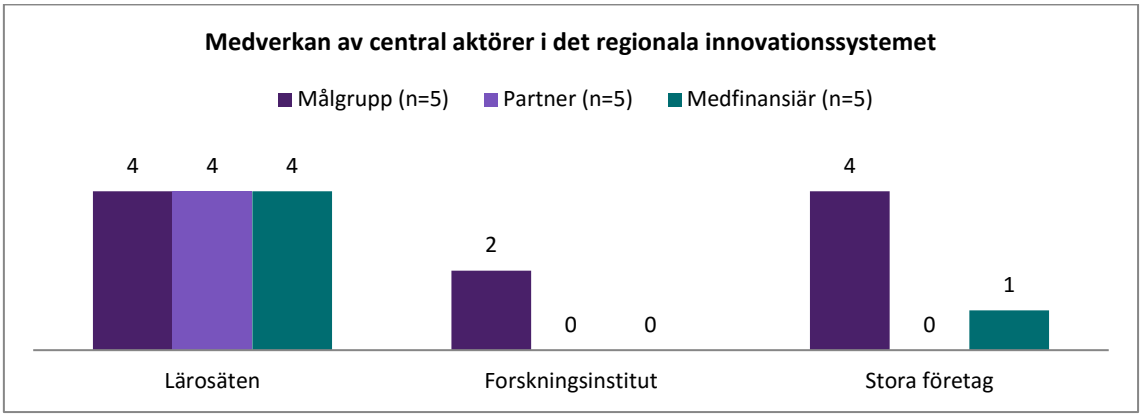

Utifrån de tre projektansökningar där uppgift om styrgruppens sammansättning finns att tillgå kan konstateras att det i förhållandevis stor utsträckning finns balans mellan deltagande aktörer, där två av tre projekt har en jämn representation i styrgruppen mellan olika aktörstyper.

F4. Medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer

I analys av projektansökningar och i fördjupade studier av enskilda projekt framkommer tre projekt där medverkande aktörer så som stora företag, kommuner och landsting deltar i projekten i egenskap av behovsägare. Denna medverkan gör att deltagande företag får en direkt dialog med efterfrågesidan. Det kan exempelvis röra sig om att kommuner medverkar i rollen som potentiell köpare av innovativa lösningar inom hållbar stadsutveckling alternativt att landsting medverkar som behovsägare för innovativa lösningar inom hälsa- och sjukvård. Gemensamt för de fallstudier som gjorts är att små- och medelstora företag, tillsammans med akademin, i öppna innovationsprocesser får möjlighet att utveckla lösningar som svar på de större företagens behov och efterfrågan. Genom projekten får de mindre företagen direkt kunskap om en potentiell marknad för de lösningar som de kan bistå med.

I en särskild studie av ett projekt framkommer bland annat att skälet till större företags medverkan kan vara minskad kapacitet att investera i egen FoU, vilket gör att de har behov av att komma i kontakt med SMF med spjutspetskompetens inom ett särskilt område. I den fördjupade studien framgår att det är förenat med stor risk för små- och medelstora företag att utveckla den typ av spjutspetsteknologi som är i fokus i projektet, men genom att underlätta samverkan mellan utbuds- och efterfrågesidan tycks denna risk kunna minskas.

I två av projekten förekommer inte fullt lika tydliga exempel på att efterfrågesidan är involverad. Däremot riktar sig ett av projekten specifikt mot tillverkningsföretag, som potentiell mottagare av mer innovativa produktionsprocesser som utgör ett fokus för projektet, som drivs av ett lärosäte. Det andra projektet har större fokus på tidiga stegen i värdekedjan, där projektet inte har som uttalat syfte att utveckla innovativa produkter och processer utan fokuserar mer på att etablera strukturer för samverkan och kompetensutveckling. Mot bakgrund av detta tycks efterfrågesidan inte vara lika tydligt

definierad. Snarare tycks fokus ägnas företag och entreprenörer som kan utveckla efterfrågestyrda innovationer.

Utifrån genomförd projektportföljsanalys och fördjupade studier av projekt tycks denna framgångsfaktor finnas på plats i god utsträckning. Genom medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer i projekten finns potential att exempelvis öka offentlig sektors förmåga att efterfråga innovationer, vilket också pekas ut i de särskilda målen för programområdet.

F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter, även med organisationer utanför regionen

En framgångsfaktor som är genomgående för hela värdekedjan för innovationsutveckling är nätverksskapande aktiviteter med liknande aktörer. I Skåne-Blekinge förekommer i stor utsträckning dessa typer av aktiviteter med syfte att etablera eller vidareutveckla samverkan med aktörer såväl inom som utanför programområdet. Bland de fem projekt som analyserats genomför samtliga insatser för att etablera samverkan med aktörer utanför programområdet.

I en intervju med en företrädare för Region Skåne, som har rollen som finansiär i flera projekt, framkommer att det finns en tydlig ambition att etablera kopplingar till aktörer även utanför regionen. Det kanske främsta exemplet är de satsningar som görs kopplat till den internationella forskningsinfrastrukturen ESS. Bland de insatser som görs inom investeringsprioritering 1a, som i stor utsträckning har kopplingar till utvecklingen av ESS görs insatser för att stärka relationer till aktörer inom materialområdet i exempelvis Köpenhamn, Stockholm och Hamburg. Rambölls bedömning är att projekten inom programområdet i god utsträckning lever upp till denna framgångsfaktor.

F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet

En central framgångsfaktor för att företag ska kunna kommersialisera produkter och tjänster, vilket tre av fem projekt har som övergripande syfte, är att de har förutsättningar för att kunna ta till sig ny kunskap. Företagens absorptionskapacitet bedöms utifrån vilka typer av insatser som bedrivs inom projekten och hur projektets resultat kommer att komma till del för en bredare målgrupp. Utifrån projektportföljanalysen kan konstateras att tre av fem projekt genomför kompetensutvecklingsinsatser gentemot små och medelstora företag. Detta sker främst bland projekt inom investeringsprioritering 1a. Inom investeringsprioritering 1b är det enbart ett projekt som gör kompetensutvecklingsinsatser gentemot SMF. I detta projekt förekommer även involvering av studenter i projektet, vilket kan skapa förutsättningar för framtida rekrytering av utbildad personal i företagen och därmed öka absorptionskapaciteten.

I tre av fem projekt förekommer öppna innovationssamarbeten mellan företag, vilket kan bidra till att öka företagens absorptionsförmåga. Detta sker främst inom investeringsprioritering 1a. I ett av projekten ska insatser genomföras för att främja personalmobilitet, vilket också är insatser som skapar förutsättningar för företag att ta till sig ny kunskap.

Givet den särskilda målsättningen för investeringsprioritering 1b om att åstadkomma en ökad regional innovationsförmåga, som innefattar att öka näringslivet förmåga att omvandla idéer till konkurrenskraftiga produkter, tjänster och processer tycks det finnas ett behov att i större utsträckning göra insatser för att öka företagens absorptionskapacitet. Det bedöms finnas flera goda exempel på att detta görs, men att det

utifrån projektportföljsanalysen är svårt att säga om detta finns på plats i tillräckligt stor utsträckning, framför allt inom investeringsprioritering 1b.

F7. Projekten har en god projektledning

God projektledning utgör genomgående en framgångsfaktor i innovationsvärdekedjan presenterad i tidigare avsnitt. Utifrån analys av projektansökningar är det inte möjligt att genomföra en övergripande bedömning. Däremot kan utifrån genomförda fallstudier konstateras att kompetensen för att leda projekt på plats. I ett av fallen framgår det att olika personer ur projektledningen kompletterar varandra och bidrar med olika kunskap och funktioner. Utifrån ett annat fall beskrivs projektledningen som god men det framkommer också en önskan om att komma vidare och tydliggöra projektets innovationsprocess – från behov till lösning.

F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut

För att projektet på bästa sätt ska tillvarata projektmedel, kompetens samt bidra till den regionala utvecklingen krävs en långsikt plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter att projektet har avslutats. Utifrån analysen av projektansökningar tycks samtliga projekt ha en långsikt plan för hur resultaten ska förvaltas. Från fallstudierna framkommer dock att det inte är helt oproblematiskt att få till en långsiktighet i den typ av satsningar som projekten genomför. Båda projekt som studerats fördjupat tycks enligt intervjuer vara i behov av en affärsmodell som gör att satsningar på lång sikt kan leva av egen kraft. I en av fallstudierna upplevs detta extra viktigt och diskussioner förs med styrgruppen om hur projektet ska leva kvar efter den tidsbegränsade projektperioden. I ett annat fall tycks grundaren för projektet se svårigheter med att åstadkomma en långsiktighet i projektet och lyfter vikten av att arbeta med detta löpande under hela projektperioden. Det upplevs finnas behov av att vara mer noggrann med hur projektmedel förvaltas. För stort fokus tycks ligga på att söka nya projektmedel för att kunna fortsätta bedriva verksamhet, då det istället bör utformas en plan eller modell för hur projektet ska implementeras i de organisationer som deltagit i projektet.

Mot bakgrund av analys av projektansökningar och genomförda fallstudier tycks det finnas ambitioner om en långsiktighet i projekten. Hur en långsiktighet faktisk ska uppnås upplevs däremot som en utmaning.

6.3.2 Programmets bidrag till uppsatta resultatindikatorer

För att kunna uppskatta antalet företag med innovationsverksamhet har Statistiska Centralbyrån, SCB, genomfört en enkät baserat på ett stratifierat urval av företag. Utifrån detta uppskattas att det i programområde för Skåne-Blekinge verkade 1252±114 företag med innovationsverksamhet år 2010, vilket motsvarar 58,23±5,30 procent för små och medelstora företag. Målet för regionen inom investeringsprioritering 1b är att 60 procent av företagen ska bedriva innovationsverksamhet år 2023. Målvärdet ligger således inom den statistiska felmarginalen för utgångsvärdet, och kan därmed betraktas ligga på samma nivå som utgångsvärdet. Om vi bortser från konfidensintervallet och omvärldsfaktorer som påverkar indikatorn samt antar att totalpopulationen är oförändrad till 2023, skulle en ökning från 58,23 till 60 procent innebära att ytterligare *38 företag i regionen ska bedriva innovationsverksamhet* för att målen ska uppnås. SCB gör också en uppskattning om att 407±81 företag samarbetar i sin innovationsverksamhet vilket utgör 43,11 procent, med ett konfidensintervall på över 10 procent. Inom investeringsprioritering 1a är målet för programområdet att 50 procent av företagen ska samarbeta i sin innovationsverksamhet år 2023. Målvärdet ligger således inom konfidensintervallet för utgångsvärdet. Om vi bortser från konfidensintervallet och omvärldsfaktorer som påverkar indikatorn samt antar att totalpopulationen är oförändrad till 2023, skulle en

ökning från 43,11 till 50 procent innebära att ytterligare *65 företag i regionen ska samarbeta i sin innovationsverksamhet* för att målsättningen ska kunna nås år 2023.

Utifrån genomförda fallstudier tycks projekten vara framgångsrika i att nå ut och involvera företag, vilket i kombination med ett framgångsrikt genomförande kan skapa förutsättningar att bidra till en förändring av uppsatta resultatindikatorer. För att kunna bidra till en förändring av värdet för resultatindikatorerna krävs dock att programmet når de företag som inte redan har innovationsverksamhet samt samarbetar i sin innovationsverksamhet.

I den fortsatta utvärderingen av programmet blir det centralt att analysera vilka typer av företag som projekten når för att analysera i vilken utsträckning de redan har innovationsverksamhet respektive samarbetar i sin innovationsverksamhet.

Skåne-Blekinges andra resultatindikator rör företagens genomsnittliga utgifter för sin egen FoU-verksamhet. Även i det här fallet behäftas indikatorn med en felmarginal. Målet som programområdet har är att företagen 2023 i genomsnitt ska ha FoU-utgifter på 2,81 miljoner kronor var, en ökning från 2,68 miljoner kronor 2010. Felmarginalen är emellertid hög – enbart vad gäller FoU-utgifter är den 17 procent, därtill kommer ett treprocentigt intervall rörande antalet företag med FoU-verksamhet – vilket innebär att indikatorn är svåranvändbar. Om vi bortser från felmarginaler, omvärldsfaktorer som påverkar indikatorn samt antar att totalpopulationen och penningvärdet är oförändrat till 2023, bedömer vi att möjligheterna att nå målvärdet är goda.

6.3.3 Programmets bidrag till smart specialisering

F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet

Programområde Skåne-Blekinge var förhållandevis tidigt ute med att arbeta kring smart specialisering och att insatserna ska ligga i linje med detta, vilket delvis återspeglas i de projekt som beviljats finansiering. Inom investeringsprioritering 1a har samtliga projekt som finansierats en tydlig koppling till områdena material, produktion och tillverkningsindustri. Projekten har även en direkt koppling till forskningsanläggningen ESS och har som ambition att regionens företag och universitet ska dra nytta av de investeringar som görs inom ESS, bland annat inom ramen för det nationella regionalfondsprogrammet. Inom investeringsprioritering 1a uppges vidare att samtliga projekt och förstudier har en koppling till ESS och MAX IV. Ytterligare en förstudie som saknar uppgift om investeringsprioritering uppger i ansökan potentiella synergier till forskningsanläggningarna.

Investeringsprioritering 1b har ett något mer spritt fokus, vilket också följer av den bredd som investeringsprioritering 1b innefattar. Insatser som finansierats här kopplar bland annat an till IT inom hälsa och sjukvård samt ekologisk och social hållbarhet, där satsningar görs dels på social innovation och dels på hållbar stadsutveckling, som innefattar lösningar kopplat till miljö- och energifrågor samt hållbart byggande. Inom investeringsprioritering 1b förekommer inga projekt eller förstudier som beskriver kopplingar till ESS och MAX IV.

Figur 11 Områden som attraherat finansiering i Skåne-Blekinge (n=5)

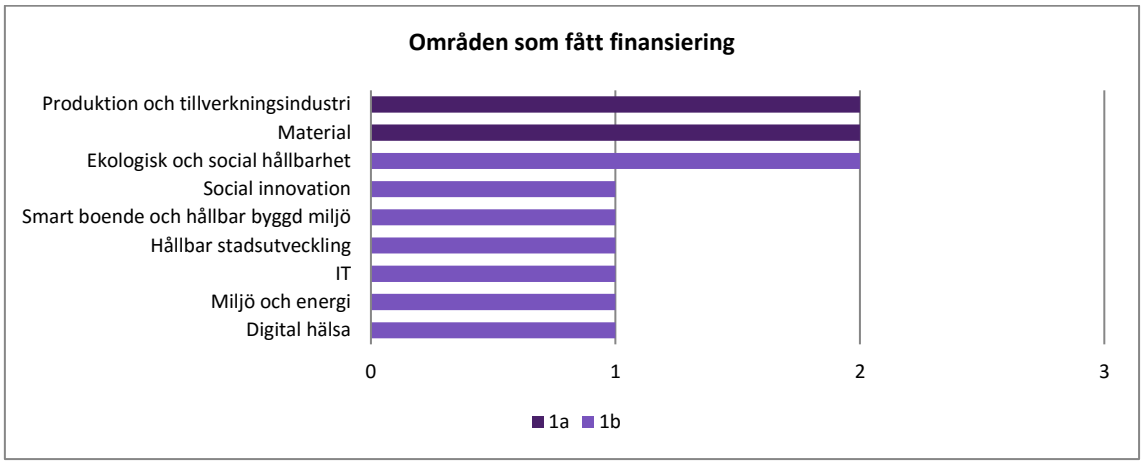

Sett till projektportföljen tycks projekten överlag ligga väl i linje med de smart specialiseringsområden som identifierats, inte minst i Skåne som har tydligt utpekade styrkeområden. Samtliga projekt, även det som i huvudsak drivs av och med aktörer i Blekinge ligger väl i linje med områdena *smart material*, *smarta hållbara städer* samt *personlig hälsa.* Blekinges prioritering arbetsliv är bred och tycks därför ha en begränsad funktion som vägledning i val av projekt som ska beviljas.

Trots att de projekt som beviljats ligger väl i linje med de prioriteringar som gjorts i framförallt Region Skånes smart specialiseringsarbete är en potentiell utmaning framöver att dessa prioriteringar inte integrerats på ett tydligt sätt i de urvalskriterier som är satta för Skåne-Blekinge. För att fortsatt säkerställa att beviljade projekt ligger i linje med dessa prioriteringar kan det därför finnas behov att tydligare integrera dem i bedömningen. Detta är något som även tycks vara på gång i programområdet, där det också finns en tydlig avsikt att arbeta med strategisk fondsamverkan.

F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en glo-bal värdekedja

Som tidigare nämnt bedriver samtliga projekt nätverksskapande insatser såväl inom som utanför regionen. Dessa insatser ökar förutsättningar för lärande och en smart specialisering. Av dessa fem projekt förekommer även fall internationella samarbeten och nätverkande med syfte att stärka de smarta specialiseringsområdena. Utifrån en intervju med en representant för Region Skåne som är medfinansiär i flera projekt framgår det att det finns en kompetens och medvetenhet inom regionen kring betydelsen av dessa typer av insatser. Region Skåne försöker att ha ett helhetsperspektiv kring de insatser som genomförs för att se hur de knyter an till omvärlden och en global kontext.

Mot bakgrund av de insatser som genomförs och det ansvar som Region Skåne tar bedöms förutsättningar för att uppnå denna framgångsfaktor finnas på plats.

6.3.4 Programmets bidrag till horisontella kriterier

I figuren nedan presenteras hur de horisontella kriterierna bättre miljö, likabehandling och icke-diskriminering samt jämställdhet har integrerats i de projekt som analyserats i Skåne-Blekinge.

Figur 12 Integrering av horisontella kriterier i projekten (n=5)

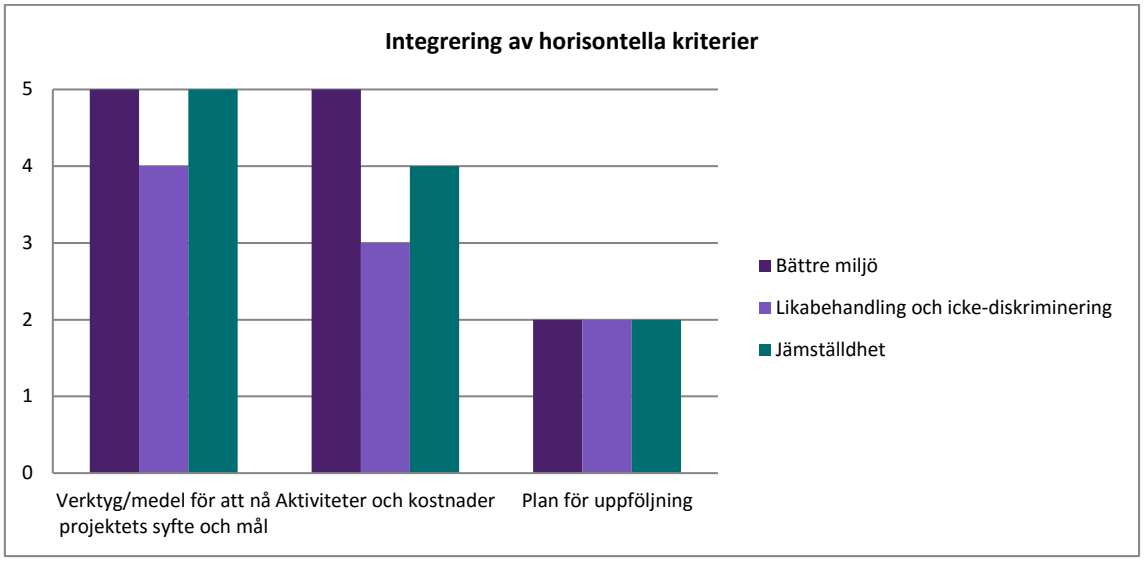

F11. De horisontella kriterierna är integrerade i det ordinarie arbetet i projektet

Vid en analys av projektportföljen går det att se att samtliga projekt har kunnat presentera hur kriteriet bättre miljö används som verktyg i projektgenomförandet bland planerade aktiviteter och kostnader. I både portföljanalysen och i en fallstudie framgår att hållbarhet och miljöanpassad teknik utgör en integrerad del av projektet som är centrala att beakta i utveckling av nya tekniska lösningar, exempelvis inom materialområdet eller i utveckling av miljötekniklösningar. Fyra av fem projekt visar i sin aktivitetsförteckning hur jämställdhet används som verktyg i projektgenomförandet. Projekten plockar exempelvis in extern komptens för att jobba specifikt med jämställdhet eller tillämpar särskilda metoder som 4R-metoden som syftar till att kartlägga bland annat representation och fördelning av medel för att sedan formulera mål och åtgärder. Likabehandling och icke-diskriminering är det kriterium som i minst utsträckning förekommer integrerat i projektens aktiviteter och kostnader. Det finns dock exempel på projekt som har ett tydligt fokus på jämställdhet, likabehandling och icke-diskriminering, där fokus i projektet ligger på att utveckla metoder för att fler ska kunna få ta del av det företagsfrämjande systemet. Däremot tyder fallstudierna på att projekten känner en osäkerhet kring hur arbetet ska genomföras på bästa sätt, på samma sätt som i andra regioner. Det finns en vilja att arbeta med även de kriterier som inte automatiskt finns i projektidén (och det är miljö), men en osäkerhet kring hur projekten ska gå tillväga.

Utifrån fallstudierna blir det vidare tydligt dels att vissa projekt lyckas formulera varför det är viktigt med en ökad jämställdhet respektive ökad andel utlandsfödda. Andra har det med i ansökan, men famlar i hur man ska arbeta med frågorna eller varför. Att projekten i sin ansökan har en relevant problemformulering tycks därmed inte räcka för att kriterierna ska integreras i genomförandet. Det saknas inte vilja men däremot kunskap om hur projekten bäst ska gå tillväga. Här skulle den förvaltande myndigheten kunna spela en tydligare roll. Fallstudierna indikerar också att trycket från projektens styrgrupp att

arbeta med kriterierna varierar. I ett projekt har styrgruppen svårt att återge vilken målbild som finns kopplat till framförallt jämställdhet, likabehandling och icke-diskriminering, medan styrgruppen i ett annat projekt ställt krav på projektet att förtydliga målsättningar kopplat till kvinnliga entreprenörer där projektet behöver etablera någon form av baslinje och målvärde.

F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp

Vad gäller uppföljning av de horisontella kriterierna kan konstateras att två av projekten kommer att göra uppföljningar kring de horisontella kriterierna (se **Fel! Hittar inte referenskälla..Fel! Hittar inte referenskälla.**). Uppföljningen avser exempelvis könsfördelning i deltagande företag vid olika tidpunkter för att se hur detta har utvecklat sig. Fallstudierna pekar dock på att de horisontella kriterierna i olika utsträckning är integrerat i uppföljningen av projektet. Ett projekt följer med hjälp av sin löpande utvärderar upp deltagande av personer med utländsk bakgrund per aktivitet. I ett annat fall framgår det inte på ett tydligt sätt hur uppföljningen av de horisontella kriterierna ska ske.

6.3.5 Programmets bidrag till EU:s strategi för Östersjöregionen

F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

Utifrån projektportföljsanalysen i Skåne-Blekinge framgår att inget av projekten har någon koppling till EU:s strategi för Östersjöregionen. Det kan således konstateras att projekten inom Regionalfonden sannolikt inte direkt kommer att bidra till målen i Östersjöstrategin.

6.4 Slutsatser

Nedan presenteras Ramböll och Faugert & Co:s övergripande slutsatser för programområde Skåne-Blekinge:

- Projekten inom Skåne-Blekinge tycks ligga väl i linje med de prioriteringar som satts upp i det operativa programmet. Det finns en stark regional förankring av insatserna inom tematiskt mål 1. Näringsliv och lärosäten finns representerade och det tycks vidare finnas tydliga incitament för näringslivet att delta i programmet. För att ha en hög innovationshöjd och involvera samtliga aktörer inom triple helix tycks det snarare bli viktigt att säkerställa att akademin involveras i större utsträckning och att det finns tydliga incitament för dem att delta. Analysen av programområdet indikerar att förutsättningarna för att nå resultat kan stärkas genom att få näringsliv, akademi och offentlig sektor att mötas i större utsträckning.
- Samtidigt finns inom programområdet exempel på hur projekten genomför insatser som för samman efterfråge- och behovssidan, vilket är mycket positivt. Detta gör att företagen får en direkt kunskap om en potentiell marknad. Ett annat möjligt förbättringsområde är att fler projekt i större utsträckning behöver arbeta för att höja företagens förmåga att ta till sig ny kunskap (absorptionskapacitet) för att kunna driva fram fler innovationer hos en mångfald av företag inom programområdet.
- Samtidigt som projekten tycks vara marknadsnära förekommer, inte minst inom investeringsprioritering 1a, en utmaning att kommersialiseringstiden för de produkter och tjänster som utvecklas är lång. Detta gör att det är svårt att sia om när dessa typer av projekt kan resultera i en kommersialisering av tjänster och produkter.

- Programmet finansierar insatser som ligger väl i linje med uppsatta smart specialiseringsprioriteringar. Det har dock funnits utmaningar att tydligt integrera uppsatta prioriteringar som tydliga urvalskriterier i val av projekt. För att även framöver säkerställa att de projekt som beviljas ligger i linje med länens prioriteringar för smart specialisering bör detta tydligare integreras i urvalskriterierna för projekten. Detta blir särskilt viktigt när programmet är relativt litet och dessutom kommer minskas ytterligare på grund av budgetjusteringar från EU-kommissionen.
- Det finns vissa utmaningar att integrera horisontella kriterier, framförallt i genomförandet av projektet. Miljö är det kriterium som tydligast är integrerat, medan tycks finnas ett större behov av stöd kopplat till kriterierna jämställdhet, likabehandling och icke-diskriminering.
- Inom ramen för programmet finansieras ett flertal förstudier. För ett framgångsrikt programgenomförande ser Ramböll och Faugert & Co att dessa bör tas tillvara och att det säkerställs att det finns medel för att utveckla dessa till nya projekt.

Tabell 11 Modell för bedömning av Skåne-Blekinge

	Bedömning
Förutsättningar att bidra till att uppnå det särskilda målet: Ökad samverkan för en hållbar innovationsinfrastruktur som levererar resultat (1a)	Grön
Förutsättningar att bidra till att uppnå det särskilda målet: Öka andelen små och medelstora företag som utvecklar innovativa varor och tjänster (1b)	Grön
Förutsättningar att bidra till smart specialisering	Grön
Förutsättningar att bidra till horisontella kriterier	Gul
Förutsättningar att bidra till EU:s strategi för Östersjöregionen	Röd

7 Programområde Småland och Öarna

Finansiering inom tematiskt mål 1: 182 498 283 SEK

Motsvarar 33 % av programmet i Småland och Öarna

Smart specialiseringsområden

Hållbart boende, trä, glas, IT, design m.fl.

Särskilda mål

1b: Förbättrade förutsättningar för företagens innovationsutveckling

7.1 Om programmet

Regionalfondsprogrammet för programområdet Småland och Öarna omfattar 553 miljoner kronor. Storleken på tematiskt mål 1 utgör 33 procent av programmet, vilket innebär cirka 182,5 miljoner kronor. Det motsvarar 221 kronor per capita.

Figur 13 EU-medel fördelat till Småland och Öarna inom tematiskt mål 1, totalt och per capita

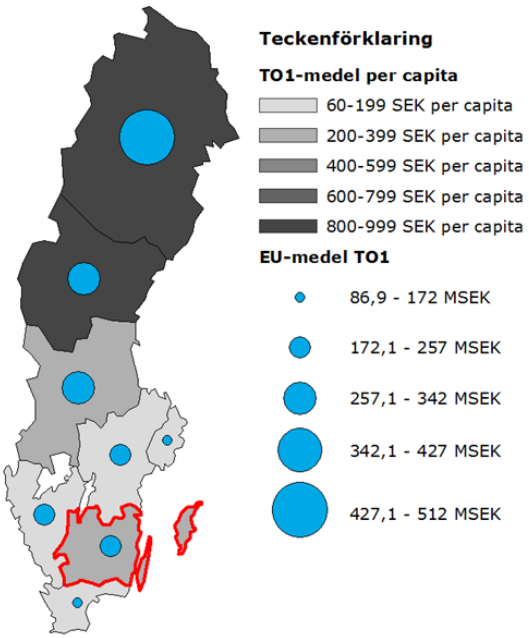

7.1.1 Utmaningar och prioriteringar

I det operativa programmet för Småland och Öarna har ett antal utmaningar identifierats. Insatsområde 1 kopplas i programmet till två av dem:[58]

Få kunskapsintensiva företag: Småland och Öarna hade under 2012 den högsta sysselsättningskoncentrationen bland svenska NUTS 2-regioner till branscher med lågt kunskapsinnehåll och den lägsta koncentrationen i kunskapsintensiva tjänsteföretag. De sysselsatta i programområdet hade 2011 också den lägsta utbildningsnivån bland de svenska NUTS-2 regionerna.

Låg nivå på investeringar i FoU: Under 2011 hade Småland och Öarnas näringsliv den fjärde lägsta investeringsnivån i relation till BRP och antal invånare bland svenska NUTS2-regioner. Svaga strukturer för kunskapsöverföring från lärosäten till näringsliv pekas ut som en faktor.

Utifrån vår empiri är det uppenbart att insatserna på området även kopplar till två av de andra utmaningarna som pekas ut i programmet: Ensidig näringsstruktur och Svag tillväxttakt i SMF. Småland och Öarna har störst andel sysselsatta inom industrin av de svenska NUTS 2-regionerna, över 20 procent, och lägst andel sysselsatta i offentlig och privat tjänstesektor. Många av industriföretagen är relativt små och underleverantörer till större företag, vilket gör dem utsatta i konjunkturnedgångar. Industrin är också könssegregerad; företagen domineras av män. Småland och Öarnas SMF hade 2007–2011 en svag omsättningsutveckling jämfört med SMF i de andra svenska NUTS 2-regionerna, och regionen hade lägst BRP per sysselsatt av alla regioner.[59]

Regionalfondsprogrammets framtagande präglades av enighet mellan länen. En viss utmaning fanns emellertid vad gäller att få in Gotlands perspektiv. De tre Smålandslänen har relativt lika näringslivsstrukturer och utmaningar. Gotland avviker delvis, framförallt genom att regionen som en ö relativt långt från fastlandet har speciella förutsättningar och för att Gotland inte har den småländska prägeln av tillverkningsindustri, utan istället har en överrepresentation av offentlig sektor och jordbruk. Situationen hanterades genom att en del specifika formuleringar för Gotland skrevs in i programmet.

Vid tidpunkten för programformuleringen hade inget av de fyra länen i programområdet någon smart specialiseringsstrategi. Intervjupersonerna uppger att instruktionen om att programmet skulle präglas av smart specialisering kom efter att en första version av programmet redan tagits fram, vilket ledde till att det fick revideras. Ännu 2016 har inget län en smart specialiseringsstrategi, men en sådan strategi år under framtagande åtminstone i Kalmar län. Småland och Öarna för också gemensamma diskussioner om en strategi för smart specialisering.

När det operativa programmet slogs fast gällde i Kronobergs län det regionala utvecklingsprogrammet ”Mötesplats Södra Småland”, framtaget av dåvarande Regionförbundet Södra Småland. Programmet var allmänt formulerat och pekade inte ut några särskilda näringslivsområden, utöver att ”förstärka det klimat-, miljö- och designdrivna näringslivet”. Den nybildade Region Kronoberg tog 2015 fram ”Regional innovationsstrategi för Kronobergs län”[60]. Strategin pekar inte explicit ut några smart

[58] Småland och Öarna (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Småland och Öarna

[59] Småland och Öarna (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Småland och Öarna

[60] Region Kronoberg ersatte 2015 även den tidigare regionala utvecklingsplanen med den regionala utvecklingsstrategin ”Gröna Kronoberg 2025.

specialiserings-områden, men skog- och träindustrin, tillverkningsindustrin och informations- och kommunikationsteknologisektorn pekas ut som särskilda styrkeområden, och i strategins nämns även styrkor inom industri- och produktionsdesign, besöksnäring och logistik. Hållbart boende och Konkurrenskraftig produktion identifieras som utmaningsdrivna, tvärsektoriella fokusområden.[61]

Region Jönköping bildades 2015 och arbetar utifrån ”Regional utvecklingsstrategi för Jönköpings län”, fastslagen av det dåvarande regionförbundet 2013. I dokumentet pekas inga egentliga specialiseringsområden ut, men regionen pekar ut industrin, exempelvis inom skog, trä, metall, plast/gummi, jordbruk och livsmedel, som ett styrkeområde, och önskar stärka bland andra kunskapsintensiva samt kulturella och kreativa näringar.[62] Regionen färdigställer vid tidpunkten för den här studien sin innovationsstrategi, och förhoppningen är att den ska leda till en smart specialiseringsstrategi.

Regionförbundet Kalmar län beslutade 2012 om ”Regional utvecklingsstrategi för Kalmar län 2012-2020”. I strategin identifieras energi- och miljöteknik, besöksnäring, plast, e-handel, de areella näringarna och den verkstads-, metall- och träbearbetande industrin samt glas som regionala styrkeområden.[63] Under 2015 kompletterades den av ” Innovationsagenda Kalmar län 2015 – 2020” där det slås fast att regionen ska utveckla långsiktigt fokus på sina styrkeområden. En smart specialiseringsstrategi som bygger på innovationsagendan är därför under utveckling. I en avrapportering under processen pekas sex stycken innovationsmiljöer ut: kunskap om underjordsteknik, svetsteknik m.m. utvecklad i anslutning till slutförvaringen av kärnbränsle, avloppsreningskompetens, ”Smart Housing Småland” som är en VINNVÄXT-miljö kopplad till småhusindustrin i de tre smålandslänen, e-hälsa, e-handel och design, särskilt inom glas.[64]

Region Gotland arbetar sedan 2008 utifrån ”Vision Gotland 2025”, det regionala utvecklingsprogrammet. I programmet pekar regionen inte ut några specifika fokusområden, men konstaterar att regionen vad gäller privat sektor har tyngdpunkter inom besöksnäring, kulturnäringar, jordbruk, livsmedel, sten och trä.[65]

I programområdet finns få organisationer som kan agera projektägare. För att vara projektägare fordras framförallt att organisationen har god likviditet (regionalfondsmedel utbetalas i efterhand, när aktiviteterna är genomförda), att den har tillgång till individer med särskilt goda projektledaregenskaper, och att den har ledig kapacitet att ta fram och driva ett regionalfondsprojekt.

7.1.2 Särskilda mål och resultatindikatorer

Småland och Öarna har valt att rikta insatserna mot investeringsprioritering 1b. Insatserna avser Särskilt mål 1: Förbättrade förutsättningar för företagens innovationsutveckling. Den största utmaningen för programområdet s SMF uppges vara brist individer på vissa typer av kompetens, exempelvis inom automation. Regionalfonden finansierar emellertid inte utbildning. För att nå målet fokuserar programområdet därför på insatser som utvecklar och stärka regionala strukturer, framförallt innovationsmiljöer.

---

[61] Region Kronoberg (2015). Regional innovationsstrategi för Kronobergs län

[62] Regionförbundet i Jönköpings län (2013). Regional utvecklingsstrategi för Jönköpings län

[63] Regionförbundet i Kalmar län (2012). Regional utvecklingsstrategi för Kalmar län 2012-2020

[64] Regionförbundet i Kalmar län (2014). PM: Förtydligande: Innovationsmiljöer. Bilaga till innovationsagenda 0.91 för Kalmar län.

[65] Gotlands kommun (2008). Vision Gotland 2025.[Gotlands kommun går sedan 2011 under namnet Region Gotland]

I det operativa programmet definieras innovationsmiljöer som ”strukturerad samverkan mellan företag, universitet- och högskolor eller andra forskningsaktörer och offentlig sektor kring regionala befintliga eller nya styrkeområden.” Genom att underlätta nyttiggörande av forskning förväntas innovationsmiljöerna bidra till att företagens innovationskraft och egna FoU-investeringar ökar. På så vis ska företagens konkurrenskraft öka, och de ska kunna avancera i värdekedjorna och därmed bli mer motståndskraftiga mot konjunkturnedgångar.

Den huvudsakliga anledningen till programområdets fokus på strukturer snarare än på innovationsprojekt som kan förväntas ge mer konkreta resultat i form av nya eller förbättrade produkter och processer i näringslivet projekt, uppges vara att samverkan mellan programområdets SMF och lärosäten är tämligen outvecklad. Det finns därför ett stort behov av att främja kontakter mellan SMF och lärosäten, för att på så vis gradvis bygga upp förutsättningarna för att konkreta samarbetsprojekt med tillräcklig potential för innovation ska komma till stånd. Genom att fokusera på strukturer där många parter involveras, uppger några intervjupersoner att programmet också harmonierar bättre med strategierna hos programområdets lärosäten, som pekar ut regional samverkan inom olika tematiska områden som angelägna insatsområden. Även om ingen intervjuperson gett uttryck för det, förefaller det också troligt att projekt med breda ansatser och som kommer i kontakt med många företag passar bättre med programområdets främsta önskan vad gäller FoI-frågor, att åstadkomma kompetenshöjning i näringslivet.

För att på sikt kunna mäta i vilken grad programmet har bidragit till förändringar valde programområdet ut en eller flera resultatindikatorer. För investeringsprioritering 1b i Småland och Öarna har resultatindikatorerna *Andel företag (10-249 anställda) med innovationsverksamhet (produkt-, process-, organisatorisk, marknadsföring)* samt *Företagens genomsnittliga utgifter för sin egen FoU-verksamhet* valts.

7.1.3 Beviljade medel för tematiskt mål 1

I slutet av 2016 har Småland och Öarna beviljat tio projekt inom insatsområde 1, varav två förstudier, se Figur 14**Fel! Hittar inte referenskälla.**. Merparten av medlen är ännu inte beviljade, endast omkring en fjärdedel av resurserna har fördelats. Den främsta anledningen till att Småland och Öarna inte har fördelat mer medel uppges bero på att programområdet har en utmaning i att få fram ett tillfredställande projekturval.

Figur 14 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden

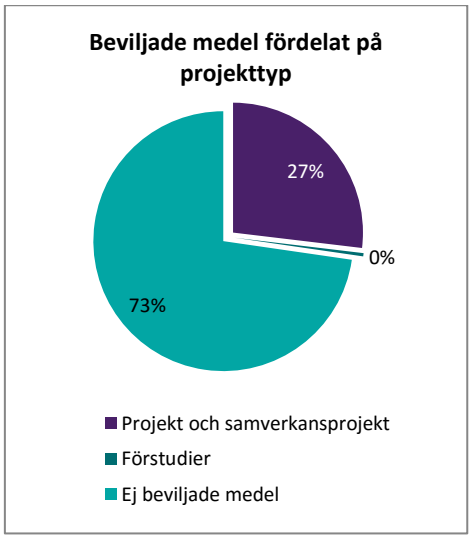

Beviljade medel	Antal projekt	Medel
Projekt och samverkansprojekt	8	48,5 MSEK
Förstudier	2	0,7 MSEK

I Småland och Öarna anses framförallt de tre lärosätena i programområdet, Linnéuniversitetet, Jönköping University och Uppsala universitet (på Gotland) vara lämpliga projektägare inom insatsområde 1. Regionerna själva, ett mindre antal lokala företagsnätverk, ett par centrumbildningar och några av de större kommunerna uppges också ha kapacitet och potentiellt intresse av att vara projektägare. En intervjuperson uppger att programområdet tappade projektägarförmåga i och med att det var ett halvårs uppehåll mellan föregående programperiod och den nuvarande, vilket ledde till att projektledare lämnade verksamheten.

I Region Jönköping uppges intresset för regionalfondsprojekt dessutom hämmas av att regionen i samband med att den bildades 2015 fick betydligt ökade statliga anslag (s.k. 1:1-medel) till regionala tillväxtåtgärder. Ytterligare tillskott kom senare för att hantera den stora tillströmningen av flyktingar. Projekt som finansieras av regionens egna medel uppges vara väsentligt lättare att hantera för mottagarna än Regionalfondsprojekt, vilket innebär potentiella projektdeltagare föredrar de förra. Den stora ökningen av regionala projektmedel uppges innebära att marknaden i viss mån är mättad – åtminstone temporärt – och att Regionalfondsprojekt därmed delvis trängs ut.

7.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt

I Småland och Öarna har totalt sex projekt undersökts. Inget av dem är en förstudie. Utifrån dessa har ett projekt valts ut för en fördjupad studie. Det aktuella projektet ägs av Linnéuniversitetet och har sina målgrupper i Kronobergs och Kalmar län. Eftersom ingen studie genomfördes i Jönköpings län gjordes en extra intervju med en person på Region Jönköpings län, som har det regionala utvecklingsansvaret, för att öka förståelsen för betydelse av insatsernas inom TM1 i länet. Utöver det operativa programmet har även länens regionala utvecklingsstrategier och i förekommande fall innovationsstrategier (strategier för smart specialisering saknas) studerats i syfte att få en fördjupad förståelse för de prioriteringar som gjorts.

Givet Smålands och Öarnas målsättning att öka antalet innovativa SMF, har ett särskilt fokus för analysen varit att titta på hur projekten når SMF och hur företagen direkt involveras i projekten. Framgångsfaktorn rörande företagens absorptionskapacitet bedöms därför här ha en särskilt hög relevans, eftersom målsättningen innebär att fler företag i programområdet behöver öka sin absorptionskapacitet. Mot bakgrund av detta har det även varit centralt att studera hur akademin involveras och hur dess kompetens kommer till nytta i projekten, då akademin spelar en viktig roll i att öka kompetensen hos deltagande företag. Det finns emellertid även andra aktörer i programområdet som kan höja kompetensen i näringslivet, exempelvis forskningsinstitut och teknikparker.

Tabell 12 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot

Framgångsfaktorer
Bidrag till de särskilda målen
F1. Aktörer från olika sektorer (näringslivet, akademisk forskning och offentlig sektor) har tagit aktiv del i formulerandet av det/de projekt där de deltar
F2. Aktivt engagemang från näringslivet
F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag
F4. Medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer
F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter med liknande organisationer på lokal, regional, nationell eller internationell nivå
F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet
F7. Projekten har en god projektledning
F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut
Smart specialisering
F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet
F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja
Horisontella kriterier
F11. De horisontella kriterierna integreras i det ordinarie arbetet i projekt
F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp
EU:s strategi för Östersjöregionen
F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

7.3 Analys av projektportföljen

I följande avsnitt presenteras en analys av projekten i Småland och Öarna och dess förutsättningar att bidra till de särskilda målen, uppsatta resultatindikatorer, övergripande strategier och horisontella perspektiv. Vi har uppgifter om sex av de åtta projekten. Således saknar vi underlag för två projekt och två förstudier. Dessa ingår därför inte i den fortsatta projektportföljsanalysen.

7.3.1 Programmets bidrag till de särskilda målen

Figuren nedan åskådliggör projektens syften utifrån fyra kategorier. Eftersom projekten kan ha flera syften kan de ingå i flera av kategorierna. Som figuren visar syftar samtliga projekt till att utveckla strukturer för samverkan och nätverk, det vill säga det första

steget i innovationsvärdekedjan och i linje med det primära målet för programmets insatser inom TM1. Fem av projekten syftar uttryckligen till utveckling av innovativa produkter och tjänster respektive till att utveckla aktörer i innovationssystemet. Dessa två är sannolikt i praktiken syften, åtminstone på längre sikt, även för det sjätte projektet. Projektens syften täcker därmed hela innovationsvärdekedjan.

Figur 15 Kategorisering av syften för projekt och samverkansprojekt i Småland och Öarna (N=6)

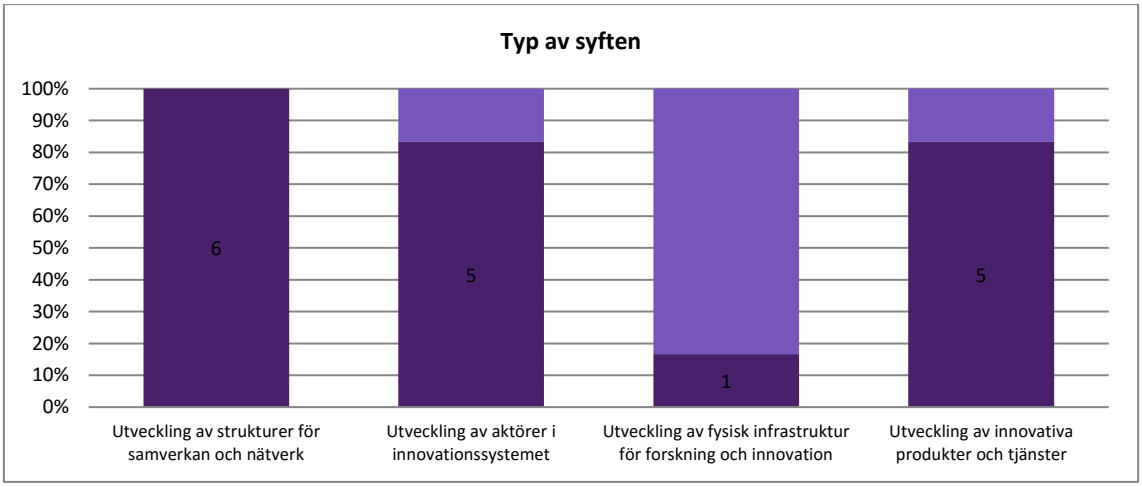

Samtliga projekt kan i linje med Småland och Öarnas investeringsstrategi beskrivas som innovationsmiljöer. De fokuserar primärt på att etablera långsiktig, innovationsfrämjande samverkan mellan primärt lärosäten och SMF, men också med andra typer av aktörer. Det innebär att aktiviteterna i projekten i regel ligger relativt långt från innovationer som kan generera tillväxt i enskilda företag. Projekten är snarare inriktade på att stimulera till att konkreta samverkansprojekt mellan forskare och SMF uppstår. Samtliga projekt anger som mål för projektperioden att etablera klusterliknande plattformar som ska ge företagen i programområdet en långsiktigt stabil struktur för innovation. Intervjupersonerna uppger att partnerskapet mycket tydligt instruerat projekten att under projektperioden försöka lösa finansieringen för sin fortsatta verksamhet efter att regionalfondsstödet avslutats. Inget av de sex projekt som vi undersökt närmare anger utveckling av innovativa produkter och tjänster som mål under projektperioden.[66]

Inget av de sex undersökta projekten riktas primärt till programområdet Småland och Öarna som helhet. Även om det för flera av projekten uppges att aktörer från hela programområdet i någon utsträckning ska kunna dra nytta av aktiviteterna, åtminstone på sikt, har alla sex projekten en inomregional geografisk avgränsning. Uppdelningen förklaras av intervjupersonerna på olika sätt. Någon uppger att programområdet under förra programperioden hade många projekt som riktades till hela området, men att dessa i alltför hög utsträckning präglades av bristfällig koordinering på grund av geografiska avstånd och i viss mån intressekonflikter. Andra konstaterar att de småländska regionerna inte är fullt så samspelta som önskas, vilket delvis förklaras av att dess södra delar har naturliga kontaktytor med bland andra Blekinge och Skåne, medan Jönköpings län snarare blickar mot Väster- och Östergötland. Ett annat skäl uppges vara att tillväxten inom olika delar av programområdet har varierat på senare år, med vissa län och kommuner som haft en hög tillväxt i nationell jämförelse medan andra har tappat. Framväxten av

[66] Ett av de projekt vi inte haft projektplan för, Boost – Boende och bostadsutveckling för stark tillväxt, anger dock på Tillväxtverkets hemsida resultat i termer av tekniska prototyper, affärsutveckling etc. i SMF som mål under projektperioden.

Linnéuniversitetet och Jönköping University, ett visst mått av konkurrens dem emellan, och respektive regions vilja att stärka ”sitt” lärosäte har också bidragit till att länsgränserna framstår så pass tydligt i projektens aktiviteter.

Inget av de sex undersökta projekten har aktörer på Gotland bland deltagarna eller målgrupperna. Det förefaller som att vissa även andra delar är svagt representerade, framförallt östra Jönköpings län, norra Kalmar län och Öland. Gotlands frånvaro förklaras enligt intervjupersonerna av att regionens intressen delvis skiljer sig åt från Smålands och att Gotland för närvarande inte har någon stark potentiell projektdeltagare som visat vilja att delta. Region Gotland uppges vidare ha haft svårt att prioritera närvaro i programstyrningen på grund av begränsade resurser, vilket också kan ha bidragit. Det uppges emellertid finnas en önskan och avsikt att Gotland ska involveras i kommande projekt.

F1. Aktörer från olika sektorer har tagit aktiv del i formulerandet av programmet och av det/de projekt där de deltar

Näringslivet är involverat i genomförandet av samtliga projekt. Vi har inte underlag för att uttala oss preciserat om i vilken grad näringslivet har varit involverat formulerandet av projekten, men på grundval av projektens inriktning och projektplan bedömer vi att det är högst sannolikt att projekten formulerats i en relativt nära relation med näringslivet, alternativt i ett sammanhang där näringslivets intressen och behov var väl kända. Näringslivet är främst representerat genom klusterorganisationer, handelskammare och liknande organisationer. Enskilda företag förefaller sällan vara direkt involverade i projekten.

Fyra av projekten ägs av programområdets lärosäten, som enligt intervjupersonerna har varit de drivande parterna i formuleringen av projektplanerna. Linnéuniversitetet, som är baserat i både Växjö och Kalmar, äger tre av projekten. Projektledarna är baserade i Växjö, Kalmar respektive Pukeberg utanför Nybro, där universitetet har verksamhet inom design, men projekten riktar sig brett till hela eller stora delar av Kronobergs och Kalmar län. Jönköping University äger ett projekt. Resterande två projektägare är bolag som drivs av lokala företagsnätverk i syfte att främja näringslivsutveckling: IUC Kalmar län AB och Business Gnosjöregion AB. Det förefaller emellertid som att akademiska parter endast i begränsad utsträckning varit involverade i framtagandet av dessa två projekt, exempelvis för lärosätenas intressen en mycket undanskymd roll i projektplanerna.

F2. Aktivt engagemang från näringslivet

Näringslivet utgör målgrupp för samtliga sex projekt, se **Fel! Hittar inte referenskälla.**. Näringslivet är projektägare i två fall, partner i fyra av projekten och indirekt i de resterande två. I fyra fall sitter företagsrepresentanter i projektens styrgrupper och i ett ytterligare fall är näringslivet representerat i styr-gruppen av en klusterorganisation. Näringslivet medfinansierar i tre fall genom kluster- eller samarbetsorganisationer. I övriga tre projekt är all finansiering offentlig. Det är notabelt att dessa är de tre projekt som ägs av Linnéuniversitetet.

Figur 16 Grad av involvering från näringslivet (n=6)

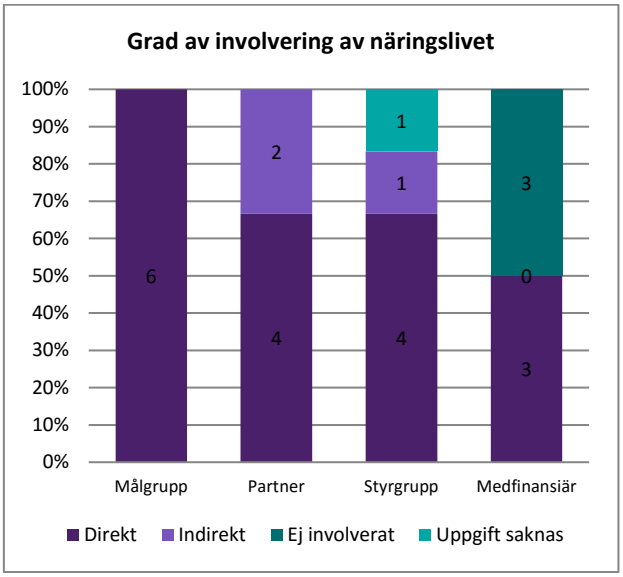

Vår bedömning utifrån projektplaner och intervjuer är att de tre projekt som saknar medfinansiering från näringslivet är de tre som ligger tidigast i den värdekedja som presenterades i avsnitt 3.1. Avsaknaden av medfinansiering kan därför delvis ha naturliga orsaker – ju närmare konkret tillämpning, desto lättare för projekten att attrahera medfinansiering från näringslivet. Utifrån intervjun med projektledaren för ett av dessa tre projekt framkommer att företagen visar ett stort engagemang för att delta. Projektet är på god väg att vida överträffa sina mål för näringslivsdeltagande, vilket (förutsatt att målen var satta på en rimlig nivå) indikerar ett betydande engagemang från näringslivet.

F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag

De centrala aktörerna i Småland och Öarnas innovationssystem utgörs av de två småländska lärosätena och ett par forskningsinstitut. Programområdet har få stora företag, utan domineras av SMF. Prägeln av tillverkningsindustri innebär även att många av företagen befinner sig relativt tidigt i värdekedjan och inte har så mycket FoU-intensiv verksamhet. De antagligen mest centrala organisationerna i näringslivet är olika slags klusterorganisationer och lokala företagsnätverk, t.ex. handelskammare. På Gotland finns Uppsala universitet som tänkt nav i innovationssystemet, men utifrån intervjuerna förefaller det som att de strukturerna ännu inte riktigt är på plats efter Högskolan på Gotlands uppgående i universitetet i juli 2013.

Samtliga projekt kännetecknas av mycket stora inslag av de organisationer som nämns ovan: fyra projekt drivs av lärosätena, i ett par fall i samarbete med forskningsinstitut. Forskningsinstitut finns även representerade i ett av de två projekt som drivs av den privata sektorn. I det sjätte projektet, drivet av Business Gnosjöregion AB, finns inga offentliga regionala forskningsinstitutioner med, däremot Luleå tekniska universitet och Linköpings universitet.

F4. Medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer

Med den här punkten avses medverkan av användarna av innovationerna. Det kan exempelvis vara ett sjukhus som köper en produkt som tagits fram av ett företag i ett av projekten, ett storföretag till vilket ett företag i projektet är underleverantör. Det kan också vara de medverkande företagen själva, till exempel om innovationen syftar till att effektivisera företagets produktionsprocess.

Vår bedömning utifrån projektplaner och intervjuer är att dessa slags aktörer endast i mycket begränsad utsträckning medverkar i de sex projekten. Det projekt som drivs av Business Gnosjöregion AB är ett tydligt undantag. Projektet fokuserar på automation och syftar till att öka produktiviteten i de deltagande företagen. Även projektet Forum förnyelse vid Jönköping University förefaller i relativt hög grad fokusera på innovationer som ska användas i de deltagande företagen. Övriga projekt har enligt vår bedömning fokus på kompetensutveckling snarare än direkt innovationsutveckling. Det är likväl möjligt att aktörer som efterfrågar innovationerna på ett eller annat sätt finns med i de aktiviteter som genomförs, exempelvis som deltagare på seminarier, föreläsningar eller som tillfällig deltagare på möten, men det har vi inget underlag på.

F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter, även med organisationer utanför regionen

Samtliga sex projekt har (åtminstone i projektplanerna) stora inslag av nätverkskapande aktiviteter. Flera av projekten, t.ex. Forum förnyelse, IEC2020 och LTC2020 har nätverkskapande som kärna i projektplanerna och även i övriga tre projekt får nätverkskapande aktiviteter stort utrymme i verksamheten. I samtliga fall anges att nätverkskapandet förväntas bidra till höjd kompetens i företagen (och akademin). Även andra anledningar nämns, exempelvis ökade möjligheter till rekrytering och skal- och samordningsfördelar genom fördjupade samarbeten mellan företagen.

F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet

Ett företags absorptionskapacitet handlar om dess förmåga att fånga upp och vidareutveckla kunskap som utvecklats i andra organisationer. Vanligen används begreppet för att diskutera flödet av kunskap från offentliga forskningsinstitutioner, t.ex. universitet, till näringslivet. Det är vanligt att företag har svårt att ta in den senaste forskningen, dels eftersom dess anställda inte är uppdaterade på forskningsfronten, dels för att de nya teknologierna nästan alltid är alltför omogna för att direkt implementeras i företagens processer och produkter.

Småland och Öarnas övergripande syfte med insatserna är att skapa strukturer som bidrar till att höja kompetensen och generera innovation företagen. I intervjuerna framkommer att kompetensbrist betraktas som den största utmaningen för programområdets näringsliv. Samtliga projekt ar enligt vår uppfattning tydligt inriktade på att stärka företagens kompetens, både genom att föra samman offentliga forskningsinstitutioner och företag, och genom att stimulera till möten och diskussioner mellan företag. Även om vi saknar underlag att bedöma huruvida de aktiviteter som genomförts ligger i linje med projektplanerna, är vi tämligen övertygade om att programmet har ett stort inslag av insatser som höjer företagens absorptionskapacitet.

F7. Projekten har en god projektledning

Utan en god projektledning är det i regel svårt att nå goda resultat i ett projekt oavsett hur bra själva projektidén är. Det torde gälla i än högre grad i projekt av det slag som Småland och Öarna finansierat i de sex studerade exemplen: projekt som ska skapa strukturer för samverkan och kompetensutveckling. Projekten har mer allmänt formulerade mål och strategier jämfört med projekt som ska utveckla exempelvis en konkret teknisk innovation. Därmed uppfattar vi att större krav ställs på att projektledaren håller ihop verksamheten och tydliggör för övriga aktörer hur verksamheten ska drivas för att målen ska nås. I det projekt vi undersökt närmare föreföll projektledningen vara god. För att vi ska kunna uttala oss om programmet som helhet fordras emellertid ett bredare och mer kvalitativt underlag än vi har haft möjlighet att samla in i den här studien. *Vi har därför inte möjlighet att i den här rapporten bedöma projektledningen*.

F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut

Verksamheter av det slag som finansieras inom regionalfonden har ofta ett perspektiv som sträcker sig bortom projektets horisont. De kanske ska leda till fortsatt samverkan, till nya projekt senare i värdekedjan, eller till något annat. Detta gäller i hög grad i programmet för Småland och Öarna, som är inriktat tidigt i innovationsvärdekedjan och har som mål att skapa strukturer för samverkan kring innovation. Strukturfondspartnerskapet har därför varit tydligt mot projekten att de tidigt måste lägga kraft på att säkra verksamheternas fortlevnad efter att projektfinansieringen tagit slut. En anledning till tydligheten är tidigare erfarenheter av begränsad uthållighet bland projektägarna, vilket lett till tappad kompetens. Projekten förväntas i god tid innan de avslutas visa upp planer på hur verksamheterna ska kunna fortsätta, vilket bekräftas av den intervjuade projektledaren och styrgruppsordföranden.

7.3.2 Programmets bidrag till uppsatta resultatindikatorer

För att kunna uppskatta antalet företag med innovationsverksamhet har Statistiska Centralbyrån, SCB, genomfört en enkätbaserad undersökning på ett stratifierat urval av företag. Utifrån denna uppskattas att i Småland och Öarna verkade 1108±92 företag med innovationsverksamhet år 2010, vilket motsvarar 59,09±4,9 procent av de små och medelstora företagen. Målet för programområdet är att 60 procent av företagen ska bedriva innovationsverksamhet år 2023. Det betyder att målet med god marginal ligger inom den statistiska felmarginalen och därmed kan betraktas ligga på samma nivå som utgångsläget. I praktiken skulle Småland och Öarna alltså inte behöva bidra till att öka innovationsverksamheten bland företagen för att uppnå målet. Om vi bortser från felmarginalen och omvärldsfaktorer som påverkar indikatorn samt antar att totalpopulationen är oförändrad till 2023, skulle en ökning från 59,09 till 60 procent innebära att ytterligare 17 företag i programområdet bedriver innovationsverksamhet. Vi bedömer att det finns relativt goda möjligheter för Småland och Öarna att åstadkomma detta med hjälp av projekten i regionalfonden.

Smålands och Öarnas andra resultatindikator rör företagens genomsnittliga utgifter för sin egen FoU-verksamhet. Även i det här fallet behäftas indikatorn med en felmarginal. Målet som Småland och Öarna har är att företagen 2023 i genomsnitt ska ha FoU-utgifter på 1,32 miljoner kronor var, en ökning från 1,26 miljoner kronor 2010. Felmarginalen ligger emellertid på över 40 procent – enbart vad gäller FoU-utgifter är intervallet 32 procent, därtill kommer ett tolvprocentigt intervall rörande antalet företag med FoU-verksamhet – vilket innebär att indikatorn är mycket svåranvändbar; felmarginalen är mycket stor. Om vi bortser från felmarginalerna och antar ett oförändrat penningvärde, bedömer vi att det

finns relativt goda möjligheter för Småland och Öarna att åstadkomma en ökning i FoU-utgifterna med 60 000kr per SMF med hjälp av projekten i regionalfonden.

7.3.3 Programmets bidrag till smart specialisering

F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet

Småland och Öarna har inga officiellt utpekade smart specialiseringsområden, varken på NUTS2- eller på länsnivå. Ett antal områden pekas emellertid ut som styrkeområden i respektive län, och flera av dessa förekommer i flera län. Dit hör hållbart boende, trä, glas, IT och design, liksom besöksnäring, metall och industriell produktion. Mer specifika styrkeområden som förekommer i enskilda län inkluderar e-hälsa och e-handel i Kalmar län, plast och gummitillverkning i Jönköpings län och stenbearbetning på Gotland.

Utifrån de prioriterade områden som vi observerat i regionala utvecklingsprogram, -strategier och innovationsprogram, och de kategorier vi sammanställt för TM1 som helhet, uppfattar vi att smart specialiseringsområdena finansierats enligt **Fel! Hittar inte referenskälla.**. Produktion och tillverkningsindustri, design, teknik och verkstad, samt informationsteknologi täcks av fler än ett projekt vardera. Eftersom de flesta av de sex projekten vi undersökt närmare är breda och inkluderar många slags branscher och teknologier, är det emellertid högst troligt att flera av områdena förekommer i fler projekt än figuren indikerar.

Figur 17 Områden som attraherat finansiering i Småland och Öarna (N=6)

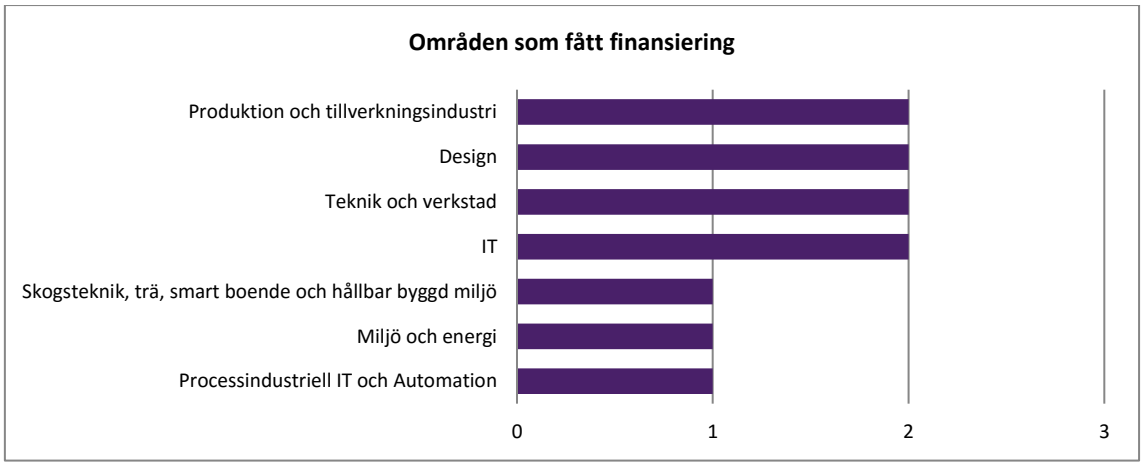

Av de sex projekten är dock endast projektet Linneaus Design Lab, som främst fokuserar på glasdesign, nischat mot ett specifikt område. IEC2020 är förvisso inriktat mot IT och Automation Småland mot automation i industriell produktion, men båda i tämligen bred bemärkelse. På Tillväxtverkets hemsida finner vi emellertid flera projekt inom TM1 i Småland och Öarna som beviljats efter att vi inledde vår empiriska studie, och observerar att dessa är mer nischade mot vad som kan betraktas som smart specialiseringsområden. Det gäller i synnerhet Boost - Boende och bostadsutveckling för stark tillväxt, som är inriktat mot hållbart boende baserat på trä och glas, och en förstudie om specialteknologi utvecklad hos Oskarshamns kärnkraftverk och Svensk kärnbränslehanterings underleverantörer i Oskarshamnstrakten.

F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av programområdet som tar hänsyn till programområdets roll i en global värdekedja

Även om gränsöverskridande samarbete nämns i flera av de studerade projektplanerna, och de deltagande parterna av naturliga skäl har betydande nätverk utanför programområdet, uppfattar vi projekten som väsentligen inomregionalt fokuserade. En förklaring till det är sannolikt att de sex projekt vi studerat huvudsakligen fokuserat på att stärka nätverken inom programområdet, i synnerhet mellan lärosäten och företag. Ju större inslag av smart specialisering och nischkompetenser i projekten, desto troligare vore det att finna inslag av extern samverkan och initiativ för att stärka deltagarnas position i de globala värdekedjorna.

7.3.4 Programmets bidrag till horisontella kriterier

F11. De horisontella kriterierna är integrerade i det ordinarie arbetet i projektet

Samtliga intervjupersoner från Småland och Öarna uppger att såväl programmet samt (åtminstone flertalet av) projekten karaktäriseras av väl integrerade horisontella kriterier. Med det menar intervjupersonerna att kriterierna inte behandlas som en dimension som exempelvis tillfogas i en särskild del sist i programmet eller projektplanerna, eller ska hanteras i separata projektaktiviteter, utan att de ska genomsyra alla planer och aktiviteter. Strukturfondspartnerskapet kommunicerade ambitionen tydligt till de potentiella projektansökandena i samband med utlysningen och intervjupersonerna ger en samstämmig bild av uppmaningen hörsammades. Jämställdhet uppfattas av intervjupersonerna vara det kriterium som gått lättast att hantera. Likabehandling och icke-diskriminering uppges ha varit svårast, framförallt för att uppstartföretag – som brukar ha stora inslag av individer med utländsk bakgrund – inte ingår i programmet. Vissa branscher uppges emellertid ha betydande mångfald bland personal med specialistkompetens. Kriteriet Bättre miljö uppges i viss mån ha trängts ut av andra dimensioner i projekten, eftersom integrering innebär att projekten istället för att till exempel ha specifika delprojekt med miljöprofil bör integrera miljödimensionen i alla aktiviteter.

Figuren nedan visar vår grova uppskattning av hur de horisontella kriterierna har integrerats i de projektplaner som redovisas i projektbesluten. För princip samtliga projekt har kriterierna integrerats som verktyg eller medel för att nå projektmålen, och det anges också hur kriterierna integreras i planerade aktiviteter och kostnader. I fyra av sex projekt anges planer för hur kriterierna ska följas upp. I det projekt som vi studerat närmare var det tydligt att de horisontella kriterierna var väl inarbetade i verksamheten.

Figur 18 Integrering av horisontella kriterier (N=6)

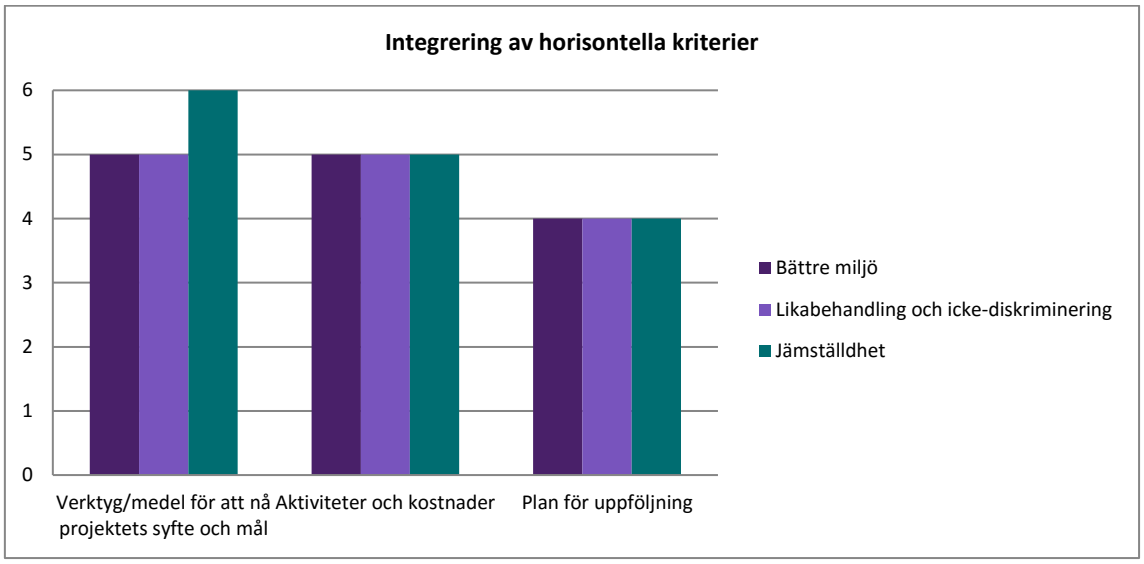

F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp

Vi har ett mycket begränsat underlag vad gäller graden av uppföljning av arbetet med de horisontella kriterierna. Givet att strukturfondspartnerskapet har varit osedvanligt tydligt med betydelsen av de horisontella kriterierna, i synnerhet jämställdhetsfrågor, är vår bedömning att åtminstone den aspekten sannolikt följs upp på ett tillfredställande vis. Vi har inte underlag att uttala oss om uppföljningen av kriterierna bättre miljö respektive likabehandling och icke-diskriminering.

7.3.5 Programmets bidrag till EU:s strategi för Östersjöregionen

F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

EU:s strategi för Östersjöregionen har tre huvudmål: att rädda havsmiljön, länka samman regionen och öka välståndet. Vi har primärt baserat vår bedömning på om projekten i projektplanerna uppges bidra till arbetet med EU:s strategi för Östersjöregionen eller inte. Endast ett av projekten, Automation Småland, uppger att det finns potential att bidra till Östersjöstrategin, men att det även i det fallet är oklart i vilken grad det kommer att ske. Vår bedömning är att de projektansökanden har gjort rimliga bedömningar – projektens inomregionala karaktär innebär att det är svårt att se vari bidragen till Östersjöstrategin skulle bestå.

7.4 Slutsatser

- Vår bedömning är att programmet inom TM1 i Småland och Öarna på ett ändamålsenligt sätt ger förutsättningar till att uppfylla det särskilda mål som satts upp: Förbättrade förutsättningar för företagens innovationsutveckling. Givet programområdets förutsättningar med få projektägare och SMF med ofta låg FoU-kompetens, förefaller strategin för projekturval vara klok. De projekt som hittills finansierats fokuserar i regel på att skapa bestående strukturer för samverkan mellan programområdets lärosäten och SMF. Strukturfondspartnerskapet har varit tydligt

med att de finansierade verksamheterna förväntas fortsätta efter att projektfinansieringen avslutats och har, såvitt vi kan bedöma, ställt erforderliga krav på projekten att säkra upp verksamhetens långsiktiga fortlevnad. Mycket av verksamheterna i projekten handlar om att höja kompetensnivån i företagen och förbättra företagens möjligheter att på ett effektivt sätt dra nytta av den kompetens på lärosätena, vilket ligger helt i linje med det särskilda målet.

- För att projekten ska generera mer bestående strukturer är det angeläget att projekten ligger i linje med projektägarnas främsta prioriteringar för framtiden. Så verkar också vara fallet. En anledning till det är att programområdet för att stimulera till bra projektansökningar har agerat tämligen uppsökande gentemot de relativt få potentiella projektägare som finns i programområdet, i synnerhet mot de två lärosätena. Det är naturligtvis angeläget för programområdet att odla relationerna med de som kan äga och driva projekt, och det är sannolikt att framförallt lärosätenas strategier kom att spela stor roll för vilka projekt som beviljades. Vi är dock inte övertygade om att alla projekt har lika goda förutsättningar att göra mer bestående avtryck. Exempelvis framstår det inte som särskilt övertygande att Automation Småland inte har lyckats engagera något av de två lärosätena i programområdet. Uppgiften att projektägaren i Gnosjö under det halvår som förflöt mellan föregående och nuvarande programperiod avslutat verksamheten med stor risk för förlust av projektledarerfarenhet är inte heller en indikation på att de offentliga och privata intressenterna nödvändigtvis har ett långsiktigt engagemang.
- Vår bedömning är att programmet i begränsad grad bedriver en verksamhet som är marknadsnära. Näringslivets delaktighet bedömer vi överlag som tillfredställande. Det är emellertid något förvånande att inget av projekten vid Linnéuniversitetet har medfinansiering från näringslivet. De flesta av intervjupersonerna observerar att förutsättningarna för samverkan mellan programområdets SMF och lärosäten både är lovande och innehåller en del utmaningar. Företagens grundläggande engagemang och vilja att samverka beskrivs som relativt stort, men samtidigt uppges det kognitiva gapet mellan forskarna på lärosätena och företagsrepresentanterna ofta vara stort. Det uppges av intervjupersonerna dels bero på skillnader i kompetensnivå och i vilka frågeställningar respektive part vill samverka om, men också på att parternas ömsesidiga insikter i och respekt för varandras bevekelsegrunder för samverkan emellanåt har vissa brister. Det projekt som vi studerat närmare uttrycker synnerligen utvecklade strategier kring hur samverkan successivt ska byggas upp. Inledningsvis är studentprojekt och temaworkshops i fokus, eftersom de anses vara utmärkta insatser för nätverksbyggande, medan innovationsprojekt, som uppges vara betydligt svårare att få till, ligger senare i kedjan. För att bygga förtroende har projektet anställt representanter som har sin arbetsplats på orter i programområdet där det aktuella lärosätet i övrigt inte har någon verksamhet.
- Vi betraktar de aktuella resultatindikatorerna för Småland och Öarna som oanvändbara – de konfidensintervall som omger indikatorerna innebär att målen för 2023 i praktiken ligger på samma nivå som utgångsvärdena. Den indikator som rör företagens utgifter för intern FoU har ett konfidensintervall på långt över 30 procent, medan målet om en genomsnittlig ökning på 60 000 kronor per år och företag endast innebär en knappt femprocentig ökning. Det förefaller dock inte orimligt att programmet kan bidra till en ökning i den omfattningen (även om den är omätbar). Motsvarande gäller andelen innovativa företag; programmet har angett ett mål som motsvarar att 17 SMF som 2010 inte hade innovationsverksamhet ska ha det år 2023. Målet är inte mätbart, men vår bedömning är att det utan tvekan är troligt att programmet kan bidra till att 17 SMF startar innovationsverksamhet.

- Den sent tillkomna anmodan från regeringen att programområdet skulle anpassa programmen utifrån smart specialisering skapade uppenbart betydande utmaningar för Småland och Öarna, eftersom inga sådana områden hade identifierats. I slutändan har programområdet i praktiken agerat med andra riktlinjer för ögonen; endast ett par av de sex projekt som vi studerat kan anses handla om smart specialisering. Med tanke på omständigheterna vore det emellertid förmätet av oss att anmärka på programområdet av den anledningen. Vi observerar också att projekt som beviljats under senare delen av 2016 ligger mer i linje med smart specialisering.
- Småland och Öarna har varit tydliga med att de horisontella kriterierna skulle integreras i projektens verksamheter. Inget i vår empiri motsäger detta – kriterierna, särskilt jämställdhet, framgår tydligt i programmet och i de projektplaner som anges i projektbesluten. Vår fallstudie indikerade också väl genomtänkta planer för hur kriterierna ska integreras i verksamheten. Vår samlade bedömning är att programområdet lyckats väl när det gäller jämställdhet, medan vi har svårare att bedöma övriga kriterier.
- Programmet i Småland och Öarna kan inte anses göra något egentligt bidrag till gränsöverskridande samarbete och genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen.

Tabell 13 Modell för bedömning av Småland och Öarna

	Bedömning
Förutsättningar att bidra till att uppnå det särskilda målet: Förbättrade förutsättningar för företagens innovationsutveckling (1b)	Grön
Förutsättningar att bidra till smart specialisering	Gul
Förutsättningar att bidra till horisontella kriterier	Grön
Förutsättningar att bidra till EU:s strategi för Östersjöregionen	Röd

8 Programområde Västsverige

Finansiering inom tematiskt mål 1: 202 708 835 SEK

Motsvarar 43,2 % av programmet i Västsverige

Smart specialiseringsområden i operativa programmet

Life science, hållbara transporter, hållbar stadsutveckling, hållbar produktion, material, grön kemi, marin miljö, marina sektorer m.fl. (VGR) Hälsoinnovation, grön tillväxt och besöksnäring (Halland)

Särskilda mål

1b: Ökad regional innovationsförmåga med fokus på regionens strategiska områden

8.1 Om programmet

I Västsverige har cirka 469 miljoner kronor fördelats till regionalfonden. Jämfört med övriga programområden är storleken på regionalfonden i Västsverige under genomsnittet, framförallt i förhållande till områdets befolkningsmängd. Storleken på tematiskt mål 1 är knappt 203 miljoner kronor. Satsningen på tematiskt mål 1 utgör drygt 43 procent av Västsverige program, vilket är den största andelen medel i regionalfonden i Västsverige. Anledningen till att tematiskt mål 1 fått den största delen i Västsverige motiveras i det operativa programmet bland annat av att innovationssatsningar är en viktig del i att stärka små och medelstora företags konkurrenskraft i en global ekonomi. Insatserna i tematiskt mål 1 är dessutom jämförelsevis mer kostnadskrävande, vilket också återspeglas i fördelningen av medel.

Figur 19 EU-medel fördelat till Västsverige inom tematiskt mål 1, totalt och per capita

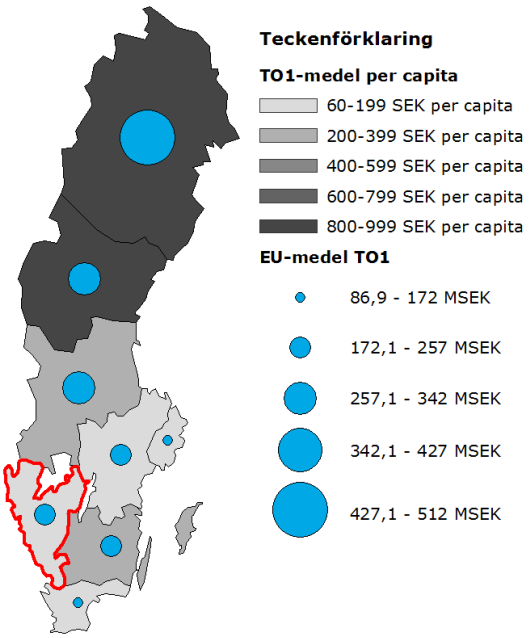

8.1.1 Utmaningar och prioriteringar

I det operativa programmet för Västsverige pekas ett antal huvudsakliga utmaningar ut för området: låg nettotillväxt, stora inomregionala skillnader och låg samverkan mellan forskning, näringsliv, medborgare och offentlig sektor. Vidare behöver FoU-investeringar i små och medelstora företag höjas, vilket kräver en utveckling av samverkan mellan näringsliv och forskning- och innovationsmiljöer.

Vidare betonas vikten av att utveckla de regionala styrkeområdena snarare än att hantera regionala svagheter. De utpekade styrkeområden för Västsverige är: *life science, hållbara transporter, hållbar stadsutveckling, marina näringar, livsmedel, material och hållbar produktion*. En vidareutveckling av regionala styrkeområden bedöms viktigt för att Västsverige ska vara globalt konkurrenskraftigt och världsledande inom ett antal områden. En förutsättning för att kunna vidareutveckla regionens styrkeområden är tillgång till högkvalitativ forskning och innovation, profilering av framstående universitet och ökad samverkan med aktörer från näringslivet.

Life science, hållbara transporter, hållbar stadsutveckling, grön kemi, marin miljö och marina sektorer är fem styrkeområden som pekats ut i en process där politiker, akademi och näringsliv har medverkat. Inom samtliga områden finns avgränsade frågor där Västra Götaland är eller har ambitioner att vara världsledande. Andra starka områden där ett aktivt utvecklingsarbete ska drivas är *textil/mode/design, material (nano, plast, trä) och hållbar produktion, kulturella och kreativa näringar (KKN), förnybar energi, livsmedel/gröna näringar, informations- och kommunikationsteknik (IKT) samt besöksnäring*. Dessa styrkeområden och prioriteringar är en del av Västra Götalands insatser för smart specialisering.

I Hallands tillväxtstrategi för perioden 2014 till 2020 identifieras tre styrkeområden som bedöms ha särskilt goda förutsättningar för utveckling och tillväxt: *Hälsoinnovation, grön tillväxt* och *besöksnäring.* Dessa styrkeområden är utpekade som Hallands områden för smart specialisering.

8.1.2 Särskilda mål kopplat till forskning, teknisk utveckling och innovation

För att stärka Västsveriges globala konkurrenskraft krävs ett målmedvetet arbete för att utveckla de identifierade styrkeområdena. Det krävs en ökad samverkan mellan forskning, näringsliv, medborgare och offentlig sektor för att utveckla ny kunskap och att hitta samarbeten och lösningar på urbana utmaningar. Stödjande strukturer behöver etableras för att små och medelstora företag ska öka sin kommersialiseringsförmåga och sina FoU-investeringar. Mot bakgrund av detta har investeringsprioritering 1b valts ut, med särskilt mål att *stärka samverkan inom forskning och innovation i regionala styrkeområden.*

För att på sikt kunna mäta i vilken grad programmet har bidragit till förändringar väljs en eller flera resultatindikatorer ut. För investeringsprioritering 1b i Västsverige har resultatindikatorerna *Andel företag (10–249 anställda) som samarbetar i sin innovationsverksamhet* och *Företagens (produkt- och/eller processinnovativa, 10-249 anställda) utgifter för sin egen FoU-verksamhet* valts ut.

8.1.3 Beviljade medel för tematiskt mål 1

Av de drygt 200 miljoner kronor som tilldelats tematiskt mål 1 har hittills en tredjedel beviljats. Tolv projekt har fått finansiering, varav tio projekt har studerats i föreliggande utvärdering. Av de tolv projekt som fått finansiering är cirka hälften samverkansprojekt vilket är en ökning sedan förra programperioden. Inga förstudier har finansierats inom ramen för programmet. I jämförelse med förra programperioden har stora

testanläggningar och labbmiljöer inte finansierats i denna omgång, utan fokus är än så länge på mindre insatser.

Figur 20 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden

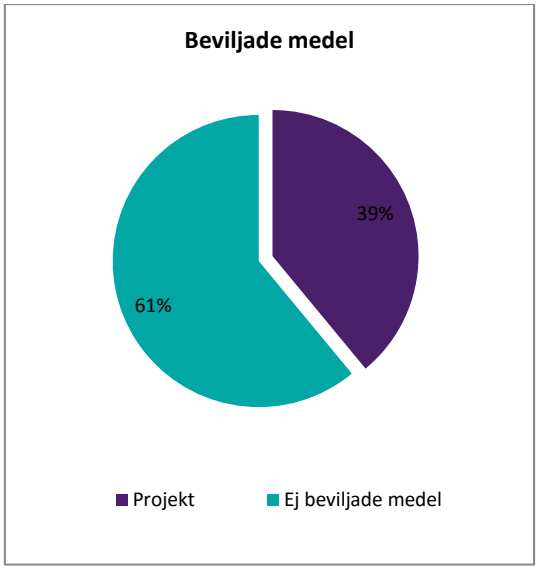

Beviljade medel	Antal projekt	Medel
Projekt och samverkansprojekt	12	78,3 MSEK
Förstudier	0	0 MSEK

Under 2015 genomfördes bland annat utlysningar med fokus på samverkan inom forskning och innovation. Under 2016 har två utlysningar genomförts. Prioritering för båda utlysningarna var att aktivt arbeta för integration och mångfald, utifrån situationen med de stora flyktingströmmarna under hösten 2015. Det beskrivs att de ansökningar som Tillväxtverket fick in på migrationsområdet var av varierande kvalitet.

Andel beviljade medel kan tyckas vara låg i förhållande till många regioner, vilket skulle kunna förklaras av Västra Götalandsregionens redan befintliga satsningar på regional utveckling. Västra Götalandsregionen lägger stora delar av sin budget på att lyfta regionens utpekade styrkeområden, som genomsyrar regionens utvecklingsstrategi. Det har i intervjuer med regionrepresentanter framgått att söktrycket tycks varit lågt vilket också kan förklaras av Västra Götalandsregionens befintliga satsningar. Här ska tilläggas att regionalfondsbidragen upplevs viktiga för regionen trots befintliga regionala satsningar, då regionalfondsbidragen kan satsas mer nischat på innovation.

Enligt intervjupersoner på strukturfondspartnerskapet så bedöms det operativa programmets koppling till de regionala utvecklingsstrategierna vara tydliga, vilket stärks av regionala representanter. Sett till det särskilda målet om att utveckla regionens styrkeområden finns en tydlig koppling till regionernas strategi om att kraftsamla insatser för att stärka regionerna. Det beskrivs att de projekt som beviljas finansiering av Tillväxtverket matchar områdets styrkeområden eller tillväxtstrategier.

Jämfört med förra programperioden då de finansierade projekten i större utsträckning bedrevs enskilt inom högskolor och universitet är de projekt som nu finansierats i större

utsträckning samverkansprojekt, även om de flesta ägs av lärosäten. Den regionalt ansvarige för EU-programmen på Tillväxtverket bedömer att detta är tillfredställande och borde leda till bättre resultat och förutsättningar att nå målen, leda till långsiktighet och ta resultaten vidare efter periodens slut. Positiva faktorer beskrivs vara dels erfarna och etablerade projektägare, större öppenhet och fler aktiviteter mellan akademi, offentlig sektor och näringsliv samt tydlig koppling till regionala styrkeområden.

Projekten växer fram genom en process hos inkubatorer och genom samverkansplattformar där behov identifieras och diskuteras tillsammans med övriga finansiärer. Matchning mot regionala styrkeområden är som beskrivit ett viktigt kriterium för urval.

8.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt

I Västsverige har som beskrivits ovan totalt tio projekt studerats. Utifrån dessa har två projekt valts ut för en fördjupad studie. I de fördjupade studierna intervjuades representanter för projektledning, styrgrupp och finansiär.

För Västsverige framträder att insatserna har valts utifrån en tydlig och förankrad behovsbild med stark koppling till näringslivet. Det finns en lång tradition i Västsverige med offentlig/privat dialog kring regional utveckling och Västra Götaland var en av de första regionerna med den nya formen av regionalt styre. Vi kan konstatera att alla projekt som beviljats medel har koppling till länens identifierade styrkeområden och smart specialiseringsområden. För Västra Götaland är regionen med och finansierar stora delar av projekten. Utifrån detta har vi i intervjuer haft fokus på att förstå förankringsprocessen för projekturval. Vi har också velat förstå hur en tydlig och brett förankrad regional tillväxtstrategi får betydelse för urval av projekt samt vad det kan innebära för projektgenomförande och spridning av resultat. För att förstå detta och för att kunna belysa förutsättningarna för att nå det särskilda målet för Västsverige har vi talat med tillväxtansvariga vid regionerna samt ansvariga för smart specialisering. Utöver det operativa programmet har även länens innovationsstrategier och strategier för smart specialisering studerats i syfte att få en fördjupad förståelse för regionens prioriteringar.

Västsveriges målsättning är att stärka samverkan inom forskning och innovation i regionala styrkeområden. Därför har fokus för analysen varit att titta på hur olika aktörer från näringsliv, akademi och offentlig sektor varit med i utformning av projekt och undersöka hur de medverkar i det regionala innovationssystemet för att se om incitamenten för deltagande är starkt eller svagt.

Framgångsfaktorn rörande företagens absorptionskapacitet bedöms ha hög relevans, eftersom målsättningen ställer krav på att fler företag i regionen ökar sin absorptionskapacitet. Mot bakgrund av detta har det även varit centralt att studera förekomsten av nätverksskapande aktiviteter.

Givet att målsättningen för Västsverige är att stärka samverkan inom *regionala styrkeområden* har det varit särskilt relevant att analysera framgångsfaktorerna för smart specialisering.

Tabell 14 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot

Framgångsfaktorer
Bidrag till de särskilda målen
F1. Aktörer från olika sektorer (näringslivet, akademisk forskning och offentlig sektor) har tagit aktiv del i formulerandet av det/de projekt där de deltar
F2. Aktivt engagemang från näringslivet
F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag
F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter med liknande organisationer på lokal, regional, nationell eller internationell nivå
F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet
F7. Projekten har en god projektledning
F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut
Smart specialisering
F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet
F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja
Horisontella kriterier
F11. De horisontella kriterierna är integrerade i det ordinarie arbetet i projekt
F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp
EU:s strategi för Östersjöregionen
F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

8.3 Analys av projektportföljen

I följande kapitel presenteras en analys av projekten i Västsverige och dess förutsättningar att bidra till de särskilda målen, uppsatta resultatindikatorer, övergripande strategier och horisontella perspektiv.

8.3.1 Programmets bidrag till de särskilda målen

De övergripande syftena för de tio studerade projekten i Västsverige varierar. Majoriteten av projekten syftar till att utveckla strukturer för samverkan och nätverk, vilket i de flesta fall kombineras med syftet att utveckla innovativa produkter och tjänster. Drygt hälften av projekten syftar till att bygga kompetens bland idéburen sektor, offentlig sektor, akademi, näringsliv och samhällsentreprenörer. Tre projekt syftar till att utveckla fysisk

infrastruktur och innovation. Av projektportföljen kan konstateras att några projekt har som avsikt att använda befintlig infrastruktur som byggts upp i tidigare projekt.

Då de flesta av projekten avser att utveckla strukturer för samverkan och nätverk möter det programområdets särskilda mål om att stärka samverkan inom forskning och innovation i regionala styrkeområden väl. Mot bakgrund av projektens övergripande syften tycks projekten bidra med insatser som stärker olika delar av värdekedjan. Både genom förutsättningsskapande arbete så som uppbyggnad och utveckling av strukturer för samverkan men även genom insatser som syftar till att utveckla innovativa tjänster och produkter, som ligger senare i värdekedjan och närmare kommersialiseringsprocessen.

Figur 21 Kategorisering av syften för projekt och samverkansprojekt i Västsverige (n=10)

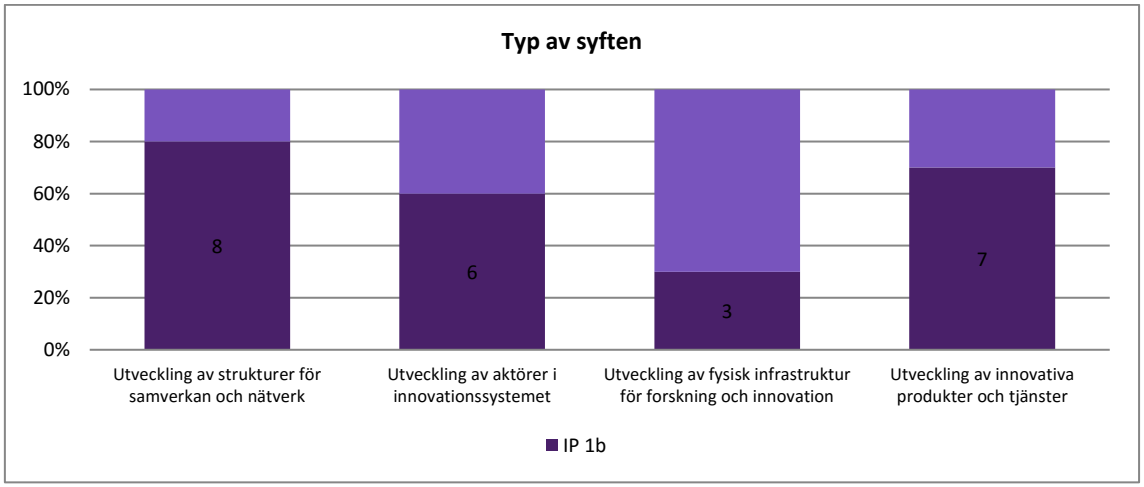

F1. Aktörer från olika sektorer har tagit aktiv del i formuleringen av programmet och av det/de projekt där de deltar

En central framgångsfaktor för att nå framgång både på program- och projektnivå är att aktörer från olika sektorer har deltagit i utformandet av programmet respektive projekten. Processen för framtagande av det operativa programmet i Västsverige skiljer sig till viss del från övriga programområden. Region Halland och Västra Götalandsregionen skrev regionernas utvecklingsstrategier tidsmässigt strax innan det operativa programmet togs fram. Detta har inneburit att det operativa programmet och dess utformning sammanfaller med respektive regions utvecklingsstrategi, då omfattande delar redan funnits på plats. Både Region Halland och Västra Götalandsregionen har sedan tidigare uppbyggda modeller för beslutsfattandet av strategiska utvecklingsfrågor. Dessa modeller bygger på att aktörer från olika sektorer deltar i formulerande av nya mål och strategier. Regionerna själva, kommuner, länsstyrelsen och statliga myndigheter har utarbetat programförslaget med utgångspunkt i respektive läns utvecklingsstrategi. Vidare har dialog förts med representanter från näringslivet, lärosäten, forskningsinstitut och statliga organisationer för att förankra processen. Utifrån de genomförda fallstudierna har aktörers involvering i formuleringen av projekten sett olika ut. I ett fall har det funnits svårigheter att involvera näringslivet initialt i processen, medan i ett annat fall sitter näringslivet representerat i styrgruppen och har också deltagit aktivt initialt i projektet och dess formulering. Bilden är således att olika aktörer varit särskilt aktiva i centrala processer för framtagandet av program i Halland och Västra Götaland, och i viss utsträckning även brett representerade i formulering av projekt.

F2. Aktivt engagemang från näringslivet

Utifrån genomförd projektportföljanalys kan konstateras att näringslivets involvering i de finansierade projekten ser olika ut. Näringslivet utgör målgrupp i samtliga projekt. I tre fall är näringslivet direkt involverat som partner och i tre fall indirekt involverat som partner i form av företagsnätverk och science parks med fokus på affärsutveckling och näringsliv. I ett av fallen saknas uppgift på näringslivets involvering som partner.

Sett till projektportföljen är det vid tidpunkten för utvärderingen svårt att uttala sig om i vilken utsträckning näringslivet är involverade i styrgrupper, eftersom det i nästan hälften av projekten saknas uppgift om styrgruppsrepresentation. I de fall där uppgifter finns är näringslivet direkt involverat i styrgruppen i två fall, indirekt involverat i ett fall och inte representerat i tre fall. I det fall där näringslivet är indirekt involverat sitter representanter från Business Region Göteborg med i styrgruppen. Utifrån graden av medfinansiering är näringslivets representation låg. Endast i ett av projekten är näringslivet i form av SMF och stora företag medfinansiär. Finansieringen sker dock genom att privata aktörer går in med tid i projekten, vilket indikerar ett särskilt engagemang.

I de fördjupade studier som gjorts i Västsverige tycks näringslivet involvering i projekten variera. I ett fall upplevs projektägare samspela med näringslivet genom att involvera företag initialt i projekten. Avstämningar med företagsrepresentanter och identifiering av behov hos det regionala näringslivet är exempel på insatser som genomförts. I detta fall är industrin avnämare av de produkter som skapas, vilket kan spela roll för näringslivets involvering i problemformuleringen. Projektet har ett stort företag som styrgruppsrepresentant. Vidare har projektet i detta fall eftersträvat att nå ut till en stor bredd av företag. I ett annat fall där offentlig sektor är avnämare har involveringen av näringslivet inte varit lika omfattande. Det tycks enligt projektledningen finnas ett behov av att få en tydligare koppling mellan offentlig sektor, akademi och näringsliv eftersom företagen upplevs vara för långt borta från processen och att det finns svårigheter med bland annat offentlig upphandling. Näringslivets involvering, och framförallt involvering av målgruppen små och medelstora företag, beskrivs mer som uppsökande verksamhet som dras igång efter att projektet startats. Representanter för målgruppen är heller inte representerade i styrgrupp eller referensgrupp till projektet.

Figur 22 Grad av involvering från näringslivet (n=10)

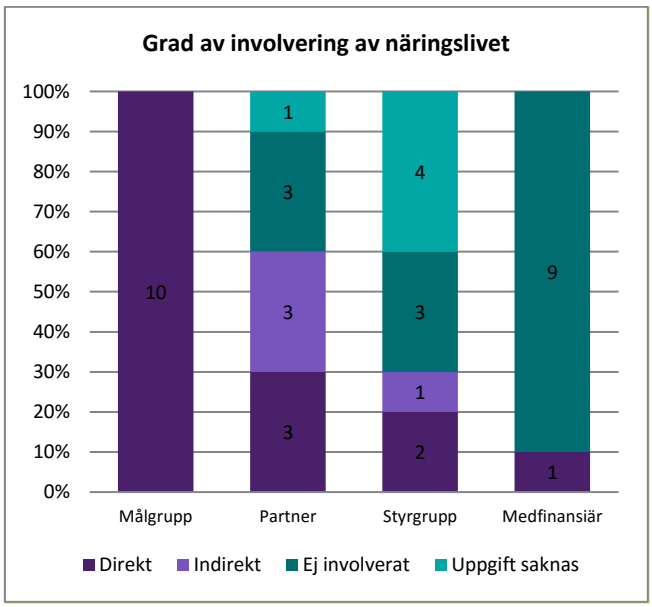

Sju av tio projekt som erhållit finansiering syftar till att utveckla innovativa produkter och tjänster, vilket bedöms vara det syfte som är mest marknadsnära. Sett till fallstudier finns ambitionen att de forskningsprojekt som bedrivs inom ramen för programmet ska vara av mer utvecklingskaraktär med en kortare process i jämförelse med traditionella forskningsprojekt.

En annan faktor för förutsättningarna att nå resultat som beskrivs som hämmande är att det generellt är svårt att hitta personer med relevant kompetens, inklusive forskare, för att möta den regionala efterfrågan. Trenden visar att bristen på kompetens både i näringslivet och inom akademin är tillväxthämmande för företagen i programområdet. Den försämrade situationen i Västsverige med brist på relevant kompetens har aktualiserats efter att programmen skrevs. Intervjuade beskriver att om detta varit känt när programmen togs fram hade frågan om tillgång till relevant kompetens antagligen fått större betydelse i programmen.

Utifrån en samlad bild av de aktörer som intervjuats och av projektportföljsanalysen tycks det fortfarande finnas svårigheter med att involvera näringslivet och framför allt små och medelstora företag som har mindre resurser och svårare att ta ett strategiskt grepp kring FoU. Det är snarare stora företag som fungerar som draglok genom att de har etablerade samarbeten med akademin, och gör en strategisk bedömning av nyttan att ha med små och medelstora företag som regionala underleverantörer.

F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag

Figur 23 Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet i Västsverige

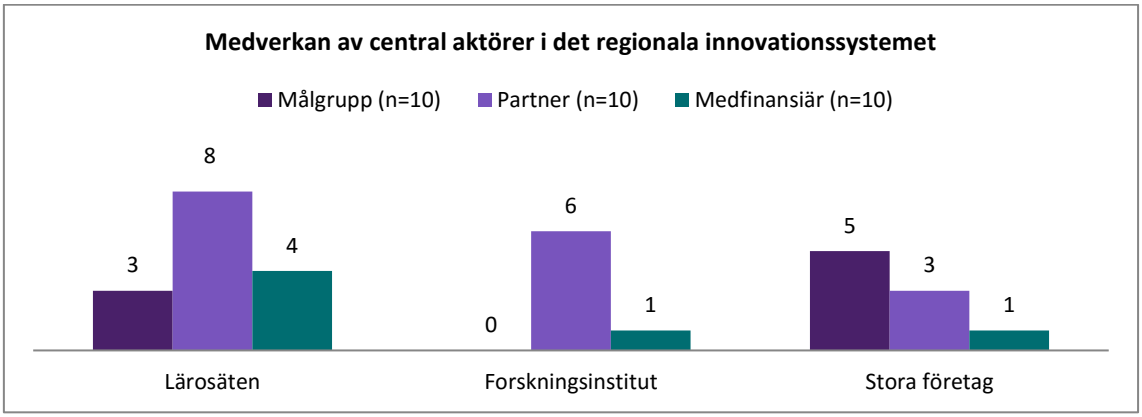

Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet utgör en viktig framgångsfaktor för samverkans- och innovationsprojekt. Västsverige tycks präglas av hög involvering av lärosäten och forskningsinstitut i projekten. De flesta projekten ägs av lärosäten, alternativt att ett lärosäte medverkar som projektpartner. Av de projekt som har studerats ägs nio av tio av ett lärosäte eller en forskningspark, vilket tyder på en stark anknytning till akademin. Ett projekt ägs av ett forskningsinstitut och drygt hälften av projekten har ett forskningsinstitut som projektpartner. Det är däremot en lägre grad av medverkan från forskningsinstitut i form av medfinansiärer. Fem av projekten saknar representation från lärosäten, forskningsinstitut och stora företag bland sina medfinansiärer och är istället finansierade av regionala och kommunala aktörer.

Flera av projekten har som ambition att etablera nya eller utveckla befintliga kluster. En framgångsfaktor för en lyckad klustersatsning är involveringen av etablerade entreprenörer och framgångsrika (större) företag. Medverkan av stora företag i projekten

i Västsverige tycks utifrån projektportföljen begränsas till att i första hand ske genom att företagen utgör projektens målgrupper. Endast i tre fall kan vi se att stora företag medverkar i projekten i form av projektpartner och i ett fall som medfinansiär till projektet. Här bör dock tilläggas att i en av del fördjupade studierna som genomförts har ett stort företag varit en betydande aktör i projektets utformning samt sitter som styrgruppsrepresentant. I intervjuer med regionala representanter betonas vikten av stora företags deltagande för att kunna leda utvecklingen framåt och möjliggöra framgång för mindre företag. Av den anledningen kan det finnas en risk med att stora företag endast i låg uträckning bidrar med ett formaliserat engagemang i form av finansiering eller partnerskap.

F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter, även med organisationer utanför regionen

En framgångsfaktor som de flesta projekten i Västsverige tycks kunna leva upp till är förekomsten av nätverksskapande aktiviteter. Denna framgångsfaktor täcker hela värdekedjan för generering av innovationer och är en möjliggörare för nya relationer, kompetensförsörjning och i bästa fall nya marknader. Från projektportföljanalysen kan konstateras att nio av tio projekt som har erhållit finansiering har ambitionen att bedriva nätverksskapande insatser. I en fallstudie av ett projekt som syftar till att både utveckla strukturer för samverkan och att utveckla innovativa tjänster och produkter framgår det att det finns ett internationellt kunskapsutbyte med liknande organisationer, dock klassas de inte som samverkansparter. På nationellt plan utpekas däremot ett antal samverkansparter i form av liknande organisationer som befinner sig utanför regionen, där dialoger och konsultationer pågår löpande. En annan fallstudie av ett projekt som bland annat syftar till att utveckla fysisk infrastruktur och strukturer för samverkan tycks ha ett väl fungerade kontaktnät i flera världsdelar där idéutbyten sker. Totalt har sju av tio projekt angivit att det ska samarbeta och nätverka på ett internationellt plan.

F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet

Av de fallstudier som genomförts i Västsverige kan det konstateras att projekten är av en forskningstung karaktär med relativt svårstyrda och komplexa system, vilket gör att företagens absorptionskapacitet blir centrala komponenter för att kunna ta till sig den nya kunskapen som produceras. Då dessutom sju av projekten delvis har som övergripande syfte att utveckla innovativa tjänster och produkter (kommersialisering av FoU), blir denna framgångsfaktor av stor vikt för programområdet.

Av projektportföljanalysen kan konstateras att nio av tio projekt har angivit att de ska bedriva insatser som ämnar kompetensutveckla små- och medelstora företag, insatser som på sikt kommer att öka näringslivet mottagarkapacitet eller absorptionskapacitet. Exempel på insatser som ska genomföras är tillgängliggörande av testarenor för företag, öppna seminarier där ny teknologi demonstreras samt företagsbesök. Andra insatser som kan öka absorptionskapaciteten hos företag kan exempelvis vara att anställa specialister på företag, att involvera forskare och studenter i innovationssamarbetet eller att verka i en öppen innovationsarena. Hälften av projekten i Västsverige ska involvera studenter i innovationssamarbetet, vilket kan skapa förutsättningar för rekrytering av utbildad personal i företagen och därmed öka absorptionskapaciteten. Nästan alla projekt har tydlig beskrivit hur projektets resultat kommer att spridas till en bredare målgrupp, vilket också kan öka absorptionskapaciteten. Det är däremot endast tre projekt som tydligt har visat att de uppmuntrar personalmobilitet mellan företag och forskning.

Som tidigare nämnt tycks projekten i området ha svårigheter med att involvera näringslivet och framför allt små och medelstora företag. Mot bakgrund av detta och att nästan alla projekt ägs av lärosäten eller forskningsparker samt att ett antal av projekten har en forskningstung karaktär bör det understrykas att denna framgångsfaktor kommer att vara en viktig del i det fortsatta arbetet för projekten i Västsverige.

F7. Projekten har en god projektledning

God projektledning i projekten är också något som genomgående utgör en framgångsfaktor i innovationsvärdekedjan. Denna framgångsfaktor har inte kunnat studeras utifrån projektportföljen utan har istället kunnat iakttas vid fördjupade studier av ett urval av projekt. Utifrån en studie av ett projekt som föregås av liknande regionalfondsfinansierade projekt tycks projektledningen vara erfaren och tydlig kring uppbyggnaden av projektet. Denna bild styrks av en styrgruppsrepresentant som tycker att ledningen fungerar väl.

F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut

En central komponent för att ett projekt ska kunna få ut så mycket som möjligt av det projektmedel som erhållits för insatsen är att det finns en långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter att projektet har avslutats. Något som kan indikera på att det finns förutsättningar för att projektverksamheten kommer att leva vidare efter projektavslut är om det i projektansökan finns en långsiktig plan för hur resultat och lärdomar från projektet kommer att leva vidare och implementeras i de organisationer som deltagit i projektet.

Utifrån projektportföljanalysen tycks fyra av tio projekt kunna presentera en långsiktig plan för hur arbetet ska leva vidare efter projektavslut. Tre av de projekt som i projektansökan visat på en långsiktig plan är projekt som är en fortsättning på tidigare satsningar och där är projekten är väl förankrade inom de organisationer som driver projekten. Det fjärde projektet har en långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut är föregånget av ett regionalfondsfinansierat utvecklingsprojekt som kopplar an till det nuvarande projektet. Gemensamt för dessa fyra projekt är att respektive projekt är en fortsättning på en tidigare satsning, vilket kan tyda på att de förstår vikten av att i ett tidigt skede utforma en plan för långsiktighet och förvaltning av resultat. Utifrån en av fallstudierna som genomfördes lyftes vidare den regionala aktörens involvering, dels i form av finansiering men också som länk till de regionala bolagen som ska gynnas av projektet, som en viktig faktor för att kunna uppnå en långsiktighet i projektet och dess resultat. Det har även framkommit att det är av vikt att kunna mobilisera aktörer för att kunna genomföra projekten och att kunna ta tillvara på resultaten.

Flera av projekten i Västsverige har dock inte lika fullt ut redogjort för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslutet.

8.3.2 Programmets bidrag till uppsatta resultatindikatorer

Västsverige har angett resultatindikatorn *Andel företag (10–249 anställda) som samarbetar i sin innovationsverksamhet*. För att kunna uppskatta antalet företag som samarbetar i sin innovationsverksamhet har Statistiska Centralbyrån, SCB, genomfört en enkät baserat på ett stratifierat urval av företag. Utifrån detta uppskattas att det i programområdet för Västsverige var 571±112 företag som samarbetade i sin

innovationsverksamhet år 2010, vilket motsvarar 40,18 procent för små och medelstora företag, med en statistisk felmarginal på över 10 procent. Målet för programområdet är att 45 procent av företagen ska samarbeta i sin innovationsverksamhet år 2023. Målvärdet ligger således inom den statistiska felmarginalen för utgångsvärdet, och kan därmed betraktas ligga på samma nivå som utgångsvärdet. Om vi bortser från felmarginalen och omvärldsfaktorer som påverkar indikatorn samt antar att totalpopulationen är oförändrad till 2023, skulle en ökning från 40,18 till 45 procent innebära att ytterligare 68 företag i programområdet ska samarbeta i sin innovationsverksamhet för att regionen ska nå sitt mål år 2023. Utifrån de målvärden som satts upp och våra beräkningar konstaterar vi att målvärdena är generellt lägre satta i programområden med mycket medel per capita. Det är dock möjligt att programområdena har vägt in påverkan från omvärldsfaktorer när de angett sina målvärden.

De olika resultatindikatorerna är sätt att leva upp till EU-regelverkets krav för vad som ska uppnås med programmet. Samtidigt är det tveksamt i vilken mån de mäter innovation på ett bra sätt. Vår bedömning är dock att det finns goda förutsättningar för att de flesta målvärden som formuleras i resultatindikatorerna kommer att uppnås, förutsatt att hänsyn inte tas till det faktum att indikatorerna omges av konfidensintervall. Vi återkommer till den sistnämnda punkten nedan.

En mer generell fråga handlar om huruvida resultatindikatorerna och dess målvärden påverkar det löpande arbetet i programområdena. Fungerar de som en riktningsvisare för programområdena? Vi har ett alltför tunt underlag för att besvara den frågan på ett mer ingående sätt, men vår samlade bedömning är att programområdena på sin höjd fäster marginell uppmärksamhet vid resultatindikatorerna. Ett antal programområden har exempelvis anmärkt att resultatindikatorerna är otydliga mått på verksamheterna, och ett par programområden har – liksom vi – ifrågasatt den statistik som indikatorerna baseras på. Däremot uppfattar vi att programområdena ger resultatindikatorerna och liknande mått relativt stor uppmärksamhet i sitt allmänna strategiska arbete, eftersom de indikerar programområdets utveckling och möjliggör benchmarking mot andra regioner.

Västsveriges andra resultatindikator rör företagens genomsnittliga utgifter för sin egen FoU-verksamhet. Även i det här fallet behäftas indikatorn med en felmarginal. Målet som programområdet har är att företagen 2023 i genomsnitt ska ha FoU-utgifter på 2,40 miljoner kronor var, en ökning från 2,17 miljoner kronor 2010. Felmarginalen är emellertid hög – enbart vad gäller FoU-utgifter är den 20 procent, därtill kommer ett femprocentigt intervall rörande antalet företag med FoU-verksamhet – vilket innebär att indikatorn är svåranvändbar. Om vi bortser från felmarginaler, omvärldsfaktorer som påverkar indikatorn samt antar att totalpopulationen och penningvärdet är oförändrat till 2023, bedömer vi att möjligheterna att nå målvärdet är relativt goda.

8.3.3 Programmets bidrag till smart specialisering

F9. Förutsättningar för regional måluppfyllelse förbättras om prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet

En förutsättning för att beviljas finansiering i Västsverige är att projektet kopplas till programområdets styrkeområden och tillväxtstrategier. Detta har resulterat i att samtliga projekt som fått finansiering ligger i linje med respektive programområdes smart specialiseringsstrategier och de styrkeområden som pekats ut i det operativa programmet.

Nio av tio insatser drivs av aktörer med bas i Västra Götalandsregionen. Övergripande har insatserna inom området ett tydligt fokus på produktions- och tillverkningsindustri, Life Science, framtidens transporter och material. Det projekt som beviljats i Halland har tydlig koppling till hälsoinnovation och Life Science, vilket överensstämmer med Hallands smart specialiseringsområden.

Västsverige och framför allt Västra Götalandsregionen beskriver att de kraftsamlar kring ett antal styrkeområden för att kunna bli internationellt konkurrenskraftiga och bli en ledande kunskapsregion. I en fallstudie uttrycks att regionen är med som partner för att projekten långsiktigt ska kunna gynna en tillväxt i företagen i regionen och därmed också den regionala tillväxten. Sett till projektportföljen kan konstateras att i samtliga projekt är en eller flera regionala aktörer med i att ta fram både projektplaner och som medfinansiärer. Engagemang och ekonomiskt bidrag till insatserna från regionen i projekt som i flera fall bygger på tidigare satsningar ger stabilitet och tyder på en långsiktighet från det offentligas sida.

Figur 24 Områden som attraherat finansiering i Västsverige (n=10)

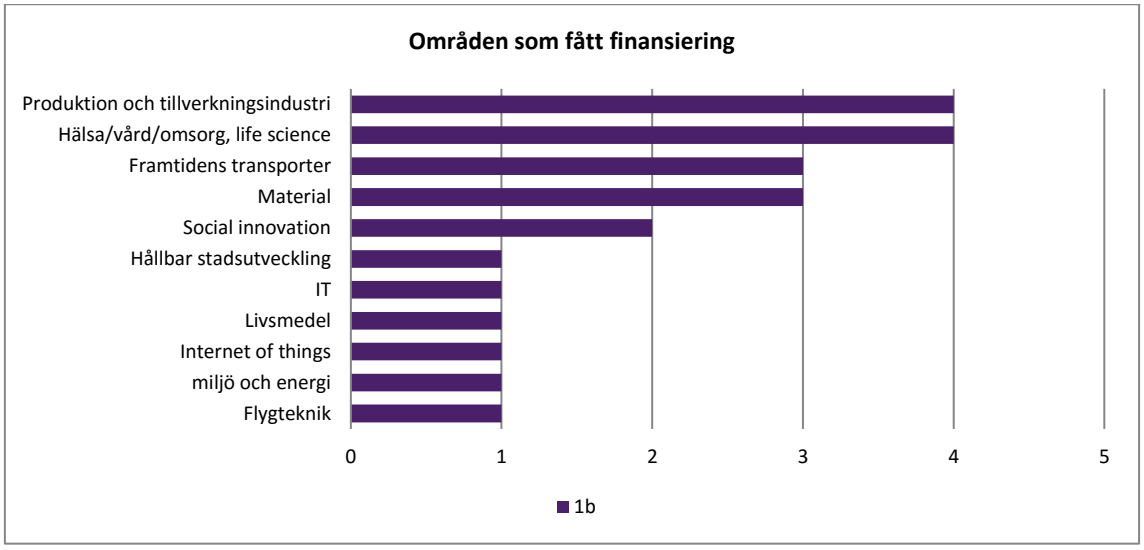

De projekt som beviljats medel har tydliga kopplingar till områdena *Produktions- och tillverkningsindustri*, *Life Science*, *Framtidens transporter* och *Material*. Ett av projekten fokuserar på hållbar stadsutveckling och handlar om att skapa förutsättningar för små och medelstora företag att testa idéer och skapa nya produkter och tjänster, utan något specifikt branschfokus utöver sektorer med bäring på stadsutveckling. Övriga smart specialiseringsområden som projekten har tydliga kopplingar till är *social innovation*, *IT*, *livsmedel*, *Sakernas internet*, *miljö* samt *energi och flygteknik*.

Utifrån en intervju med en regional representant från Västra Götaland som arbetat med såväl regionens utvecklingsstrategi som framtagande av det operativa programmet finns inte någon prioritetsordning av de styrkeområden som utpekats, trots att de är förhållandevis många.

Mot bakgrund av att samtliga projekt har en tydlig koppling till regionens utpekade styrkeområden och att flera av projekten dessutom syftar till att utveckla befintliga kluster inom dessa områden (vilket i sig klassas som en faktor för framgång och kan ge betydande regionala effekter) tycks programmet ha goda förutsättningar för en regional måluppfyllelse. Dock kan bredden av dessa områden diskuteras utifrån ett specialiseringsperspektiv.

F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja

En framgångsfaktor för att stärka programområdet och dess smart specialiseringsområden är att bedriva samverkansaktiviteter och nätverkande på ett internationellt plan för att sätta programområdet i en global kontext. Som tidigare nämnt beskriver nio av tio projekt att det ska bedriva nätverksskapande insatser med aktörer utanför programområdet och i sju av tio fall att samarbeten och nätverkande ska ske med internationella aktörer. I projektportföljen finns dessutom exempel på projekt som motiverar hur de kommande insatserna ska stärka programområdets smart specialiseringsområden och tydliggör hur insatserna ligger i linje med dessa områden.

8.3.4 Programmets bidrag till horisontella kriterier

För att visa hur projekten bidrar till bättre miljö, likabehandling och icke-diskriminering samt jämställdhet har de kategoriserats efter de horisontella klassificeringskriterierna. Av projektansökan ska framgå hur kriterierna används som ett verktyg/medel för att nå projektets syfte och mål, att det i planerade aktiviteter och kostnader för projektet tydligt framgår hur de används i genomförandet, samt att det finns en plan för uppföljning av de horisontella kriterierna.

I likhet med andra programområden är arbetet med horisontella kriterier svagare i de fördjupade studierna än vad det ser ut som i projektansökningarna. Det finns en okunskap om hur arbetet på ett bra sätt ska integreras i projektens ordinarie verksamhet, och projekten erbjuds inte heller något samlat stöd kring detta. Gällande Tillväxtverkets standartext om horisontella kriterier uppger intervjupersoner att det funnits ont om tid att förankra dessa i det operativa programmet och att en standardtext inte är till hjälp då regionerna, projekten och dess organisationer är diversifierade.

F11. De horisontella kriterierna är integrerade i det ordinarie arbetet i projektet

I Västsverige har samtliga projekt redogjort i projektansökan för hur jämställdhet och bättre miljö används som medel för att nå projektets syfte. Nio av tio har redogjort för hur likabehandling och icke-diskriminering används som ett medel. Kriterierna bättre miljö och jämställdhet integreras i tre respektive fem projekt när det kommer till planerade aktiviteter och kostnader. Sett till projektportföljanalysen och fallstudierna i Västsverige sker integrering av jämställdhet i form av exempelvis seminarieverksamheter med kvinnliga forskare och studenter samt att examensarbeten genomförs av kvinnliga studenter.

Figur 25 Integrering av horisontella kriterier i projekten (n=10)

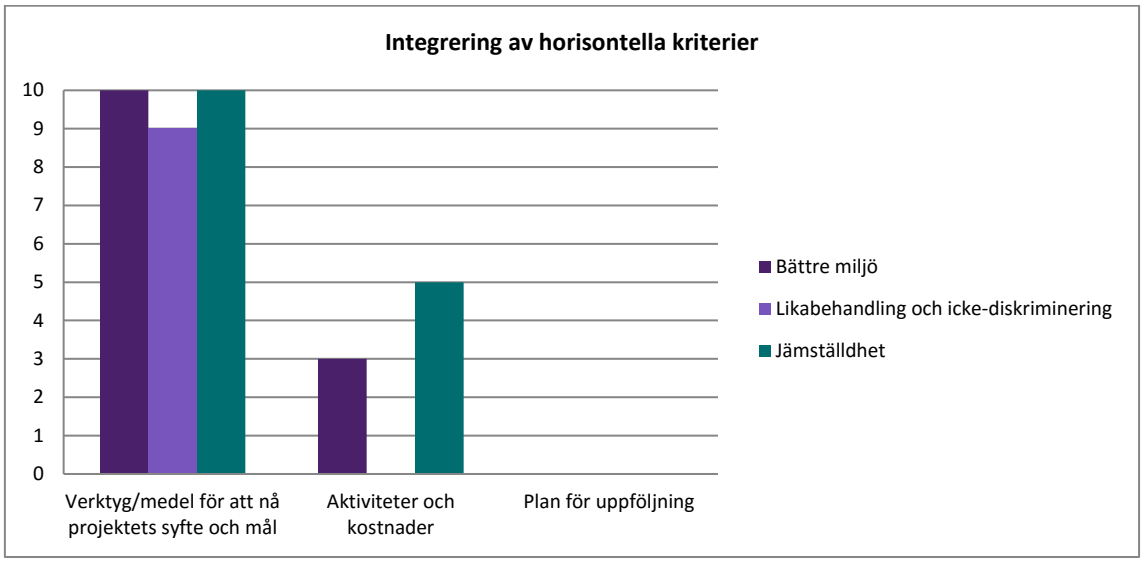

F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp

Ingen av projekten har enligt projektansökan en tydlig plan för hur arbetet med horisontella kriterier ska följas upp. I fallstudierna har det inte framkommit hur uppföljning av kriterierna ska ske.

8.3.5 Programmets bidrag till EU:s strategi för Östersjöregionen

F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

Sju av tio projekt i Västsverige har en koppling till EU:s strategi för Östersjöregionen, vanligtvis genom att projekten ska bidra till att länka samman regionerna. Exempel på insatser är att koppla ihop forskningsmiljöer, SMF-nätverk och klusternätverk, att samarbeta kring utbildningar som sker i Östersjöregionen samt kunskapsspridning. Ett projekt nämner specifikt att de kommer att uppnå två av tre mål – öka välståndet och länka samman Västsverige med Östersjöområdet.

8.4 Slutsatser

- Västsverige och framför allt Västra Götalandsregionen bedriver ett omfattande arbete inom regional utveckling och finansierar utvecklingsprojekt med regionala medel, vilket delvis tycks kunna förklara varför söktrycket och därmed andel beviljade medel från regionalfonden än så länge är förhållandevis lågt.
- Programmet har en tydlig koppling till en brett förankrad tillväxtstrategi för programområdet där branscher som är globalt konkurrenskraftiga och branscher som är på uppgång identifierats och prioriterats. Endast projekt med en tydlig koppling till utpekade styrkeområden har därmed erhållit finansiering. Det tyder på en stark näringspolitisk koppling med förankring i det regionala näringslivet, det offentliga och akademin. Det tyder även på smart specialisering inom programområdet. Projekten har dessutom ett formaliserat stöd av regionala aktörer genom en stor andel regional offentlig finansiering och regional involvering i framtagande av projektplaner. Vidare

ses inte medlen från regionalfonden i första hand som stommen i finansieringen utan som en välkommen katalysator, vilket tyder på långsiktigt regionalt engagemang som ger stabilitet till projekt som ofta behöver längre tid än en programperiod inom regionalfonden.

- De insatser som genomförs är välförankrade inom akademin då de flesta projekt drivs av ett lärosäte alternativt ett forskningsinstitut/-park. Projektportföljanalysen och genom fallstudier har det framkommit att det tycks finnas svårigheter med att involvera näringslivet och framför allt små och medelstora företag. Därför behövs fokus framåt på att involvera näringslivet tydligare för att projekt ska lyckas röra sig framåt i värdekedjan – från etableringsprocessen till kommersialisering av FoI och om resultatindikatorerna ska nås. De stora företagen kommer att utgöra en viktig beståndsdel för att föra arbetet framåt, då dessa har identifierats som draglok för att kunna fånga upp den tilltänkta målgruppen små- och medelstora företag.
- Flera av projekten bygger på tidigare satsningar och av dem har flera långsiktiga planer på hur resultat ska förvaltas. Kontinuitet ger stabilitet och kortare startsträcka för att arbeta konkret med insatser.
- Generellt kan konstateras att arbetet med de horisontella kriterierna bör stärkas, och att förutsättningarna för att lyckas med detta inte varit optimala.

Tabell 15 Modell för bedömning av Västsverige

	Bedömning
Förutsättningar att bidra till att uppnå det särskilda målet: Ökad regional innovationsförmåga med fokus på regionens strategiska områden (1b)	Grön
Förutsättningar att bidra till smart specialisering	Grön
Förutsättningar att bidra till horisontella kriterier	Gul
Förutsättningar att bidra till EU:s strategi för Östersjöregionen	Gul

9 Programområde Östra Mellansverige

Finansiering inom tematiskt mål 1: 225 232 043 SEK

Motsvarar 38,4 % av programmet i Östra Mellansverige

Smart specialiseringsområden

Automation, Energi, IKT, Life science och hälsa, Logistik, Material m.fl.

Särskilda mål

1a: Stärkt samarbete för ökad innovationskapacitet i små och medelstora företag i alla delar av Östra Mellansverige

1b: Ökad innovationsverksamhet för små och medelstora företag med tillväxtambitioner och förutsättningar för kommersialisering av innovationer i näringslivet

9.1 Om programmet

Regionalfondsprogrammet för region Östra Mellansverige omfattar 587 miljoner kronor. Storleken på tematiskt mål 1 utgör 38,4 procent av programmet, vilket innebär drygt 225 miljoner kronor. Det motsvarar 139 kronor per capita.

Figur 26 EU-medel fördelat till Östra Mellansverige inom tematiskt mål 1, totalt och per capita

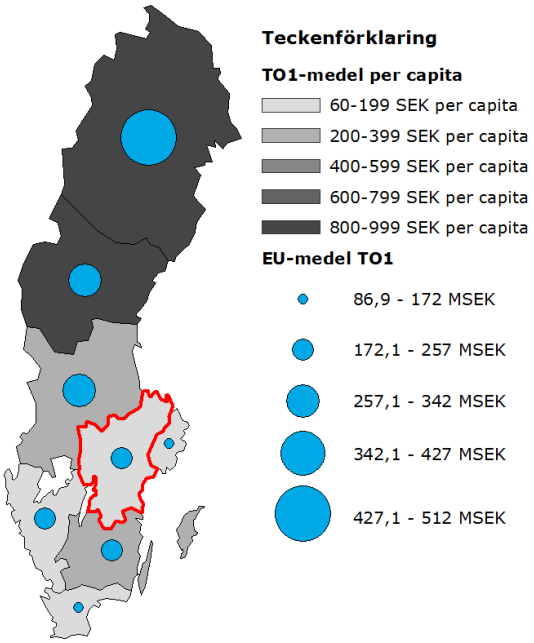

9.1.1 Utmaningar och prioriteringar

Östra Mellansverige består av fem län: Södermanlands, Uppsala, Västmanlands, Örebro och Östergötlands län. Programområdet omsluter och är funktionellt nära knutet till Stockholms län, som utgör en egen NUTS2-region. I det operativa programmet för Östra Mellansverige har ett antal utmaningar som kopplar till tematiskt mål 1 identifierats:[67]

- Behov av att skapa en fördjupad samverkan mellan akademi, näringsliv och samhälle för att bidra till en högre innovationsgrad
- Inomregionala skillnader vad gäller tillgång till forskningsresurser och innovationsstödssystem
- Behov av ökad innovationskapacitet bland programområdets små- och medelstora företag (SMF)
- Företagens investeringar i FoU är relativt låga
- Investeringar i organisatoriska-, marknads- eller sociala innovationer är färre än investeringar i tekniska innovationer
- Svag kommersialisering av innovationer

De identifierade utmaningarna till trots är Östra Mellansverige en av Sveriges starkare innovationsregioner. De fem länen är värdar för ett antal av Sveriges största innovationsföretag och flera universitet som har bidragit till ett betydande antal högteknologiska teknikföretag har vuxit fram i programområdet under de senaste decennierna. I det operativa programmet konstateras att programområdet har ett välutvecklat innovationsstödsystem med universitet och högskolor, företagsinkubatorer, teknikparker, forskningsinstitut, kluster- och innovationsplattformar som driver på underifrån. Programområdets företrädare uppfattar emellertid brister i ”den andra änden” av innovationssystemet – när innovationerna ska introduceras på marknaden. I det operativa programmet uppges samverkan mellan akademi och näringsliv vara otillräcklig. Det konstateras även finnas vissa brister i befintlig innovationsstruktur samt en del andra hinder i kommersialiseringsfasen.[68]

Regionalfondsprogrammets framtagande präglades enligt intervjupersonerna av enighet och pragmatism mellan regionerna. Med fem län som sinsemellan har betydande skillnader såväl i näringslivsstrukturer och innovationssystem som i förvaltningsstrukturer och arbetssätt kring regional utveckling, kan det vara en utmaning att komma överens. En anledning till att utfallet uppfattas som lyckat är att programområdet under 2013–2014 lät genomföra förstudier inför den då kommande regionalfondsperioden. Förstudierna identifierade ett antal utmaningar för programområdet och kom att utgöra en fruktbar grund när utmaningarna och strategierna skulle slås fast. Företrädarna konstaterar även att de upparbetade arbetssätten och personrelationerna från föregående programperiod underlättade arbetet. Länens skilda förutsättningar och intressen har likväl inneburit att det fortfarande finns delade meningar om nyttan med en del vägval som programområdet gjort.

När det operativa programmet slogs fast hade endast ett av länen, Östergötland, en smart specialiseringsstrategi. Så gäller fortfarande. I Västmanlands och Sörmlands län är vid tidpunkten för utvärderingen de regionala innovationsstrategierna (RUS, i Västmanland

[67] Östra Mellansverige (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Östra Mellansverige

[68] Östra Mellansverige (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Östra Mellansverige

kallad Affärsplan Västmanland) de dokument som kommer närmast en smart specialiseringsstrategi. I Örebro län är motsvarande dokument handlingsplanen för innovation och entreprenörskap 2014–2016, som kompletterar RUS från 2010, medan Uppsala län implementerar en ny RUS under 2017 som ersätter den tidigare strategin från 2012. I Uppsala län är även Stiftelsen STUNS[69] innovationsstrategi ett centralt dokument. För att hantera behovet av en strategi för smart specialisering har strukturfondspartnerskapet i Östra Mellansverige prioriterat ett regionalfondsprojekt inom TM1, ÖMS Smart specialisering, som ska finansiera framtagandet av en smart specialiseringsstrategi gemensam för Östra Mellansverige.

Vid tidpunkten för utvärderingen gäller följande utpekade styrkeområden (i Östergötlands fall, smart specialiseringsområden) för respektive län:

- Uppsala län. I RUS:en från 2016 pekas fem styrkeområden ut: Avancerad produktion, Energi och miljö, Gröna näringar, Tech-branschen och Life science[70]. I STUNS innovationsstrategi anges fyra prioriterade områden: Hälsa, demografiska förändringar och välbefinnande, Säker, ren och effektiv energi, Klimatåtgärder, resurseffektivitet, råvaror och nya material, och IKT som möjliggörare i alla samhällssektorer
- Västmanlands län. I Affärsplan Västmanland identifieras fyra styrkeområden i form av kluster som regionen ska satsa på: Automation, Energi, Järnväg samt Välfärd och hälsa[71]
- Örebro län. I handlingsplanen för innovation och entreprenörskap pekas inga specifika områden ut, men i RUS:en från 2010 lyfts Logistik i viss mån fram som ett styrkeområde[72]
- Östergötlands län. I smart specialiseringsstrategin från 2014 pekas fem områden ut: Effektiv logistik, Affärsmodeller och arenor för hållbara systemlösningar, Smarta, säkra och robusta uppkopplade produkter och system, Simulering & Visualisering samt Avancerade material
- Sörmlands län. Regionförbundet Sörmland valde att i sin innovationsstrategi från 2014 inte peka ut några styrkeområden eller branscher[73]

Några områden kan anses vara representerade i flera län. Dit hör Automation, Energi, IKT, Life science och hälsa, Logistik och Material.

9.1.2 Särskilda mål och resultatindikatorer

Östra Mellansverige har valt att rikta insatserna mot båda investeringsprioriteringarna, 1a och 1b. Insatserna inom 1a avser Särskilt mål *Stärkt samarbete för ökad innovationskapacitet i små och medelstora företag i alla delar av Östra Mellansverige.* Inom 1b har programområdet valt det Särskilda målet *Ökad innovationsverksamhet för små och medelstora företag med tillväxtambitioner och förutsättningar för kommersialisering av innovationer i näringslivet*. För att nå målen fokuserar Östra Mellansverige primärt på

[69] STUNS är ett viktigt samarbetsorgan och koordinator på innovationsområdet i Uppsala. Förkortningen står för Stiftelsen för samverkan mellan universiteten i Uppsala, näringsliv och samhälle.

[70] Region Uppsala (2016). Regional utvecklingsstrategi för Uppsala län: Ett gott liv i en nyskapande kunskapsregion med internationell lyskraft

[71] Länsstyrelsen i Västmanland (2013). Affärsplan Västmanland. En strategi för tillväxt, innovationskraft och näringslivsutveckling

[72] Regionförbundet Örebro (2014). Innovation och entreprenörskap. Handlingsplan för Örebroregionen 2014–2016, och Regionförbundet Örebro (2010). Utvecklingsstrategi för Örebroregionen

[73] Regionförbundet Sörmland (2014). Innovationskraft Sörmland 2020. Regional innovationsstrategi för Sörmland

satsningar som syftar till att stärka innovationssystemen. Nästan 40 procent av regionalfondsmedlen har avsatts till TM1, vilket i det operativa programmet motiveras med att satsningarna är strategiskt viktiga, fordrar ett långsiktigt engagemang och relativt stora resurser, samt att resultaten på området under föregående programperiod var goda. I intervjuer framkommer även att TM1 är ett relativt lämpligt område att satsa på eftersom det finns fler potentiella projektägare på området, vilket ökat chansen att projekten genomförs på ett lyckat sätt.

För att på sikt kunna mäta i vilken grad programmet har bidragit till förändringar valde programområdet ut en eller flera resultatindikatorer. För investeringsprioritering 1a i Östra Mellansverige valdes resultatindikatorn *Andel företag som samarbetar i sin innovationsverksamhet (produkt eller processinnovation) med 10–249 anställda).* För investeringsprioritering 1b valdes indikatorn *Andel företag med innovationsverksamhet (produkt-, process-, organisatorisk) marknadsföring som har 10-249 anställda.*

9.1.3 Beviljade medel för tematiskt mål 1

I slutet av 2016 hade Östra Mellansverige beviljat tolv projekt inom insatsområde 1, se **Fel! Hittar inte referenskälla.**. Omkring en tredjedel av resurserna hade ännu inte beviljats. Östra Mellansverige har haft en tydlig strategi i urvalet av projekt. Strategin grundas delvis i den förstudie som programområdet lät genomföra inför den innevarande programperioden. Förstudien kartlade bland annat vilka behov som fanns i Östra Mellansverige och som var gemensamma för flera eller alla län.

Figur 27 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden

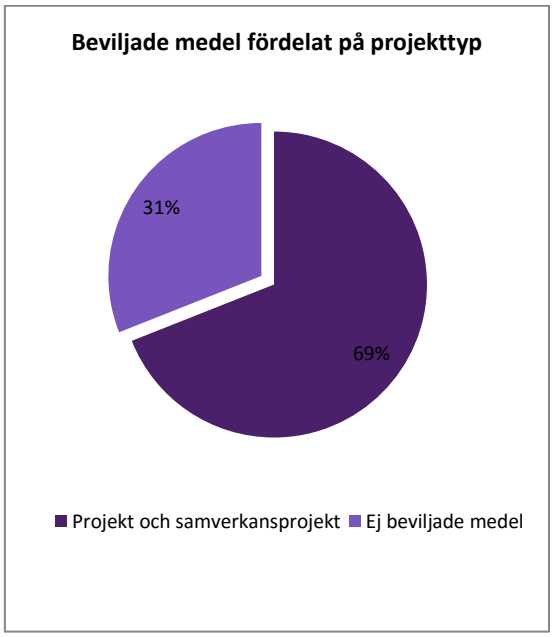

Östra Mellansveriges strategi har varit att:

- Satsa stora belopp på ett par projekt som ska stärka innovationsstödstrukturen i hela region programområdet. Växtzon1 riktar sig till inkubatorsystemet och samverkan mellan innovationsstödsystemet, tillväxtföretag och programområdets stora företag, och finansieras (inklusive tilläggsbeställning) med 39,6 miljoner kronor fram till juni 2018. I projektet ÖMSesidig Access för innovationskraft (Access) finansieras innovationskontoren vid programområdets lärosäten med 19,6 miljoner kronor till och med april 2019.

- Satsa på programområdets styrkeområden. Vår bedömning är att i princip samtliga projekt syftar till att utveckla regionala styrkeområden. I de allra flesta fall handlar det om existerande styrkor, exempelvis life science eller Västmanlands kluster, och i något fall om vad vi uppfattar som en satsning på att bygga upp ett styrkeområde inom en framväxande teknologi, 3D-printing. Även Växtzon1 och Access handlar tydligt om smart specialisering. Ett projekt syftar till att programområdet ska utveckla en gemensam smart specialiseringsstrategi.
- Satsa på pågående verksamheter. Programområdet har velat dra nytta av de kompetenser och strukturer som byggts upp i existerande organisationer (t.ex. innovationskontor, inkubatorer och teknikparker) och ge dessa organisationer ökad stabilitet. Kravet är att dessa organisationers kompetenser i gengäld ska komma hela programområdet till del och att de ska samverka mer med liknande organisationer i andra län. Förhoppningen är att det på sikt ska leda till ökad arbetsdelning, där organisationerna ytterligare utvecklar sina respektive styrkeområden och i gengäld har större upptagningsområden.
- Ha ett långsiktigt perspektiv. Östra Mellansverige betraktar alla satsningar som långsiktiga, där de egentliga syftena med projekten är att stärka innovationsarbetet och tillväxten på sikt. Tidsperspektiven uppges variera mellan projekten.
- Begränsa risken i projekten. Projektägarna är noga identifierade; endast organisationer med kapacitet att leda och administrera regionalfondsprojekt (som är erkänt krävande) under den aktuella perioden har valts ut. Företrädare för Östra Mellansverige uppger att det finns relativt få potentiella projektägare för regionalfonden i programområdet, även om TM1 uppges vara det område där tillgången på projektägare är bäst. En konsekvens av försiktigheten i urvalet har blivit att inget projekt ägs av någon aktör i den starka FoU-regionen Östergötland, eftersom de tänkbara projektägarna i Östergötland hade begränsad kapacitet under den aktuella tidsperioden. Intervjupersonen i Östergötland accepterar situationen eftersom samverkan över länsgränserna i de projekt som främst berör Östergötland uppfattas som stark. En företrädare för Östra Mellansverige uppger dessutom att upplägget av regionalfonden – dess indikatorer, kontrollmekanismer, ekonomiska styrsystem med mera – gör att programområdet inte vill ta risker i onödan.
- Aktivt bygga projekten. Praktiskt taget samtliga projekt bär kännetecken av att ha tagits fram i tät dialog mellan å ena sidan projektägare och partners, å andra sidan företrädare för regionalt utvecklingsansvariga i berörda län. De tydligaste exemplen på det är Växtzon1 och Access, som byggdes gemensamt av de fem länen för att stärka områden som föreslagits i förstudien. Det gäller emellertid även de mindre projekten. Att så är fallet kan möjligen delvis bero på att det med fem län i programområdet lätt kan uppstå konkurrens om vart medlen ska fördelas, så att de regional utvecklingsansvariga gärna ville föra fram starka kandidater från sina egna län.

Det är emellertid uppenbart att Östra Mellansverige har kompromissat något med sina strategier. Några projekt är i praktiken begränsade till ett län. Intervjupersonerna uttrycker sig på olika sätt kring dessa projekt. En representant för ett av länen (som förefaller relativt gynnat) uppger att de länsvisa projekten ska betraktas som satsningar i två steg. Under innevarande projektperiod ska de byggas upp i lagom skala i ett av länen. Om allt faller väl ut ska dessa projekt tilldelas fortsatt finansiering i en andra period och då skalas upp för att serva hela Östra Mellansverige. Den bilden delas emellertid inte delas av alla intervjupersoner. Andra uppfattar att dessa projekt främst är resultatet av kohandel mellan länen eftersom de flesta också vill få ökad finansiering att genomföra sina egna prioriteringar. Någon intervjuperson anser att det inte funnits något värdekedjeperspektiv i urvalet av projekten, det vill säga att projekten ska skalas upp efterhand. En intervjuperson uttrycker besvikelse på att några av länen inte har varit så transparenta i

urvalsprocessen som de kommit överens om på förhand, utan relativt sent i processen lanserat och pressat igenom någon egen prioritering.

9.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt

I Östra Mellansverige har totalt tolv projekt undersökts. Inget av dem är en förstudie. Utifrån dessa har två projekt valts ut för fördjupade studier. Det förstnämnda riktas till hela programområdet medan det andra är begränsat till ett av länen. Vi har också intervjuat företrädare för programområdet, ett par av länen och Tillväxtverket i Örebro. Utöver det operativa programmet har även länens regionala utvecklingsstrategier och i förekommande fall innovationsstrategier och strategier för smart specialisering studerats i syfte att få en fördjupad förståelse för de prioriteringar som gjorts. Givet Östra Mellansveriges övergripande målsättning att stärka innovationskraften i SMF, har ett särskilt fokus för analysen varit att titta på hur projekten når SMF och hur företagen involveras i projekten.

Tabell 16 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot

Framgångsfaktorer
Bidrag till de särskilda målen
F1. Aktörer från olika sektorer (näringslivet, akademisk forskning och offentlig sektor) har tagit aktiv del i formulerandet av det/de projekt där de deltar
F2. Aktivt engagemang från näringslivet
F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag
F4. Medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer
F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter med liknande organisationer på lokal, regional, nationell eller internationell nivå
F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet
F7. Projekten har en god projektledning
F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut
Smart specialisering
F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet
F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja
Horisontella kriterier
F11. De horisontella kriterierna integreras i det ordinarie arbetet i projekt
F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp
EU:s strategi för Östersjöregionen

Framgångsfaktorer
F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

9.3 Analys av projektportföljen

I följande avsnitt presenteras en analys av projekten i Östra Mellansverige och dess förutsättningar att bidra till de särskilda målen, uppsatta resultatindikatorer, övergripande strategier och horisontella perspektiv. Vi har uppgifter om samtliga tolv projekt som beviljats.

9.3.1 Programmets bidrag till de särskilda målen

Fel! Hittar inte referenskälla. åskådliggör projektens syften utifrån fyra kategorier. Eftersom projekten kan ha flera syften kan de ingå i flera av kategorierna. Som figuren visar syftar samtliga projekt till att utveckla strukturer för samverkan och nätverk, det vill säga det första steget i innovationsvärdekedjan och i linje med ett av de två särskilda målen för programmets insatser inom TM1. Åtta respektive nio projekt syftar till utveckling av innovativa produkter och tjänster respektive till att utveckla aktörer i innovationssystemet. Dessa två är sannolikt i praktiken syften, åtminstone på längre sikt, även för övriga projekt. Projektens syften täcker därmed hela innovationsvärdekedjan. Ett projekt syftar i någon utsträckning till att stödja utvecklingen av fysisk infrastruktur.

Figur 28 Kategorisering av syften för projekt i Östra Mellansverige (N=12)

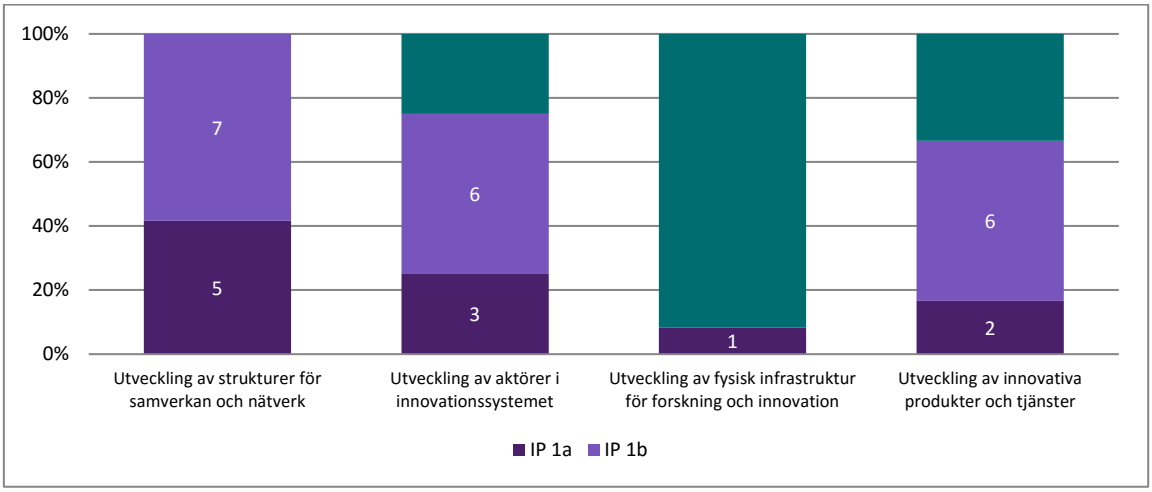

Flertalet av projekten fokuserar på att främja långsiktiga, innovationsfrämjande relationer mellan SMF och andra typer av aktörer som lärosäten, stora företag och hälso- och sjukvården. Det innebär att aktiviteterna i merparten av projekten ligger relativt långt från innovationer som kan generera tillväxt i enskilda företag.

F1. Aktörer från olika sektorer har tagit aktiv del i formulerandet av programmet och av det/de projekt där de deltar

Näringslivet är involverat i genomförandet av nästan samtliga projekt. Vi har inte underlag för att uttala oss preciserat om i vilken grad näringslivet har varit involverat formulerandet av projekten, men på grundval av projektens inriktning och planer bedömer vi att det är högst sannolikt att projekten formulerats i en relativt nära relation med näringslivet, alternativt i ett sammanhang där näringslivets intressen och behov var

väl kända. Näringslivet är främst representerat genom klusterorganisationer, inkubatorer, teknikparker och innovationskontor. Enskilda företag förefaller sällan vara direkt involverade i projekten.

F2. Aktivt engagemang från näringslivet

Näringslivet utgör målgrupp för elva av tolv projekt, se **Fel! Hittar inte referenskälla.**. Undantaget är det projekt som finansierar framtagande av en programområdesgemensam smart specialiseringsstrategi. Samtliga projekt har offentliga projektägare, i totalt fyra fall dock av organisationer som delägs av näringslivet. Näringslivet direkt eller indirekt partner i åtminstone nio av projekten. I åtminstone sju fall sitter näringslivsrepresentanter i projektens styrgrupper. Näringslivet medfinansierar i fem fall genom klusterorganisationer eller i övrigt (delvis) offentligägda bolag, och i ett fall (projektet 3DTC) genom enskilda företag. I övriga sex projekt är all finansiering offentlig.

Figur 29 Grad av involvering från näringslivet (n=12)

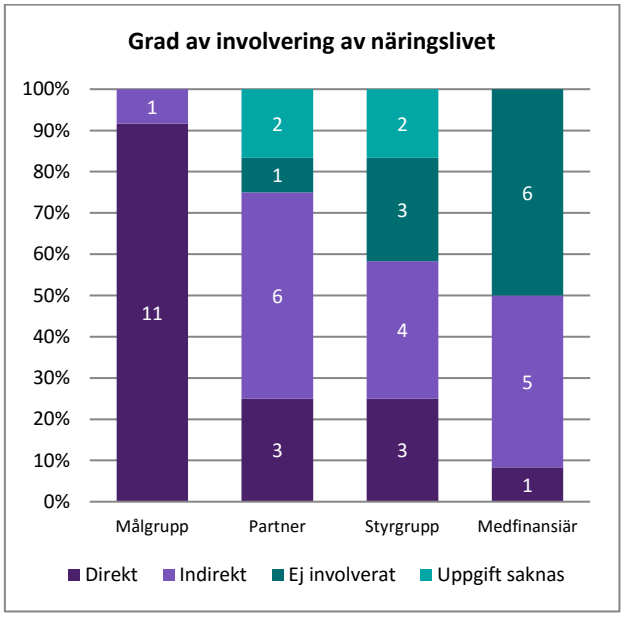

Vår bedömning utifrån projektplaner och intervjuer är att de projekt som saknar medfinansiering från näringslivet generellt ligger tidigare än de andra projekten i den värdekedja som presenterades i avsnitt 3.1. Avsaknaden av medfinansiering kan därför delvis ha naturliga orsaker – ju närmare konkret tillämpning, desto lättare för projekten att attrahera medfinansiering från näringslivet. Ett av de två projekt vi gjort fördjupande studier av förefaller ha rimligt engagemang från näringslivet, givet att projektet befinner sig i en uppstartsfas och tillhör en tidig del av värdekedjan. Det andra projektet vi undersökt närmare förefaller däremot ha ett begränsat engagemang från näringslivet. Givet att projektet haft en trög start och karaktären av de frågor som vid tidpunkten för utvärderingen sysselsatte projektmedarbetarna, verkar det vara rimligt. Det blir dock troligen svårt för projektet att nå sina mål om inte engagemanget från företagen ökar.

F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag

Östra Mellansverige har lagt stor vikt vid att engagera de centrala aktörerna i programområdets innovationssystem. Dit hör aktörer inom det innovationsstödjande systemet av exempelvis inkubatorer, teknikparker och innovationskontor, liksom lärosäten, hälso- och sjukvård och näringslivet. Det finns ett antal innovationsintensiva, stora företag i programområdet, och de flesta av dessa förefaller vara i någon grad engagerade i projekten. Eftersom Östra Mellansverige valt att finansiera några stora, regionsövergripande projekt som skapats genom synnerligen aktiva insatser som förankrats hos regionalt utvecklingsansvariga i de respektive länen, bedömer vi att de viktigaste aktörerna har kommit med. Vår bedömning är även att projekten förlagts till centrala organisationer som kan förväntas ha resurser att hantera projektägarskapen på ett ändamålsenligt sätt.

F4. Medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer

Med den här punkten avses medverkan av användarna av innovationerna. Det kan exempelvis vara ett sjukhus som köper en produkt som tagits fram av ett företag i ett av projekten, ett storföretag till vilket ett företag i projektet är underleverantör, licensierar en teknologi till eller på annat sätt samarbetar med. Det kan också vara de medverkande företagen själva, till exempel om innovationen syftar till att effektivisera företagets produktionsprocess. Vår bedömning utifrån projektplaner och intervjuer är att dessa slags aktörer i relativt hög utsträckning medverkar i projekten. Det gäller i synnerhet de två projekt som tillsammans utgör Växtzon1, de fyra projekten inom life science och 3DTC.

F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter, även med organisationer utanför programområdet

Flertalet av projekten har (åtminstone i projektplanerna) inslag av nätverkskapande aktiviteter. Nätverkskapandet förväntas framförallt bidra till höjd kompetens i deltagande organisationer, samt till skal- och samordningsfördelar genom fördjupade samarbeten mellan de olika organisationerna och företagen. Det finansiellt näst största projektet, SWElife ÖMS med en budget på 26,2 miljoner kronor, har en tydlig nationell inriktning genom att det kopplar till det strategiska innovationsprogrammet för life science, SWElife. SWElife är genom sin projektägare Lunds universitet den stora medfinansiären till SWElife ÖMS. Även andra projekt sträcker sig utanför programområdet, framförallt genom att (om inte annat implicit) väga in Stockholmsregionen och de aktörer som finns där. Det gäller exempelvis life science och Växtzon1, men även Access, som är förlagt till innovationskontoren, länkar av allt att döma in i ett sammanhang där Stockholmsregionen är väl representerad.

F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet

Ett företags absorptionskapacitet handlar om dess förmåga att fånga upp och vidareutveckla kunskap som utvecklats i andra organisationer. Vanligen används begreppet för att diskutera flödet av kunskap från offentliga forskningsinstitutioner, t.ex. universitet, till näringslivet. Det är vanligt att företag har svårt att ta in den senaste forskningen, dels eftersom dess anställda inte är uppdaterade på forskningsfronten, dels för att de nya teknologierna nästan alltid är alltför omogna för att direkt implementeras i företagens processer och produkter.

Östra Mellansverige har till allra största delen riktat insatserna mot företag och sektorer där absorptionskapaciteten är relativt hög, även i SMF. Därmed bör flertalet av projekten ha förutsättningar att uppnå en kunskapsmässig höjd som få andra programområden kan matcha. I flera projekt handlar det dessutom inte om teknologiöverföring, utan snarare inkubation – att, så att säga, inrätta drivhus där innovationer utvecklas snabbare och blir starkare än de annars hade blivit. I den bemärkelsen handlar absorptionen snarare om (översättning av) kunskap än av att exempelvis ta in nya teknologier.

F7. Projekten har en god projektledning

Utan en god projektledning är det i regel svårt att nå goda resultat i ett projekt oavsett hur bra själva projektidén är. Det torde gälla i än högre grad i projekt av det slag som Östra Mellansverige finansierat: stora och i regel komplexa projekt som ska skapa strukturer för innovationsstöd och kommersialisering av innovationer. Projekten har mer allmänt formulerade mål och strategier jämfört med projekt som ska utveckla exempelvis en konkret teknisk innovation. Därmed uppfattar vi att större krav ställs på att projektledaren håller ihop verksamheten och tydliggör för övriga aktörer hur verksamheten ska drivas för att målen ska nås. För att bedöma projektledningen fordras emellertid ett bredare och mer kvalitativt underlag än vi har haft möjlighet att samla in i den här studien. *Vi har därför inte möjlighet att i den här rapporten bedöma projektledningen*.

F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut

Verksamheter av det slag som finansieras inom regionalfonden har ofta ett perspektiv som sträcker sig bortom projektets horisont. De kanske ska leda till fortsatt utveckling av verksamhet som har små möjligheter att bedrivas med hjälp av privata investeringar, till nya projekt senare i värdekedjan, eller till något annat. Detta gäller i hög grad i programmet för Östra Mellansverige, som huvudsakligen är inriktat på att utveckla stöd till innovationsutveckling i SMF. Vi bedömer att samtliga projekt (bortsett från det projekt som syftar till framtagande av smart specialiseringsstrategi) går till verksamheter av sådan art att fortsatt offentlig finansiering är nödvändig för att verksamheterna i rimlig omfattning ska kunna leva vidare efter att projekten avslutats. Vår uppfattning är att detta måste vara väl känt bland projektägarna – något annat vore inte tänkbart – men att programområdet inte pressat projektägarna att säkra finansieringen för fortsatt verksamhet. Det kan bero på att finansieringen går till verksamheter som de fem länen satsar hårt på och knappast skulle låta gå under. Det kan också bero på att de fem länen, även om samarbetet uppenbart varit lyckats hittills under den pågående programperioden, inte har enats om de mer långsiktiga strategierna.

9.3.2 Programmets bidrag till uppsatta resultatindikatorer

För att kunna uppskatta antalet företag med innovationsverksamhet har Statistiska Centralbyrån, SCB, genomfört en enkätbaserad undersökning på ett stratifierat urval av företag. Utifrån denna uppskattas att i Östra Mellansverige verkade 1168±117 företag med innovationsverksamhet år 2010, vilket motsvarar 57,62±5,8 procent av de små och medelstora företagen. Målet för programområdet är att 58,78 procent av företagen ska bedriva innovationsverksamhet år 2023. Det betyder att målet med god marginal ligger inom den statistiska felmarginalen och därmed kan betraktas ligga på samma nivå som utgångsläget. I praktiken skulle Östra Mellansverige alltså inte behöva bidra till att öka innovationsverksamheten bland företagen för att uppnå målet. Om vi bortser från

felmarginalen (och från omvärldsfaktorer, och antar en oförändrad totalpopulation) och betraktar 58,78 procent som ett definitivt värde skulle Östra Mellansverige till 2023 behöva bidra till att ytterligare 23 företag i programområdet bedriver innovationsverksamhet, vilket förefaller klart uppnåeligt.

Östra Mellansveriges andra resultatindikator rör andelen företag (10-249 anställda) som samarbetar i sin innovationsverksamhet. Även i det här fallet behäftas indikatorn med en felmarginal. Målet för programområdet är att 46,27 procent av företagen 2023 i genomsnitt ska samarbeta i sin innovationsverksamhet, en ökning från 45,36 procent 2010. Konfidensintervallet ligger emellertid på över 10 procent – enbart vad gäller antal företag som samarbetar är intervallet drygt 9 procent, därtill kommer ett nästan 6-procentigt intervall rörande det antalet företag – vilket innebär att även detta målvärde är i praktiken detsamma som utgångsläget. Om vi bortser från felmarginalen (och från omvärldsfaktorer, och antar en oförändrad totalpopulation) och betraktar 46,27 procent som ett definitivt värde skulle Östra Mellansverige till 2023 behöva bidra till att ytterligare 8 företag i programområdet samarbetar i sin innovationsverksamhet, vilket förefaller klart uppnåeligt.

9.3.3 Programmets bidrag till smart specialisering

F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet

Östra Mellansverige har inga officiellt utpekade smart specialiseringsområden på NUTS2-nivå. På länsnivå har Östergötland en smart specialiseringsstrategi och bland de övriga kommer Västmanland närmast genom fyra utpekade styrkeområden. Även Örebro och Uppsala län har i viss mån pekat ut styrområden. Ett antal områden pekas ut i flera län. Dit hör automation, energi, IKT, life science och hälsa, logistik och material. Därtill kommer styrkeområden som förekommer i enskilda län.

Utifrån de områden som vi observerat uppfattar vi att smart specialiseringsområdena finansierats enligt **Fel! Hittar inte referenskälla.**, utifrån en kategorisering som används gemensamt för TM1 i hela Sverige. Life science och hälsa, miljö och energi samt robotik förekommer i fler än ett projekt. Eftersom flera av de tolv projekten är breda och inkluderar många slags branscher och teknologier, är vi medvetna om att flera av områdena förekommer i fler projekt än figuren indikerar. Vår samlade bedömning är att Östra Mellansverige i hög grad har utgått från regionala styrkeområden i urvalet av projekt.

Figur 30 Områden som attraherat finansiering i Östra Mellansverige (N=12)

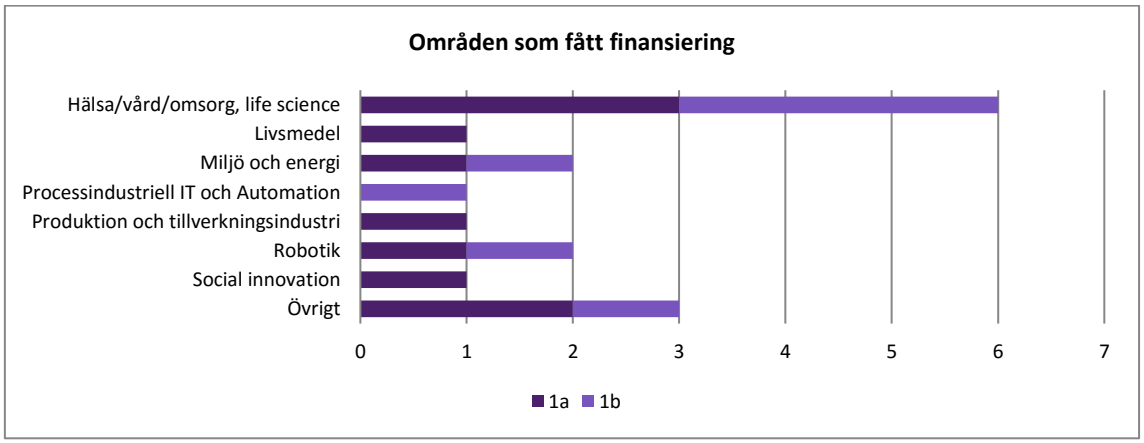

F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av programområdet som tar hänsyn till programområdets roll i en global värdekedja

Gränsöverskridande samarbete nämns i flera av de studerade projektplanerna och projektet SWElife ÖMS har en i grunden nationell inriktning. Därtill har de deltagande parterna av naturliga skäl betydande nätverk utanför regionen, inte minst mot Stockholmsregionen. Flera län, särskilt Östergötlands och Uppsala län, har överlag relativt nationellt orienterade innovationsstödjande organisationer. Vi bedömer att Östra Mellansverige och dess projektägare på ett ändamålsenligt sätt har vägt in den gränsöverskridande dimensionen i verksamheten.

9.3.4 Programmets bidrag till horisontella kriterier

F11. De horisontella kriterierna är integrerade i det ordinarie arbetet i projektet

Intervjupersonerna på regional nivå och på länsnivå i Östra Mellansverige uppger att programmet samt troligen flera av projekten karaktäriseras av att de horisontella kriterierna hamnat skymundan. I de två projekt vi fördjupat oss i förefaller medvetenheten vara större än vad de regionala företrädarna indikerar. I ett av projekten följs exempelvis de horisontella kriterierna upp löpande, projektet har checklistor och handlingsplaner för hur kriterierna ska integreras i verksamheten, och de horisontella kriterierna är utslagsgivande om det i övrigt är jämnt när projektet ska bevilja medel till olika externa projekt. Några projekt är i sig starkt inriktade mot bättre miljö, till exempel Green Innovation Park. Även Växtzon1 uttrycker ett visst intresse för miljöteknik.

Figuren nedan visar vår grova uppskattning av hur de horisontella kriterierna har integrerats i de projektplaner som redovisas i projektbesluten. För de flesta projekten har kriterierna integrerats som verktyg eller medel för att nå projektmålen, och det anges också hur kriterierna integreras i planerade aktiviteter och kostnader. Däremot är det bara en tredjedel av projekten som anger planer för hur kriterierna ska följas upp. Vår samlade bedömning av de två projekt vi fördjupat oss i, är att åtminstone ett av dessa har integrerat de horisontella kriterierna i projektets genomförande (se **Fel! Hittar inte referenskälla.**), men vi anser oss göra bedömningen utifrån ett tunt underlag.

Figur 31 Integrering av horisontella kriterier i Östra Mellansverige (N=12)

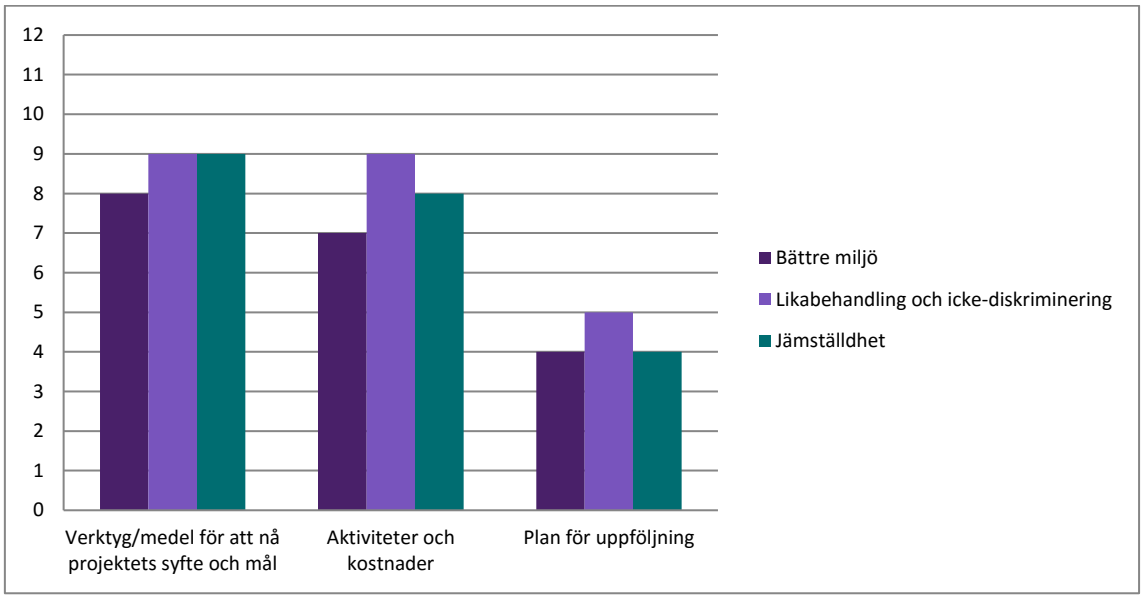

F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp

Vi bedömer att vi saknar underlag att uttala oss vederhäftigt om graden av uppföljning av arbetet med de horisontella kriterierna. Vi har inte underlag att uttala oss om uppföljningen av kriterierna bättre miljö respektive likabehandling och icke-diskriminering var för sig.

9.3.5 Programmets bidrag till EU:s strategi för Östersjöregionen

F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

EU:s strategi för Östersjöregionen har tre huvudmål: att rädda havsmiljön, länka samman regionen och öka välståndet. Vi har primärt baserat vår bedömning på om projekten i projektplanerna uppges bidra till arbetet med EU:s strategi för Östersjöregionen eller inte. Något enstaka projekten uppger konkreta planer att bidra till Östersjöstrategin, exempelvis SMART4U och Testbädd Primärvård Uppsala. Några ytterligare projekt uppger att de bidrar till Östersjöstrategin, men vår bedömning är att det är i så pass allmän mening att något egentligt bidrag inte är att förvänta.

9.4 Slutsatser

Slutsatser utifrån utvärderingsfrågorna:

- Vår bedömning är att programmet inom TM1 i Östra Mellansverige på ett ändamålsenligt sätt bidrar till att uppfylla de särskilda mål som satts upp: (Investeringsprioritering 1a) *Stärkt samarbete för ökad innovationskapacitet i små och medelstora företag i alla delar av Östra Mellansverige* och (1b) *Ökad innovationsverksamhet för små och medelstora företag med tillväxtambitioner och förutsättningar för kommersialisering av innovationer i näringslivet*. Vi uppfattar att programområdet har en väl genomtänkt strategi för hur medlen ska användas och har lyckats fördela medlen på ett överlag ändamålsenligt sätt. Strategin att vara mycket

aktiv i tillskapandet av projekten bedömer vi som lyckosam, och särskilt väl lämpad givet programområdets karaktär med fem sinsemellan olika län och förmodade utmaningar att enas kring ett gemensamt tillvägagångssätt. Särskilt de programområdesövergripande projekten och ambitionen att genom dem sprida kunskaper och låta aktörer i de regioner som har bäst utvecklat innovationsstöd leda, uppfattar vi som lovande. Om satsningarna leder till ökad arbetsdelning genom att innovationsstödjande aktörer i de olika länen får underlag att nischa sig mot specifika styrkeområden skulle Östra Mellansverige sannolikt ha skaffat sig en mycket bra position jämfört med andra svenska programområden; Östra Mellansverige är redan idag ett av de starkaste. En annan faktor som vi bedömer som lovande är att stora företag involverats i projekten på ett till synes genomtänkt sätt, för att de ska kunna bidra till att innovationerna i SMF blir mer kommersiellt gångbara – och eventuellt fungera som kunder.

- Vi ställer oss liksom några av intervjupersonerna delvis frågande till några av de projekt som endast riktas till ett län. Några av dem skulle möjligen kunnat ha skalats upp för att involvera fler län. Å andra sidan instämmer vi i en av intervjupersonernas konstaterande, att varje projekt bör bedömas enskilt, och att alltför stora eller tidiga förväntningar på storskalighet kan göra att guldkorn tappas bort. Vi reser emellertid vissa frågetecken mot det projekt som syftar till att Östra Mellansverige ska utveckla en smart specialiseringsstrategi – å ena sidan uppfattar vi att programområdet är en konstruktion som tillkommit för att hantera EU-medel och inte är att betrakta som en funktionell region i egentlig mening vilket möjligen gör det mer legitimt att använda medel till projektet, å andra sidan menar vi att regionalfondsmedlen nog borde kunnat gå till FoI-verksamhet
- Vi betraktar de aktuella resultatindikatorerna för Östra Mellansverige som oanvändbara – de konfidensintervall som omger indikatorerna innebär att målen för 2023 i praktiken ligger på samma nivå som utgångsvärdena. Om vi bortser från konfidensintervallen och en föränderlig omvärld, uppfattar vi emellertid att programområdet genom regionalfonden har goda möjligheter att nå de uppsatta målen för 2023.
- Östra Mellansverige har låtit de horisontella kriterierna komma i skymundan i tillskapandet och urvalet av projekt. Våra fördjupade studier av två av projekten indikerar emellertid att kriterierna är tydligt synliga i verksamheten i åtminstone det ena projektet.
- Programmet i Östra Mellansverige kan inte anses göra något egentligt bidrag till gränsöverskridande samarbete och genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen, men ett par av projekten har konkreta planer för hur de ska bidra till strategin
- Östra Mellansveriges projektportfölj präglas starkt av ett urval gjort utifrån regionala styrkeområden. Det handlar dock inte om smart specialisering i egentlig mening, eftersom endast Östergötlands län hade identifierat sådana områden. Vår samlade bedömning är likväl att TM1 i Östra Mellansverige utan tvekan bidrar till smart specialisering.
- Vår bedömning är att programmet på ett ändamålsenligt sätt bedriver en verksamhet som är marknadsnära. Vi fäster särskild uppmärksamhet på att flera projekt tydligt baseras på vilken *efterfrågan*, det vill säga kommersialiseringspotential, som finns på innovationerna. Ur ett tillväxtperspektiv är den dimensionen central. Ju tidigare mottagarna av innovationerna, exempelvis stora företag och hälso- och sjukvården, kan involveras och bidra med kund- eller investeringsperspektivet, desto mindre risk att innovationsverksamheterna bedrivs i fel riktning.

Tabell 17 Modell för bedömning av Östra Mellansverige

	Bedömning
Förutsättningar att bidra till att uppnå det särskilda målet: (1a) Stärkt samarbete för ökad innovationskapacitet i små och medelstora företag i alla delar av Östra Mellansverige	Grön
Förutsättningar att bidra till att uppnå det särskilda målet (1b): Ökad innovationsverksamhet för små och medelstora företag med tillväxtambitioner och förutsättningar för kommersialisering av innovationer i näringslivet	Grön
Förutsättningar att bidra till smart specialisering	Grön
Förutsättningar att bidra till horisontella kriterier	Gul
Förutsättningar att bidra till EU:s strategi för Östersjöregionen	Gul

10 Programområde Stockholm

Medfinansiering från EU inom tematiskt mål 1: 139 513 155 SEK

Motsvarar 45 % av programmet i Stockholm.

Smart specialiseringsområden i operativa programmet

Hållbar stadsutveckling utifrån temana Hälsosam stad, Grön stad, Smart stad, Inkluderande stad och Attraktiv stad

Särskilda mål

1b: Fler växande, innovativa företag genom ökad samverkan inom forskning och innovation

10.1 Om programmet

Programmet för Stockholm har fått drygt 310 miljoner kronor från regionalfonden, vilket innebär att storleken på programmets budget är begränsad jämfört med andra programområden. Insatserna har koncentrerats till tre tematiska mål – 1, 3 och 4, varav den största delen av finansieringen, 45 procent, har avsatts för tematiskt område 1: *Att stärka forskning, teknisk utveckling och innovation.*

Figur 32 EU-medel fördelat till Stockholm inom tematiskt mål 1, totalt och per capita.

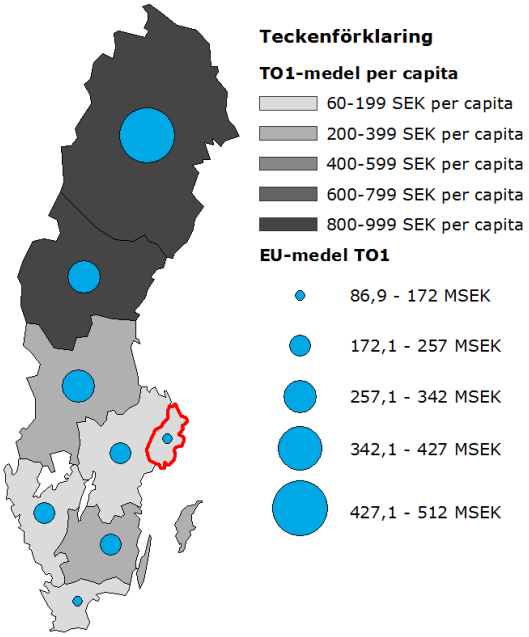

10.1.1 Utmaningar och prioriteringar

I det operativa programmet för Stockholm identifieras ett antal utmaningar:

- Inomregionala skillnader inom utbildning, sysselsättning, entreprenörskap etc.
- Stark befolkningsutveckling, vilket skapar kapacitetsbrist i transportsystemet och bostadssektorn.

- Behov av att stärka befintliga företag i tillväxtprocesser.
- Minskad kapacitet i innovationssystemet – direkta investeringar i FoU har minskat under de senaste åren.

För att möta regionens utmaningar krävs en utveckling av samspelet mellan offentliga aktörer, forskningsinstitutioner och näringsliv. Utbyten och kunskapsöverföring mellan dessa aktörer bör ske för att stödja befintliga företag i tillväxtprocesser och för att öka möjligheterna till kommersialisering av forskningsresultat. För att nå målet om fler växande, innovativa företag behöver de forsknings- och innovationsinfrastrukturer som finns i högre grad tillgängliggöras för små och medelstora företag. För att vända utvecklingen med minskade direkta investeringar i FoU krävs att fler små och medelstora företag bedriver FoU-verksamhet, något som ska åstadkommas genom utökad samverkan mellan aktörer i innovationssystemet. Stockholmsregionen består av många företag som verkar, eller skulle kunna verka, på en internationell marknad. Mot bakgrund av det ska insatser i programmet främja företagens förmåga till internationalisering.

För att möta regionens utmaningar har hållbar stadsutveckling valts ut som övergripande prioritering för samtliga insatser inom regionalfonden i Stockholm. Hållbar stadsutveckling har även pekats ut som den övergripande prioriteringen i regionens arbete för smart specialisering. Inom ramen för regionens arbete med en smart specialiseringsstrategi har regionens styrkeområden analyserats. Där har fem huvudsakliga teman identifierats med bäring på hållbar stadsutveckling, där såväl akademi, näringsliv och offentlig sektor innehar styrkepositioner. Inom ramen för dessa områden kan styrkeområden för smart specialisering sorteras in. Dessa presenteras i tabellen nedan.

Tabell 18 Smart specialiseringsområden för Stockholm kopplat till hållbar stadsutveckling[74]

Tema	Styrkeområden	Aktörer med styrkeposition
Hälsosam stad	Hälsa och life science, bl a bioteknik, läkemedel och medicinsk teknik	Aktörer inom forskning, näringsliv och offentlig sektor
Grön stad	Miljöteknik och transport	Forskningsaktörer och näringsliv
Smart stad	IKT och teknik, t ex dataspel, FinTech, nanoteknik och materialframställning, öppna data	Aktörer inom forskning, näringsliv och offentlig sektor
Inkluderande stad	Humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och social inkludering, inte minst av unga och utlandsfödda	Aktörer inom forskning, näringsliv och offentlig sektor
Attraktiv stad	Knowledge Intensive Business Services (KIBS), Finans, Kreativa och Kulturella Näringar (KKN) och Tillverkning	Näringsliv

I regionens innovationsstrategi pekas Stockholmsområdet ut som en innovationsdriven ekonomi som ska kännetecknas av långsiktigt hållbar samhällsbyggnad med ett kreativt, öppet och mångkulturellt klimat som ger näringslivet goda förutsättningar för att förnyas och utvecklas. Enligt det operativa programmet kan en innovationsdriven ekonomi och en

74 http://www.damvad.com/wp-content/uploads/2016/01/r2015-04-kartlaggning-styrkeomraden-stockholmsregionen.pdf

internationell konkurrenskraft åstadkommas genom en ökad samverkan mellan näringsliv, offentlig och ideell sektor (trippel helix) och att fler små och medelstora företag bedriver FoU-verksamhet. I dokumenten Stockholms innovationsstrategi och Innovationskraft Stockholm har ytterligare styreområden identifierats: Digitalisering, Life Science, Klimatanpassning, CO2-snål ekonomi och Åldrande befolkning.

10.1.2 Särskilda mål kopplat till forskning, teknisk utveckling och innovation

FoU lyfts som en strategisk nyckelfråga för regionens internationella konkurrenskraft och målet om att bli världens mest innovationsdrivna ekonomi. För att nå dit krävs fler satsningar och ökade privata investeringar i FoU med förbättrade förutsättningar för ökad utväxling av idéer och innovationer till kommersialisering av nya varor och tjänster. Utifrån detta har investeringsprioritering 1b valts ut, med särskilt mål att få *fler växande, innovativa företag genom ökad samverkan inom forskning och innovation.* Den offentliga sektorns olika institutioner utgör en viktig marknad för flera av de tillväxtinriktade och innovativa företagen. Inom området Life science, som är ett av Stockholms utpekade styrkeområden, är kommuner och landsting behovsägare och de främsta kunderna för de produkter och tjänster som utvecklas. Ett viktigt verktyg för att kunna verka på denna marknad är utveckling och integrering av innovationsupphandling för att öppna upp för konkurrens mellan olika sätt att lösa problem.

För att på sikt kunna mäta i vilken grad programmet har bidragit till förändringar väljs en eller flera resultatindikatorer ut. För investeringsprioritering 1b i Stockholm har resultatindikatorerna *Andel företag (10-249 anställda) som samarbetar i sin innovationsverksamhet* och *Företagens (produkt- och/eller processinnovativa, 10-249 anställda) utgifter för sin egen FoU-verksamhet* valts ut.

10.1.3 Beviljade medel för tematiskt mål 1

Av de ca 140 miljoner kronor EU-medel som fördelats till tematiskt mål 1 i Stockholm har 55 procent beviljats. Fyra aktörer har erhållit finansiering. Administrativt är projekten fler, men det beror på att medel inledningsvis beviljades för ett år i taget och att samma projekt i databasen därför ser ut att vara flera. Tillväxtverket har ändrat detta och ordinarie projektperiod är nu tre år. Projektportföljanalysen baseras på projekt som beviljats medel fram till och med andra kvartalet 2016. Inom ramen för programmet har ytterligare fyra projekt beviljats, varav tre är fortsättningar på projekt som tidigare fått medel medan ett projekt är nytt. Inga förstudier har fått finansiering, vilket är en medveten prioritering.

Med utgångspunkt i regionens utvecklingsstrategi har en kartläggning av styrkeområden tagits fram, vilket har pågått parallellt med utformandet av det operativa programmet. Ett led i programframtagande har bestått av att djupare analysera vad som kan sägas utgöra Stockholmregionens spets.

Figur 33 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden

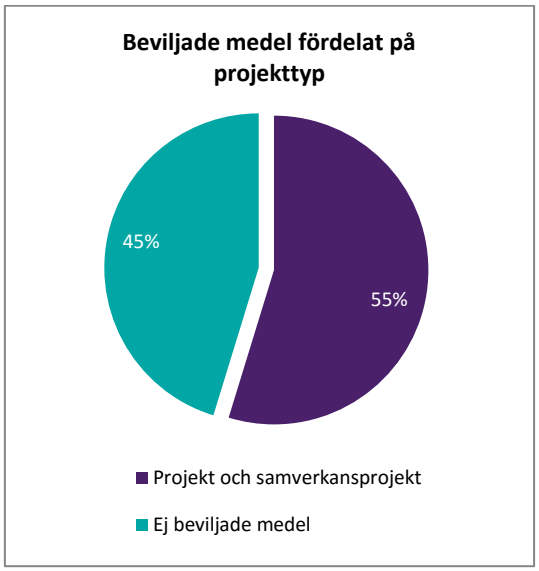

Beviljade medel	Antal projekt	Medel
Projekt och samverkansprojekt	7*	76,1 MSEK
Förstudier	0	0 MSEK

Under programperioden har strukturfondspartnerskapet valt att arbeta enligt den så kallade Stockholmsmodellen, vilket beskrivs som en ny styrmodell för tillväxtarbetet[75]. I modellen får strukturfondspartnerskapet en viktig roll i att sammanhållet och strategiskt arbeta med fondsamordning och skapa förutsättningar för tydliga resultat, med det övergripande målet hållbar stadsutveckling. De utlysningar som görs av Tillväxtverket är avgränsade och arbetet med att specificera vilken typ av projekt som behövs har gjorts i samverkan med många aktörer. Under 2016 genomfördes en utlysning och under 2015 genomfördes tre utlysningar varav en hade fokus på tematiskt mål ett.

Inom regionen har den offentliga sektorns olika institutioner pekats ut som möjliggörare för att skapa långsiktiga förutsättningar och formulera utmaningar för hållbar stadsutveckling och utveckling av övriga styrkeområden. Majoriteten av projekt som erhållit finansiering leds av offentliga aktörer, med motiveringen att dessa har kapacitet för att bidra till långsiktighet i satsningarna.

Vidare har ett fokus funnits på att stärka befintliga små och medelstora företag i innovationsprocessen, snarare än att främja entreprenörskapsinsatser för att öka antalet nya företag, vilket tar sig i uttryck i det särskilda målet: *Fler växande, innovativa företag genom ökad samverkan inom forskning och innovation.* Förstudier och forskningstunga projekt har uteslutits finansiering.

I intervjuer med regionen och förvaltande myndighet lyfts horisontella kriterierna inte fram som något prioriterat. Flera av de vi har intervjuat säger att kriterierna finns med ”naturligt” och att det är en självklarhet att de finns med. Någon menar att det är svårt att

[75] http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/om-lansstyrelsen/eu-och-internationellt/EUs%20struktur%20och%20investeringsfonder%202014-2020/stockholmsmodellen.pdf

arbeta med frågorna inom ramen för regionalfonden, som fokuserar mer på strukturer, miljöer och samverkan. Frågorna är svåra att komma åt och de adresseras i utlysningar, men det finns inte så mycket stöd i programmet. Arbetet blir istället väldigt mycket upp till de olika projekten. Inom Socialfonden, som är mer individinriktad, är det enklare. Vi har inte fått information om någon plan för om eller hur frågorna ska följas upp. Däremot lyfts att frågorna aktualiserats i samband med fondsamordning mellan de olika struktur- och investeringsfonderna.

Om standardtexten från Tillväxtverket säger regionen att det är just en standardtext, som inte har något särskilt inflytande på arbetet.

10.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt

Utöver den analysram som finns i avsnitt 3, så finns vissa förutsättningar som är särskilt viktiga att lyfta fram i Stockholmsområdet. Eftersom samverkan utgör en central beståndsdel i regionens särskilda mål har ett särskilt fokus för genomförda intervjuer och fallstudien varit att titta på deltagande bland såväl näringsliv, akademi och offentlig sektor samt att undersöka vilka incitament som finns för respektive part att delta. Då offentlig sektor pekas ut som en viktig behovsägare har vi även särskilt tittat på vilken roll de har i projekten. För att göra detta har vi kompletterat med en intervju med löpande utvärderare för ytterligare ett projekt samt genomfört dokumentstudier av projekt som syftar till fler innovationer inom offentlig sektor. Mot bakgrund av att offentlig sektor uppges vara en potentiell marknad för nya innovationer, är det viktigt att inkludera framgångsfaktorer som fokuserar på involvering av efterfrågesidan. Givet att programmet i Stockholm är litet är bedömningen att det kommer att vara centralt att insatser fokuseras till regionens styrkeområden, genom smart specialisering. Vi har därför analyserat i vilken utsträckning detta tycks ske.

Rambölls och Faugert & Co:s bedömning är att alla framgångsfaktorer (utom F13, som handlar om projektledning och inte kan bedömas nu) är relevanta för Stockholm. I Stockholm har totalt sex formella projekt analyserats, men i realiteten (se ovan) handlar det om tre projekt som finansieras i olika etapper. Det sjunde projektet har beviljats efter att analyserna gjordes, och omfattas inte av denna rapport.

Tabell 19 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot

Framgångsfaktorer
Bidrag till de särskilda målen
F1. Aktörer från olika sektorer (näringslivet, akademisk forskning och offentlig sektor) har tagit aktiv del i formulerandet av det/de projekt där de deltar
F2. Aktivt engagemang från näringslivet
F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag
F4. Medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer
F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter med liknande organisationer på lokal, regional, nationell eller internationell nivå
F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet

Framgångsfaktorer
F7. Projekten har en god projektledning
F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut
Smart specialisering
F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet
F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja
Horisontella kriterier
F11. De horisontella kriterierna integreras i det ordinarie arbetet i projekt
F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp
EU:s strategi för Östersjöregionen
F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

10.3 Analys av projektportföljen

I följande kapitel presenteras en analys av projekten i Stockholm och dess förutsättningar att bidra till de särskilda målen, uppsatta resultatindikatorer, övergripande strategier och horisontella kriterier.

10.3.1 Programmets bidrag till de särskilda målen

I projektportföljanalysen har ett eller flera övergripande syften identifierats för respektive projekt. Det kan konstateras att samtliga projekt i Stockholmsregionen syftar till att utveckla strukturer för samverkan och nätverk, vilket svarar mot vald investeringsprioritering. I det operativa programmet identifieras det även som en förutsättning för att åstadkomma en innovationsdriven ekonomi och främja hållbar stadsutveckling. Att samtliga projekt syftar till att utveckla innovativa produkter och tjänster samt att två av tre projekt syftar till utveckling av aktörer i innovationssystemet visar hur behovet av att stärka innovativa SMF möts. Inget av projekten syftar till att utveckla fysisk infrastruktur. I den genomförda fallstudien ställs offentliga lokaler till förfogande, exempelvis för att kunna testa produkter, men det är inte ett syfte med projektet. Inom ramen för detta arbete har även vissa mindre investeringar i utrustning gjorts.

Figur 34 Kategorisering av syften för projekt och samverkansprojekt i Stockholm (n=3)

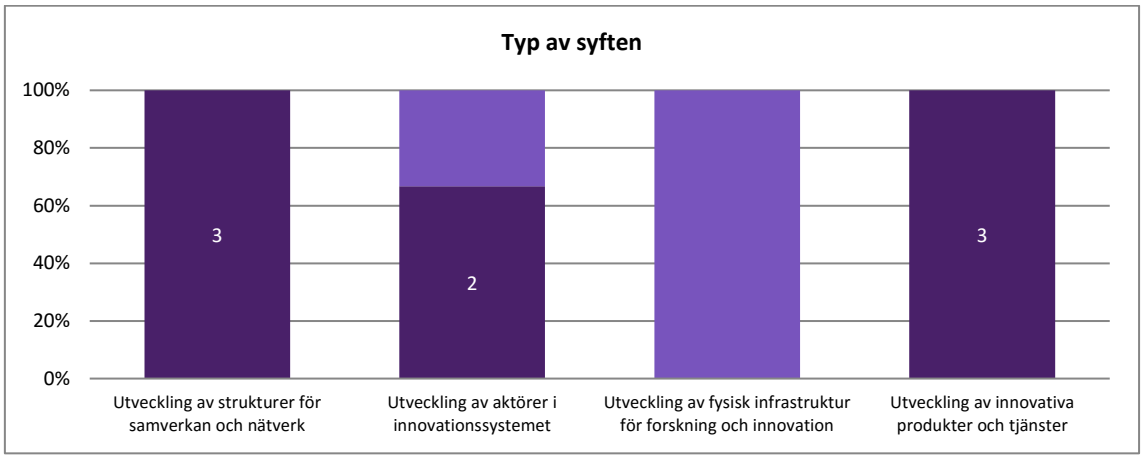

F1. Aktörer från olika sektorer har tagit aktiv del i formuleringen av programmet och av det/de projekt där de deltar

Framtagandet av det operativa programmet för Stockholm skedde genom en gemensam regional, och sektorsövergripande process. Fyra hearings riktade mot olika målgrupper kompletterades med ett trettiotal mindre möten, och programmet skickades även ut på remiss. Tidigt beslutades att programmet skulle vara smalt, för att säkerställa fokuserade insatser där effekter kan uppnås, även genom det ekonomiskt relativt begränsade programmet.

Inom ramen för denna rapports omfattning går det inte att uttala sig om i vilken utsträckning olika aktörer varit med i formuleringen av de projekt de deltar i. I vår fallstudie har de offentliga aktörerna har varit drivande i att utveckla projektet, men näringslivet har involverats i viss utsträckning. Det finns också exempel på projekt som har föregåtts av en förstudie, där olika aktörer från privat och offentlig sektor har varit med.

F2. Aktivt engagemang från näringslivet

Projekten i Stockholm har utpekat målgruppen som näringslivet, och i huvudsak små och medelstora företag.

Utifrån projektportföljanalysen konstateras att näringslivet i olika utsträckning är involverade i de tre projekt som finansieras i Stockholmsregionen. Ett av projekten har fått privat medfinansiering genom så kallade egna insatser (in kind), vilket indikerar att projektet lyckats åstadkomma ett särskilt engagemang från näringslivet. I styrgrupperna för projekten är näringslivet direkt representerade i två av tre projekt, vilket skiljer sig från övriga regioner där näringslivet inte är representerade i lika hög utsträckning. Där företagen finns med i styrgruppen, är det genom representanter från medelstora eller stora företag. I den fallstudie som genomförts framkommer att de större företagens medverkan spelar en viktig roll i att locka andra företag inom samma bransch till satsningen. Dessa partnerföretag tycks således fungera som viktiga ambassadörer för projekten.

Figur 35 Grad av involvering från näringslivet (n=3)

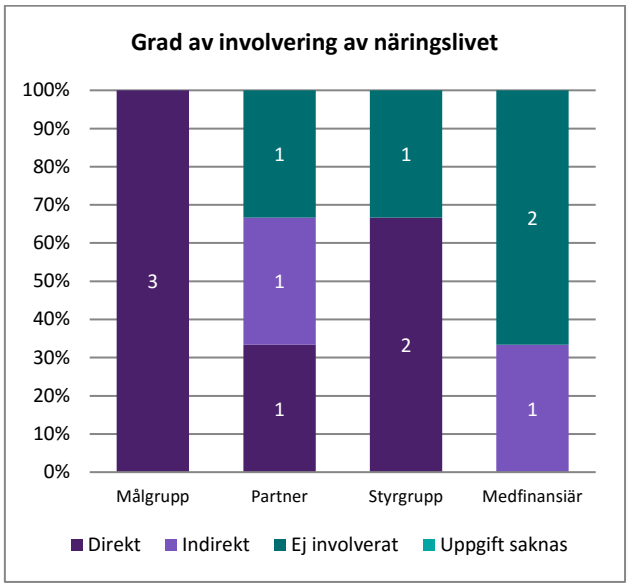

I två av tre projekt är näringslivet involverat som projektpartner och i samtliga projekt är näringslivet direkt representerad som målgrupp. Utifrån fallstudien framkommer att ett hinder för näringslivets medverkan är att lönsamheten är låg i den bransch som projektet riktar sig till. Många företag inom målgruppen utgörs av levebrödsföretag som i många fall har litet utrymme för att medverka i utvecklingsprojekt. Trots det pekar fallstudien på ett stort engagemang bland små- och medelstora företag som är nischade mot projektets fokus på hållbarhet.

Det uttalade fokus som finns på små- och medelstora företag har fått ett tydligt genomslag i de projekt som beviljats finansiering. Denna prioritering har exempelvis gjort att projekt i ansökansfasen smalnats av till att fokusera just på insatser gentemot SMF. Utifrån ansökningarna tycks det i projekten finnas ett formaliserat engagemang där näringslivet i en majoritet av projekten deltar i styrgrupper, som partner och inte minst som målgrupp. Det tycks finnas en tydligt formulerad problembild kopplat till små- och medelstora företags tillväxtförutsättningar, där ett projekt syftar till att bygga upp testmiljöer som annars upplevs som en flaskhals för SMF och ett annat har tydligt fokus på att utveckla små levebrödsföretag till att bli växande företag. Samtliga projekt syftar också till att utveckla innovativa tjänster och produkter och att utveckla samverkan.

Att i två av projekten låta det offentliga driva tycks vara en väl avvägd prioritering som sätter en rimlig förväntan på små och medelstora företags medverkan, som själva saknar den kapacitet som krävs för att administrativt driva dessa typer av projekt. Framöver blir det dock viktigt att ha tydligt sikte på att göra utåtriktade satsningar som skapar en tydlig affärsnytta för de företag som deltar.

F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forsknings-institut och stora företag

Stockholmsregionens tydliga fokus på små och medelstora företag får konsekvenser för vilka aktörer som medverkar i projekten. Stora företag finns inte representerade som partners i de projekt som drivs av kommuner, utan enbart i det projekt som drivs av en klusterorganisation. Däremot är ett regionalt starkt företag, som är stort i branschen,

engagerat i projektet. Att de stora företagen inte finns med kan ses som en naturlig konsekvens av den uttalade prioriteringen på SMF.

En jämn representation av olika aktörer i styrgruppen uppges finnas i 2 av 3 projekt, det tredje projektet saknas representation från näringslivet. Sammantaget indikerar detta en balans mellan deltagande aktörer.

Akademins involvering i programmet framstår inte som lika tydlig som näringslivets involvering. I ett av de tre projekten tycks forskningsaktörer så som forskningsinstitut, universitet och högskola inte vara involverade alls, varken som medfinansiär, partner eller målgrupp. De två andra projekten har involvering av exempelvis KTH och Sics Swedish ICT AB, som deltar aktivt i projekten. Akademin var även, liksom näringslivet, involverade i framtagandet av programmet. Givet att programmets insatser måste gynna små och medelstora företag ligger marknadsnära lösningar i fokus.

I genomförd fallstudie tycks det ha varit svårt att involvera akademin till en början då projektets fokus generellt sett har låg status inom akademin. Detta tycks dock vara under förändring, och projektet har rönt intresse bland studenter.

Sammantaget är vår bedömning att de centrala aktörerna i innovationssystemet inte finns på plats i den utsträckning som vore önskvärt. Det förekommer på ett tillfredsställande sätt i vissa projekt, men saknas i andra.

Figur 36 Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet i Stockholm

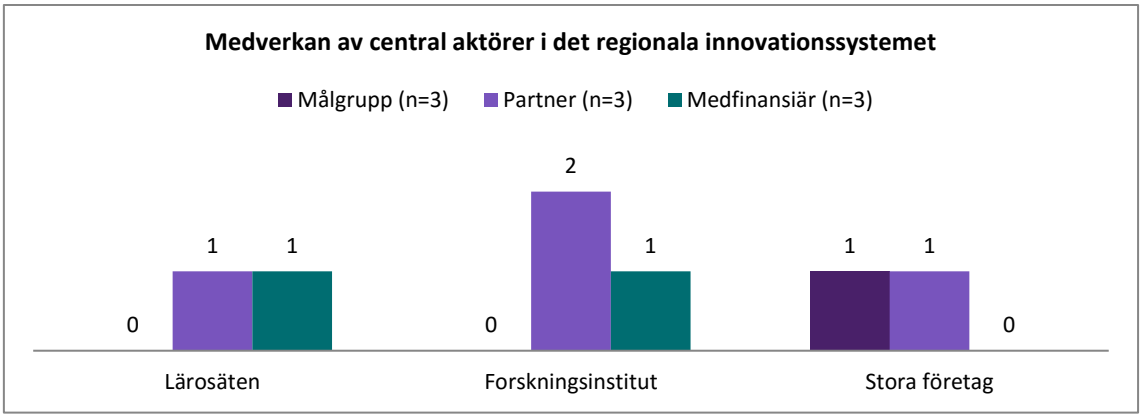

F4. Medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer

Fallstudien och analys av projektansökningar visar att det offentliga, som är viktiga potentiella kunder, medverkar i samtliga projekt. Denna medverka gör att deltagande företag får en direkt dialog med efterfrågesidan. Bland offentliga aktörer kan kommuner medverka i rollen som potentiell köpare av innovativa lösningar inom hållbar stadsutveckling alternativt att landsting medverkar som behovsägare för innovativa lösningar inom hälsa- och sjukvård. I de tre projekt där detta förekommer är dessa aktörer involverade som exempelvis partner, finansiär eller målgrupp.

Alla tre projekt utför insatser för att utveckla testbäddar, demonstrations- eller labfaciliteter. Ett exempel är att det offentliga får fungera som testbädd för innovationer som tas fram av SMF. Utvecklingen av produkter och processer kan därför ske i nära anslutning till de aktörer som kan efterfråga innovationer, som t ex hälsa och sjukvård. De två projekt som drivs av kommuner gör insatser för att främja innovationsupphandling. Två av tre projekt gör insatser för att åstadkomma en ökad användning av innovationer i offentlig sektor. Även att kommuner och offentliga aktörer är partners i projekten kan

(men behöver inte) vara uttryck för att det finns en efterfrågan på de innovationer som kan komma fram i dem.

Utifrån tillgängligt material, projektportföljen i Stockholm och fallstudien, är den samlade bedömningen av är att det i tillfredställande utsträckning finns en medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer i projekten.

F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter, även med organisationer utanför regionen

Två av tre projekt arbetar med nätverksskapande insatser, vilket får anses vara godkänt. I flera projekt finns även möjlighet att arbeta utanför den egna regionens gränser. I fallstudien är det Södermanland som är prioriterat när det kommer till att hitta medverkande företag, men projektet har även etablerade kontakter med Örebro universitet och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) i Uppsala.

F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet

I alla tre projekt genomförs kompetensutvecklingsinsatser riktade mot små och medelstora före-tag. Ett exempel från fallstudien är kompetensutvecklingsinsatser om affärsutveckling genom Lean, som genomförs av KTH. Två av tre projekt visar också exempel på öppna innovationssam-arbeten. Denna framgångsfaktor finns därför på plats på ett tillfredsställande sätt, vilket är bra med tanke på att fokus är på SMF, som ofta har en lägre absorptionskapacitet (se kapitel 3).

F7. Projekten har en god projektledning

Ambitionen att låta det offentliga agera projektägare kan vara ett led i att säkra en god projekt-ledning, genom att det offentliga kan göra mer långsiktiga åtaganden. Med en stor organisation i ryggen kan förutsättningarna för att bedriva stora projekt vara goda. Eftersom endast ett projekt studerats mer ingående är det inte möjligt att uttala sig om på en övergripande nivå.

F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut

De projekt vi tittat på tycks alla ha en plan för hur resultat och lärdomar från projektet kommer att implementeras i de organisationer som deltagit i projektet. Denna framgångsfaktor verkar därför finnas på plats i hög utsträckning. Som ett exempel löper det regionalfondsprojekt som studerats fördjupat parallellt med en större satsning på att utveckla en Science park, som kan bli en naturlig förvaltare av projektets resultat.

10.3.2 Programmets bidrag till uppsatta resultatindikatorer

För investeringsprioritering 1b i Stockholm har resultatindikatorerna *Andel företag (10–249 anställda) som samarbetar i sin innovationsverksamhet* och *Företagens (produkt- och/eller processinnovativa, 10-249 anställda) utgifter för sin egen FoU-verksamhet* valts ut.

För att kunna uppskatta antalet företag som samarbetar i sin innovationsverksamhet har Statistiska Centralbyrån, SCB, genomfört en enkät baserat på ett stratifierat urval av företag. Utifrån detta uppskattas att det i regionen för Stockholm var 743±148 företag som samarbetade i sin innovationsverksamhet år 2010, vilket motsvarar 35,76±7,1 procent för

små och medelstora företag. Målet för regionen är att 41 procent av företagen ska samarbeta i sin innovationsverksamhet år 2023. Det betyder att målvärdet ligger inom konfidensintervallet för utgångsvärdet. Om vi bortser från konfidensintervallet (och från omvärldsfaktorer som också påverkar indikatorn, samt antar oförändrad företagspopulation) innebär målvärdet att ytterligare 109 företag i regionen ska samarbeta i sin innovationsverksamhet för att regionen ska nå sitt mål år 2023. Det är en jämförelsevis hög siffra, vilket också ska sättas i relation till att programmet för Stockholm är relativt litet.

I fallstudien uppges att det gått bra att nå ut till företag, med variation mellan branscher. En fundering i relation till det, som projektet också delade, är att det finns en risk att det går enklare i början av projektet, där de företag som projektet redan känner till eller som uttrycker ett tydligt intresse, involveras. Eventuellt kan det bli svårare att hitta nya företag senare, samtidigt som det kan underlätta att projektet kommer igång och blir känt.

Stockholms andra resultatindikator rör företagens genomsnittliga utgifter för sin egen FoU-verksamhet. Även i det här fallet behäftas indikatorn med en felmarginal. Målet som regionen har är att företagen 2023 i genomsnitt ska ha FoU-utgifter på 4,00 miljoner kronor var, en ökning från 3,48 miljoner kronor 2010. Felmarginalen är emellertid hög – enbart vad gäller FoU-utgifter är den 23 procent, därtill kommer ett femprocentigt intervall rörande antalet företag med FoU-verksamhet – vilket innebär att indikatorn är svåranvändbar. Om vi bortser från felmarginaler, omvärldsfaktorer som påverkar indikatorn samt antar att totalpopulationen och penningvärdet är oförändrat till 2023, bedömer vi att det är möjligt men sannolikt mycket utmanande att nå det uppsatta målvärdet.

10.3.3 Programmets bidrag till smart specialisering

Sett till de projekt som finansieras kan konstateras att de har kopplingar till väldigt olika branscher, samtidigt går det att se att de alla har kopplingar till de fem teman som pekats ut under paraplybegreppet hållbar stadsutveckling. Att få men lite större projekt finansieras gör att resurser koncentreras till ett begränsat antal områden.

Det är Rambölls bedömning att två av projekten tydligt knyter an till temat Hälsosam stad genom satsningar på hälsa, vård och omsorg samt hälsosam mat. Två av projekten tycks också ha tydlig koppling till temat smart stad, där fokus ligger på att utveckla digitala lösningar inom vården samt film och digital media. Ett projekt tycks ha tydligt fokus på temat attraktiv stad genom sin satsning på kulturella och kreativa näringar, medan ett annat projekt har fokus på temat inkluderande stad bland annat genom att satsa på livsmedelsföretag som drivs av utlandsfödda och personer i socioekonomiskt svagare områden i regionen. Det tema som i mindre utsträckning tycks ligga i fokus för de tre satsningarna är grön stad, där fokus ligger på miljöteknik och transport.

F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet

Stockholm har, i och med Stockholmsmodellen, valt att arbeta med stärkt fondsamordning och tydliga prioriteringar för arbetet. Det är också ett fåtal projekt som genomförs, dels eftersom programmet är mindre än andra till sin storlek, men också genom medvetna val om tydliga prioriteringar av ett fåtal projekt. Vid intervjuer med regionen beskrivs strukturfondspartnerskapet ha en sorts beställarroll, där det finns en klar agenda för vilken typ av projekt som ska genomföras. De prioriterade styrkeområdena bedöms därför ha en stark roll vid projekturvalet.

Figur 37 Områden som attraherat finansiering i Stockholm (n=3)

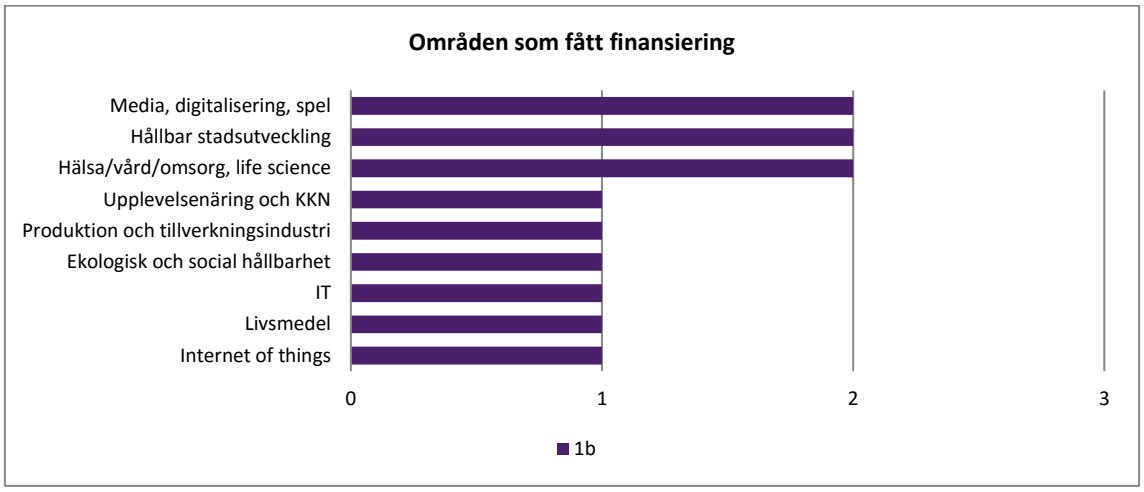

Två av tre projekt som har erhållit finansiering har en tydlig koppling till områdena Life Science, Digitalisering och Hållbar stadsutveckling. Ett av projekten har ett tydligt fokus på området livsmedel, med tvärvetenskapliga kopplingar mot Life Science, med syfte att stödja regionens små och medelstora företag inom den hållbara livsmedelsnäringen. Ett av projekten med tydlig koppling till media och digitalisering lyfter dessa områden som ett verktyg för att skapa en hållbar stadsutveckling.

F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja

I programmet lyfts fram att insatser ska främja företagens förmåga till internationalisering, eftersom många företag bedöms aktuella för att verka på en internationell marknad. Som vi tidigare nämnt så görs internationellt samarbete och nätverksskapande insatser i två av tre projekt. Företagen i regionen bedöms också ha goda förutsättningar för internationalisering. Samtliga projekt arbetar också med branschöverskridande innovationsarbete.

Bedömningen är att denna framgångsfaktor finns på plats i tillfredsställande utsträckning.

10.3.4 Programmets bidrag till horisontella kriterier

I Stockholm har alla projekt i sin ansökan redogjort för hur de horisontella kriterierna använts som verktyg/medel för att nå projektets syfte och mål. Två av tre projekt har bland aktiviteter och kostnader visat hur jämställdhet ska användas som verktyg, varav ett av dessa även visat hur likabehandling och icke-diskriminering samt bättre miljö används som verktyg. Exempel på hur jämställdhet och icke-diskriminering integreras bland aktiviteter är en kartläggning av andel SMF som ägs av kvinnor i anslutning till rekrytering av deltagare till projektet, med strävan om att få in både kvinnor som ägare och ägare med utländsk bakgrund.

Figur 38 Integrering av horisontella kriterier i projekten (n=3)

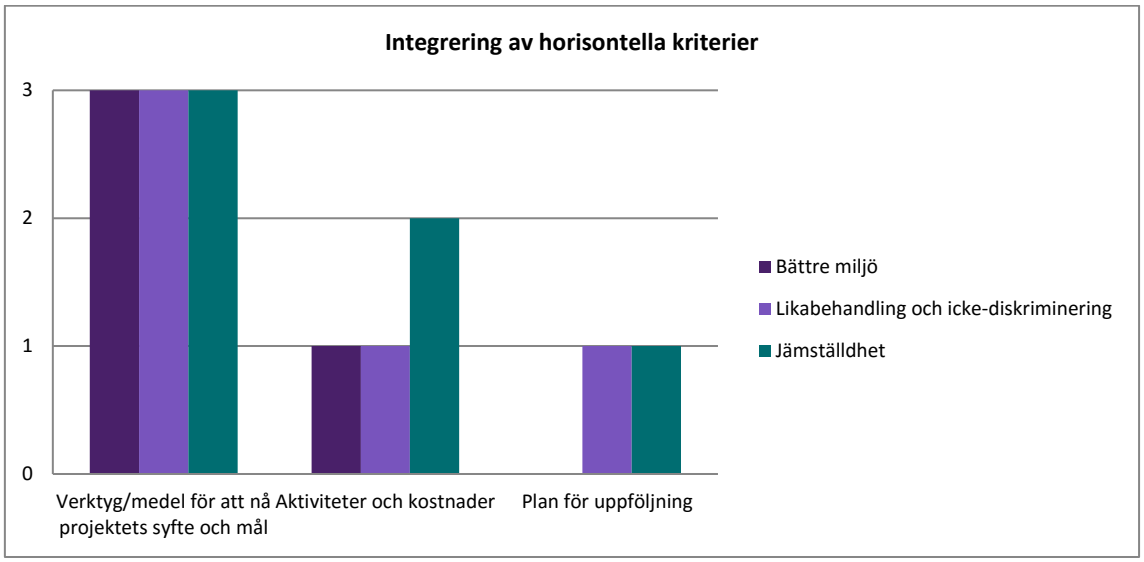

F11. De horisontella kriterierna är integrerade i det ordinarie arbetet i projektet

De tre projekten har horisontella kriterier integrerade i sina projektansökningar, men hur de ska integreras på ett bra sätt i genomförandet får vi intrycket av är mer komplicerat. I projekten finns ett tydligt fokus på miljökriteriet, medan arbetet med jämställdhet och likabehandling är mer otydligt. Projekten är också känsliga för enskilda personer, i fallstudien fanns en satsning på att nå utrikes födda, som fått läggas på is eftersom en nyckelperson blivit sjukskriven. Där finns dock en tydlig tanke på hur projekt ska svara mot särskilda behov i region kopplat till integration, mångfald och att utveckla levebrödsföretag som drivs av personer med utländsk bakgrund.

I de intervjuer vi har gjort har vi inte fått intryck av att horisontella kriterier prioriteras av företrädare för regionen eller Tillväxverket. Intervjupersoner ger dels uttryck för att det är svårt att arbeta med jämställdhet och likabehandling och icke-diskriminering just i regionalfonden, en annan att det är sådant som integreras ”naturligt” i projekten.

I fallstudien framkommer att det finns höga ambitioner att integrera jämställdhet och likabehandling och icke-diskriminering, men att det inte är klart precis hur det ska ske. Miljö faller inom ramen för projektens kärna. För att hitta en bra väg framåt har projektet i fallstudien bett sin följeforskare att titta närmre på dessa frågor och komma med förslag på hur de kan integreras på ett bättre sätt. Intrycket i fallstudien är att det är svårt att integrera frågorna och att det vore värdefullt med en tydlig stödstruktur kring detta, likt den som finns för socialfondsprojekt. Utifrån figuren i avsnitt 3 är de horisontella kriterierna i viss mån integrerade i genomförandet av projektet, men inte som en strategisk fråga för att nå resultat.

F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp

I projektansökningarna saknas i stor utsträckning en beskrivning av hur uppföljningen av arbetet med horisontella kriterier ska ske. Endast ett av projekten beskriver hur de avser att följa upp projektets arbete för ökad jämställdhet samt likabehandling och icke-diskriminering. Detta görs genom att mäta antalet nya arbetstillfällen uppdelat på kvinnor och män samt för utlandsfödda.

Från Tillväxtverkets regionkontor lyfts fram att handläggarna lägger mycket tid på de horisontella kriterierna i handläggningen av projektansökningar. Det finns checklistor och annat för det. Däremot verkar det inte finnas en lika tydlig process för det fortsatta arbetet med frågorna och vi har inte fått uppfattningen att några särskilda insatser görs riktat mot projekten. I senare delar av projekten uppger intervjupersonen på Tillväxtverket att de helt enkelt finns med i det fortsatta arbetet, som en naturlig del. Att kompetensen finns på regionkontoret hänger mycket på den enskilda handläggaren och den kunskap hen har.

Utifrån genomförd projektportföljsanalys och intervjuer är det Rambölls bedömning att arbetet med horisontella kriterier inte följs upp på ett systematiskt sätt.

10.3.5 Programmets bidrag till EU:s strategi för Östersjöregionen

En av meriteringarna vid urvalsprocessen av projekt handlar om huruvida projektet har en koppling till EU:s strategi för Östersjöområdet. I Stockholm har samtliga projekt en koppling till strategin och fokus ligger på Östersjöregionens två av tre mål: Länka samman regionen och Öka välståndet.

F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

Alla tre projekt som beviljats i regionen har koppling till EU:s Östersjöstrategi.

10.4 Slutsatser

- Övergripande kan konstateras att syftena med de finansierade projekten svarar mot det särskilda målet om att få fler växande, innovativa företag genom ökad samverkan inom forskning och innovation. Samtliga projekt har trots ett branschspetsigt fokus en korskoppling mot andra branscher, och involverar insatser som syftar till att kompetensutveckla små och medelstora företag, främja produkt- och tjänsteinnovation samt utveckla testbäddar och nya samverkansplattformar.
- I Stockholms program pekas offentlig sektor ut som en viktig potentiell marknad för några av de branscher som också utgör regionens styrkeområden, exempelvis Life Science. Detta tycks också genomsyra de projekt som genomförs. Genomförda intervjuer pekar här på vikten av ha sikte både på utbuds- och efterfrågesidan. Detta innebär att en viktig uppgift för projekten inte bara blir att fokusera på små- och medelstora företag, utan att även rusta offentliga aktörer i att efterfråga den typ av lösningar som det finns behov av och som SMF kan utveckla. Här kan det exempelvis röra sig om att öka kunskapen hos offentliga aktörer. Innovationsupphandling pekas särskilt ut i programmet, och det förekommer också i två av tre projekt som analyserats. Fokus för det särskilda målet är att utveckla befintliga företag i regionen, något som programmets insatser tycks ligga väl i linje med.
- Givet att programmets särskilda målsättning pekar på ökad samverkan inom forskning och innovation tycks det i vissa projekt saknas en tydlig närvaro från akademin, medan andra projekt i större utsträckning tycks ha detta på plats. Genomförd

fallstudie indikerar också att det inom programmet pågår aktiviteter där samverkan med akademi och andra aktörer inom trippel helix även sker utanför regionens gränser.

- Fokus för insatserna ska vara samverkan. Det intryck vi får är att det finns med på ett tillfredsställande sätt i vissa projekt, medan det är svagare i andra och att det då verkar vara kopplingen till forskningen som inte är riktigt tydlig.
- Stockholmsprogrammet är relativt litet, och man har valt att arbeta med ett fåtal stora projekt. För att nå målen i resultatindikatorerna kommer insatserna att behöva leda till att 109 företag börjar samarbeta i sin innovationsverksamhet. Det är ett ambitiöst mål, särskilt sett i relation till övriga regioners målsättningar, där man dessutom har betydligt mer omfattande program. Insatserna är samtidigt väl och strategiskt utvalda, och ligger exempelvis väl i linje med regionens smartspecialiseringsprioriteringar, vilket torde öka förutsättningarna att nå målen i resultatindikatorerna.
- Stockholmsmodellen skapar tydliga prioriteringar för insatserna och utgår från samverkan mellan flera olika aktörer. Den arbetsmetoden är särskild för Stockholmsregionen och blir intressant att följa under resten av programperioden. I våra intervjuer på andra orter har vi också märkt att det finns ett intresse för utfallet av den arbetsmetoden.

Tabell 20 Modell för bedömning av Stockholm

	Bedömning
Förutsättningar att bidra till att uppnå det särskilda målet: Förbättrade förutsättningar för företagens innovationsutveckling (1b)	Grön
Förutsättningar att bidra till smart specialisering	Grön
Förutsättningar att bidra till horisontella kriterier	Gul
Förutsättningar att bidra till EU:s strategi för Östersjöregionen	Grön

11 Programområde Norra Mellansverige

Finansiering inom tematiskt mål 1: 271 967 688 SEK

Motsvarar 22 % av programmet i Norra Mellansverige

Smart specialiseringsområden i operativa programmet

Smarta material, energiförsörjning och besöksnäring.

Särskilda mål

1b: Öka antalet innovativa SMF

11.1 Om programmet

Programmet för Norra Mellansverige har genom regionalfonden fått drygt 1,2 miljarder kronor, varav 22 procent har avsatts för TM1 – Att stärka forskning, teknisk utveckling och innovation. Sett till omfattning är det därför ett relativt stort program, men mindre än de mer nordliga regionerna. Totalt har 272 miljoner kronor tilldelats TM1, vilket motsvarar 326 kronor per capita.

Figur 39 EU-medel fördelat till Norra Mellansverige inom tematiskt mål 1, totalt och per capita

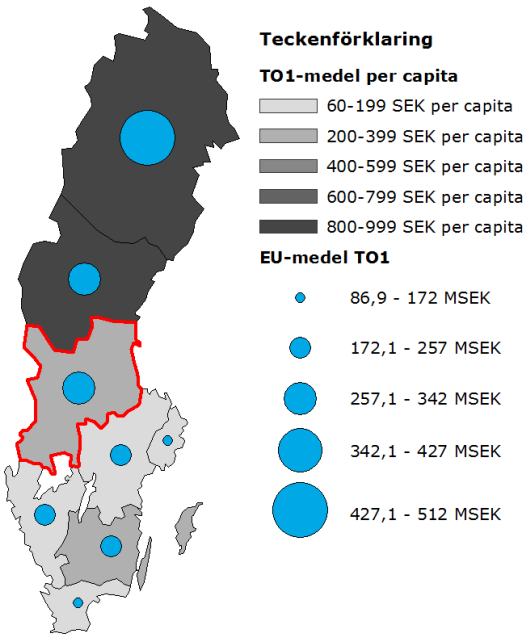

11.1.1 Utmaningar och prioriteringar

Programområdet Norra Mellansverige utgörs av Dalarna, Gävleborg och Värmland. Det operativa programmet togs fram i samverkan mellan de tre länen. Processen beskrivs som inkluderande med Gävleborgs län som samordningsansvarig. De regionala utvecklingsstrategierna hade nyligen tagits fram när regionalfondsprogrammet skulle skrivas, och programmet utgår från dem. Enligt kontaktpersonen i Gävleborg stämde de olika strategierna ganska väl överens och det gick att skriva ett program utan att kompromissa alltför mycket. Den kompromiss som gjordes var att man från vissa av länens sida ville inkludera infrastrukturåtgärder, det var dock något som EU-kommissionen inte godkände, så den avvägningen behövde länen i slutänden inte göra själva.

I det operativa programmet för Norra Mellansverige har ett antal utmaningar pekats ut:

- Området har en låg befolkningstäthet och en långsamt minskande befolkning, vilket fördyrar företagens transporter och minskar underlaget för service och tjänster.
    - Låg FoU-intensitet i SMF bidrar till låg omställningsförmåga och innovationskraft.
    - Stark industritradition, manlig präglade värderingssystem och höga ohälsotal med stora skillnader mellan kvinnor och män leder till ojämlika strukturer och gör regionerna mindre attraktiva för kvinnor.
    - I programområdet är energiförbrukning per invånare hög, vilket leder till en hög miljöbelastning.

För att möta dessa utmaningar har ett antal styrkor och möjligheter pekats ut i det operativa programmet. Befintliga klustermiljöer identifieras som en styrka som skapar förutsättningar för en ökad FoU-intensitet, en höjd innovationsgrad i företag och en ökad samverkan mellan företag och forskningsinstitutioner. För att minska den regionala miljöbelastningen och samtidigt skapa nya arbetstillfällen i framtidsbranscher sker satsningar på mer hållbara transporter och energieffektivisering.

Inom respektive län utarbetas strategier för smart specialisering och innovationsutveckling. Dalarna har i sin agenda för smart specialisering pekat ut fyra kunskapsområden inom ramen för deras smart specialiseringsarbete: *avancerad industri, innovativ upplevelseproduktion, energieffektivt samhällsbyggande, samt hälsa och välfärd.*

Arbetet med smart specialisering i Gävleborg tar sin grund i Gävleborgs innovationsstrategi, där fem prioriterade kompetensområden pekas ut: *IKT, miljö- och energiteknik, skogsindustri, upplevelsenäring, samt stål- och verkstadsindustri*

Som utgångspunkt för Värmlands arbete med smart specialisering har en forsknings- och innovationsstrategi tagits fram för perioden 2015–2020. Strategin identifierar fem områden med en eller flera branschinriktningar samt en sjätte specialisering – värdeskapande tjänster, som ska vara tvärgående och därmed ingå i de övriga fem specialiseringarna:

- *Skogsbaserad bioekonomi*
- *Digitalisering av välfärdstjänster*
- *Avancerad tillverkning och komplexa system*
- *Naturen, kulturen och platsens digitaliserade upplevelser*
- *Systemlösningar med solel*

Därutöver betonas vikten av klusterorganisationer, innovationsmiljöer och institut som smörjmedel i genomförande.

11.1.2 Särskilda mål och resultatindikatorer

I programområdet har investeringsprioritering 1b valts ut, med särskilt mål att *öka antalet innovativa SMF.* I det operativa programmet betonas behovet av ett väl fungerande och tillgängligt innovationssystem för att öka företagens möjligheter till innovation. För att möjliggöra ett tillgängligt innovationssystem krävs öppna forsknings- och innovationsmiljöer där samverkan mellan akademi och näringsliv kan skapas och i sin tur leda till nya tekniska lösningar, produkter eller affärsmodeller. Därtill framhålls kopplingen mellan forskningsmiljöer, företagsnätverk och kluster som en förutsättning för smart specialisering, hållbar tillväxt och innovation.

För att på sikt kunna mäta i vilken grad programmet har bidragit till förändringar valde resultatindikatorer ut. För investeringsprioritering 1b i Norra Mellansverige har resultatindikatorn *Andel företag (10–249 anställda) med innovationsverksamhet (produkt-, process-, organisatorisk, marknadsföring)* valts.

11.1.3 Beviljade medel för tematiskt mål 1

Inom TM1 har 45 procent av de fördelade medlen beviljats. 27 projekt är igång, varav fem är förstudier.

Under 2016 har fem utlysningar genomförts, varav två bredare som omfattat TM1. Istället hade Tillväxtverket som avsikt att få in ansökningar inom hela TM1. Under 2015 genomfördes tre utlysningar, varav två var breda och omfattade programmets samtliga insatsområden, med undantag för insatsområde två med investeringsprioritering 2a, som istället omfattades av den tredje utlysningen. Fokus för utlysningarna var förnyelse och hållbar tillväxt.

Från Tillväxtverkets sida har man uppfattat att söktrycket inom TM1 har varit lägre än man önskat. Med kommande budgetneddragningar, som presenterats för Strukturfondspartnerskapet (SFP) i december 2016, och att flera ansökningar inkommit från Karlstads universitet, verkar detta dock inte längre vara ett bekymmer. Region Värmland pekar på att arbetet med smart specialisering gjordes senare än de operativa programmen och att det tagit tid innan projekten kunnat komma igång.

Strukturfondspartnerskapet har valt att fördela medel till de projekt som klarat Tillväxtverkets förberedande handläggning. Från sekretariatets håll framhålls att de projekt som presenteras för SFP är regionalt väl förankrade, och i många fall har regional medfinansiering. Det har ännu inte funnits ett behov för SFP att prioritera bort något projekt, men det kan komma att bli aktuellt framöver, när det ekonomiska utrymmet blir begränsat.

Jämfört med föregående programperiod är projekten betydligt mindre i omfattning, vilket gör att Tillväxtverket bedömer att det finns vissa utmaningar att få ut alla medel i programmet.

Figur 40 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden

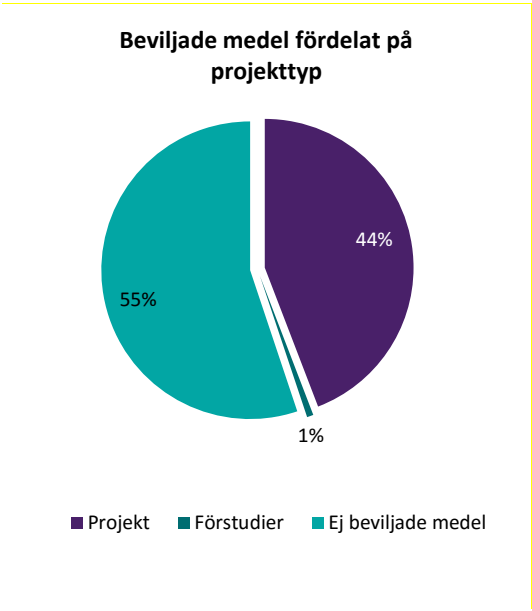

Beviljade medel	Antal projekt	Medel
Projekt och samverkansprojekt	22	120,1 MSEK
Förstudier	5	1,9 MSEK

11.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt

I Norra Mellansverige har totalt 17 projekt och fyra förstudier undersökts. Utifrån dessa har två projekt valts ut för en fördjupad studie. En av studierna genomfördes i Värmland och en i Gävleborg. I de fördjupade studierna intervjuades representanter för projektledning, styrgrupp och finansiär. Eftersom ingen studie genomförts i Dalarna gjordes en extra intervju med en person på Region Dalarna, som har det regionala utvecklingsansvaret, för att öka förståelsen för betydelse av insatsernas inom TM1 i Dalarna. Utöver det operativa programmet har även länens innovationsstrategier och strategier för smart specialisering studerats i syfte att få en fördjupad förståelse för prioriteringarna i programområdet.

Givet Norra Mellansveriges målsättning att öka antalet innovativa SMF, har ett särskilt fokus för analysen varit att titta på hur projekten når SMF och hur företagen direkt involveras i projekten. Framgångsfaktorn rörande företagens absorptionskapacitet bedöms därför här ha en särskilt hög relevans, eftersom målsättningen ställer krav på att fler företag i programområdet ökar sin absorptionskapacitet. Mot bakgrund av detta har det även varit centralt att studera hur akademin involveras och hur dess kompetens kommer till nytta i projekten, då akademin spelar en viktig roll i att öka kompetensen hos deltagande företag. I tabellen nedan presenteras de framgångsfaktorer som valts ut för Norra Mellansverige.

Tabell 21 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot

Framgångsfaktorer
Bidrag till de särskilda målen
F1. Aktörer från olika sektorer (näringslivet, akademisk forskning och offentlig sektor) har tagit aktiv del i formulerandet av det/de projekt där de deltar
F2. Aktivt engagemang från näringslivet
F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag
F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter med liknande organisationer på lokal, regional, nationell eller internationell nivå
F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet
F7. Projekten har en god projektledning
F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut
Smart specialisering
F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet
F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja
Horisontella kriterier
F11. De horisontella kriterierna integreras i det ordinarie arbetet i projekt
F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp
EU:s strategi för Östersjöregionen
F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

11.3 Analys av projektportföljen

I följande kapitel presenteras en analys av projekten i Norra Mellansverige och dess förutsättningar att bidra till de särskilda målen, uppsatta resultatindikatorer, övergripande strategier och horisontella perspektiv.

11.3.1 Programmets bidrag till de särskilda målen

I Norra Mellansverige utgör det vanligaste typen av syfte för projekten vara att utveckla strukturer för samverkan och nätverk. Vanligt är att detta syfte kombineras antingen med målsättningen att utveckla innovativa tjänster och produkter alternativt kombineras med att utveckla aktörer i innovationssystemet, till exempel att genomföra insatser för att kompetensutveckla små och medelstora företag i programområdet. Projekten tycks således göra insatser som syftar till att stärka upp olika delar av innovationsvärdekedjan genom att arbeta med såväl förutsättningsskapande genom uppbyggnad och förstärkning

av strukturer för samverkan och nätverk samt insatser som mer konkret fokuserar på kommersialisering och utveckling av företagens innovationsförmåga.

Figur 41 Kategorisering av syften för projekt och samverkansprojekt i Norra Mellansverige (n=17)

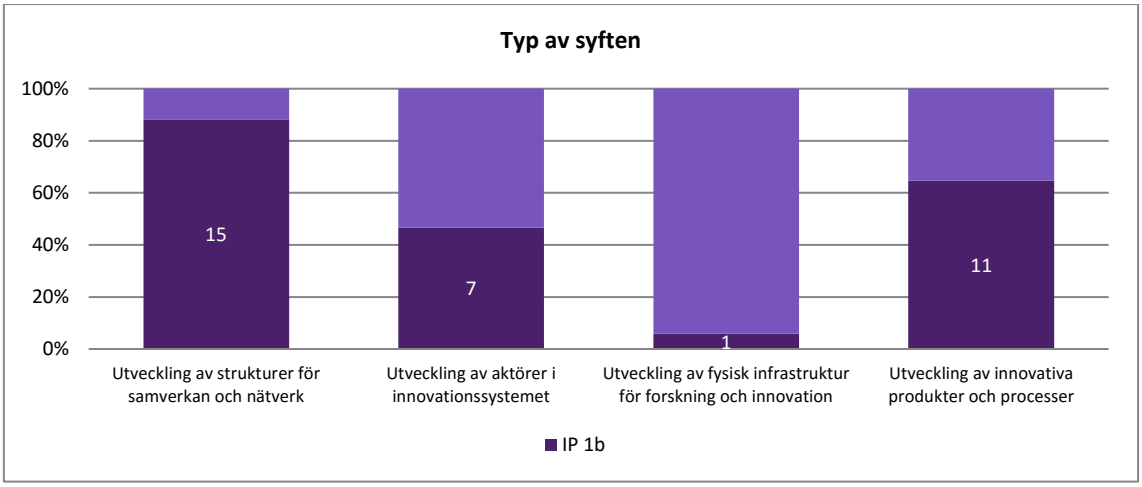

Flera projekt bygger vidare på tidigare satsningar och har en stark förankring i de regional kluster som finns. Utifrån de fördjupade studierna tycks det finnas ett tydligt fokus på att vidareutveckla strukturer för att få fler företag med innovationsverksamhet i programområdet. Det tycks finnas en stark samverkan bland offentliga aktörer på regional nivå, akademi och klusterorganisationer, där studierna pekar mot att stödsystemet utvecklas med hänsyn till det regionala näringslivets behov. Utifrån studerade projekt finns indikationer på att det inom programmet genomförs insatser för att öka innovationsgraden i företag, bland annat genom att akademin genomför kunskapsutvecklande insatser riktade till små och medelstora företag. Det genomförs även insatser som syftar till att bygga upp stödstrukturer och en dynamisk miljö där innovationer kan utvecklas i nära anslutning till lärosäten. Utveckling av fysisk infrastruktur för forskning och innovation förekommer i mycket begränsad utsträckning, vilket vi bedömer vara en rimlig prioritering givet de särskilda målsättningar som finns.

F1. Aktörer från olika sektorer har tagit aktiv del i formulerandet av programmet och av det/de projekt där de deltar

I framtagandet av det operativa programmet för Norra Mellansverige har aktörer från akademi, offentlig, privat och ideell sektor involverats, främst genom upparbetade forum för utveckling av respektive läns regionala utvecklingsstrategi. Bland annat har inbjudningar till informations- och dialogseminarier spridits brett. I intervjuer framkommer att fokus för offentliga aktörer ägnats åt att engagera regionens högskolor och universitet då dessa pekas ut som centrala aktörer för att driva projekten inom TM1. Bland de projekt som beviljats hittills är det fyra av 17 stycken som ägs av ett universitet eller högskola. Under föregående programperiod genomfördes en rad satsningar på kluster och detta har gett fortsatt avtryck, bland projektägare går det att se att det i stor utsträckning är klusterorganisationer som driver projekt (sex av 17 projekt). Genom dessa kluster har näringslivet således varit involverade i utvecklingen av de projekt som nu bedrivs.

F2. Formaliserat engagemang från näringslivet i projekten

Näringslivet är målgrupp för alla projekt utom ett, och där finns det också med indirekt. I det projektet utgör istället klusterorganisationer målgruppen för projektet. Som partner finns näringslivet med i elva av projekten och i styrgruppen i knappt hälften (sju) av projekten. Som medfinansiär finns näringslivet med i sex av de 17 projekten.

Figur 42 Grad av involvering från näringslivet (n=17)

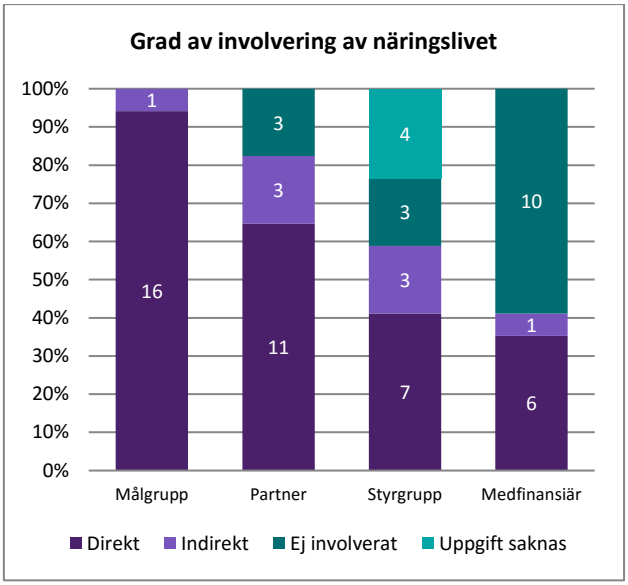

I en studie lyfts fram att näringslivet inte är representerat i styrgruppen, men att det finns förhoppningar om att det ska ändras framöver. De företag som finns med i det projektet är enpersons- eller fåpersonsföretag.

I en annan studie ser näringslivets involvering annorlunda ut. Där lyfts SMF inte bara som målgrupp utan som en medaktör som är en del av innovationssystemet. Stora företag utgör behovsägare, där mindre företag tillsammans med akademin kommer med lösningar på problemen. Projektet tycks enligt berörda aktörer hålla en hög akademisk nivå som företagen kan dra nytta av med aktiviteter som är lättillgängliga för näringslivet. I styrgruppen sitter företagsparter från stora företag med rollen att på ett övergripande plan styra och stötta projektledningen. Samtidigt framkommer att styrgruppen inte har någon beslutanderätt över vilka aktiviteter som ska genomföras.

Sex av totalt 17 projekt har i riggningen av projektet kunnat ange att företag bidrar med egna insatser i projekten, alltså att företagen går in med egna medel i form av tid. Det kan exempelvis bestå av att företagen bistår i särskilda kompetensutvecklingsinsatser gentemot SMF. I Norra Mellansverige står dessa egna insatser från företag för mellan 3 till 16 procent av projektbudgeten. Detta indikerar att projekten lyckats skapa ett engagemang och aktivt deltagande från näringslivet, där projekten ses som tillräckligt relevanta för näringslivet för att de ska välja att lägga tid på det. I två av dessa projekt går även företag in med kontantfinansiering som uppgår till större summor än medlen för egna insatser. I två projekt bidrar företag enbart med kontantfinansiering.

Samtidigt förekommer det flera projekt som utifrån projektansökningarna inte tycks ha samma engagemang från näringslivet, där näringslivet inte finns representerat som medfinansiär eller i styrgruppen. Utifrån en analys av syftet med dessa projekt tycks de snarare ha ett fokus på att utveckla strukturer för samverkan och nätverk. Dessa kan

därför konstateras befinna sig tidigare i värdekedjan och fokuserar snarast på bredare, förutsättningsskapande insatser. Utifrån Rambölls och Faugert & Co:s illustration av värdekedjan för innovation kan konstateras att det sannolikt kommer att ta längre tid för dessa projekt att generera resultat i förhållande till det särskilda målet för Norra Mellansverige. Detta betyder inte att dessa insatser saknar relevans, men att projekten sannolikt är beroende av andra insatser med ett mer direkt fokus på företagens kommersialisering, alternativt att företagen själva ser värdet och deltar i de nätverk som byggs upp inom ramen för projekten.

I programområdet finns ett antal stora internationella företag till vilka målgruppen SMF ofta är leverantörer. De stora företagen och SMF har ofta ett ömsesidigt beroende och de projekt som bidrar till att utveckla SMF till att bli starkare företag får också positiva effekter för de stora företagen som de mindre är leverantörer till. SMF beskrivs som medaktörer och som är en del av innovationssystemet. Denna typ av projekt framstår som goda exempel på insatser som stöttar utvecklingen och bidrar till resultat i enlighet med målsättningarna.

F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forsknings-institut och stora företag

En identifierad framgångsfaktor för forsknings- och innovationssamverkan är att centrala aktörer i det regionala innovationssystemet engageras och bistår med kunskap och kompetens. Centrala aktörer utgörs av lärosäten, forskningsinstitut och stora företag. Överlag tycks projekten i Norra Mellansverige präglas av ett formaliserat engagemang från minst någon av dessa aktörstyper. Det finns dock två stycken projekt som saknar representation från någon av dessa nyckelaktörer bland sina partners och medfinansiärer. Ett av dessa projekt drivs av en klusterorganisation som samlar stora företag, och har stora företag och forskningsinstitut som målgrupp. Det andra projektet tycks däremot helt sakna medverkan av dessa aktörer. En eventuell risk med detta är att projektet saknar viktig kompetens för att bidra till innovation och teknisk utveckling.

Att involvera akademin är även något som beskrivs som en framgångsfaktor bland regionala aktörer som jobbar med programmet. Det beskrivs att en process pågått i programområdet med syfte att få regionens högskolor och universitet att driva och delta i projekt. I intervjuer med aktörer i Norra Mellansverige framkommer dock att det finns en utmaning i att involvera akademin i projekten. Skälet till detta är de schablonbelopp som fastställts kring overhead-kostnader för akademin, som innebär att deltagande högskolor och universitet inte kan täcka sina kostnader för att delta. Det beskrivs i intervjuer att detta gör att det finns svaga incitament för akademin att driva och delta i projekten som finansieras via regionalfonden.

Figur 43 Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet i Norra Mellansverige

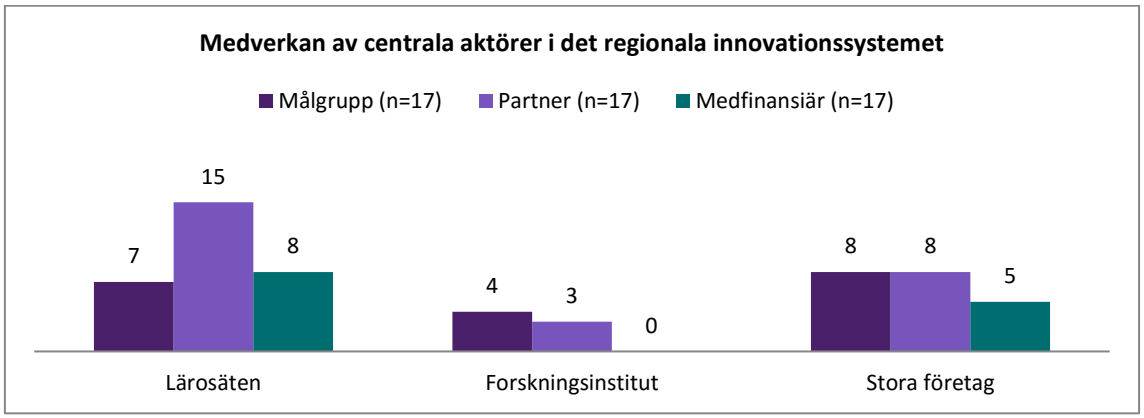

En annan framgångsfaktor kopplat till dessa centrala aktörers medverkan är att det finns en balans mellan dessa aktörer, exempelvis i projektens styrgrupp. För de 13 projekt där uppgift om styrgruppens sammansättning finns att tillgå bedöms nio ha en balans mellan deltagande aktörer, där det finns en jämn representation mellan näringsliv, akademi och offentlig sektor i projektets styrgrupp. I övriga projekt saknas en direkt representation från näringslivet.

Även om centrala aktörer är involverade i merparten av projekten tycks det finnas en utmaning i att skapa starka incitament för akademin att delta. Att insatserna under denna programperiod ska vara mer marknadsnära är en medveten satsning, men alla aktörer som ska delta i projekten behöver ha tydliga incitament för att göra det. Givet att akademin alltjämt pekas ut som viktiga aktörer och att andelen beviljade medel är låg skulle dessa bristande incitament utgöra ett hinder för programmet få till nya projekt och säkerställa att medlen för TM1 förbrukas. I förlängningen kan detta även innebära att förutsättningarna att nå uppsatta mål försämras, då färre aktiviteter genomförs för att bidra till fler innovativa SMF i området.

F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter med liknande organisationer på lokal, regional, nationell eller internationell nivå

Något som genomgående utgör en framgångsfaktor i hela värdekedjan för generering av innovationer är att göra nätverksskapande aktiviteter med organisationer på lokal, regional, nationell och internationell nivå. I Norra Mellansverige tycks detta förekomma i stor utsträckning, där 16 av totalt 17 projekt genomför olika typer av nätverksskapande insatser. För dessa projekt pekar projektportföljsanalysen på att projekten planerar insatser för att etablera samverkan med aktörer utanför de deltagande regionerna, antingen nationellt eller internationellt. I en studie av ett projekt inom programmet framkommer att projektet har kontakt med aktörer även utanför projektet och regionen via det deltagande universitetet, styrgruppsmedlemmars personliga nätverk samt via företag som är knutna till projektet som etablerat affärskontakter utomlands. I en annan studie framkommer att projektet har samarbete med flera andra regionala organisationer som på olika sätt också arbetar för att stärka konkurrenskraften och innovationsgraden hos SMF.

Det tycks således finnas indikationer på att projekten arbetar för att etablera samverkan med aktörer såväl inom som utanför programområdet. Projektportföljen pekar även på att

regionerna i programområdet genomför en rad nätverksskapande insatser kopplat till smart specialisering. Detta beskrivs mer utförligt i avsnitt 4.3.3.

F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet

I 13 av 17 projekt görs kompetensutvecklingsinsatser gentemot SMF. I de fyra projekt som inte gör det har alla fokus på att etablera strukturer för samverkan, vilket skulle kunna förklara att de insatser som görs ligger tidigare i värdekedjan. Det är betydligt mindre vanligt med insatser för att främja personalmobilitet i projekten. I tre av projekten förekommer dock insatser för att främja personalmobiliteten i projekten.

I åtta projekt, alltså knappt hälften, bekostas insatser som riktar sig direkt till enskilda företag. Alla dessa gör även kompetensutvecklingsinsatser av SMF i projektet. Stödet omfattar insatser som exempelvis coachning av företag, Kurbits affärsutvecklingsprogram och genomförande av kunskapsresor samt materialutvecklingslabb. Ett annat sätt att stärka företagens absorptionskapacitet är genom studentprojekt. Detta är också något som tycks finnas på plats i flera projekt, där sju av 17 projekt involverar studenter i innovationssamarbeten. Dessa kan skapa förutsättningar för nyrekrytering av utbildad personal i företagen och har därmed förutsättningar att stärka företagens absorptionskapacitet.

En fråga som kan lyftas i Norra Mellansverige är huruvida det finns en tillräcklig innovationshöjd i flera av de projekt som bedrivs. Samtidigt lyfts i en intervju med en regional aktör att det är viktigt att se på innovation ur en regional kontext, där det handlar om att utveckla innovationsförmågan inom en rad branscher, däribland besöksnäringen, som kanske vanligtvis inte betraktas som en innovativ bransch som präglas av en låg mognadsgrad och låg utbildningsnivå. I satsningar gentemot denna typ av näringar bör det vara helt centralt att insatserna i projekten anpassas till de företag som deltar.

F7. Projekten har en god projektledning

En central framgångsfaktor som knyter an till implementeringen av de projekt som bedrivs inom regionalfonden handlar om den kompetens som finns i projekten, där projektledningen spelar en central roll. I en intervju med en person med god insikt i de projekt som bedrivs framkommer att det generellt finns god kompetens i de projekt som drivs. En farhåga som lyfts är dock att många projekt är personberoende, där projektens framgång i stor utsträckning är avhängigt en enskild persons driv och engagemang. Det framkommer att det förekommer projekt som tappat fart när dessa nyckelpersoner slutat. Således ser utvärderarna behov av att fortsatt följa detta i kommande utvärderingsinsatser som kommer att göras av programmet.

F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut

En central framgångsfaktor för att få en bra utväxling av de medel som finansieras genom regionalfonden är att det finns en långsiktighet i de satsningar som görs. Långsiktigheten är även något som bedöms i urvalet av projekt. Hur bärkraftiga projekten är kan dock variera. Något som kan indikera att det finns förutsättningar för projekt som genomförs att leva vidare är om det redan i projektansökan finns en plan för hur resultat och lärdomar från projektet kommer att implementeras i de aktörer som berörs av projektet. Utifrån Ramböll och Faugerts analys av projektportföljen för Norra Mellansverige bedöms

15 av 17 projekt ha en tydlig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut.

Som tidigare nämnt utgör flera av satsningarna vidareutvecklingar av klustersatsningar som drivits även innan denna programperiod. I vissa fall rör det sig om nya satsningar. Gemensamt för flera av dessa satsningar tycks vara att det redan i projektansökan finns en tydlig tanke och målsättning att hitta ett långsiktigt huvudmannaskap för verksamheten, antingen genom en offentlig aktör eller genom en högskola. Det förekommer även exempel på projekt som har för avsikt att knoppa av verksamheten från den högskola som driver projektet till att bilda en fristående organisation men högskolan som finansiär. Det är utvärderarens bedömning att det är positivt att det är offentliga aktörer och lärosäten som planeras bära ansvaret för satsningarnas resultat då dessa har bättre förutsättningar än enskilda företag att bidra med denna långsiktighet och stabilitet. Utifrån en intervju med en aktör i Norra Mellansverige framkommer att det bland offentliga aktörer finns ett långsiktigt tänk kring hur projekten inom regionalfonden jackar in i ett bredare arbete med att utveckla de regioner som bildar programområdet.

I andra fall är det inte fullt lika tydligt hur resultaten ska förvaltas. Det förekommer även exempel på projekt där det påpekas att satsningens långsiktighet är beroende av att arbetet förankras politiskt under projekttiden.

11.3.2 Programmets bidrag till uppsatta resultatindikatorer

För att kunna uppskatta antalet företag med innovationsverksamhet har Statistiska Centralbyrån, SCB, genomfört en enkätbaserad undersökning på ett stratifierat urval av företag. Utifrån denna uppskattas att i Norra Mellansverige verkade 698±73 företag med innovationsverksamhet år 2010, vilket motsvarar 57,07±5,97 procent av de små och medelstora företagen. Målet för regionen är att 58 procent av företagen ska bedriva innovationsverksamhet år 2023. Målvärdet ligger således inom den statistiska felmarginalen för utgångsvärdet, och kan därmed betraktas ligga på samma nivå som utgångsvärdet. Om vi bortser från konfidensintervallet och omvärldsfaktorer som påverkar indikatorn samt antar att totalpopulationen är oförändrad till 2023, skulle en ökning från 57,07 till 58 procent innebära att ytterligare 11 företag i regionen ska bedriva innovationsverksamhet för att regionen ska uppnå målen till 2023. Givet att målvärdet för regionen är förhållandevis lågt ser Ramböll och Faugert att det inte föreligger några direkta hinder för att åstadkomma en förändring av uppsatt resultatindikator.

11.3.3 Programmets bidrag till smart specialisering

F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet

Kartläggningen av områden som erhållit finansiering visar på en stor bredd av insatser. Det går tydligt att se att det i huvudsak är områden som relaterar till industrin som erhållit finansiering i Norra Mellansverige, då kategorierna produktion och tillverkningsindustri, skogsteknik och smart boende samt skogsbaserad bioekonomi är de områden som erhållit finansiering. I en intervju med en aktör i Värmland framkommer att regionen har haft ett stort fokus i programmet på regionens främsta smart specialiseringsområden, nämligen skogsbaserad bioekonomi. Något som karaktäriserar många av projekten i Norra Mellansverige är att de inom ramen för projekten har ett tydligt fokus på att utveckla regionens smart specialiseringsarbete, vilket framgår i såväl intervjuer som i analys av projektportföljen. Detta beskrivs i en intervju som en styrka i programmet. Fyra av de projekt som kategoriserats som övrigt har snarare fokus på att bygga upp regional kapacitet att arbeta med smart specialisering. Det kan exempelvis röra sig om att stärka

och utveckla de kluster och science parks som finns. Två av projekten som kategoriserats som övrigt har snarare ett övergripande fokus på utveckling av olika verksamheter inom offentlig sektor, till exempel äldreomsorgen.

Figur 44 Områden som attraherat finansiering i Norra Mellansverige (n=17)

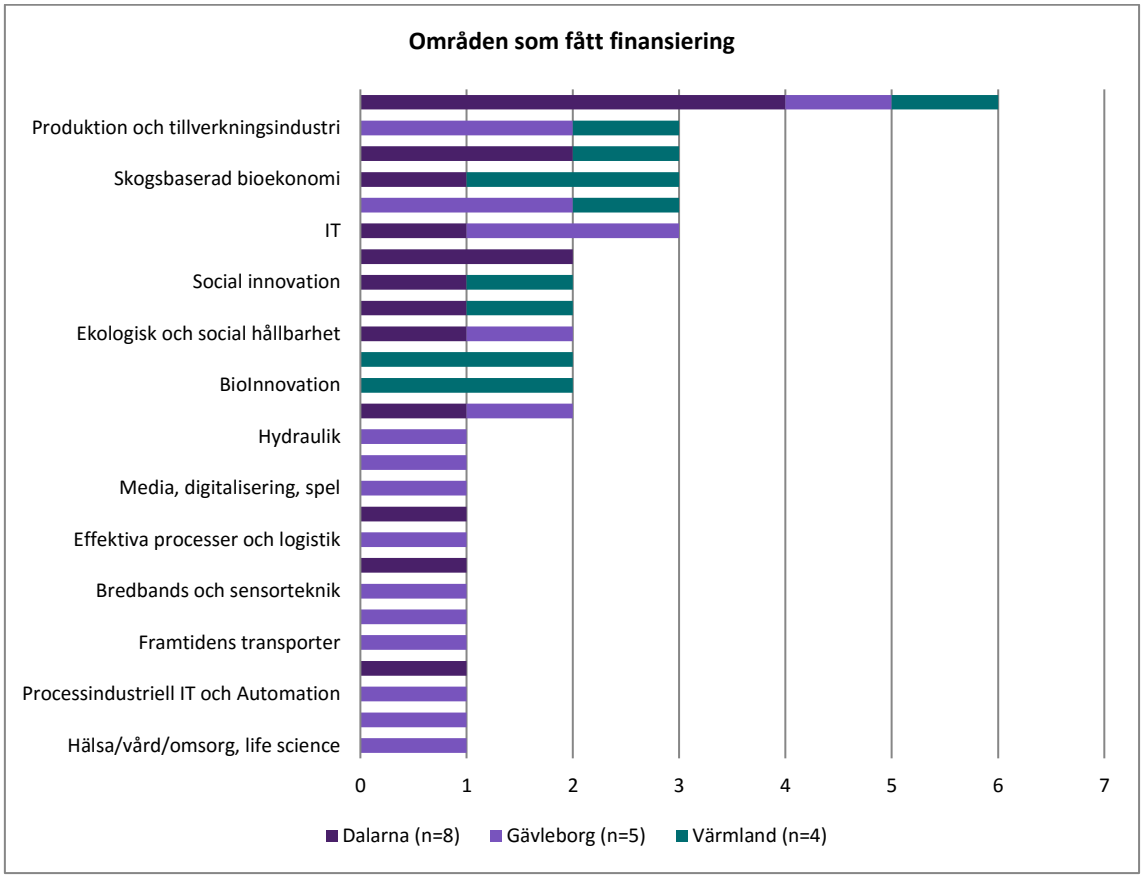

Även om arbetet med smart specialiseringsstrategier skedde efter att det operativa programmet togs fram, så är Rambölls bedömning att de satsningar som initierats inom insatsområde 1 ligger väl i linje med de områden som prioriterats inom smart specialisering.

F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja

På en övergripande nivå kan konstateras av nästan alla, 16 av 17 projekt beskriver att de ska göra nätverksskapande insatser med aktörer utanför sin region. Tio av 17 projekt gör insatser för internationellt samarbete och nätverkande som en del i att stärka regionens strategier för smart specialisering. Nio av 17 projekt nämner även andra typer av insatser som syftar till att utveckla eller förstärka strategier för smart specialisering.

Det är utvärderarnas bedömning att det i programområdet förekommer flera projekt som på ett tillfredsställande sätt tydligt bidrar till smart specialisering. Det finns till exempel projekt som bedriver samverkan och kunskapsutbyte inom det så kallade Vanguard initative för att stärka smart specialisering. Detta projekt tycks ha ett tydligt fokus på att

involvera politiken och medverka i ”high level”-möten i Bryssel. Det finns även exempel på projekt som tydligt motiverar sina insatser utifrån hur de bidrar till en smart specialisering. Det kan bland annat röra sig om att insatserna ligger väl i linje med utpekade fokusområden eller att ett projekt motiverar utvecklingen av en science park som en viktig pusselbit för att åstadkomma en smart specialisering av regionen. Samtidigt framkommer i en intervju att det finns mer att göra för att säkerställa synergier mellan exempelvis regionalfonden och Horisont 2020, som också utgör en viktig pusselbit för att bidra till smart specialisering.

11.3.4 Programmets bidrag till horisontella kriterier

I projektportföljsanalysen och de intervjuer som gjorts sticker Norra Mellansverige ut som ett område där man från regionalt håll lyft fram och arbetat strukturerat med horisontella kriterier under programskrivningen. Enligt en intervjuperson är upplevelsen dock att systemet inte är byggt för att integrera dem fullt ut, exempelvis när det kommer till de resultatindikatorer man behövt förhålla sig till. När det kommer till Tillväxtverkets standardtext om horisontella kriterier uppger en intervjuperson att hen ”känner en stor suck inombords”. Att arbeta så är inte att jobba integrerat med horisontella kriterier, utan att hantera dem som en särfråga. Genom att skicka ut en standardtext visar man att regionerna själva inte behöver ta det ansvaret.

Figur 45 Integrering av horisontella kriterier (n=17)

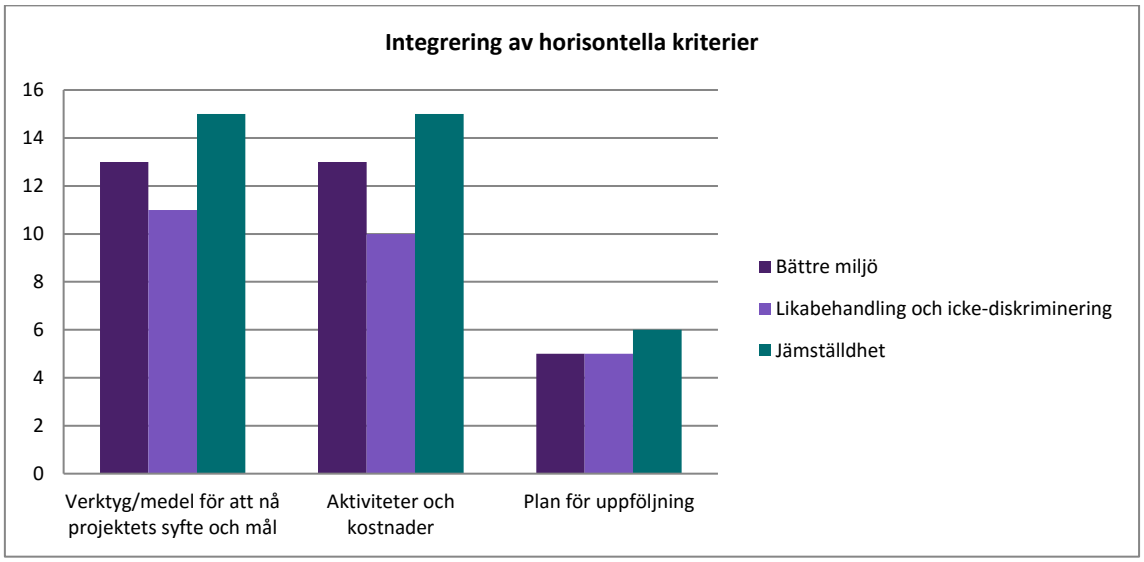

F11. De horisontella kriterierna är integrerade i det ordinarie arbetet i projektet

Projektportföljsanalysen visar att de horisontella kriterierna i hög utsträckning finns med som ett verktyg/medel för att nå projektets syfte och mål. Vanligast är att projekten arbetar med jämställdhet (15 projekt), därefter bättre miljö (13) och sedan likabehandling och icke-diskriminering (11).

En intervjuperson som ansvarar för handläggning av projekt menar att de horisontella kriterierna är olika enkla för projekten att implementera. Miljö är det kriterium som bedöms som mest välintegrerat i projekten, där mycket av teknikutvecklingen har bäring på resurseffektivitet och hållbarhet. Sett till antal är det ett par projekt färre som uppger att miljö finns integrerat, men att något är välintegrerat är en kvalitativ bedömning.

Likabehandling och icke-diskriminering är det kriterium som bedömts svårast för projekten att integrera. Avseende jämställdhet framkommer att det är en utmaning att TM1 har bäring på många traditionellt mansdominerande branscher som tar tid att förändra.

Exempel på insatser som ska genomföras är att inkludera frågorna i externa aktiviteter och kommunikationsmaterial, men även särskilda grupper som inom ramen för projektet fokuserar på social hållbarhet.

Liksom i andra programområden är planerna för arbetet med horisontella kriterier tydligare i projektansökningarna är vad fallstudierna sedan visar. Fallstudierna visar på att det finns en ambition att arbeta med horisontella kriterier, men att man är trevande kring hur. I ett projekt har styrgruppen inte alls koll på dem, men menar ändå att man arbetar med hållbarhet, jämställdhet och att man haft ett stort fokus på nyanlända och hur man ska möta olika grupper i samhället. Projektledaren i samma projekt menar att det är en utmaning att arbeta med de horisontella kriterierna och att det finns mycket att göra. Samtidigt finns en medvetenhet kring betydelsen av vilka som representerar projektet etc. I ett annat projekt har miljömässig hållbarhet varit en bärande grund för projektet sedan starten, vilket medför att det perspektivet har en större tydlighet i upplägg och genomförande. Projektledningen beskriver att det är svårt att jobba med horisontella kriterier på ett konkret sätt i projektet, kopplat till jämställdhet blir det mest en representationsfråga i tillsättningar av t ex styrgruppen. Ett strukturerat arbetssätt saknas, men i och med att projektet är knutet till en högskola följs frågor kopplade till likabehandling och jämställdhet lärosätets krav och processer.

F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp

Det är många projekt som har planerat aktiviteter på området, men uppföljningen är inte lika omfattande. Enligt projektbesluten har sex av projekten en plan för uppföljningen av jämställdhet, och fem har planer för att följa upp bättre miljö respektive likabehandling och icke-diskriminering.

11.3.5 Programmets bidrag till EU:s strategi för Östersjöregionen

F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

11 av projekten har en koppling till EU:s strategi för Östersjöregionen. Projekten bidrar till två av tre mål – att öka välståndet och att länka samman regionen. Exempel på insatser som genomförs är klustersamverkan, samverkan genom företagsnätverk och initiering av internationella projekt inom flera olika kunskapsområden för att öka regional konkurrenskraft och växtkraft. Genom gränsöverskridande innovationsnätverk förenas innovativa företag vilket både länkar samman och bidrar till ett ökat välstånd.

11.4 Slutsatser

- Flera projekt i programområdet bygger vidare på tidigare satsningar och befintliga klustermiljöer, eller stöttar delar i att skapa nya. Detta tycks bidra till att erfarenheter från tidigare insatser tas till vara och att projekten drivs av erfarna projektägare vilket borde vara bra förutsättningar för att projekten ska bidra till resultat effektivt. Vi kan se att de insatser som görs tycks ha en stark förankring bland såväl offentliga aktörer, näringsliv och akademi. En bred förankring ger stabilitet och legitimitet åt de insatser

som genomförs som ofta är av långsiktig karaktär. En stark förankring av insatserna i både lokalt och regionalt näringsliv och akademi vid regionala lärosäten skapare en relevant koppling mellan den forskning och innovationsutvecklingsverksamhet som bedrivs och näringslivets behov.

- Utifrån genomförd analys av programmet tycks det finnas goda förutsättningar för de projekt som bedrivs att bidra till den särskilda målsättningen om ett ökat antal innovativa SMF i regionerna, då satsningarna tycks rikta sig brett till flera branscher som idag saknar innovationshöjd. Det finns dock två utmaningar som kan påverka förutsättningarna att bidra till målsättningen, som delvis hör samman. Den första handlar om graden beviljade medel, där projekten är mindre än föregående programperiod. Detta innebär att programområdet är i behov av fler projektägare som driva projekt för att säkra att samtliga medel nyttjas. Den andra utmaningen handlar om medverkan från centrala aktörer som bistår med kompetens som kan höja företagens absorptionskapacitet. Här har intervjupersoner pekat på lärosäten som viktiga aktörer, samtidigt som det finns indikationer på att regelverket skapar bristande incitament för dess deltagande. Detta kan göra att lärosätena är mindre benägna att driva och finansiera projekt inom regionalfonden. Ett problem med detta är att akademin ofta ansetts som lämpliga projektägare, och att det finns en risk att projekt inte alls blir av om det inte finns aktörer som är beredda att hålla samman och driva projekten.
- Många satsningar har sitt fokus inom traditionella industrisektorer, vilket också reflekterar näringslivsstrukturen. Samtidigt förekommer flera satsningar på andra näringar så som exempelvis besöksnäringen och idrottsnäringen. Sett till de styrkeområden som beviljats finansiering kan konstateras att de ligger i linje med de områden som respektive län pekat ut. Arbetet med smart specialisering har dock skett länsvis, vilket gör att det finns en stor bredd i vilka näringar som beviljats medel. Det förekommer dock projekt som tar ett tydligt grepp kring hur regionerna i programområdet ska arbeta med smart specialisering och det överlag finnas en god förståelse och kompetens kring frågorna på regional nivå och en tydlig närvaro av nätverksskapande insatser i projekten. Förutsättningarna att bidra till smart specialisering bedöms således som goda.
- Vad gäller de horisontella kriterierna tycks de finnas med i stor utsträckning i projektens ansökningar. Det finns dock utmaningar att på ett meningsfullt sätt integrera dem i projektgenomförandet, vilket på intet sätt är unikt för Norra Mellansverige. Miljö tycks däremot i större utsträckning kunnat integreras även i projektens genomförande, varpå det tycks finnas bättre förutsättningar att bidra till detta kriterium.
- En majoritet av projekten har en koppling till EU:s strategi för Östersjöregionen. Det tycks således finnas förutsättningar för programmet att bidra till strategin.

Tabell 22 Modell för bedömning av Norra Mellansverige

	Bedömning
Förutsättningar att bidra till att uppnå det särskilda målet: Öka antalet innovativa SMF (1b)	Grön
Förutsättningar att bidra till smart specialisering	Grön
Förutsättningar att bidra till horisontella kriterier	Gul
Förutsättningar att bidra till EU:s strategi för Östersjöregionen	Grön

12 Programområde Mellersta Norrland

Finansiering inom tematiskt mål 1: 308 403 666 SEK

Motsvarar 23,9 procent av programmet i Mellersta Norrland

Smart specialiseringsområden

Skog och IT, Idrott, hälsa, och turism.

Särskilda mål

1b: Ökade investeringar i forskning och utveckling som andel av programområdets företag, Öka andelen små och medelstora företag som utvecklar innovativa varor och tjänster

12.1 Om programmet

Regionalfondsprogrammet för Mellersta Norrland har tilldelats 1,29 miljarder kronor. Mellersta Norrland är det näst största programområdet i Sverige utifrån tilldelade medel. Storleken på TM1 i Mellersta Norrland är drygt 308 miljoner kronor. TM1 har tilldelats 23,9 procent av de totala medlen för regionalfonsprogrammet i Mellersta Norrland. Det är den tredje lägsta andelen av de nio regionalfondsprogrammen i Sverige, men TM1 är ändå det näststörsta insatsområdet i Mellersta Norrland sett till totala medel och till medel per capita (834 kronor per capita).

Figur 46 EU-medel fördelat till Mellersta Norrland inom tematiskt mål 1, totalt och per capita

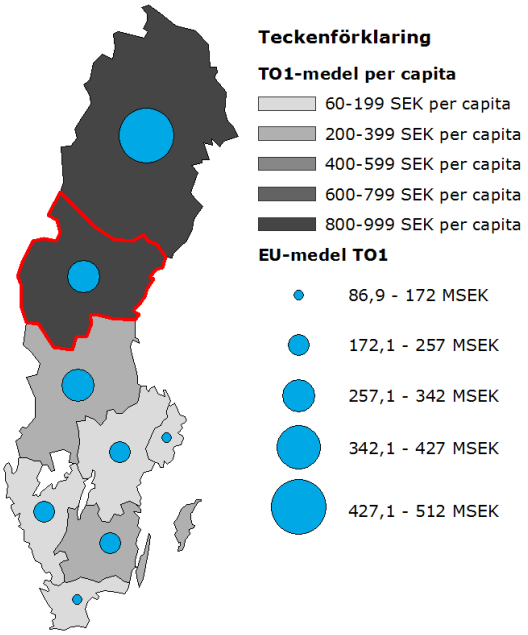

12.1.1 Utmaningar och prioriteringar

Inför arbetet med att utforma programmet genomfördes en regional analys som identifierade de främsta utmaningarna i programområdet Mellersta Norrland. Följande utmaningar identifierades i den regionala analysen och lyfts även fram i det operativa programmet:[76]

- FoU-investeringarna är låga
- Ungdomsarbetslösheten är hög
- Det finns demografiska utmaningar som är särskilt utmanande i den glesbefolkade regionen

Mellersta Norrland har tydliga utmaningar i sin glesa befolkningsstruktur; 40 procent av befolkningen bor utanför tätorterna. De utmaningar som presenteras i det operativa programmet är i hög utsträckning baserade på de regionala utvecklingsstrategier (RUS) som är utformade för Jämtlands och Västernorrlands län.[77]

Utöver de utmaningar som nämns ovan har programområdet utmaningar i form av att befolkningen minskar och att yngre, främst kvinnor, lämnar programområdet samt att andelen utlandsfödda är lägre än genomsnittet i landet. Enligt det operativa programmet har TM1 hög prioritet med anledning av de låga FoU-investeringarna i programområdet.

Till grund för arbetet i programområdet ligger sex prioriterade fokusområden. Fokusområdena har sin grund i de län, Jämtlands län och Västernorrlands län, som omfattas av programområdet och deras regionala utvecklingsstrategier. De sex prioriterade områdena är:

- Företag, innovation, FoU och kunskapsutveckling
- Kompetens och kunskapsutveckling
- Infrastruktur, tillgänglighet och samhällsservice
- Demografifrågan
- Klimatmedvetenhet och energieffektivisering
- En attraktiv region

Enligt Jämtlands läns RUS prioriterar länet områden som har goda förutsättningar att bidra till utvecklingen av ett hållbart och växande näringsliv. Vid utformningen av de prioriterade områdena har hänsyn tagits till jämställdhet, mångfald, ungas möjligheter, god folkhälsa och resurseffektivitet. De prioriterade områdena baseras på en uppföljning av den tidigare regionala utvecklingsstrategin, en omvärldsanalys samt genom en bred dialog inom länet.[78] I den regionala innovationsstrategin (RIS) som tagits fram för Jämtlands län nämns att ”öppen innovation som skapar ökade idé- och kunskapsflöden” och ”ökad samverkan och fler strategiska samarbeten för innovation” är vägledande mål för smart specialisering. Kopplat till de vägledande målen för smart specialisering nämns också näringar som turism, sport och friluftsliv. Samarbeten mellan branscher och tillgång

[76] Mellersta Norrland (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Mellersta Norrland

[77] Mellersta Norrland (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Mellersta Norrland

[78] Regionförbundet Jämtlands län (2014). REGIONAL UTVECKLINGSSTRATEGI 2014 – 2030

till forskning, genom exempelvis Mittuniversitetet, lyfts också fram kopplat till vägledande mål om smart specialisering.[79]

En arbetsgrupp bestående av representanter för kommuner, landstinget och länsstyrelsen har arbetat fram Västernorrlands regionala utvecklingsstrategi. I den RUS som tagits fram för Västernorrlands län finns ingen utpräglad strategi för smart specialisering. Det framkommer dock att processindustrins strukturer, som grundlagts av resurserna skogsråvara och elkraft, är viktiga för innovationssystemet i Västernorrlands län.[80] I en handlingsplan för innovation i Västernorrlands län som är framtagen efter programstarten lyfts det fram att området måste arbeta för att skapa förutsättningar för innovation inom styrkeområdena skogsindustri, IT och bioekonomi.[81]

I programområdet finns ett universitet, Mittuniversitetet, som är uppdelat på två campus i Sundsvall och Östersund. Trots att de flesta SMF i regionen har långa avstånd till forskningsmiljöerna på universitetet så bedöms förutsättningarna vara goda för innovation och kommersialisering av produkter och tjänster grundade på forskning[82].

Programområdets styrkeområde inom TM1 är den forskning som är kopplad till skogen. Det finns därmed förutsättningar för utveckling av gröna näringar, förnybar energi, vindkraft, biokemi och bioekonomi. En utbyggnad av IT-infrastrukturen är också prioriterat, särskilt med anledning av det långa avståndet mellan företag och universitetets forskningsmiljöer. Digital teknik är ett annat prioriterat område som möjliggör för medborgare att ta del av offentliga tjänster. Programområdet har också spetskompetens inom områden som berör elkraft och skogsråvara[83].

12.1.2 Särskilda mål och resultatindikatorer

Programområdet Mellersta Norrland har valt två särskilda mål, båda inom investeringsprioritering 1b. För att öka företagens investeringar i FoU har man valt målet om *ökade investeringar i forskning och utveckling som andel av programområdets företag.* Med anledning av programområdets glesa strukturer är det viktigt att företag stöttas till att samverka med forskning och innovation för att på så vis kunna möta och anpassa sig efter marknadens utveckling.

Det andra målet *Öka andelen små och medelstora företag som utvecklar innovativa varor och tjänster* syftar till att öka andelen SMF som utvecklar innovativa varor och tjänster. Med anledning av att enbart fyra procent av företagen inom programområdet har kontakt med universitet och högskola (UoH) är det viktigt att stärka denna koppling för företagens långsiktiga konkurrenskraft. En väl fungerande IT-infrastruktur är viktigt för denna utveckling i programområdet.

För programområdet Mellersta Norrland har det varit viktigt att stärka näringslivets investeringar i forskning då de vid en nationell jämförelse är låga. I intervjuer uttrycks

---

[79] Regionförbundet Jämtlands län (2014). Innovativa Jämtland Härjedalen 2025, En innovationsdriven samhällsutveckling i världsklass

[80] Länsstyrelsen Västernorrland (2011). Framtid Västernorrland! Regional utvecklingsstrategi för länet 2011-2020

[81] Länsstyrelsen Västernorrland (2016). Handlingsplan Innovation

[82] Mellersta Norrland (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Mellersta Norrland

[83] Mellersta Norrland (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Mellersta Norrland

också att det varit viktigt att de medel som beviljats ska komma företagen och programområdet till nytta. Fokus i formuleringen av de särskilda målen är att medlen ska generera konkreta resultat i form av nya produkter och tjänster, enligt en intervjuperson.

12.1.3 Beviljade medel för tematiskt mål 1

Inom TM1 har en knapp tredjedel av medlen fördelats. Nio projekt är igång, och en förstudie har beviljats medel. En viktig förklaring till att en så liten andel av medlen fördelats är att programmet kommit igång ett år senare än vad som var tänkt vilket beror på att projektansökningarna inte var klara i tid.

Figur 47 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden

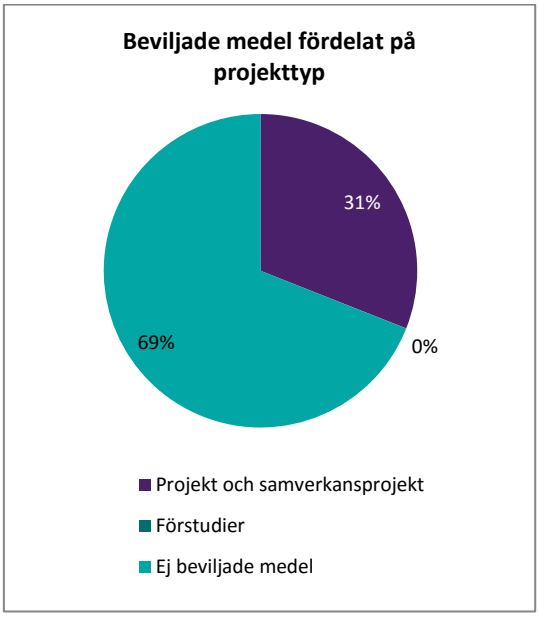

Beviljade medel	Antal projekt	Medel
Projekt och samverkansprojekt	9	96,6 MSEK
Förstudier	1	0,4 MSEK

Under åren 2015–2016 har fyra utlysningar genomförts. Den första utlysningen som genomfördes var begränsad och inte öppen för insatsområde 1. Övriga tre utlysningar har varit öppen för alla insatsområden. Under våren 2017 planeras en utlysning som är öppen för alla insatsområden. Den naturliga projektägaren i programområdet är Mittuniversitetet som har tidigare erfarenhet av att bedriva projekt.

En intervjuperson anser dock att det vore fördelaktigt om också mindre företag formulerade ansökningar och att det utvecklades en bredare bas av sökande, även om en del av Mittuniversitets ansökningar är mitt i prick. Med anledning av att föregående programperiod fick kritik för att inte involvera näringslivet i tillräcklig utsträckning premieras de projekt som på ett tidigt stadium förankrar projekten i företag och näringsliv som också medverkar i formuleringen av projekten.

Urvalet av projekten har baserats på hur väl förankrade projekten är i näringslivet, att projekten bidrar med något innovativt och nytt, att projekten håller hög vetenskaplig

kvalitet, att projekten täcker in båda länen, långsiktiga effekter som sträcker sig efter programperioden samt att projekten ligger i linje med programmet och de regionala utvecklingsstrategierna. En intervjuperson nämner att flera av projektägarna tidigare bedrivit projekt och i dessa fall har man undersökt hur dessa projekt presterat. En annan intervjuperson nämner att det finns en egen strategi för vilka projekt som ska prioriteras på Mittuniversitetet, men att denna strategi stämmer väl överens med länens strategier.

12.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt

I Mellersta Norrland har totalt sex projekt studerats. Av dessa sex projekt är två stora; tillsammans har de tilldelats 59 procent av de fördelade medlen. Det har genomförts en studie av ett projekt inom programområdet Mellersta Norrland. Studien består av dokumentläsning, intervju med projektledare samt intervju med Tillväxtverkets handläggare för projektet. Det är viktigt att påpeka att eftersom programmet startade senare än tänkt är det flera projekt som ännu inte kommit igång och det studerade projektet är även det i ett tidigt skede. Utöver studien har det också genomförts intervjuer med fyra personer på Strukturfondspartnerskapets kansli som representerar dels Mittuniversitet och dels de två länen som omfattas av programmet. En intervju har också genomförts med en ansvarig för programskrivningen av det operativa programmet för Mellersta Norrland. Det operativa programmet tillsammans med länens utvecklings- och innovationsstrategier har också studerats för att få en fördjupad kunskap om programområdets förutsättningar och prioriteringar.

Vår bedömning är att de båda särskilda målen för insatsområde 1 i Mellersta Norrland sy *öka innovationsverksamheten i företagen*, som utgör de två sista stegen i innovationsvärdekedjan: *kompetens- och kapacitetshöjning av enskilda organisationer* samt *nya eller förbättrade produkter och processer i företagen*. Det är således viktigt att bedöma om det inom programområdet genomförs insatser i linje med de framgångsfaktorer som är relevanta i de två sista stegen i värdekedjan[84], för en träffsäker bedömning av programmets förutsättningar att nå de särskilda målen. Programmet bedöms också utifrån framgångskriterier för integrering av horisontella kriterier, smart specialisering och EU:s strategi för Östersjöregionen.

[84] Det andra steget i värdekedjan är Kompetens- och kapacitetshöjning av enskilda organisationer. Det tredje och sista steget i värdekedjan är Nya förbättrade produkter och processer i företagen.

Tabell 23 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot

Framgångsfaktorer
Bidrag till de särskilda målen
F1. Aktörer från olika sektorer (näringslivet, akademisk forskning och offentlig sektor) har tagit aktiv del i formulerandet av det/de projekt där de deltar
F2. Aktivt engagemang från näringslivet
F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag
F4. Medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer
F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter med liknande organisationer på lokal, regional, nationell eller internationell nivå
F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet
F7. Projekten har en god projektledning
F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut
Smart specialisering
F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet
F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja
Horisontella kriterier
F11. De horisontella kriterierna integreras i det ordinarie arbetet i projekt
F12. Kompetens om de horisontella kriterier finns i projektledning och styrning av projekt
F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp
EU:s strategi för Östersjöregionen
F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

12.3 Analys av projektportföljen

12.3.1 Programmets bidrag till de särskilda målen

Den genomförda projektportföljsanalysen i Mellersta Norrland visar att projekten har flera syften som täcker alla steg i värdekedjan (se tidigare avsnitt 3.1.1). De vanligaste förekommande syftena (fem av sex projekt) är utveckling av aktörer i innovationssystemet samt utveckling av innovativa produkter och processer. En majoritet (fyra av sex) av projekten syftar också till att utveckla strukturer för samverkan och nätverk medan hälften (tre av sex) av projekten syftar till att utveckla fysisk infrastruktur för forskning och innovation.

Den generella bilden av projektens syften är att de avspeglar de särskilda målen som Mellersta Norrland har valt för programområdet, vilka befinner sig i den senare delen av värdekedjan. Projekten syftar därmed främst till att genomföra kompetenshöjande insatser för enskilda aktörer och att utveckla innovativa produkter och processer.

Figur 48 Kategorisering av syften för projekt och samverkansprojekt i Mellersta Norrland (N=6)

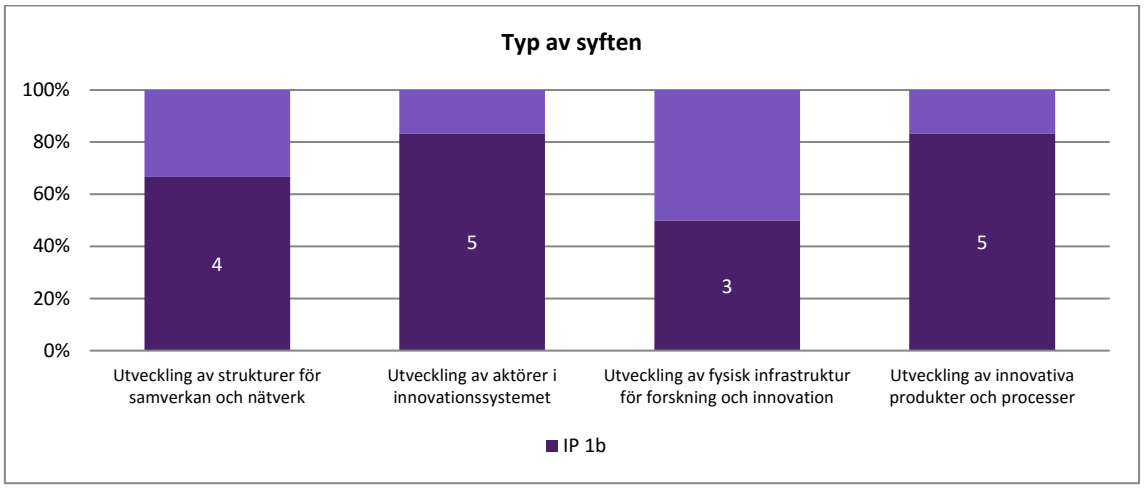

F1. Aktörer från olika sektorer har tagit aktiv del i formulerandet av programmet och av det/de projekt där de deltar

De genomförda intervjuerna med representanter för Strukturfondspartnerskapets kansli visar tydligt att programmet tagit ställning till huruvida de ansökningar som kommit in är förankrade i företagen. De ansökningar som inte varit förankrade i näringslivet har fått kritik på just denna punkt. Eftersom det enbart är forskningsutövare som är projektägare i programområdet är projekten väl förankrade i den akademiska forskningen. I den särskilda studien av ett projekt framkommer att företagen inte var med och utformade själva ansökan men att företagen skrev vad de kunde bidra till i projektet, vilket fördes in i ansökan. Företagen var också med och utvecklade problemformuleringen för projektet.

Programmet Mellersta Norrland har prioriterat de projekt i insatsområde 1 som är väl förankrade i näringslivet. Den sammantagna bedömningen är att aktörer från såväl forskningen och näringslivet aktivt tagit del i formulerandet av de projekt där de deltar.

F2. Aktivt engagemang från näringslivet

Den genomförda projektportföljsanalysen visar att näringslivet i hög utsträckning är involverat i de projekt som bedrivs. Utöver att näringslivet är en betydelsefull målgrupp för samtliga projekt är det också en partner i samtliga projekt; i ett projekt medverkar det mer indirekt genom en företagsfrämjande aktör. I tre projekt av fyra (för två projekt saknas det information om sammansättningen av styrgruppen) är minst ett företag representerat i styrgruppen medan i ett projekt är inte näringslivet överhuvudtaget representerat. I fem av sex projekt är företag med och medfinansierar, medan i ett projekt medfinansierar näringslivet mer indirekt genom en företagsfrämjande aktör. I en majoritet (fyra av sex) av projekten deltar stora företag och i tre projekt deltar flera stora företag.

Figur 49 Grad av involvering av näringslivet (N=6)

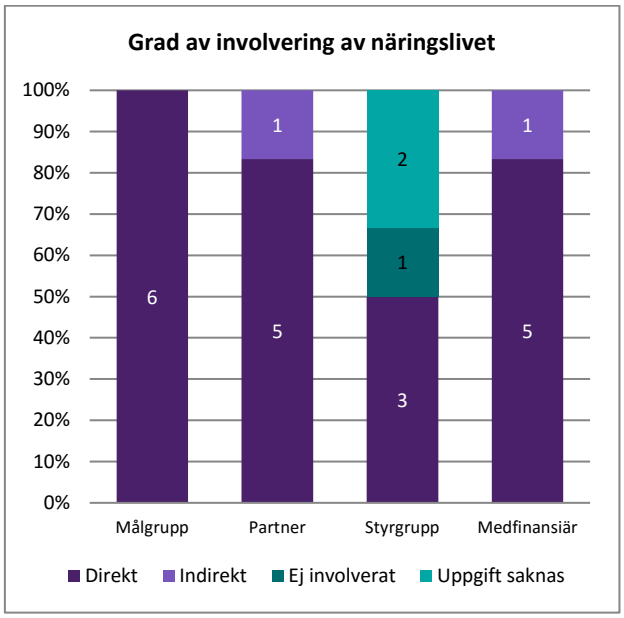

Knappt 90 procent av den finansiering näringslivet bidrar med sker genom egna insatser. Enligt intervjupersonerna sker det exempelvis genom att företag bidrar med arbetstid och lön för personal samt genom material. Dock finns det två projekt där näringslivet inte medfinansierar i varken egna insatser eller kontantinsatser. De deltagande företagen uppges alla vara engagerade i sin medverkan. I en intervju med en av Tillväxtverkets handläggare framkommer att SMFs ledningar ofta är aktiva i projekten. Den genomförda projektportföljsanalysen visar att det är tio större företag som medverkar i fyra av de sex projekten som beviljats medel i Mellersta Norrland. I en intervju menar respondenten att det finns risk att större företag inte alltid är så aktiva i projekten, men att de stora företagen som medverkar i projektet varit aktiva och har drivit projektet framåt.

Näringslivets engagemang är tydligt formaliserat i projekten i Mellersta Norrland. Främst syns det genom att företagen i stor utsträckning väljer att medfinansiera genom egna insatser och att företagspersonal aktivt utför arbetsinsatser i projekten. Medverkan av stora företag är viktiga för att driva processen framåt mot innovation för att sedermera resultera i kommersialisering. Sammantaget är bedömningen att näringslivets engagemang i programmet Mellersta Norrland är formaliserat. Det finns dock två projekt som avviker där stora företag inte medverkar och där näringslivet inte medfinansierar i projekten, dessa projekt har dock beviljats medel som är under genomsnittet för projekten i programområdet.

F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag

Majoriteten (fem av sex) av projekten avser att genomföra insatser som stödjer teknisk och tillämpad forskning. Flera intervjupersoner nämner att projekten ska vara förankrade i företagen och att näringslivet i hög utsträckning är involverade i projekten. Det är också tydligt att Mittuniversitetet har ett aktivt och formaliserat engagemang i programmet med dels sitt omfattande projektägarskap (fem av sex projekt), dels i form av att det finns strategier för vilka projekt man vill prioritera. Som tidigare nämnt är forskningsutövare i

form av akademi och forskningsinstitut projektägare för samtliga sex projekt. I den särskilda studien försöker projektet attrahera seniora forskare genom att de i utvecklingsarbetet får använda sin spetskompetens samtidigt som de inte behöver ägna sig åt försäljning som istället blir företagens ansvar. En intervjuperson menar att det blivit svårare att involvera doktorander i regionalfondsprojekt då de behöver publicera forskningsresultat inom ramen för sin forskning. Ett sätt att attrahera akademin till projektet sker genom att involvera seniora forskare i projektet.

Den forskning som projekten avser att bedriva är teknisk och tillämpad vilket är en förutsättning för att attrahera företag och särskilt SMF till projekten samtidigt som näringslivet har möjlighet att påverka projektens innehåll. De främsta incitamenten för forskningsutförare är deras möjligheter att driva projekten. Den sammantagna bedömningen är att det finns incitament för både näringsliv och forskningsutförare att medverka i projekten i Mellersta Norrland.

F4. Medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer

I Mellersta Norrland avser hälften (tre av sex) av projekten att uttryckligen involvera aktörer som efterfrågar de innovationer som utvecklas. Ett av dessa projekt ska utveckla flexibla fastighetslösningar i samverkan med fastighetsbolag, brukare och boende. Ett annat projekt involverar tänkbara köpare till de innovationer som tas fram, i denna process bidrar de med sina kompetenser för att påverka produktutvecklingen. I över hälften (fyra av sex) av projekten deltar stora företag. De allra flesta av projekten i Mellersta Norrland genomför insatser som syftar till att öka förutsättningarna för kommersialisering där de aktiviteter som ska genomföras kretsar kring ett eller flera specifika problem. Hälften (tre av sex) av projekten inkluderar företag och/eller brukare som ska använda den nya produkten, processen eller tjänsten.

Den genomförda projektportföljsanalysen visar att i fyra av sex projekt medfinansierar offentliga aktörer. Offentlig sektor representeras av en bred skara av aktörer så som kommuner, regionala aktörer, myndigheter, offentligt ägda bolag, stiftelser och testbäddar. En majoritet (fyra av sex) av projekten arbetar för att främja offentlig tillämpning av innovationer i form av nya produkter, processer och tjänster. Offentlig sektor är involverad i de flesta projekt vilket är en förutsättning för att öka kunskapen om innovationsupphandling i den offentliga sektorn. Projekt med sådant deltagande arbetar generellt för att öka tillämpningen av innovationer i offentlig sektor; de två projekt som inte medfinansieras av offentlig sektor har inte som uttalad avsikt att stärka tillämpningen av innovationer i offentlig sektor. Eftersom det enbart är ett projekt som genomför insatser som syftar till att stärka kunskapen om innovationsupphandling bidrar projekten i lite utsträckning till att stärka offentlig sektors kunskap om innovationsupphandling.

Majoriteten (fyra av sex) av projekten grundar de planerade aktiviteterna på ett specifikt näringslivsbehov. Fem av sex projekt avser att använda befintliga testbäddar, demoanläggningar eller labbfaciliteter. Nästan alla (fem av sex) projekt har också tydliga ambitioner att utveckla antingen prototyper, produkter och demonstratorer. Det projekt som vi tittat särskilt på inkluderar både parter som utvecklar och kommersialiserar de produkter som tas fram i projektet. I den särskilda studien av ett projekt framkommer att immaterialrättsliga avtal ska tecknas med de företag som sedan ska kommersialisera produkten.

Den sammantagna bedömningen är att projekten i Mellersta Norrland stärker kunskapsutvecklingen mellan de som utvecklar och de som använder innovationerna. Det finns överlag en medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer, främst sker det

genom att stora företag deltar i en majoritet av projekten. SMF är ofta underleverantörer till stora företag, det är därför viktigt att inkludera stora företag i projekten för att få ökad förståelse för deras behov. Däremot behöver fler projekt aktivt arbeta för att stärka offentlig sektors kunskap om innovationsupphandling, som i det operativa programmet för Mellersta Norrland nämns som en möjliggörare för innovationsutveckling. Projektportföljen i Mellersta Norrland innehåller en hög grad av marknadsnära innovationsorienterade aktiviteter.

F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter med liknande organisationer, även utanför regionen

I Mellersta Norrland arbetar en majoritet (fyra av sex) av projekten med nätverksskapande insatser på lokal, regional och internationell nivå. De fyra projekten som utifrån ansökningarna bedöms arbeta med nätverksskapande aktiviteter avser alla att bygga nätverk med forskningsutövare utanför programområdet. Tre av dessa projekt avser också att skapa nätverk med internationella aktörer. Exempelvis har ett projekt som avsikt att påbörja ett forskningssamarbete med ett institut i Finland där gemensamma tester ska genomföras. De fyra projekt som bedömts arbeta med nätverksskapande aktiviteter inkluderar alla en kontakt med klustersatsningar. Exempelvis har ett projekt som avsikt att bygga ett nätverk med ett kluster bestående av ett 40-tal lokala företag och 200 nationella företag.

Det finns sammantaget goda förutsättningar för deltagande stora företag att utveckla samarbeten med nya underleverantörer men också för deltagande SMF att få nya kontaktytor och kompetenser. Det är också positivt att en majoritet (fyra av sex) av projekten avser att bygga nätverk med kluster då det ofta resulterar i en ökad informationsspridning. Den sammantagna bedömningen av projekten inom programområdet Mellersta Norrland är att projekten arbetar med nätverksskapande aktiviteter både inom och utanför programområdet.

F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet

En majoritet (fyra av sex) av projekten avser att involvera studenter i verksamheten. Dessa projekt avser också att involvera minst en doktorand och två av sex projekt avser att inkludera industridoktorander i projekten. En intervjurespondent ansåg att det blivit svårare att involvera doktorander i regionalfondsprojekten eftersom projekten inte får finansiera vetenskapliga publikationer, vilket är viktigt för doktoranderna som behöver publicera sig. I det särskilt studerade projekt deltar både industridoktorander och några doktorander på Mittuniversitetet.

Kompetensutvecklingsinsatser riktade mot SMF genomförs i samtliga projekt. Kompetensutvecklingsinsatserna skiljer sig mellan projekten och syftar exempelvis till ökad FoU-kompetens, ökad förståelse för hållbarhetskriterier samt affärsutveckling. En intervjuperson anser att det studerade projektet kan göra stor nytta för mindre företag. Samma intervjuperson nämner vidare att projektet uppmuntrar till att seniora forskare och doktorander fortsätter samarbeta med de medverkande företagen efter projektets slut. Två av sex projekt har planer på personalmobilitet, där antingen forskare medverkar hos företag eller företagspersonal medverkar i verksamheten hos forskningsutföraren. Två projekt som inte direkt arbetar med personalmobilitet har planer på att genomföra insatser där forskare och företagspersonal arbetar nära varandra. Exempelvis ska forskare och företag tillsammans arbeta i en testmiljö i ett av dessa projekt. En majoritet (fyra av

sex) av projekten har också en uttalad plan att arbeta med öppna innovationssamarbeten. Det är svårt att utifrån projektportföljsanalysen bedöma om projektens insatser är anpassade efter deltagande företags mognadsgrad. Däremot framkommer det tydligt i de intervjuer som genomförts att företagens personal som medverkar i projekten i många fall har god forskarkompetens.

I programområdet Mellersta Norrland genomför överlag projekten kompetensutvecklande insatser för att höja företagens absorptionskapacitet i form av studentinvolvering, medverkan av doktorander och aktiviteter som exempelvis personalmobilitet. De insatser som genomförs där studenter och doktorander involveras möjliggör för företag att stärka sin absorptionskapacitet genom nyrekrytering. Insatser där företagen personal och forskare arbetar nära varandra leder till en ökad förståelse för innovationsprocessens olika steg. Överlag är bedömningen att projektportföljen för Mellersta Norrland bidrar till att stärka företagens absorptionskapacitet; dock hade fler projekt kunnat arbeta för att främja personalmobilitet.

F7. Projekten har en god projektledning

Med anledning av att Mittuniversitetet är projektägare för fem av sex projekt är det viktigt att Mittuniversitetet har planerat för en god projektledning. I det studerade projektet beskrivs det finnas en tydlig plan för dels interna möten och dels för referensgruppsmöten. De interna mötena hålls varannan månad, men även där finns det möjlighet för företagen att delta. Referensgruppsmötena hålls en gång varje halvår. Projektet har en tydlig plan för kommunikation internt men också med tänkbara avnämare för att driva processen mot kommersialisering. Exempelvis har kontakt tagits med en forskningspark för att möjliggöra kontakt med fler avnämare. Det finns också en tydlig arbetsfördelning i form av att projektet är uppdelat i delprojekt och de medverkande aktörerna har roller med olika ansvarsområden. I en annan intervju med en representant som är högt uppsatt på Mittuniversitetet framkommer att universitetet har en tydlig strategi för sin medverkan i programmet.

Det är svårt att säga om projekten i Mellersta Norrland generellt har en tydlig struktur för projektledningen. Det går däremot att konstatera att Mittuniversitetet har god erfarenhet sedan tidigare av att bedriva FoI-projekt och de har en tydlig strategi där högt uppsatta personer på universitetet deltar i programmet. Det skapar förutsättningar för att utveckla en kunskap inom universitetet om projektledning.

F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut

I nästan alla projekt (fem av sex) finns en plan för hur projektets resultat ska implementeras i de organisationer som deltagit i projektet. Eftersom projekten i Mellersta Norrland omfattar de två sista stegen i värdekedjan och främst syftar till att skapa nya innovationer är en långsiktig plan för projekten mindre viktigt. De organisationer som medverkar i projekten i Mellersta Norrland har högst sannolikt ett eget intresse av att implementera och tillvarata de resultat som projekten tar fram. Ett tänkbart resultat av projekten i Mellersta Norrland är att det etableras nätverk mellan de aktörer som medverkar i projekten. Således är det sannolikt att de parter som samarbetar i projekten också i framtiden kommer att samarbeta och att det leder till nya FoU-investeringar. Den sammantagna bedömningen är att projekten i Mellersta Norrland har en långsiktig plan för hur resultat ska leva vidare efter projektavslut, men att det inte är en avgörande framgångsfaktor för programmet.

12.3.2 Programmets bidrag till uppsatta resultatindikatorer

I insatsområde 1 i Mellersta Norrland finns två valda resultatindikatorer för de två särskilda målen, *öka andelen företag med innovationsverksamhet*[85] samt *öka företagens genomsnittliga utgifter för sin egen FoU-verksamhet*[86]. För att kunna uppskatta antalet företag med innovationsverksamhet har Statistiska Centralbyrån, SCB, genomfört en enkät baserat på ett stratifierat urval av företag. Utifrån detta uppskattas att det i Mellersta Norrland verkade 269±32 företag med innovationsverksamhet år 2010, vilket motsvarar 53,91±6,41 procent för små och medelstora företag. Målet för programområdet inom investeringsprioritering 1b är att 60 procent av företagen ska bedriva innovationsverksamhet år 2023. Målvärdet ligger således precis inom den statistiska felmarginalen för utgångsvärdet, och kan därmed betraktas ligga på i princip samma nivå som utgångsvärdet. Om vi bortser från konfidensintervallet och omvärldsfaktorer som påverkar indikatorn samt antar att totalpopulationen är oförändrad till 2023, skulle en ökning från 53,91 till 60 procent innebära att ytterligare *30 företag i programområdet ska bedriva innovationsverksamhet* för att programområdet ska uppnå målen.

Mellersta Norrlands andra resultatindikator rör företagens genomsnittliga utgifter för sin egen FoU-verksamhet. Även i det här fallet behäftas indikatorn med en felmarginal. Målet som programområdet har är att företagen 2023 i genomsnitt ska ha FoU-utgifter på 1,80 miljoner kronor var, en ökning från 1,56 miljoner kronor 2010. Felmarginalen är emellertid mycket hög – enbart vad gäller FoU-utgifter är den 14 procent, därtill kommer ett 15-procentigt intervall rörande antalet företag med FoU-verksamhet – vilket innebär att indikatorn är mycket svåranvändbar. Om vi bortser från felmarginaler, omvärldsfaktorer som påverkar indikatorn samt antar att totalpopulationen och penningvärdet är oförändrat till 2023, bedömer vi att båda målen är realistiska och nåbara. I tabell 3.3 konstateras att målen och resultatindikatorerna stämmer väl överens för insatsområde 1 i Mellersta Norrland. I avsnitt 3.2 beskrivs att det närmast är omöjligt att utifrån resultatindikatorerna utläsa vilka effekter programmen har haft med anledning av att målvärdet ligger inom konfidensintervallet.

Istället har vi undersökt om rätt insatser genomförs eller avses att genomföras för att påverka mätvärdet i rätt riktning. Det har gjorts genom att undersöka om programmet arbetar med insatser som kan bidra till ett ökat värde i det resultatindikatorerna mäter. Den övergripande slutsatsen är att programområdet Mellersta Norrlands projektportfölj genomför insatser som sannolikt kommer att öka värdena som resultatindikatorerna mäter, det vill säga andelen företag med innovationsverksamhet samt företagens genomsnittliga utgifter för sin egen FoU-verksamhet. Slutsatsen grundas på att det i stor utsträckning genomförs insatser som ligger i linje med de prioriterade framgångsfaktorerna för programområdet. I bedömningen har också hänsyn tagits till huruvida de två största projekt som tilldelats knappt 59 procent av medlen genomför insatser i linje med framgångsfaktorerna, med anledning av att resultaten i dessa projekt rimligen har stor påverkan på mätvärdena. Med anledning av att bara en knapp tredjedel av medlen för TM1 har beviljats bedömer utvärderarna att detta minskar chanserna för att målvärdet för de två resultatindikatorerna ska nås.

---

[85] Resultatindikator för det särskilda målet: Andel företag (10–249 anställda) med innovationsverksamhet (produkt- tjänste-, process-, organisatorisk-, marknadsföring). Utgångsvärde 54 % (2010), målvärde 60 %. Källa: SCB

[86] Resultatindikator för det särskilda målet: Företagens (produkt- och/eller processinnovativa, 10–249 anställda) genomsnittliga utgifter för sin egen FoU-verksamhet. Utgångsvärde 1,56 MSEK (2010), målvärde 1,80 MSEK. Källa: SCB

12.3.3 Programmets bidrag till smart specialisering

F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet

De projekt som beviljats medel inom programområdet Mellersta Norrland ligger i linje med de prioriterade områdena skogen och skogsindustrin, IT samt sport och friluftsliv. Ett projekt riktar sig främst mot fastighets- och byggbolag och avviker något från de prioriterade områdena. Programmet har tagit hänsyn till smart specialisering vid urvalet av projekt. Det har skett genom att en bedömning gjorts om projekten har vissa inslag som möter de prioriteringar som finns gällande smart specialisering. En intervjuperson på Strukturfondspartnerskapet menar att urvalet av projekt inte direkt skett utifrån om projekten kan bidra till smart specialisering, men att de ska ligga i linje med de prioriterade områden som finns för programmet.

Figur 50 Områden som fått finansiering (N=6)

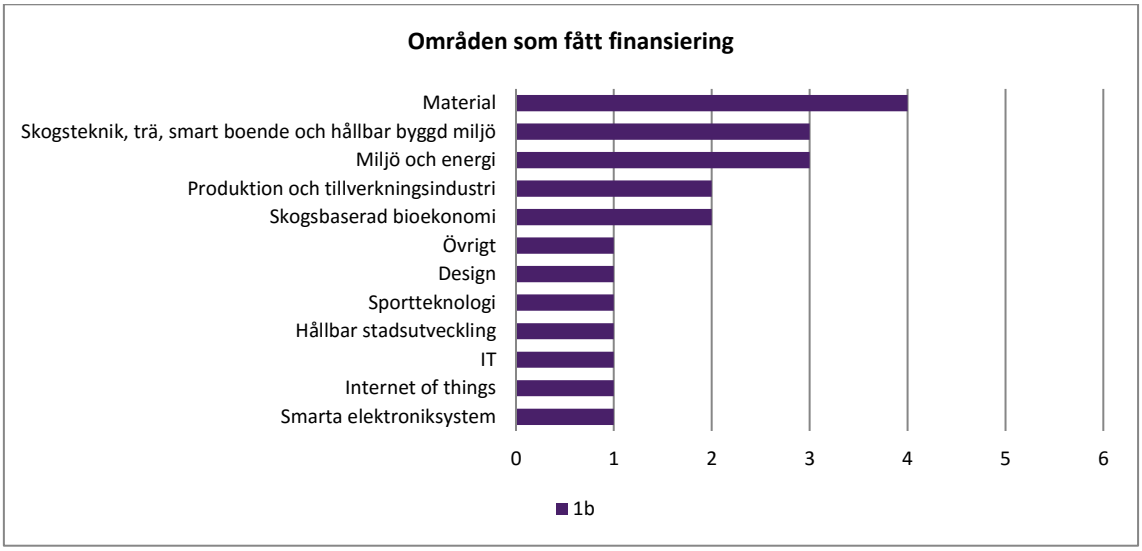

F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja

Majoriteten (fyra av sex) av projekten avser att arbeta med nätverksskapande insatser över regiongränserna, oftast i form av kontakter med nationella och internationella forskningsutövare, företag eller klusterorganisationer inom samma fokusområde. En intervjuperson menar att det är viktigt att samarbeta med andra regioner men att detta är svårt att genomföra med anledning av hur regionalfonden är uppbyggd.

Överlag har projekten för avsikt att ha kontakter med antingen nationella eller internationella aktörer, vilket skapar förutsättningar för att stärka utvalda styrkeområden ytterligare. Den sammantagna bedömningen av programmet Mellersta Norrland är att projekten bidrar till smart specialisering.

12.3.4 Programmets bidrag till horisontella kriterier

I kapitel 3.3.2 beskrivs att de horisontella kriterierna ska tillföra projekten nytta. Integreringen av de horisontella kriterierna i projekten åskådliggörs genom en fyrgradig skala: Skalan består av följande fyra steg: inte integrerat i planering av projekten; integrerat i planeringen, men inte i genomförandet av projekten; integrerat i projektens genomförande; väl integrerat i projektens genomförande, finns med som verktyg för att skapa nytta.

F11. De horisontella kriterierna integreras i det ordinarie arbetet i projekt

Den genomförda projektportföljsanalysen indikerar att projekten avser att integrera de horisontella kriterierna i innovationsverksamheten. Överlag har projekten också en plan för aktiviteter och kostnader för att integrera de horisontella kriterierna i projekten. I den särskilda studien av ett projekt är miljö en naturlig del av projektet, till viss del drivs det av att företag har hårda krav på sig att säkerställa att miljökrav uppfylls. Projektet arbetar också tillsammans med Arbetsförmedlingen och kommunen för att bistå med en praktikplats för en nyanländ kvinna samt för att säkerställa att det finns en jämn fördelning av kvinnor och män bland projektdeltagarna, vilket också är fallet. Däremot kan ytterligare insatser göras för att öka kvinnors involvering i styr- och referensgrupp, men det styrs av vilka som har den kompetensen hos företagen.

F12. Kompetens om de horisontella kriterierna finns i projektledning och styrning av projekt

En representant för Mittuniversitetet menar att det är svårt för forskarna att formulera ansökningar utifrån de horisontella kriterierna om de inte själva är experter inom området. Det har också förts diskussioner om att anlita experter utifrån som har kunskap om exempelvis jämställdhet för att bli bättre på detta. Utifrån den särskilda studien av ett projekt framkommer att projektet har god kompetens internt för att arbeta med det horisontella kriteriet miljö och att en person arbetar tio procent med detta område. En intervjuperson anser att i och med att de horisontella kriterierna ligger ”utanpå” är det svårt att integrera dem i projektet, men respondenten menar att de lyckats integrera de horisontella kriterierna på ett bra sätt i detta projekt.

F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp

De allra flesta projekt har en plan för uppföljning av det horisontella kriteriet miljö medan mindre än hälften (två av sex) av projekten har en plan för uppföljning av likabehandling och icke-diskriminering samt jämställdhet. De intervjuer som genomförts med Strukturfondspartnerskapets kansli indikerar att det generellt är svårt för både programmen och projekten att få grepp om de horisontella kriterierna. Likabehandling och jämställdhet lyfts fram som särskilt komplexa kriterier. En representant menar att programmet Mellersta Norrland försökt påtala betydelsen av de horisontella kriterierna för projekten, men medger att de inte avslagit några projektansökningar enbart baserat på för svag koppling till de horisontella kriterierna. Intervjupersoner menar generellt att det regionala programmet inte arbetar för att säkerställa att programmet bidrar till de horisontella kriterierna utan att detta är Tillväxtverkets ansvar.

Projekten i Mellersta Norrland har aktiviteter och kostnader som visar att projekten avser att arbeta med alla horisontella kriterierna. Däremot är det bara miljökriteriet som på ett

tydligt sätt följs upp i projekten. Det är mest troligt att detta beror på att kunskapen om det horisontella kriteriet miljö är stort i projekten och att miljö är en mer naturlig del av projekten än likabehandling och icke-diskriminering samt jämställdhet. Det är också lättare att integrera miljökriteriet i projekten med anledning av att det finns tryck på skogsindustrin att uppfylla olika miljökrav. Överlag är bedömningen att det horisontella kriteriet miljö är väl integrerat (högsta nivån av integrering) i projekten medan likabehandling och icke-diskriminering samt jämställdhet är integrerade i planeringen av projekten (den andra, näst lägsta, nivån av integrering).

Figur 51 Integrering av horisontella kriterier (N=6)

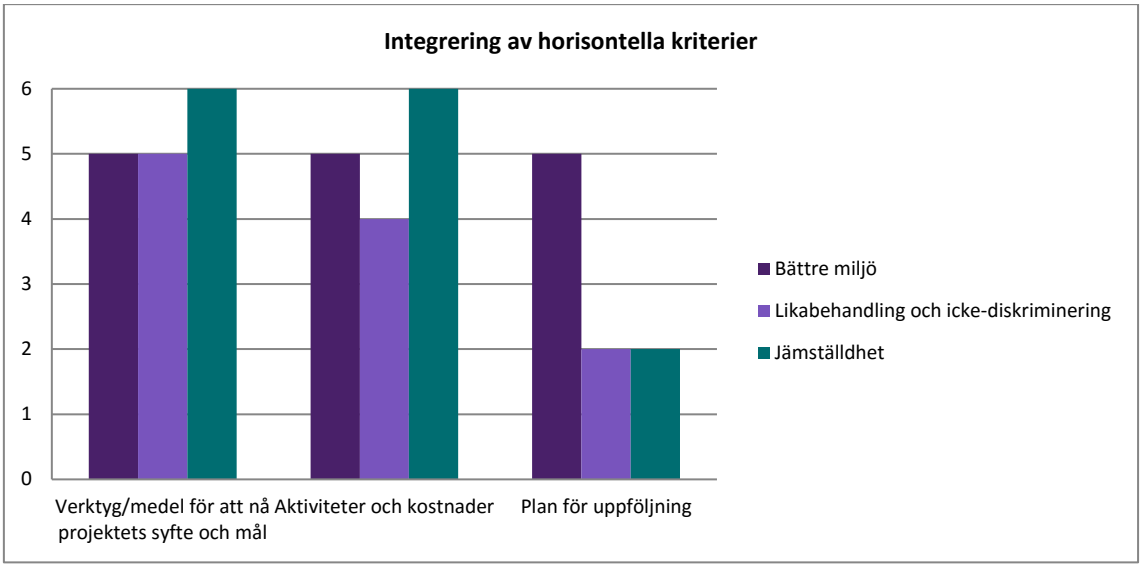

12.3.5 Programmets bidrag till EU:s strategi för Östersjöregionen

F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

Samtliga projekt redogör för insatser som bidrar till EU:s strategi för Östersjöregionen. Projekten bidrar till två av tre mål för EU:s Östersjöstrategi, länka samman regionen och öka välståndet. En majoritet av projekten har som avsikt att samarbeta med företag och forskningsutförare i länder inom Östersjöregionen. Inte sällan avser projekten att samarbeta med andra projekt i andra länder som tillhör Östersjöregionen. Två projekt har något svagare koppling till EU:s strategi för Östersjöregionen. Ett av dessa projekt ska bidra till strategin för Östersjöregionen genom att företagen minskar miljöutsläppen i programområdet vilket bidrar till miljönytta för hela Östersjöregionen. Det andra projektet har ingen uttalad strategi för att bidra till EU:s strategi för Östersjöregionen men samarbetar med en grupp som inkluderar företag inom Östersjöregionen.

Den sammantagna bedömningen är att majoriteten (fyra av sex) av projekten har en koppling som bidrar till EU:s strategi för Östersjöregionen. Således bedöms programmet också bidra till EU:s strategi för Östersjöregionen.

12.4 Slutsatser

- De projekt som beviljats medel inom TM1 i Mellersta Norrland genomför i stor utsträckning insatser som ökar förutsättningarna för att programmet ska nå de två särskilda målen inom investeringsprioritering 1 b med tillhörande resultatindikatorer. Därför bedöms programmet ha goda förutsättningar att bidra till att företagen ökar sina FoU-investeringar. En omständighet som skulle kunna minska chanserna till måluppfyllelse är att programmet har kommit igång sent och att bara en tredjedel av medlen har delats ut. Det är också viktigt för programmet att prioritera rätt projekt och att också tillåta projekten att ha en realistisk tidsplan. Givet programområdets utmaningar i den glesa befolkningsstrukturen och företagens låga FoU-investeringar hade det varit fördelaktigt om programmet i större utsträckning genomfört insatser som syftar till att skapa långvariga samverkansstrukturer. Ett skapande av långvariga samverkansstrukturer har ett mervärde i att det kan komma till nytta för de företag som ännu inte medverkar i ett projekt. På så vis hade programmet ökat sina chanser att långsiktigt öka företagens FoU-investeringar i programområdet.
- Projekten ligger väl i linje med utvalda prioriterade områden för programområdet och gränsöverskridande kontakter genomförs överlag i projekten. Följaktligen har projekten förutsättningar att bidra till att stärka programområdets prioriterade styrkeområden och därmed bidra till smart specialisering.
- Det horisontella kriteriet miljö är väl integrerat i projekten, vilket är en konsekvens av att det dels finns en stor kunskap om miljö inom programområdet, dels att företagen inom främst skogsindustrin har miljökrav att tillmötesgå. Både likabehandling och icke-diskriminering samt jämställdhet är inte i någon större utsträckning integrerade i projekten. Främst beror det på att det saknas viss kunskap för att integrera dem i projekten. Det är särskilt problematiskt eftersom programområdet har utmaningar i att yngre, främst kvinnor, lämnar programområdet samt att andelen utlandsfödda är låg. Sammantaget förväntas projekten till viss del bidra till att de horisontella kriterierna integreras.
- Överlag förväntas programmet att bidra till EU:s strategi för Östersjöregionen. De flesta projekt avser att ha kontakt med forskningsutförare och/eller med näringsliv i länder som tillhör Östersjöregionen.
- Näringsliv, akademi och offentlig sektor är alla viktiga parter i programmet. Näringslivet är engagerat och aktivt i programmet, oftast genom medfinansiering med tid i projekten. Projekten är också väl förankrade hos näringslivet. Dock hade näringslivet kunnat ha en tydligare roll i formuleringen av programmet. Mittuniversitetet är projektägare för de flesta av projekten och deltar aktivt i programmet med en egen strategi för vilka projekt de vill prioritera. Offentlig sektor är främst medverkande som medfinansiär i projekten men projekten avser också att öka användningen av innovationer i offentlig verksamhet. Dock hade projekten i större utsträckning kunnat genomföra insatser som ökar kunskapen om innovationsupphandling i offentlig sektor.
- Det finns en risk med att ett universitet är projektägare för nästan alla projekt. Även om Mittuniversitetet är aktivt och engagerat i programmet finns en risk med att programområdet är så beroende av en aktör, vars incitament att delta i program finansierade av regionalfonden i själva verket är begränsade av att inte vetenskapliga publikationer finansieras. Det finns därmed få andra aktörer som har kunskap och erfarenhet i programområdet att driva projekt om Mittuniversitetet inte skulle välja att vara engagerade i programmet.

Tabell 24 Modell för bedömning av Mellersta Norrland

	Bedömning
Förutsättningar att bidra till att uppnå det särskilda målet: Ökade investeringar i forskning och utveckling som andel av programområdets företag (1b)	Grön
Förutsättningar att bidra till att uppnå det särskilda målet: Öka andelen små och medelstora företag som utvecklar innovativa varor och tjänster (1b)	Grön
Förutsättningar att bidra till smart specialisering	Grön
Förutsättningar att bidra till horisontella kriterier	Gul
Förutsättningar att bidra till EU:s strategi för Östersjöregionen	Grön

13 Programområde Övre Norrland

Finansiering inom tematiskt mål 1: 511 953 771 SEK

Motsvarar 28,8 procent av programmet i Övre Norrland

Smart specialiseringsområden

Innovationer inom hälso- och sjukvård, Life Science, Teknik- och tjänsteutveckling inom industrin, Testverksamhet, Hållbar energi och miljöteknik, Upplevelsenäringar och kulturella och kreativa näringar, Digitala tjänstenäringar för smart region

Särskilda mål

1b: Öka forsknings- och innovationssamverkan mellan akademi, näringsliv, myndigheter och civila samhället, Öka innovationsverksamheten i företag och stärka utveckling av och tillgänglighet till innovationsstödjande system och miljöer

13.1 Om programmet

Till regionalfondsprogrammet för Övre Norrland som omfattar Norrbottens län och Västerbottens län har drygt 1,7 miljarder kronor tilldelats. Övre Norrland är därmed det programområde som tilldelats högst belopp till Regionalfonden. Tematiskt mål 1 (TM 1) i Övre Norrland har tilldelats knappt 512 miljoner kronor vilket är högst av samtliga TM 1. TM 1 i Övre Norrland är också störst i Sverige sett till medel per capita (999 SEK per capita). Den sammantagna satsningen på TM 1 i Övre Norrland utgör 28,8 procent av det totala belopp som tilldelats Regionalfonden i Övre Norrland, vilket är fjärde minst av de nio regionala programmen.

Figur 52 EU-medel fördelat till Övre Norrland inom tematiskt mål 1, totalt och per capita

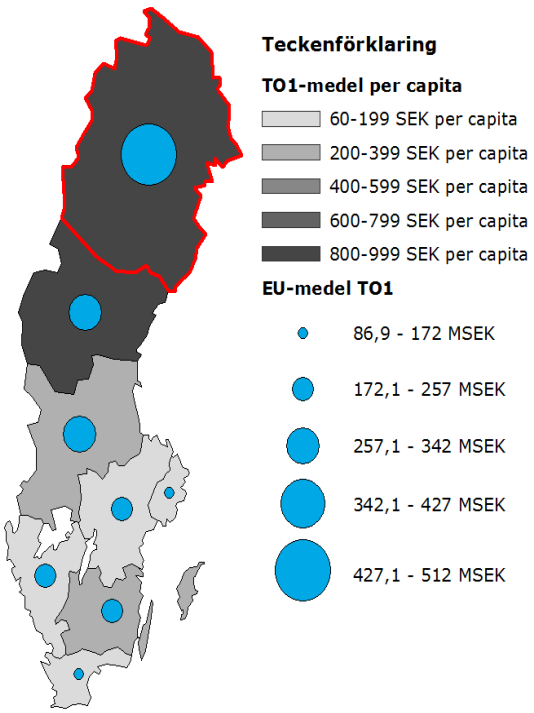

13.1.1 Utmaningar och prioriteringar

Enligt det operativa programmet[87] kännetecknas programområdet Övre Norrland av glesbefolkning, långa avstånd samt av en åldrande och minskande befolkning. I det operativa programmet anges att Partnerskapsöverenskommelsen kommit fram till följande fyra utmaningar som centrala för programområdet Övre Norrland: programområdet är glest befolkat med långa avstånd, programområdet är i behov av en utvecklad transportinfrastruktur, bredbandsutbyggnad i programområdet är viktigt för företagens konkurrenskraft samt att programområdet har låg FoU-intensitet.[88]

Utifrån intervjuer med de ansvariga för programskrivningen togs programmet fram genom att representanter för de båda länen Västerbotten och Norrbotten haft möten och tillsammans utformat ett utkast. Det genomfördes också workshops och diskussioner med externa aktörer som akademi, kommuner, näringsliv, handelskammaren och politiker. Programutformningen tog cirka ett och ett halvt år att genomföra. Därefter sändes programskrivningen in till Näringsdepartementet och efter det till EU-kommissionen. Utskicken till både Näringsdepartementet och EU-kommissionen resulterade i tillägg av kompletterande uppgifter.

Västerbottens och Norrbottens regionala innovationsstrategier (RIS) och regionala utvecklingsstrategier (RUS) har legat till grund för programskrivningen och en gemensam programstrategi.

---

[87] Övre Norrland (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Övre Norrland

[88] Övre Norrland (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Övre Norrland

Enligt det operativa programmet har programområdet Övre Norrland rikliga tillgångar på naturliga resurser så som skog, mineraler och energiförsörjning. De naturliga resurserna kan bidra till tillväxt och hållbar utveckling i Europa. I det operativa programmet beskrivs att programområdet Övre Norrland har utvecklat fokusområden för smart specialisering.[89]

Fokusområdena för smart specialisering har utvecklats genom analysarbete, erfarenheter från tidigare programperioder och förankring av synsätt och prioriteringar. Följande fokusområden för smart specialisering har valts ut: innovationer inom hälso- och sjukvård, Life Science, teknik- och tjänsteutveckling inom industrin, testverksamhet (inbegriper tester i vinterklimat inom branschen bil- och komponentsverksamhet), hållbar energi och miljöteknik, upplevelsenäringar och kulturella och kreativa näringar samt digitala tjänstenäringar för smart region.[90] I de RUS[91] och RIS[92] som är framtagna av Västerbottens län är fokusområdena för smart specialisering exakt samma som fokusområdena i det operativa programmet. Västerbottens län uppges ha goda förutsättningar för innovationer inom hållbar samhällsutveckling, testverksamhet, servicelösningar och distansöverbryggande teknik[93]. Enligt Norrbotten läns RIS prioriterar länet fokusområdena teknik- och tjänsteutveckling inom industrin, test- och övningsverksamhet, energi och miljöteknik/clean tech, digitala tjänstenäringar och kulturella och kreativa näringar[94].

De ansvariga för programskrivningen uppger att det var ett 100-tal aktörer från akademi, näringsliv och offentlig sektor som var med vid diskussionerna om vilka områden som skulle prioriteras för smart specialisering. I framtagandet av fokusområden för smart specialisering var basindustrin central med dess tillhörande underleverantörer som finns inom programområdet. Det var också viktigt att hitta tänkbara skärningspunkter mellan fokusområdena för smart specialisering för att på så vis främja skapandet av nya innovationer. Det har uttryckts att fokusområdena som används inom programmet är brett förankrade.

En lärdom från föregående programperiod är att de horisontella kriterierna kan integreras bättre i programmet som strategiska verktyg för att främja affärs- och verksamhetsutveckling. Enligt det operativa programmet ska de horisontella kriterierna användas som hävstänger för att projekten ska nå bättre resultat, hitta lösningar på regionala problem samt bidra till hållbar tillväxt.[95]

13.1.2 Särskilda mål och resultatindikatorer

I det operativa programmet anges att programområdet Övre Norrland har valt investeringsprioritering 1b gällande TM 1. I det operativa programmet motiveras valet av investeringsprioritering med att det finns en behovsbild för programområdet som ligger i linje med insatser inom investeringsprioritering 1b utifrån de behov som framkommit i Partnerskapsöverenskommelsen, RUS, RIS, regionalanalysen samt regeringens riktlinjer. Flera av utmaningarna kopplade till TM 1 härleds till Övre Norrlands glesa

[89] Övre Norrland (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Övre Norrland

[90] Övre Norrland (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Övre Norrland

[91] Region Västerbotten (2013). Regional Utvecklingsstrategi för Västerbottens län (2014-2020)

[92] Region Västerbotten (2014). Innovationsstrategi Västerbotten 2014 - 2020

[93] Region Västerbotten (2013). Regional Utvecklingsstrategi för Västerbottens län (2014-2020)

[94] Länsstyrelsen Norrbotten (2013) Innovationsstrategi för Norrbottens län 2013 – 2020

[95] Övre Norrland (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Övre Norrland

befolkningsstruktur och långa avstånd. Följande utmaningar för programområdet ska adresseras av TM 1: låg FoU-intensitet i företagen, brister i innovationsstödssystem, företagens medverkan i innovationsprocesser är låg, innovationsbegreppet behöver breddas, öppna innovationsprocesser behöver utvecklas samt svag internationell samverkan.[96]

Till vald investeringsprioritering 1b har programområdet Övre Norrland två särskilda mål:

- Öka forsknings- och innovationssamverkan mellanakademi, näringsliv, myndigheter och civila samhället
- Öka innovationsverksamheten i företag och stärka utveckling av och tillgänglighet till innovationsstödjande system och miljöer

Det operativa programmet motiverar det särskilda målet ”Öka forsknings- och innovationssamverkan mellan akademi, näringsliv, myndigheter och civila samhället” med att innovationer främjas genom samverkan mellan universitet, näringsliv och myndigheter inom kunskapstriangelns tre områden forskning, högre utbildning och innovation.[97]

Det andra särskilda målet ”Öka innovationsverksamheten i företag och stärka utveckling av och tillgänglighet till innovationsstödjande system och miljöer” motiveras med att det är viktigt med en kontinuerlig kunskapsutveckling i små- och medelstora företag (SMF) för att främja deras innovationsförmåga. Det är därför viktigt med utveckling av stödstrukturer som stärker kunskapsöverföringen åt båda riktningar mellan SMF och forskningsutförare som akademi och forskningsinstitut. En ökad innovationsförmåga i Övre Norrlands företag ökar förutsättningarna för att produkter och tjänster för den internationella marknaden utvecklas och kommersialiseras.[98]

Enligt de intervjuade var företagens behov centrala i utformandet av de särskilda målen för att därigenom öka företagens investeringar i FoU. De särskilda målen är utformade för att stärka kunskapsnivån i programområdets SMF samt, exempelvis genom att universiteten informeras om vilka näringslivets behov är. Det har adresserat genom mål om ökad samverkan i triple helix, och i viss mån även quadruple helix. Med anledning av de stora avstånden och att universiteten är belägna vid kusterna har det också varit centralt att vid utformandet av de särskilda målen se till behoven för hela programområdets företag. Insatser för att stärka programområdets företag oavsett geografiskt läge är därför centralt, exempelvis genom innovationsstödjande system.

13.1.3 Beviljade medel för tematiskt mål 1

I programområdet Övre Norrland har knappt 192 miljoner kronor (38 %) av de tilldelade 512 miljoner kronorna för TM 1 beviljats till 24 projekt och samverkansprojekt samt till fyra förstudier. Vanligtvis genomför programmet två utlysningar per år[99]. Sju stycken samverkansprojekt har beviljats mer än 10 miljoner kronor och tillsammans utgör de drygt 51 % av den totala beviljade finansieringen inom TM 1.

---

[96] Övre Norrland (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Övre Norrland

[97] Övre Norrland (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Övre Norrland

[98] Övre Norrland (2014). Operativt program inom målet investering för sysselsättning och tillväxt: Övre Norrland

[99] https://tillvaxtverket.se/eu-program/ovre-norrland/utlysningar-ovre-norrland.html

Figur 53 Fördelning av medel tillgängliga för tematiskt mål 1 för programperioden

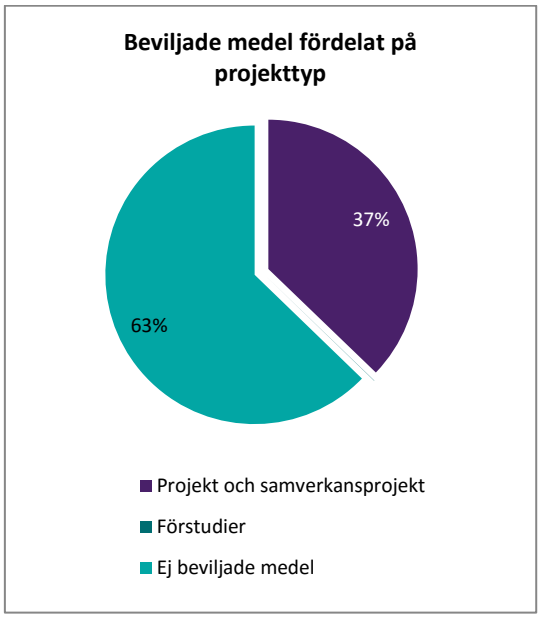

Beviljade medel	Antal projekt	Medel
Projekt och samverkansprojekt	24	190 MSEK
Förstudier	4	1,5 MSEK

De utlysningar som genomförts har så här långt varit breda och öppna för alla att söka. Trots att utlysningarna varit öppna så är de mer avgränsade jämfört med föregående projektperiod eftersom det tydligt måste redogöras för att forskningen är till nytta för SMF. Initialt är det Tillväxtverket som får in ansökningarna och bedömer huruvida projektansökningarna ligger inom det operativa programmets ram och uppfyller angivna urvalskriterier samt är förenliga med tillämpliga nationella och EU-rättsliga regelverk. Därefter är det Strukturfondspartnerskapet bestående av lokala och regionala tjänstemän, universitetsrepresentanter, lokala politiker och landshövdingarna för Region Västerbotten och Region Norrbotten som väljer ut de projekt som beviljas medel. En klar majoritet av projekten som behandlats av Strukturfondspartnerskapet har beviljats medel.

De horisontella kriterierna har beskrivits vara väl integrerade i ansökningsprocessen även om det finns lite osäkerhet huruvida projekten gått in och aktivt läst på om de horisontella kriterierna inför ansökningsprocessen. De horisontella kriterierna följs upp i lägesrapporter och de projekt som inte beskriver arbetet med de horisontella kriterierna tillräckligt utförligt får komplettera med ytterligare uppgifter.

13.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt

Totalt har 19 projekt och tre förstudier studerats i Övre Norrland. Det har genomförts två särskilda studier av två projekt, en studie har genomförts i Norrbottens län och en i Västerbottens län. De fördjupade studierna består av dokumentläsning, intervjuer med projektledning, intervjuer med utvärderare och intervjuer med Tillväxtverkets handläggare. Utöver de två fallstudierna har det också genomförts två intervjuer med representanter för de två länen som haft ansvar för programskrivningen. Det operativa programmet har tillsammans med regionernas regionala utvecklings- och

innovationsstrategier studerats för en fördjupad förståelse för programområdets prioriteringar och utmaningar.

Utvärderarna bedömer att de två särskilda målen inom TM 1 ska kategoriseras till två olika mål (se tabell 3.1). Det särskilda målet *Öka forsknings- och innovationssamverkan mellan akademi, näringsliv, myndigheter och civila samhället* kategoriseras som *Öka eller stärka samverkan,* vilket är det första steget i värdekedjan. Det andra särskilda målet *Öka innovationsverksamheten i företag och stärka utveckling av och tillgänglighet till innovationsstödjande system och miljöer* kategoriseras som *Öka innovationsverksamheten i företagen*, som omfattar de två sista stegen av värdekedjan. De två särskilda målen täcker därmed samtliga tre steg i innovationskedjan (se tabell 3.1). Det första särskilda målet bedöms utifrån om projekten genomför insatser som är i linje med de prioriterade framgångsfaktorerna för det första steget i värdekedjan. Det andra särskilda målet bedöms utifrån om projektens insatser ligger i linje med de framgångsfaktorerna som är prioriterat för de två sista stegen i värdekedjan. Projektportfäljsanalysen grundar sig på de projektansökningar som var tillgängliga vid utvärderingens start, 19 projekt och tre förstudier.

Tabell 25 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot

Framgångsfaktorer
Bidrag till de särskilda målen
F1. Aktörer från olika sektorer (näringslivet, akademisk forskning och offentlig sektor) har tagit aktiv del i formulerandet av det/de projekt där de deltar (Särskilt mål 1 & 2)
F2. Aktivt engagemang från näringslivet (Särskilt mål 2)
F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag (Särskilt mål 1 & 2)
F4. Medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer (Särskilt mål 2)
F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter med liknande organisationer på lokal, regional, nationell eller internationell nivå (Särskilt mål 1 & 2)
F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet (Särskilt mål 1 & 2)
F7. Projekten har en god projektledning (Särskilt mål 1 & 2)
F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut (Särskilt mål 1)
Smart specialisering
F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet
F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja
Horisontella kriterier
F11. De horisontella kriterierna integreras i det ordinarie arbetet i projekt
F12. Kompetens om de horisontella kriterier finns i projektledning och styrning av projekt

Framgångsfaktorer
F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp
EU:s strategi för Östersjöregionen
F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

13.3 Analys av projektportföljen

13.3.1 Programmets bidrag till de särskilda målen

Den genomförda projektportföljsanalysen visar att projekten i Övre Norrland främst syftar till att utveckla strukturer för samverkan och nätverk (18 av 19 projekt). Det näst vanligaste syftet för projekten (14 av 19) är att utveckla innovativa produkter, processer och tjänster. Mindre än hälften av projekten (8 av 19) syftar till att utveckla aktörerna i innovationssystemet. Endast en dryg fjärdedel (5 av 19) av projekten syftar till att utveckla en fysisk infrastruktur för forskning och innovation.

Den sammantagna uppfattningen är att projekten ligger i linje med de två särskilda målen och täcker alla tre stegen i värdekedjan. De flesta projekt avser att utveckla strukturer för samverkan och nätverk samt utveckla innovationer. Dock tycks kompetenshöjande insatser av enskilda organisationer vara något underprioriterat av projekten. Gemensamt för de två projekten som studerats djupare är att deras främsta syfte är att utveckla samverkansstrukturer mellan forskningen och regionala SMF.

Figur 54 Kategorisering av syften för projekt och samverkansprojekt i Övre Norrland (N=19)

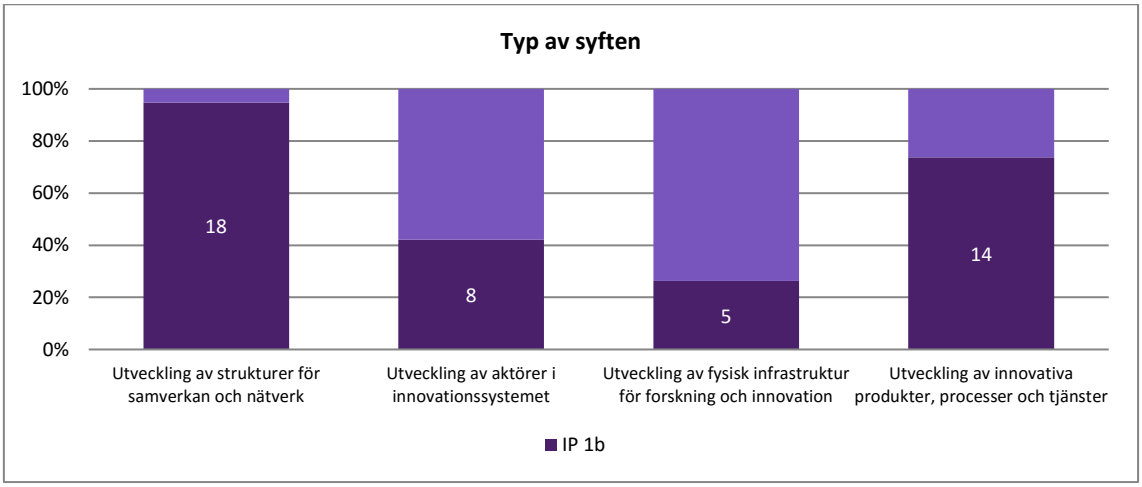

F1. Aktörer från olika sektorer har tagit aktiv del i formulerandet av programmet och av det/de projekt där de deltar

I intervjuerna med programrepresentanterna framkommer att företagen var indirekt representerade av sina intresseorganisationer vid problemformuleringen av programmet. En programrepresentant uttrycker att företagen möjligen kunnat vara mer direkt delaktiga vid problemformuleringen av programmet. Enligt de intervjuer som genomförts med Tillväxtverkets handläggare har de främsta projektägarna Luleå tekniska universitet (LTU) och Umeå universitet (UmU) förankrat sina projekt i företagen. Ett exempel som tas upp är att LTU skickat ut en enkät till privata och offentliga företag för att säkerställa att

projektet ligger i linje med deras behov. I en intervju med en projektrepresentant framkommer att industrin, främst genom SMF, var delaktiga i problem-formuleringen av projektet. De flesta av projekten drivs av forskningsutförare och då främst ge-nom programområdets universitet. Projekten är därmed väl förankrade i den akademiska forskningen. Offentlig sektor driver ett fåtal projekt, då främst genom kommuner och regionala aktörer.

I programmet Övre Norrland är projekten i väl förankrade i både näringslivet och i akademin. Den sammantagna bedömningen är att aktörer från både forskningen och näringslivet aktivt deltar i formuleringen av projekten.

F2. Aktivt engagemang från näringslivet

Den genomförda projektportföljsanalysen visar att näringslivet till stor utsträckning är direkt involverad i projekten i programområdet Övre Norrland. Näringslivet utgör en direkt målgrupp för samtliga projekt. I knappt hälften av projekten är också stora företag en viktig målgrupp. I de allra flesta projekt är åtminstone ett företag en direkt partner och i de övriga projekten är näringslivet en indirekt partner i projekten genom att företagsfrämjande organisationer eller branschorganisationer är en partner i projektet. I en majoritet av projekten är näringslivet direkt representerat i projektens styrgrupper. I tre projekt deltar inte näringslivet i styrgruppen och i fyra projekt saknas uppgifter om näringslivets representation i styrgruppen. I en majoritet av projekten är företag direkt med och medfinansierar, vid fyra tillfällen är de indirekt med och medfinansierar genom exempelvis företagsfrämjande aktörer. I två projekt är inte näringslivet med och medfinansierar.

Näringslivets medfinansiering i TM1 utgör knappt 30 % av de beviljade strukturfondsmedlen. Den största delen av näringslivets medfinansiering sker genom kontantinsatser. De egna insatserna är knappt hälften så stora som kontantinsatserna. Gemensamt för de båda studerade projekten i fallstudierna är att SMF främst deltar genom att bidra med tid i projektet. Flera intervjurespondenter nämner att medfinansiering i tid indikerar på ett engagerat deltagande då tid är en bristvara för mindre företag. I de båda projekten som studerats närmare deltar ett stort företag som medfinansiär. I det ena projektet medfinansierar stora företaget med kontantinsatser medan i det andra projektet medfinansierar det stora företaget med egna insatser.

Flera intervjupersoner uppger att näringslivet måste involveras i projekten för att projekten ska beviljas medel. I ett av de särskilt studerade projekten har projektet aktivt jobbat för att öka engagemanget från näringslivets sida, bland annat genom att tillsätta en projektledare med tydlig näringslivskoppling som fungerat som en brygga mellan forskningen och företagen. Det uppges ha resulterat i ett aktivt deltagande av näringslivet. I det andra studerade projektet uppger de intervjuade att en del företag är väldigt engagerade och aktiva i projektet medan andra företag är mindre engagerade.

Den sammantagna bedömningen är att näringslivet i hög utsträckning är involverade i projekten i Övre Norrland. Bedömningen grundar sig på att näringslivet har en tydlig roll i nästan alla projekt och att de i över hälften av projekten medfinansierar med egna insatser, vilket indikerar på ett aktivt deltagande av företagen. Slutligen är det positivt att företagen i stor utsträckning är representerade i projektens styrgrupper. Detta indikerar att projektdeltagandet dels är förankrade i företagsledningen och dels att dessa företag har ett strategiskt inflytande i projekten.

F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag

De allra flesta projekt avser att genomföra insatser för att stödja produkt- och tjänsteinnovation samt att bedriva en forskning som är teknisk och tillämpad. En intervjuperson menar att vissa projekt lyckas hyfsat i att engagera industrin medan andra projekt lyckas väldigt väl och kopplar det växlande engagemanget till att programmet har mycket pengar och många projekt. I de genomförda intervjuerna med projektrepresentanterna framkommer att de stora företagens deltagande skiljer sig mellan projekten. I ett av projekten är det stora företaget främst med för att vara synlig i ett sammanhang som är till fördel för företaget. I det andra studerade projektet bidrar det stora företaget med tid för en anställd som har forskarbakgrund som dels bistår projektet med sin ämneskompetens och som dels ger förslag på nya samarbetspartners.

Eftersom en klar majoritet (14 av 19) av projekten bedrivs av forskningsutförare som universitet, forskningsparker eller forskningsinstitut har dessa aktörer en tydlig roll i projekten. I endast ett av projekten är inte någon forskningsutförare med och medfinansierar. En intervjurespondent menar att projektet stimulerar forskningssamverkan, men eftersom programmet inte tillåter finansiering av vetenskapliga publikationer eller konferensbidrag saknas incitament för forskarna att delta.

I programmet Övre Norrland finns goda incitament för centrala aktörer så som akademi, forskningsinstitut och företag att delta och påverka projektens innehåll. Det finns dock få incitament för enskilda forskare att delta. De centrala aktörerna kan driva projekten mot kommersialisering och erbjuda specialistkompetens vilket attraherar SMF att engagera sig i projekten.

Figur 55 Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet i Övre Norrland

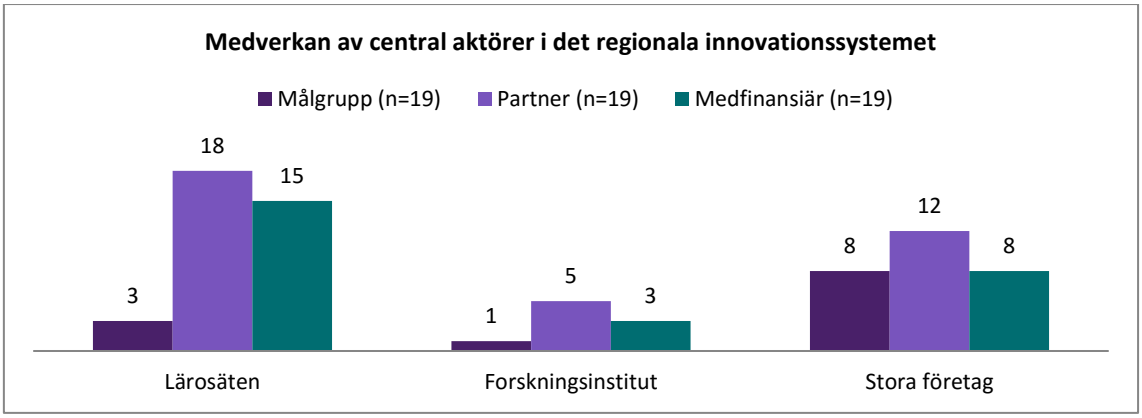

F4. Medverkan av aktörer som kan efterfråga innovationer

Ett flertal av projekten involverar aktörer som efterfrågar de innovationer som projekten utvecklar. Flera av dessa projekt avser att genom dialog samarbeta med aktörerna på efterfrågesidan. Exempelvis arbetar ett projekt tillsammans med basindustrin för att definiera användningsområden medan ett annat projekt har fört en dialog med de större företagen om deras behov. Utifrån projektportföljsanalysen går det inte att dra några övergripande slutsatser om de tilltänkta användarna och kunderna involveras i projekten.

Basindustrin i Övre Norrland efterfrågar teknik- och tjänsteutveckling som kan vara till gagn för programområdets SMF. Ett stärkt samarbete mellan basindustrin, SMF och

forskningen anses kunna bidra till en mer kunskapsintensiv industri. I majoriteten (12 av 19) av projekten medverkar stora företag. I de allra flesta (16 av 19) projekt genomförs insatser som ska bidra till produkt- och/eller tjänsteinnovation. Enligt en av de intervjuade har projektet en tydlig aktivitetsplan för att exempelvis ta fram prototyper. De flesta projekt har också tydligt formulerade problemställningar som projektet adresserar. Ett projekt ska exempelvis ta fram isotop- och screeningsanalyser för att spåra föroreningar i miljön. Ett annat projekt ska utveckla en mjukvara för statistisk tolkning av geo data.

En knapp tredjedel (sex av 19) av projekten planerar att genomföra insatser som ökar den offentliga användningen av innovationer; de offentliga aktörerna är med och medfinansierar samtliga av dessa sex projekt. Det är bara fyra av 19 projekt som har offentliga aktörer som viktig målgrupp. Inget av projekten i de två djupare studierna har offentliga aktörer som viktig målgrupp. Det är inte heller något projekt som syftar till att genomföra insatser för att stärka aktörers förmåga att upphandla innovationer, vilket inte heller är ett mål för TM1 i Övre Norrland.

I programmet Övre Norrland genomför de flesta projekt insatser som är marknadsnära där projekten avser att hitta lösningar på problem som finns inom industrin. De allra flesta projekt genomför insatser som på sikt ska resultera i nya eller förbättrade produkter, processer eller tjänster. Ett viktigt incitament för stora företag, som ofta efterfrågar innovationer, att delta i projekten är att forskningen är marknadsnära och deras medverkan bidrar till att SMF och forskarna får ökad förståelse om vilka utmaningar och behov de har. I en mindre utsträckning är offentliga aktörer målgrupp för projekten. Den generella bedömningen är att programmet Övre Norrland genomför aktiviteter som är till nytta för aktörer som efterfrågar innovationer.

F5. Förekomst av nätverksskapande aktiviteter, även med organisationer utanför regionen

I programmet Övre Norrland arbetar en majoritet (13 av 19) av projekten med nätverksskapande insatser på nationell och internationell nivå. De flesta av dessa projekt avser att samarbeta med internationella eller nationella forskningsutförare eller andra liknande projekt. Exempelvis avser ett projekt att bygga nätverk med kluster som involverar stora företag, medan några projekt avser att samarbeta med marknadsförings- och säljorganisationer. Enligt en projektledare planerar projektet att samarbeta med nationella och internationella forskningsutförare samt med kluster, företag och olika kravställare. Dessa samarbeten innefattar både gemensamma forskningsansökningar och tester. Gemensamt för de båda projektens som studerats djupare är att de arbetar uppsökande för att stärka forsknings- och innovationssamverkan mellan akademi och näringsliv. I över hälften (12 av 19) projekten är stora företag en partner.

Det finns goda förutsättningar för SMF att bygga relationer med forskningsutförare, vilket är viktigt då deras FoU-kompetens ofta är begränsad. Stora företag har genom projekten goda möjligheter att etablera kontakter med tänkbara underleverantörer i SMF. Den sammantagna bedömningen är att projekten arbetar med nätverksskapande insatser både innanför och utanför programområdets gränser.

F6. Förekomst av insatser för att höja företagens absorptionskapacitet

Åtta av 19 projekten i Övre Norrland arbetar med kompetensutvecklingsinsatser riktade mot SMF och planerar att involvera studenter och doktorander i projekten genom

exempelvis examensarbeten. Ett projekt har som mål att engagera åtta doktorander som ska bidra till att försörja rymdbranschen med kompetens. Det är dock inget projekt som planerar att genomföra insatser för att främja personal mobilitet. Utifrån de båda särskilda studierna arbetar båda projekten aktivt för att företag ska öka sin förståelse och därmed sin behovsbild för den forskning som bedrivs i projektet. Däremot deltar företagen i mindre utsträckning tillsammans med forskare i forskningsmiljöer. Det är dock viktigt att poängtera att de två studerade projekten ännu är i en tidig fas och har som ambition att föra forskningen och företagen närmare varandra. I nio av projekten, nästan hälften, genomförs insatser för att stärka öppna innovationssamarbeten. Över hälften (13 av 19) av projekten avser att antingen utveckla eller använda befintliga testanläggningar där företagen kan medverka för att utveckla sitt forskningskunnande. Som tidigare nämnt medverkar stora företag i över hälften av projekten.

En av de intervjuade uppger att det är många olika företag som medverkar i projektet och följaktligen varierar deras absorptionskapacitet. Samma respondent menar att det inte är troligt att de mindre företagen har forskningsutbildad personal men att projektet är upplagt så att resultaten ska vara till nytta för SMF oavsett grad av forskarkompetens i företagen.

I programmet Övre Norrland genomförs flera insatser som syftar till att öka absorptionskapaciteten hos deltagande företag. Nästan hälften av projekten avser också att involvera studenter och/eller doktorander i projekten, vilket ökar förutsättningarna för att projektet ska försörja företagen med kompetent personal. I många projekt deltar stora företag som har kunskap som kan vara till nytta för SMF. Överlag är bedömningen att projekten i Övre Norrland bidrar till att programområdets företag ökar sin absorptionskapacitet. Det hade dock varit fördelaktigt för programmet om fler projekt avsåg att genomföra insatser som främjar personal mobilitet.

F7. Projekten har en god projektledning

De aktörer som driver flest projekt i programområdet är LTU (nio) och UmU (tre). De projekt som drivs av LTU och UmU är i regel större sett till tilldelade medel än de projekt som drivs utanför universiteten. Därmed är det viktigt att just programområdets stora universitet har kompetens och erfarenhet för en god projektledning. I de två djupare studierna lyfter intervjupersonerna fram att projektledningen fungerar väldigt bra. En intervjuperson lyfter fram att projektledaren är väldigt engagerad och driver projektet framåt. Samma projektledare uppges vara duktig på att kommunicera med Tillväxtverket för att få maximal nytta av de inplanerade aktiviteterna. För det andra projektet uppges projektledaren vara erfaren och driver projektet i rätt riktning. Ingen av de två projektledarna är forskare, istället har de erfarenhet från näringslivet. Enligt en av de intervjuade är det viktigt att projektledaren har erfarenhet från näringslivet, då de flesta projekt ändå har en närhet till forskningen. Utifrån den genomförda projektportföljsanalysen går det inte att dra några slutsatser om det inom projekten finns förutsättningar för en god projektledning.

Eftersom LTU och UmU driver många och stora projekt i programområdet är det viktigt att de prioriterar en god projektledning. Utifrån de två särskilda studierna tycks så vara fallet. I båda projekten har projektledarna erfarenhet från näringslivet. I denna fas av utvärderingen finns dock inte tillräckligt underlag för att göra en övergripande bedömning av projektledningens kvalitet.

F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut

Med anledning av att flera av projekten syftar till att genom stärkt samverkan etablera och utveckla forsknings- och innovationsinfrastrukturen i programområdet är det viktigt med en långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut. En tydlig idé, strategi och vision är viktigt för att samla olika aktörer kring en gemensam fråga. Utvärderarna bedömer att nästan alla (17 av 19) projekt har en tydlig beskrivning av hur projektets resultat kommer att spridas. Som tidigare nämnts har de flesta projekten tydligt specificerade problem som de involverade aktörerna strategiskt kan arbeta för att lösa. I majoriteten (10 av 19) av projekten finns en plan för att utveckla testmiljöer. En utveckling av testmiljöer är viktigt för att säkerställa att det finns en nödvändig infrastruktur som i ett senare skede kan användas för att generera nya kommersiella produkter, processer eller tjänster. Utvärderarna bedömer det som positivt att en majoritet av projekten drivs av stora etablerade aktörer som LTU och UmU. Dessa aktörer har goda förutsättningar att inneha ett långvarigt ägarskap av projekten.

Den övergripande bedömningen är att det inom programmet Övre Norrland finns en långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut, dels beroende på goda förutsättningar för ett långvarigt ägarskap och dels med anledning av att projekten har en tydlig plan för hur projektets resultat ska spridas och leva vidare.

13.3.2 Programmets bidrag till uppsatta resultatindikatorer

I TM1 i Övre Norrland finns två valda resultatindikatorer för de två särskilda målen, öka forsknings- och innovationssamverkan mellan akademi, näringsliv, myndigheter och det civila samhället[100] och öka innovationsverksamheten i företag och stärka utveckling av och tillgänglighet till innovationsstödjande system och miljöer[101].

För att kunna uppskatta antalet företag med innovationsverksamhet har Statistiska Centralbyrån, SCB, genomfört en enkät baserat på ett stratifierat urval av företag. Utifrån detta uppskattas att det i Övre Norrland verkade 358±47 företag med innovationsverksamhet år 2010, vilket motsvarar 47,99±6,30 procent för små och medelstora företag. Målet för programområdet är att 52,79 procent av företagen ska bedriva innovationsverksamhet år 2023. Målvärdet ligger således inom den statistiska felmarginalen för utgångsvärdet, och kan därmed betraktas ligga på samma nivå som utgångsvärdet. Om vi bortser från konfidensintervallet och omvärldsfaktorer som påverkar indikatorn samt antar att totalpopulationen är oförändrad till 2023, skulle en ökning från 47,99 till 52,79 procent innebära att ytterligare *36 företag i programområdet ska bedriva innovationsverksamhet* för att programområdet ska uppnå målen. Utvärderarna bedömer det som realistiskt,

SCB gör också en uppskattning om att 105±27 företag samarbetar i sin innovationsverksamhet vilket utgör 39,03 procent, med ett konfidensintervall på en bra bit över 10 procent. Målet för programområdet är att 42,90 procent av företagen ska samarbeta i sin innovationsverksamhet år 2023. Målvärdet ligger således inom konfidensintervallet för utgångsvärdet och kan därmed betraktas ligga på samma nivå som utgångsvärdet. Om vi bortser från konfidensintervallet och omvärldsfaktorer som påverkar indikatorn samt antar att totalpopulationen är oförändrad till 2023, skulle en ökning från 39,03 till 42,90 procent innebära att ytterligare *10 företag i programområdet*

[100] Andel företag (10–249 anställda) som samarbetar i sin innovationsverksamhet. Utgångsvärde 39,03 % (2010), målvärde 42,90 % (2023). Källa: SCB

[101] Andel företag (10–249 anställda) med innovationsverksamhet (produkt-, process-, organisatorisk eller marknadsföringsinnovation). Utgångsvärde 47,99 % (2010), målvärde 52,79 % (2023). Källa: SCB

ska samarbeta i sin innovationsverksamhet för att programområdet ska nå sitt mål år 2023. Utvärderarna bedömer det som realistiskt.

I Tabell 3.3 fastställs att de särskilda målen och resultatindikatorerna stämmer väl överens för TM1 i Övre Norrland. I avsnitt 3.2 beskrivs att det praktiskt taget är omöjligt att utifrån resultatindikatorerna tolka vilka effekter programmen har haft eftersom målvärdet ligger inom konfidensintervallet. Utvärderarna har istället undersökt om lämpliga insatser genomförs eller avses att genomföras för att påverka mätvärdet i rätt riktning. Det har gjorts genom att undersöka om programmet utför insatser som rimligtvis bidrar till ett ökat värde i det resultatindikatorerna mäter. Utvärderarnas övergripande slutsats är att programmet Övre Norrlands projektportfölj har väldigt goda förutsättningar att öka de värden som resultatindikatorerna mäter. Det innebär att andelen företag som samarbetar i sin innovationsverksamhet samt att andelen företag med innovationsverksamhet högst sannolikt kommer att öka. Slutsatsen baseras på att projekten i stor utsträckning genomför insatser som ligger i linje med de prioriterade framgångsfaktorerna för de två särskilda målen i TM1. Hänsyn har tagits till att framgångsfaktorerna har olika prioriteringsgrad för de två särskilda målen, som befinner sig inom olika steg av värdekedjan. Eftersom mer än hälften av medlen för TM1 ännu inte har beviljats bedömer utvärderarna att det minskar chanserna att målvärdet för resultatindikatorerna ska nås.

13.3.3 Programmets bidrag till smart specialisering

F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet

Prioriterade områden för smart specialisering i programområdet omfattar innovation inom hälso- och sjukvård, Life Science, Teknik- och tjänsteutveckling inom industrin, Testverksamhet, Hållbar energi och miljöteknik, Upplevelsenäringar och kulturella och kreativa näringar och Digitala tjänstenäringar för smart region. Projekten i programområdet Övre Norrland berör sammantaget flera olika områden och sektorer som tycks ligga väl i linje med dessa prioriterade styrkeområden. Ett flertal projekt (åtta projekt) gör insatser med koppling till området miljö och energi, följt av upplevelsenäring och kulturella och kreativa näringar (sex projekt). Projektportföljsanalysen indikerar att flera projekt fokuserar på skogsteknik, trä, smart boende och hållbar byggd miljö samt IT. Det finns en tydlig koppling mellan finansierade områden och programområdets starka basindustri. Det är flera projekt som täcker in flera sektorer, vilket gör att antalet områden före-faller stort. Projektportföljsanalysen pekar på att 16 av 19 projekt innehåller branschövergripande innovationsarbete eller insatser för att koppla samman flera branscher. Överlag så omfattar projekten programområdets prioriterade fokusområden för smart specialisering.

En av de intervjuade handläggarna på Tillväxtverket uppger att myndigheten genomför en nog-grann kontroll av projekten så att de uppfyller urvalskriterierna. En representant för programmet menar att det har varit ganska enkelt för projekten att uppfylla kriterierna för smart specialisering eftersom fokusområdena är breda. Samma respondent ser att programområdet behöver utveckla spetsigare fokusområden för smart specialisering.

Figur 56 Områden som attraherat finansiering i Övre Norrland (N=19)

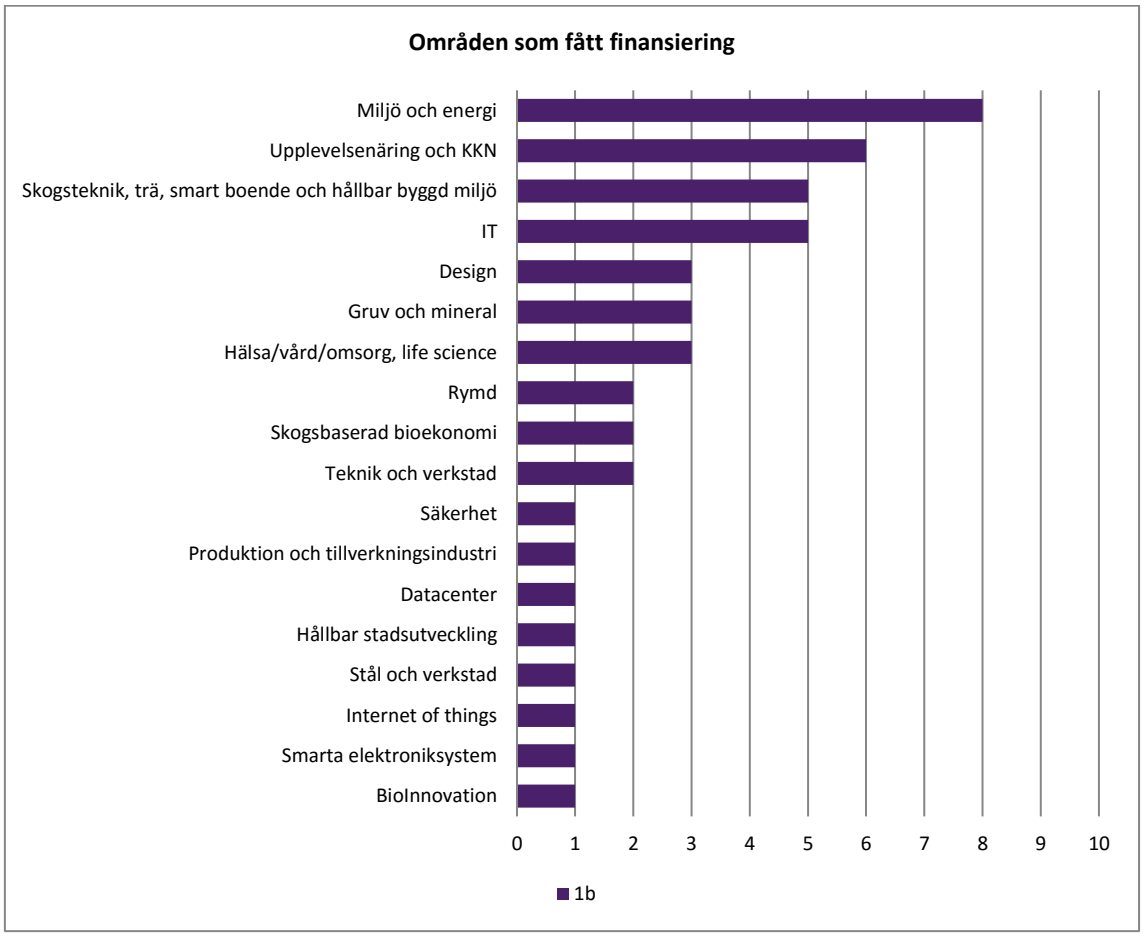

F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja

En majoritet (13 av 19) av projekten avser att samarbeta med aktörer inom samma intresseområde men som är lokaliserade utanför programområdet. De flesta av dessa projekt avser att samarbeta med en eller flera forskningsutövare. Noterbart är att det är många branschöverskridande samarbeten i projekten vilket är gynnsamt för att skapa skärningspunkter som kan leda till nya innovationer.

Den övergripande analysen är att projekten som ryms inom programområdet Övre Norrland representerar de valda fokusområdena för smart specialisering. Många projekt genomför nätverksskapande insatser som kan stärka kunskapsnivån och bidra till lärande. En tillspetsning av fokusområdena för smart specialisering är en god idé då det för ett glesbebott programområde som Övre Norrland kan finnas svårigheter att kunskapsmässigt bära upp breda fokusområden.

13.3.4 Programmets bidrag till horisontella kriterier

De horisontella kriterierna ska tillföra projekten nytta samt till att de blir kvalitativt bättre. I 3 redogör utvärderarna att de åskådliggör graden av integrering av de horisontella kriterierna genom en fyrgradig skala. Skalan består av följande fyra steg: inte integrerat i planering av projekten; integrerat i planeringen, men inte i genomförandet av

projekten; integrerat i projektens genomförande; väl integrerat i projektens genomförande, finns med som verktyg för att skapa nytta.

F11. De horisontella kriterierna är integrerade i det ordinarie arbetet i projektet

Utifrån projektportföljsanalysen är de horisontella kriterierna integrerade i projekten. Det finns överlag en beskrivning om varför de horisontella kriterierna är integrerade i projektet. Projekten redogör också för kostnader och aktiviteter för att integrera de horisontella kriterierna. Nästan alla projekt (17 av 19) redovisar aktiviteter eller kostnader för att integrera jämställdhet, något färre gör det samma för miljö (14 av 19) och likabehandling och icke-diskriminering (13 av 19). Exempelvis avser flera projekt att genomföra workshops för att informera näringslivet om de horisontella kriterierna och hur de kan integreras i företagen. En del projekt har också som avsikt att involvera experter utifrån för att säkerställa att de horisontella kriterierna integreras. I ett av projekten som studerats närmare har projektet listat inflytelserika kvinnor i branschen för att försöka involvera de i projektet. I det andra studerade projektet försöker de involvera personer från underrepresenterade grupper. Enligt intervjupersonerna är miljö en naturlig del av de två särskilt studerade projekten.

F12. Kompetens om de horisontella kriterierna finns i projektledning och styrning av projekt

I de projekt som studerats närmare har man utnyttjat universitetets resurser för att få in ytterligare kunskap om jämställdhetsfrågor i projekten. Exempelvis genom forskarnas kompetens eller personer som har stor kunskap om jämställdhetsfrågor. Enligt flera intervjupersoner använder projekten aktivt kriterierna jämställdhet och miljö men att det är svårare att integrera likabehandling och icke-diskriminering i projekten. En handläggare på Tillväxtverket menar att det är enkelt att i ansökningarna planera för de horisontella kriterierna jämställdhet och likabehandling och icke-diskriminering, men att det är väldigt svårt att integrera dessa två kriterier i innovationsprojekt.

F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp

Drygt en majoritet av projekten har en plan för uppföljning av de horisontella kriterierna, främst genom kvantitativa mål om antal/andel utlandsfödda och kvinnor i olika roller i projektet. Det finns inga större skillnader mellan de olika kriterierna. Det finns en enighet bland intervjupersonerna att det är Tillväxtverkets ansvar att följa upp de horisontella kriterierna. Enligt flera representanter för Tillväxtverket följer myndigheten upp de horisontella kriterierna genom lägesrapporter. En av de intervjuade menar att det är svårt att följa upp de horisontella kriterierna.

I programmet Övre Norrland har de flesta projekt en tydlig plan i ansökningarna för att integrera de horisontella kriterierna i programmet. Projekten arbetar aktivt för att integrera jämställdhet och miljö kommer naturligt in i många projekt. Det är dock komplicerat att i projekten integrera de horisontella kriterierna jämställdhet samt likabehandling och icke-diskriminering som är diskrimineringsgrunder i projekten. Den generella bedömningen är att de horisontella kriterierna är integrerade i projekten i Övre Norrland (den näst högsta nivån). Det är dock svårt att strategiskt integrera jämställdhet samt likabehandling och icke-diskriminering i projekten för att skapa affärs- och verksamhetsnytta.

Figur 57 Integrering av horisontella kriterier (N=19)

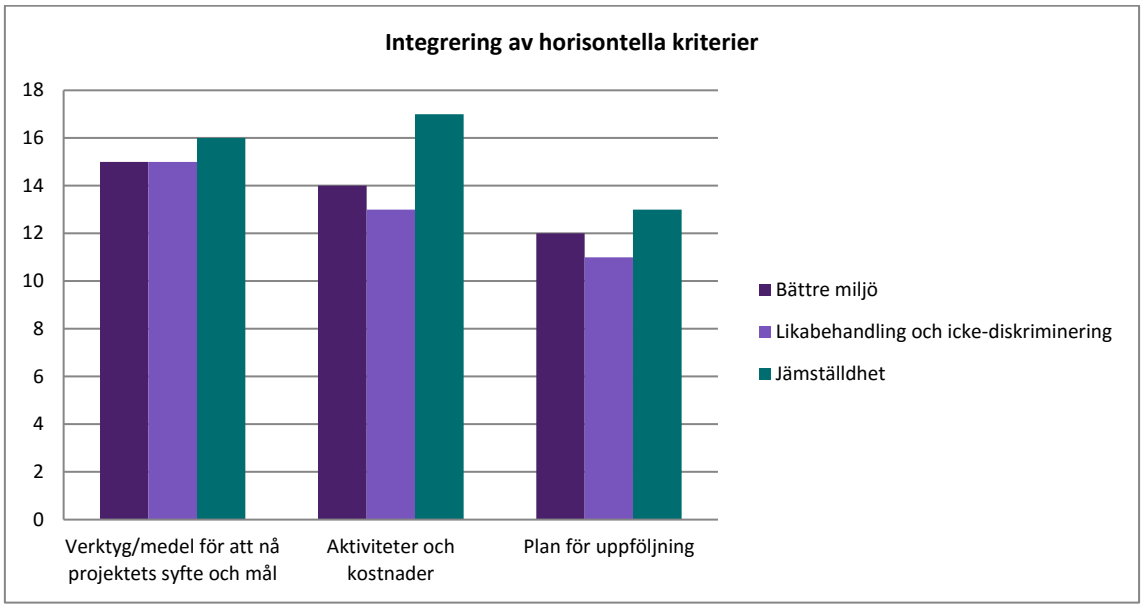

13.3.5 Programmets bidrag till EU:s strategi för Östersjöregionen

F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

Det är bara ett projekt som uppger att de bidrar till EU:s strategi för Östersjöregionen. Därför bedöms programmet Övre Norrland inte bidra till EU:s strategi för Östersjöregionen och dess huvudmål att länka samman regionen, rädda havsmiljön och öka välståndet.

13.4 Slutsatser

De projekt som beviljats medel inom TM1 bidrar till att öka förutsättningarna för att programmet ska nå de två särskilda målen inom programmet. Det innebär att programområdet har goda förutsättningar att öka andelen företag som samarbetar i sin innovationsverksamhet och att programmet med hög sannolikhet också kommer bidra till en högre andel företag med innovationsverksamhet. En tänkbar faktor som kan minska förutsättningarna för måluppfyllelse är att programområdet beviljat medel till ett stort antal projekt. Det finns därför svårigheter för programmet att säkerställa att alla projekt håller hög kvalitet. Samtidigt har merparten av medlen i TM1 ännu inte beviljats. Givet programområdets utmaningar i den låga FoU-intensiteten och de långa avstånden är programområdets prioriteringar sunda eftersom programmet syftar till att både skapa långvariga samverkansstrukturer och att resultera i nya innovationer. En möjlig problematik är att många projekt syftar till att både skapa innovationer och samverkansstrukturer vilket är utmanande för projekten att hinna med under enbart en programperiod.

- Näringslivet är delaktig och överlag engagerad i projekten. Till skillnad från tidigare perioder är näringslivet mer engagerat och programmet har tydligare näringslivsrelevans. Det finns utvecklingspotential i att näringslivet kan vara mer delaktiga i projektverksamheten och då främst i den forskning som bedrivs inom programmet. Överlag arbetar projekten för att vara marknadsnära, främst genom att

det är SMF:s behov som ligger till grund för de insatser som ska genomföras. Akademin är högst engagerad i TM1 inom programmet Övre Norrland, främst genom att man driver majoriteten av projekten. Det finns dock små incitament för enskilda forskare att delta i projekten eftersom programmet inte får finansiera vetenskapliga publikationer och konferensbidrag. Offentlig sektor är främst med som medfinansiär i projekten, i viss utsträckning är man också projektägare och målgrupp.

- Det finns en viss spridning av aktörer som driver projekten. Det är dock LTU och UmU som tillsammans driver över en majoritet av projekten, och även de största projekten. Eftersom incitamenten är få för de enskilda forskarna att delta i programmet finns en risk att universiteten på sikt minskar omfattningen av sitt projektägarskap om de har svårt att attrahera forskare till att delta i projekten.
- Programmets projektportfölj ligger väl i linje med de valda fokusområdena för smart specialisering. Det finns dock risk att fokusområdena är för breda för att främja en utveckling av regional spetskompetens.
- De horisontella kriterierna är tydligt integrerade i projektens planering för programperioden. Projekten har också till viss del integrerat de horisontella kriterierna i aktiviteterna. Det är dock svårt för projekten att integrera likabehandling och icke-diskriminering och jämställdhet i innovationsprojekt så att de bidrar till affärs- och verksamhetsnytta. Miljö är väl integrerat i projekten.
- Programmet förväntas inte bidra till EUs strategi för Östersjöregionen.

Tabell 26 Modell för bedömning av Övre Norrland

	Bedömning
Förutsättningar att bidra till att uppnå det särskilda målet: Öka forsknings- och innovationssamverkan mellan akademi, näringsliv, myndigheter och det civila samhället (1b)	Grön
Förutsättningar att bidra till att uppnå det särskilda målet: Öka innovationsverksamheten i företag och stärka utveckling av och tillgänglighet till innovationsstödjande system och miljöer (1b)	Grön
Förutsättningar att bidra till smart specialisering	Gul
Förutsättningar att bidra till horisontella kriterier	Grön
Förutsättningar att bidra till EU:s strategi för Östersjöregionen	Röd

14 Nationella regionalfondsprogrammet

Finansiering inom tematiskt mål 1: 228 026 335 SEK

Motsvarar 20,43 % av det nationella regionalfondsprogrammet

Särskilda mål

1a: Inom instrumenten Accelerator och Scientific, etablera en multidisciplinär forskningsinfrastruktur som attraherar internationella forskare, företag och myndigheter

1b: Ökad samverkan har uppnåtts mellan FoI-aktörer och FoI-konstellationer i olika regioner

14.1 Beskrivning programmet

Det nationella regionalfondsprogrammet har tilldelats totalt drygt 1,1 miljarder kronor i EU-finansiering, varav 228 miljoner kronor har avsatts till tematiskt mål 1. Detta motsvarar totalt 20,43 procent av det nationella programmet. Sett i relation till övriga programområden avsätts förhållandevis mycket medel till forskning och innovation i det nationella programmet. Endast regionerna Norra Mellansverige, Mellersta Norrland och Övre Norrland har mer medel för projekt för att främja forskning, teknisk utveckling och innovation.

14.1.1 Utmaningar och prioriteringar för programmet

Ett nationellt regionalfondsprogram initierades för nuvarande programperiod med avsikten att främja samarbete mellan regioner. I tidigare programperiod skulle medel för gränsöverskridande syften mellan regioner avsättas i de regionala programmen. Eftersom detta inte skedde i önskad utsträckning valde Sverige inför denna programperiod att skapa ett särskilt nationellt program. Först sent i programskrivandet beslutades att en stor andel (85 procent) av medlen i tematiskt mål 1 i det nationella programmet skulle avsättas till infrastrukturen vid forskningsanläggningen Europeiska spallationskällan *(European Spallation Source,* fortsättningsvis ESS) i Skåne. När denna rapport skrivs är projektet Spatial Research Excellence by ESS (fortsättningsvis SREss) inom prioritering 1a i full gång, medan arbetet med de gränsöverskridande projekten inom prioritering 1b kommer att inledas inom kort. De första projektbesluten inom 1b togs under januari 2017.

Syftet med det nationella programmet är att tillföra ett mervärde till det regionala tillväxtarbetet och förstärka det strategiska lärandet i de åtta regionala programmen. Projekten ska utveckla flernivåstyre, stödja samverkansprojekt mellan regionerna, samverka med andra EU-program och främja näringslivets samverkan. Därtill ska projekten bidra till att utveckla utvärdering, lärande och utveckling.

En intervjuperson på Tillväxtverket lyfter fram att projekten i det nationella programmet ska adressera behovet av att knyta samman och koncentrera medel för att därigenom skapa förutsättningar för hållbar tillväxt i hela landet. I tidigare programperioder har det varit svårt att få till stånd effektiva och långsiktiga samarbetsprojekt mellan regioner, eller att få regionala aktörer att mobilisera nationellt kring ett gemensamt styrkeområde. Det nationella programmet har därmed formulerats för att komplettera de regionala programmen.

I det operativa programmet lyfts särskilt vikten av att genomföra satsningar som svarar mot klimatutmaningar. Det är därför viktigt att satsningar inom tematiskt mål 1 har kopplingar till marknader för miljöanpassade varor och tjänster. Detta innefattar både lösningar specifikt inom miljöteknik och generellt inom flera branscher och sektorer.

14.1.2 Särskilda mål kopplat till forskning, teknisk utveckling och innovation

För det nationella programmet har medel fördelats till båda investeringsprioriteringarna inom tematiskt mål 1. Inom investeringsprioritering 1a har programmet som målsättning att *inom instrumenten Accelerator och Scientific, etablera en multidisciplinär forskningsinfrastruktur som attraherar internationella forskare, företag och myndigheter.* Att koncentrera resurser såsom vetenskap, teknologi, humankapital och entreprenörskap till en nod regionalt pekas ut som särskilt centralt för att nå målsättningen. I detta fall handlar det om att bidra till etableringen av grundläggande forskningsinfrastruktur vid ESS. Den färdiga anläggningen kommer att ge nya forskningsmöjligheter inom flera områden, såsom livsvetenskap, energi, miljöteknik och fysik. Genom att finansiera insatser inom investeringsprioritering 1a ska näringslivet i Sveriges regioner stärkas samt attrahera internationell kompetens och företag, vilket ska bidra till en dynamisk näringslivsutveckling regionalt och nationellt. Mot bakgrund av detta ska satsningen på ESS också bidra till smart specialisering såväl regionalt som nationellt.

Den särskilda målsättningen för investeringsprioritering 1b inom tematiskt mål 1 är *ökad samverkan har uppnåtts mellan FoI-aktörer och FoI-konstellationer i olika regioner*. Prioriteringen av målet görs mot bakgrund av att det idag saknas kopplingar *mellan* regioner och nationer och det finns ett behov att tydligare kraftsamla och mobilisera nationellt kring svenska styrkeområden. Insatser i programmet ska bidra till att kraftsamla kring svenska styrkeområden. Att insatserna är långsiktiga är också viktigt. Kluster, science parks och liknande lyfts i programmet fram som möjliga projektägare. I intervjuer med Tillväxtverket framgår att det också är den typen av aktörer som kommer att tilldelas medel, vilket också är fallet för ett par av de projekt som nu beviljats.

14.1.3 Beviljade medel för tematiskt mål 1

Inom ramen för tematiskt mål 1 i det nationella regionalfondsprogrammet har 97 procent av medlen beviljats. Totalt har nio projekt beviljats, tre projekt inom investeringsprioritering 1a som benämns SREss[102] och sex projekt inom investeringsprioritering 1b. Projekten inom investeringsprioritering 1b beviljades i januari 2017 och har inte kunnat analyseras fördjupat.

Utlysningen inom investeringsprioritering 1b har varit öppen för alla. Inför utlysningen har dock ett antal förstudier genomförts med nationella medel från Tillväxtverket. I en intervju med Tillväxtverket framkommer att såväl näringsliv, akademi och offentliga aktörer ska finnas representerade i projekten. Vägledande för urval av insatser inom investeringsprioritering 1b har varit att projekt som beviljas ska förstärka redan pågående satsningar på nationell och regional nivå, att gränsöverskridande samverkan mellan olika regioner och nationer förstärkts och att projekten bygger på förnyelse och vidareutveckling av svenska styrkeområden.

[102] Två av projekten avser byggnationen av grundläggande forskningsinfrastruktur och genomförs i två faser. Det första projektet (SREss fas 1) avslutades i juni 2016, medan det andra projektet (SREss fas 2) kommer att avslutas i mars 2020. Parallellt med de båda projekten löper även ett tredje projekt som endast består av löpande utvärdering av de två andra projekten.

Figur 58 Beviljade medel inom tematiskt mål 1 i det nationella programmet

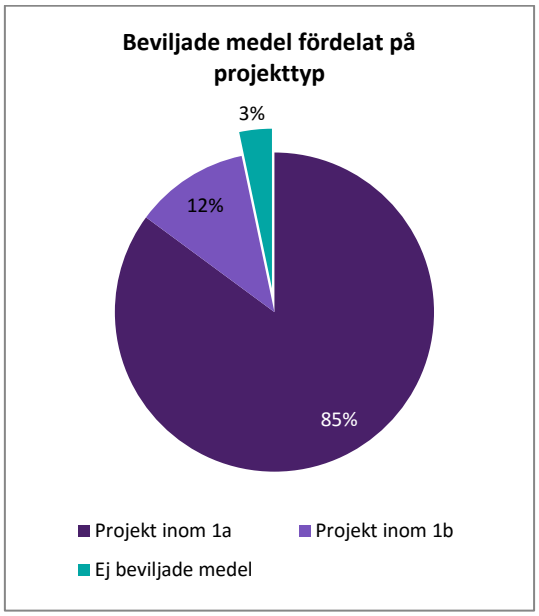

14.2 Teoretiskt ramverk och tillvägagångssätt

För att kunna göra en första bedömning av det nationella programmet har Ramböll genomfört intervjuer med förvaltande myndighet för programmet. Programansvarig och ansvarig för investeringsprioritering 1b har intervjuats, som också varit med och skrivit fram det nationella programmet. Vi har granskat det operativa programmet och tagit del av centrala strategier, såsom Sveriges Innovationsstrategi och arbetsmaterial kring Tillväxtverkets strategi för smart specialisering.

En viktig del i bedömningen av det nationella programmet är ett nära samarbete med den löpande utvärderingen av SREss. Samarbetet underlättas av att Ramböll även ansvarar för den löpande projektutvärderingen. Arbetet med projektutvärderingen inleddes hösten 2016 och utvärderarna har hittills levererat en första uppföljning av aktivitetsindikatorer som avser SREss 1. När den här rapporten skrivs pågår arbetet med en nulägesanalys där utvärderarna värderar projektlogiken samt genomförandet och förutsättningar för att nå resultat- och effektmål. Nulägesanalysen kommer att slutföras under första kvartalet 2017.

Den datainsamling som genomförts inom ramen för den löpande utvärderingen fungerar även som underlag för analysen av det nationella programmet. Inom ramen för uppföljningen av aktivitetsindikatorer samt nulägesanalysen har Ramböll tagit del av läges-/slutrapporter och kompletterande underlag från ESS. Ramböll har även granskat strategier som avser ESS, såsom Vetenskapsrådets förslag till strategi för svensk medverkan i och värdskap för ESS. Ramböll har också intervjuat projektledningen och ansvariga personer för byggprocessen hos ESS och byggentreprenören Skanska. Därtill har intervjuer genomförts med andra insatser och projekt med koppling till ESS, till exempel i Skåne-Blekinge. I skrivande stund är datainsamlingen för Rambölls nulägesanalys ännu inte avslutad.

Givet att fokus i stor utsträckning skiljer sig mellan de två investeringsprioriteringarna är det också naturligt att det kommer att vara olika framgångsfaktorer som är mer eller mindre relevanta för insatserna inom investeringsprioritering 1a respektive 1b. Valda framgångsfaktorer presenteras i tabellen nedan. Gemensamt för satsningarna inom det

nationella programmet är dock att de har sitt fokus i tidiga faser av värdekedjan för innovation. Mot bakgrund av detta har framgångsfaktor F1, F3 och F9 valts ut. I intervjuer med ansvariga för programskrivning framkommer vidare att näringslivets medverkan är central. Därmed har även framgångsfaktor F2 valts ut. God projektledning är något som alla projekt är betjänta av, med anledning av SREss inte har karaktären av ett traditionellt projekt inom regionalfonden har vi dock inte möjlighet att på ett meningsfullt sätt bedöma projektledningen i dessa satsningar. Detsamma gäller för övriga projekt där vi inte haft möjlighet att analysera projekten fördjupat. För projekten inom investeringsprioritering 1b utgör smart specialisering och utveckling av nationella styrkeområden ett viktigt fokusområde, således är framgångsfaktor F10 och F11 centrala. Framgångsfaktorer kopplat till horisontella kriterier bedöms främst på en övergripande nivå samt för SREss.

Tabell 27 Framgångsfaktorer som programmet bedöms mot

Framgångsfaktorer
Bidrag till de särskilda målen
F1. Aktörer från olika sektorer (näringslivet, akademisk forskning och offentlig sektor) har tagit aktiv del i formulerandet av det/de projekt där de deltar
F2. Aktivt engagemang från näringslivet
F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag
F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut
Smart specialisering
F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet
F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja
Horisontella kriterier
F11. De horisontella kriterierna integreras i det ordinarie arbetet i projekt
F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp
EU:s strategi för Östersjöregionen
F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

14.3 Analys av projektportföljen

I följande avsnitt presenteras en analys av projekten i nationella regionalfondsprogrammet och dess förutsättningar att bidra till de särskilda målen, uppsatta resultatindikatorer, övergripande strategier och horisontella perspektiv. Huvudsakligt fokus ligger på de projekt som drivs för att utveckla forskningsanläggningen ESS, då övriga projekt inom det nationella programmet påbörjas först under första kvartalet 2017.

14.3.1 Programmets bidrag till de särskilda målen

Utifrån intervjuer som genomförts med personer på Tillväxtverket med ansvar för det nationella regionalfondsprogrammet tycks planerade och pågående satsningar ha sitt främsta fokus på tidiga skeden i innovationsvärdekedjan. Inom investeringsprioritering 1a, där SREss finansieras, syftar insatserna till att etablera fysisk infrastruktur för forskning och innovation. Det övergripande syftet för investeringsprioritering 1a i det nationella programmet är att förbättra forsknings- och innovationsinfrastrukturen och kapaciteten att utveckla spetskompetens inom forskning och innovation, samt främja kompetenscentrum som är av europeiskt intresse.

Inom investeringsprioritering 1b syftar insatserna snarare till att bygga upp strukturer för samverkan och nätverk mellan regioner kring ett antal styrkeområden.

F1. Aktörer från olika sektorer har tagit aktiv del i formuleringen av programmet och av det/de projekt där de deltar

Framtagandet av det nationella programmet har skett i dialog med en rad olika aktörer. Under framtagandet har regelbunden dialog förts med Regeringskansliet. Regionalt tillväxtansvariga aktörer, samordningsansvariga för de regionala programmen och länsstyrelser har bjudits in till två formella möten i utvecklingen av programmet. Vidare har en myndighetsgrupp, med representanter från Tillväxtverket (samordningsansvarig), Energimyndigheten, Vinnova och Vetenskapsrådet, tagit fram skrivningar specifikt för tematiskt mål 1. Utöver offentliga aktörer har även företrädare för privat, offentlig och ideell sektor involverats i rollen som referensgrupp. I referensgruppen har bland annat myndigheter, branschorganisationer, forskningsinstitut, fackliga organisationer och intresseorganisationer deltagit.

Investeringen i SREss motsvarar 2,3 procent av den totala investeringen i uppbyggnaden av ESS och 6,7 procent av den svenska andelen av investeringen. Projektet utgör därmed en mindre del av den totala uppbyggnaden av ESS. I maj 2016 publicerade Vetenskapsrådet förslag till en nationell strategi för svensk medverkan i och värdskap för ESS. Strategin är en del av ett regeringsuppdrag[103] som Vetenskapsrådet fick i juni 2014 och har tagits fram i nära samarbete med en referensgrupp med representanter från näringsliv, akademin och myndigheter. I strategin lyfts insatser i det nationella regionalfondsprogrammet som viktiga pågående insatser för att realisera ambitionerna i strategin.[104] Insatserna tycks således ha förankring bland en rad centrala aktörer i innovationssystemet i Sverige.

De projekt som beviljats inom investeringsprioritering 1b har i flera fall föregåtts av en förstudie som finansierats med nationella medel från Tillväxtverket. Utifrån denna information är det utvärderarnas bedömning att deltagande aktörer i projekten också har tagit aktiv del i formuleringen av de projekt som nu genomförs.

[103] Regeringsuppdrag U2014/3980/F

[104] Vetenskapsrådet (2016) Europeiska spallationskällan – Ett världsledande verktyg för forskning, utbildning och innovation: Vetenskapsrådets förslag till strategi för svensk medverkan i och värdskap för ESS

F2. Aktivt engagemang från näringslivet

Näringslivets engagemang skiljer sig mellan de två investeringsprioriteringarna i det nationella programmet, i den meningen att näringslivet har olika roller i genomförandet av projekten. Det hänger delvis ihop med att projekten är mycket olika.

Näringslivet är involverade som samarbetspartner i SREss genom att byggprocessen genomförs som en samverkansentreprenad. Detta innebär att ESS och dess huvudleverantör Skanska har tecknat ett samverkansavtal för hela byggprojektet samt utförandeavtal för byggprojektets huvudetapper. Grundidén med samverkansentreprenaden är att skapa incitament för involverade aktörer att arbeta mot gemensamma mål. Det kan jämföras med traditionell utförandeentreprenad där arbetet är mer inriktat mot aktörernas egna mål, vilket kan leda till suboptimering. Utöver själva samverkansentreprenaden tycks näringslivet dock inte vara tydligt involverat. Samtidigt kan konstateras att denna framgångsfaktor har en mindre betydelse för utveckling av fysisk forskningsinfrastruktur, jämfört med övriga framgångsfaktorer som bedöms.

Inom investeringsprioritering 1b har projekten inte analyserats fördjupat då de beviljades i januari 2017. I en intervju med en handläggare på Tillväxtverket framkommer dock att det baserat på de ansökningar som inkommit för investeringsprioritering 1b tycks finnas goda förutsättningar för näringslivets involvering i projekten Bland de sex projekt som har beviljats drivs två stycken av ett kluster eller branschorganisation. Ramböll bedömer att det inte är möjligt att dra några slutsatser kring huruvida näringslivets engagemang är tillfredställande baserat på den projektinformation som finns tillgänglig i nuläget.

F3. Medverkan av centrala aktörer i det regionala innovationssystemet, t.ex. akademi, forskningsinstitut och stora företag

Medverkan av centrala aktörer i innovationssystemet har kunnat analyseras för främst SREss. Den primära målgruppen för ESS är svenska och internationella forskare som sysslar med materialforskning. Instrumenten vid ESS kommer att användas inom grundforskning, snarare än tillämpad forskning. I de fall som instrumenten används för tillämpad grundforskning kommer testresultaten att vara användbara för näringslivet, men det kommer framförallt att handla om grundforskning som ligger förhållandevis långt från näringslivets innovationsprocesser. Företag utgör dock en sekundär målgrupp för satsningen på ESS.

Samverkan är en väsentlig del av SREss eftersom det inte finns någon på förhand färdig plan för hur den grundläggande forskningsinfrastrukturen vid ESS ska designas. Detta innebär att arbetet med att utforma infrastrukturen sker delvis parallellt med byggnationen. I praktiken innebär samverkan att ESS och byggentreprenörer tillsammans utvecklar infrastrukturen utifrån kravspecifikationer som angetts av de forskare som deltar i utformningen av ESS. Frågeställningar som uppstår under byggprocessen blir lösta gemensamt av ESS och de huvud- och underleverantörer som genomför byggnationen. Byggprocessen driver därmed fram innovation av tekniska lösningar, till exempel avseende energiförbrukning och materialval, som även kan användas i andra sammanhang.

Akademin deltar i SREss genom att forskare som knutits till ESS beslutar om infrastrukturens funktion och fungerar som kravställare gentemot utförarorganisationen. Inom ramen för SREss anställs även forskare som medverkar i utvecklingen och utformningen av ESS. Tanken är att de forskare som nu anställs till viss del även ska finnas kvar för att utföra experiment i den färdiga anläggningen. Det är Rambölls bedömning att

akademins involvering i SREss är tillfredsställande, där deras behov integreras tidigt i processen. För insatserna inom investeringsprioritering 1b förekommer lärosäten och forskningsinstitut i flera fall som projektägare. Hur dessa aktörer samt större företag vidare har involverats har dock inte kunnat analyseras.

F8. Långsiktig plan för hur projektets resultat ska leva vidare efter projektavslut

Ett bestående resultat av SREss kommer att vara att grundläggande forskningsinfrastruktur finns på plats, vilket gör det möjligt att fortsätta instrumenteringen av ESS. ESS förväntas locka forskare och spetskompetens från hela världen, men för att anläggningen ska kunna fungera som en hävstång för svensk forsknings- och innovationsutveckling krävs även insatser som syftar till att främja användandet av ESS. Byggnationen av forskningsinfrastruktur kan i detta sammanhang ses som hårdvara, medan andra insatser vars främsta syfte är att främja användandet av ESS ses som mjukvara. Hårdvaran och mjukvaran kompletterar varandra och är beroende av varandras existens.

Av Rambölls intervjuer framkommer att en viktig komponent i mjukvaran består av kunskapsspridning till såväl akademin som näringslivet. För att akademin ska kunna dra nytta av ESS och därmed stärka den svenska grundforskningen krävs ökad kunskap inom den svenska forskarvärlden, så att fler känner till hur och i vilka sammanhang som ESS kan användas. Motsvarande kunskapsspridning behövs även för att rusta näringslivet och förmå svenska företag att i större utsträckning se de möjligheterna som ESS medger. Eftersom ESS är till för grundforskning snarare än tillämpad forskning handlar det framförallt om att hitta frågeställningar som är relevanta för näringslivet och som sedan kan besvaras av forskare. För att hitta dessa typer av frågeställningar krävs dessutom plattformar där näringsliv och akademi kan mötas samt länkar mellan näringsliv och akademi.

I tidigare studier och insatser med koppling till ESS, såsom TITA-projektet[105], har behovet av kompletterande insatser identifierats och konkretiserats. Ramböll ser att det inom ramen för det regionala regionalfondsprogrammet i Skåne-Blekinge bedrivs flera projekt vars primära syfte är att skapa strukturer som möjliggör användningen av ESS, framförallt genom kopplingen till det regionala näringslivet. Det finns även andra pågående insatser, såsom Interreg-projektet ESS & Max IV: Cross Border Science and Society, vars främsta fokus är att stärka kompetensen hos unga forskare genom experiment och gränsregional handledning.

Långsiktighet utgör ett av urvalskriterierna för programmet. I intervju med en person på Tillväxtverket framkommer att det är centralt att det finns en långsiktig plan i projekten som sträcker sig bortom de tre år som är kvar av programperioden.

14.3.2 Programmets bidrag till uppsatta resultatindikatorer

För investeringsprioritering 1a finns två resultatindikatorer uppsatta som rör dels etableringen av grundläggande forskningsinfrastruktur, dels antal forskare som anställs vid ESS. Dessa överensstämmer i huvudsak med de aktivitetsindikatorer som satts upp för SREss. Rambölls genomförda uppföljning visar att utfallet av projektaktiviteterna

[105] Samverkansprojektet ESS MAX IV i regionen – TITA drevs under åren 2010–2012 av Region Skåne i samarbete med 42 andra offentliga aktörer i Skåne och Blekinge. Syftet var att stärka tillväxten, innovationsstrukturen, tillgängligheten och attraktiviteten i regionen till följd av etableringen av forskningsanläggningarna ESS och MAX IV.

motsvarar det förväntade utfallet och att det finns goda förutsättningar för att SREss ska uppnå angivna målvärden. Antalet forskare som hittills har anställts vid ESS motsvarar målvärdet för SREss 1. Under den första fasen har arbetet med att utveckla de två instrumenten FREIA och BEER fortsatt i enlighet med den långsiktiga planeringen. Projektets sex delinvesteringar, som avser grundläggande forskningsinfrastruktur, har genomförts enligt plan. Ramböll bedömer att utfallet ger goda förutsättningar för det fortsatta arbetet med att färdigställa de två instrumenten. När det gäller den andra resultatindikatorn som avser antal forskare som arbetar på ESS i Sverige finns skillnader mellan målvärdet som angetts på program- respektive projektnivå. Utvärderarna förstår att det pågår en översyn av skrivningarna kring målvärdet i det operativa programmet och att översynen kommer att leda till förändringar i programmet. Oaktat detta tycks det vara låg risk att programmet inte skulle lyckas nå målvärdet.

För investeringsprioritering 1b används resultatindikatorn *andel företag (10–249 anställda) som samarbetar i sin innovationsverksamhet*. För att kunna uppskatta antalet företag som samarbetar i sin innovationsverksamhet har Statistiska Centralbyrån, SCB, genomfört en enkät baserat på ett stratifierat urval av företag. Utifrån detta uppskattas att det för hela Sverige var det cirka 2 886 företag som samarbetade i sin innovationsverksamhet år 2010, vilket motsvarar 40,79 procent för små och medelstora företag. Det nationella målet är att 43 procent av företagen ska samarbeta i sin innovationsverksamhet år 2023. Det betyder att ytterligare 157 företag i regionen ska samarbeta i sin innovationsverksamhet för att nå målen år 2023.[106]

SCB gör en uppskattning om att 2886±240 företag samarbetar i sin innovationsverksamhet vilket utgör 40,79 procent, med ett konfidensintervall på omkring 5 procent. Målet är att 43 procent av företagen ska samarbeta i sin innovationsverksamhet år 2023. Målvärdet ligger således inom konfidensintervallet för utgångsvärdet. Om vi bortser från konfidensintervallet och omvärldsfaktorer som påverkar indikatorn samt antar att totalpopulationen är oförändrad till 2023, skulle en ökning från 40,79 till 43 procent innebära att ytterligare *157 företag i landet ska samarbeta i sin innovationsverksamhet* för att regionen ska nå sitt mål år 2023. Analysen är dock närmast omöjlig att göra även vid ett antagande om att endast regionalfonden påverkar indikatorerna, eftersom de nationella data är en summering av data för de åtta regionerna.

14.3.3 Programmets bidrag till smart specialisering

F9. Prioriterade styrkeområden är styrande vid projekturvalet

Instrumenten vid ESS kommer att kunna användas för avancerad materialforskning inom en lång rad forskningsfält, som exempelvis medicin, biologi, kemi, fysik och teknik. Genom färdigställandet av forskningsinfrastrukturen skapas praktiska förutsättningar och möjligheter för att koncentrera resurser och bidra till smart specialisering på regional, nationell och europeisk nivå.

Utifrån genomförda intervjuer tycks det finnas potential för kommande projekt att bidra till en stärkt samverkan kring nationella styrkeområden. Satsningen på ESS ligger också väl i linje med smart specialisering, där en koncentrering av resurser ökar möjligheterna för en starkare specialisering. Samtidigt ska understrykas att det är en stor mängd medel

[106] Eftersom att detta är estimerat utifrån ett urval ska resultaten tolkas med försiktighet. I stället för att tolka det som ett exakt antal företag ska det tolkas som en indikation på att antalet företag som samarbetar med innovationsverksamhet bör öka för att Sverige ska kunna nå målet till 2023.

från nationella programmet tematiskt mål 1 som har gått till SREss. För att bidra till smart specialisering ur ett nationellt perspektiv är det viktigt att det görs satsningar och byggs upp kompetens regionalt så att Sverige drar nytta av anläggningen.

I en intervju med en representant för Tillväxtverket framkommer att smart specialisering utgör ett viktigt fokus i val av projekt inom investeringsprioritering 1b. Inga styrkeområden har pekats ut på förhand i det operativa programmet, men sökande måste motivera hur projektets fokus är förenligt med utvecklingen av svenska styrkeområden. Utifrån Tillväxtverkets projektdatabas framkommer att beviljade projekt inom investeringsprioritering 1b fokuserar på områden såsom life science, digital hälsa, livsmedelsindustrin, flyg- och rymdteknik, möbel- och inredningsindustrin med fokus på hållbara material samt stål och material, som har betydelser för en rad branscher och sektorer i Sverige.

Givet att det i nuläget inte finns några prioriterade styrkeområden utpekade på nationell nivå är det svårt att göra en bedömning om projekten ligger i linje med prioriterade områden.

F10. Nätverksskapande insatser och gränsöverskridande samarbete ökar förutsättningarna för lärande och en smart specialisering av regionen som tar hänsyn till regionens roll i en global värdekedja

Bakgrunden till nationella programmet var just att få till stånd samarbete utanför regionen och lyfta regionala tillväxtsatsningar till ett nationellt perspektiv. Det är också denna typ av satsningar som är tänkt ska finansieras inom ramen för investeringsprioritering 1b. I januari 2017 fattades formellt beslut om sex projekt av denna karaktär. I en intervju med en person på Tillväxtverket framkommer att det finns planer för att göra en utlysning kring internationalisering för de medel som ännu inte beviljats.

Inför denna första rapportering har vi inte haft möjlighet att göra en fördjupad analys och bedömning av de projekt som finansieras inom investeringsprioritering 1b. Utifrån den information som finns att tillgå i Tillväxtverkets projektbank kan dock konstateras att det finns exempel där projekt inom investeringsprioriteringen har en tydlig koppling till projekt som drivs regionalt. Det finns exempelvis ett projekt kring Life Science som har två systerprojekt i Stockholm respektive Östra Mellansverige. Detta ser Ramböll som ett gott exempel på hur det nationella programmet potentiellt kan stärka upp de regionala satsningarna. Givet storleken på de projekt som beviljats inom det nationella programmet bedömer vi att denna typ av koppling är central för att uppfylla det särskilda målet och bidra till förändring utifrån uppsatt resultatindikator. Enligt en handläggare på Tillväxtverket finns det goda förutsättningar för de projekt som beviljats att arbeta gränsöverskridande, då projektägare lyckats mobilisera medfinansiärer för projekten delvis inom ramen för flera förstudier som Tillväxtverket finansierat med nationella medel.

Vad gäller investeringsprioritering 1a kommer ESS att locka internationella forskare. I intervjuer framkommer att det är viktigt att skapa förutsättningar för utbyte med de internationella forskare som kommer att nyttja ESS. Detta för att undvika en situation där forskare enbart besöker anläggningen, utför sina experiment och sedan åker hem med resultaten. Det går idag att se att det inom programmet för Skåne-Blekinge finns satsningar som pekar på synergier med ESS. Ramböll ser dock vikten av att även andra regioner genomför liknande satsningar. Mot bakgrund av detta kan det bli viktigt att skapa synergier till de insatser som görs inom investeringsprioritering 1b.

Inom det nationella programmet öronmärks medel till gränsöverskridande samverkan, vilket också utgör en framgångsfaktor för innovation och smart specialisering. Valet att avsätta merparten av medlen till SREss innebär dock att det finns förhållandevis lite medel tillgängliga för projekt med fokus på gränsöverskridande samverkan. Sett i relation till alla EU-medel som finns tillgängliga för tematiskt mål 1 i Sverige uppgår medlen för gränsöverskridande samverkan till mindre än en procent.

14.3.4 Programmets bidrag till horisontella kriterier

F11. De horisontella kriterierna är integrerade i det ordinarie arbetet i projektet

Utifrån Rambölls projektportföljsanalys framgår att det för SREss finns en plan för att visa hur de horisontella kriterierna använts som verktyg för att nå projektens målsättningar. Som tidigare nämnt bör de SREss ses som en del i en större satsning på att bygga upp forskningsinfrastrukturen. Inom ramen för denna större satsning genomförs flera insatser som kan sägas bidra till de horisontella kriterierna. ESS har ställt tydliga miljömässiga krav på leverantörer och entreprenörer som utför byggnationen av forskningsinfrastrukturen vid ESS-anläggningen. Detta har resulterat i att byggprocessen idag präglas av ett systematiskt miljöarbete. ESS och huvudleverantören Skanska har valt att certifiera ESS-anläggningens byggnader utifrån en internationell miljöcertifieringsmetod benämnd BREEAM *(Building Research Establishment Environmental Assessment Method)*.

Merparten av de forskare som ESS har anställt inom ramen för SREss är män. ESS bedriver ett aktivt och systematiskt arbete för att skapa lika möjligheter och motverka diskriminering på arbetsplatsen och vid rekrytering. I byggentreprenören Skanskas uppförandekod slås fast att Skanska strävar efter en inkluderande arbetsplats. I detta ingår även att anställda fler kvinnor, personer med annat etniskt ursprung än svenskt och personer med olika utbildningsbakgrund.

Det är i dagsläget svårt att bedöma arbetet med horisontella kriterier, utöver att de finns med i SREss. I intervjuer med Tillväxtverket framkommer att Övervakningskommittén har beslutat att de formella minimikraven för horisontella kriterier inte behöver uppfyllas när det gäller projekt inom det nationella programmet. Skälet till detta är bland annat att satsningarna inom det nationella programmet är av en sådan karaktär att det inte alltid är möjligt att beakta de horisontella kriterierna. Enligt Tillväxtverket beaktas dock de horisontella kriterierna på samma sätt som för övriga programområden i beredningen av projektansökningar. I det operativa programmet för det nationella regionalfondsprogrammet återfinns samma standardtext kring horisontella kriterier som i övriga programområden. I det operativa programmet anges också att programmet på ett bra sätt integrerar de horisontella kriterierna och förhandsutvärderingen har inte gjort någon annan bedömning.

Baserat på de projekt som analyserats hittills i det nationella programmet (dvs. SREss inom investeringsprioritering 1a) är Rambölls bedömning att de horisontella kriterierna är integrerade på ett tillfredställande sätt. Ramböll har ej haft möjlighet att analysera om projekten inom investeringsprioritering 1b har integrerat de horisontella kriterierna på ett tillfredställande sätt.

F13. Arbetet med horisontella kriterier följs upp

Vid etableringen av ESS följs miljöarbetet upp genom miljöcertifieringen BREEAM. Metoden innebär att varje byggnad bedöms löpande utifrån nio kriterier för miljöprestanda. Lika möjligheter och icke-diskriminering följs upp genom bland annat ESS:s medarbetarundersökning. Därutöver sker en uppföljning av de horisontella kriterierna upp genom den löpande utvärderingen av SREss, där uppföljning sker bland annat av hur många kvinnor respektive män som anställs vid forskningsanläggningen. Utvärderaren följer även upp hur många kvinnor respektive män som är anställda vid byggarbetsplatsen för ESS.

Ramböll har ej haft möjlighet att analysera om övriga projekt gör någon uppföljning av de horisontella kriterierna.

14.3.5 Programmets bidrag till EU:s strategi för Östersjöregionen

F14. Projekt som finansieras har en koppling till ett eller flera av Östersjöstrategins målsättningar

Av de projekt[107] som hittills har analyserats inom tematiskt mål 1 inom det nationella regionalfondsprogrammet uppger samtliga att de har en koppling till EU:s strategi för Östersjöregionen. Då dessa står för en stor andel av medlen inom tematiskt mål 1 i programmet bedöms det finnas förutsättningar att bidra till EU:s strategi för Östersjöregionen.

14.4 Slutsatser

Nedan presenteras övergripande slutsatser från Ramböll och Faugert & Co:s analys av det nationella regionafondsprogrammet.

- Inom det nationella programmet och tematiskt mål 1a har 85 procent av medlen tilldelats SREss. Om programmet når sina mål eller ej är därför i stor utsträckning beroende av om SREss ger de långsiktiga resultat och effekter som formuleras i det operativa programmet. Projektet är i gång och förutsättningarna att nå avsedda resultat bedöms vara på plats. De framgångsfaktorer som analyserats för programmet bedöms i god utsträckning finnas på plats, bland annat genom att akademin är involverade i byggprocessen som kravställare.
- Det finns också förutsättningar att bidra till en förändring av uppsatta resultatindikatorer, som väl mäter de insatser som görs i investeringsprioritering 1a. I sammanhanget är det dock värt att understryka att de långsiktiga resultaten och vilken betydelse ESS och MAX IV får för Sverige som nation är avhängigt av vilka strategiska satsningar som genomförs. Även om grunden läggs under denna programperiod är det viktigt att ha en långsiktig plan för hur arbetet fortsätter. Byggnationen av ESS kommer att vara klar 2023 och det är först då det kommer att gå att påbörja användningen av de instrument som nu planeras och designas. Det är utvärderarnas bild att det är viktigt att satsningar med koppling till ESS genomförs i hela Sverige, och inte enbart i Skåne-Blekinge.
- Inom investeringsprioritering 1b finns jämförelsevis lite medel för att bidra till det särskilda målet om att åstadkomma en ökad samverkan mellan FoI-konstellationer och aktörer i olika regioner. Givet omfattningen på programmet inom

[107] SREss inom investeringsprioritering 1a.

investeringsprioritering 1b kommer det sannolikt vara svårt för projekten i det nationella programmet att bidra till en förändring av uppsatt resultatindikator. Att budgeten för dessa insatser är mindre än vad som initialt planerats kommer ställa särskilda krav på att nå resultat inom dessa satsningar och att de kompletterar de insatser som görs i respektive region.

- Mot bakgrund av att projekten inom investeringsprioritering 1b inte kunnat analyseras fördjupat finns det begränsade möjligheter att dra några slutsatser om hur förutsättningarna ser ut för dessa projekt att bidra till programmets målsättning. Utifrån genomförda intervjuer och dokumentstudier kan dock konstateras att projekten kommer att spela en viktig roll i att få till stånd en gränsöverskridande samverkan i programmet. Även om det förekommer utåtriktade insatser i flera projekt, som bland annat syftar till att etablera nätverk med aktörer och miljöer utomlands så finns behov att i ett litet land som Sverige finns behov av att stärka kopplingar mellan regioner kring gemensamma styrkeområden. Här kan projekten inom det nationella programmet vara en möjlighet för att knyta ihop regioner med liknande prioriteringar, vilket kan föda in i en nationell prioritering av styrkeområden.
- Arbetet med de horisontella kriterierna bedöms som tillfredsställande i byggnationen av ESS. De formella minimikraven för horisontella kriterier behöver inte vara uppfyllda för projekt i det nationella programmet men i praktiken så görs bedömningar utifrån samma krav som övriga programområden.

Tabell 28 Modell för bedömning av det nationella regionalfondsprogrammet

	Bedömning
Förutsättningar att bidra till att uppnå det särskilda målet: Inom instrumenten Accelerator och Scientific, etablera en multidisciplinär forskningsinfrastruktur som attraherar internationella forskare, företag och myndigheter (1a)	Grön
Förutsättningar att bidra till att uppnå det särskilda målet: Ökad samverkan har uppnåtts mellan FoI-aktörer och FoI-konstellationer i olika regioner (1b)	Gul
Förutsättningar att bidra till smart specialisering	Gul
Förutsättningar att bidra till horisontella kriterier	Grön
Förutsättningar att bidra till EU:s strategi för Östersjöregionen	Grön

Tillväxtverket
Swedish Agency for Economic
and Regional Growth
Tel 08-681 91 00
tillvaxtverket.se

Utvärdering av nio program Regionala utvecklingsfonden Tematiskt mål 1

Delrapport 1 om målet: Stärka forskning, teknisk utveckling och innovation

Rapport 0227